

TYÖVÄENLIIKE JA KANSANVALLAN VAJE

Työväen poliittinen järjestäytyminen Teuvalla 1899–1919

Mika Varala

Suomen historian pro gradu -tutkielma
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Joulukuu 2004

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistinen	Laitos Historian ja etnologian laitos
Tekijä Mika Samuel Varala	
Työn nimi Työväenliike ja kansanvallan vaje – Työväen poliittinen järjestäytyminen Teuvalla 1899–1919	
Oppiaine Suomen historia	Työn laji Pro gradu
Aika Joulukuu 2004	Sivumäärä 156 + 10 liitesivua
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkimuksessa tarkastellaan työväen poliittista järjestäytymistä Teuvalla vuosina 1899–1919. Keskeisenä teemana työtä taustoittaa vaillinaiseksi jäänyt kansanvalta. Kansanedustuslaitoksen reformista (1906) huolimatta kunnallisdemokratia toteutui Teuvalla vasta vuoden 1918 lopulla. Tutkimuksessa pohditaan järjestäytyneen työväen poliittisen toiminnan mahdollisuuksia tilanteessa, jossa sen edustajilta puuttuivat paikallistason institutionaaliset vaikutuskanavat. Oliko työväellä voimaa nostaa demokratiavaje paikallisesti esiin? Entä keille ylipäätään annettiin oikeus näkemyksiään julkisesti esittää paikkakunnalla?</p> <p>Paikallisen työväenliikkeen voimakkuutta ja työväenedustajien esiin tuomia poliittisia kiistakysymyksiä selvitetäessä lähteinä käytetään Teuvan työväenjärjestöjen, kunnanhallinnon ja suojeluskunnan asiakirjoja. Asiakirjamateriaalin ohella tärkeän lähderyhmän muodostavat Etelä-Pohjanmaalla ilmestyneet sanomalehdet.</p> <p>Ensimmäinen sortokausi herätteli laajoja kansanosia poliittisen tietoisuuden alkuun, mutta omaehtoiseen esiintymiseen rahvas ei vielä kyennyt. Vasta vuonna 1907, suurlakon 1905 synnyttämän yleisen liikehännän seurauksena, Teuvalle perustettiin ensimmäiset työväenyhdistykset. Vaikeasta kasvualustasta huolimatta paikallinen työväentoiminta osoittautuivat elinvoimaiseksi. Työväenliikkeen menestys perustui ensisijaisesti työväenyhdistysten ydinjoukon aktiiviseen järjestö- ja vaalityöhön.</p> <p>Maaliskuun vallankumouksen 1917 jälkeen järjestäytynyt työväki nousi poliittisen toiminnan keskiöön Teuvalla. Vaikka kunnallisdemokratian toteuttamista ei selvästi vaadittukaan, työväen osuus paikallisesta vallasta lisääntyi. Vuoden 1918 sota kuitenkin keskeytti kunnallisen päätöksenteon demokratisoitumisen, ja kymmeniä paikkakuntalaisia suljettiin Närpiön vankileiriin. Vaasan senaatin toimeenpaneman yleisen asevelvollisuuden poikkeuksellisen laaja vastustus osoitti työväentoiminnan tradition lujutta Teuvalla. Työväenliikkeen voima tuli esiin myös sotavuoden lopulla järjestetyissä ensimmäisissä demokraattisissa kunnallisvaaleissa, joissa sosialistit koettelemuksistaan huolimatta saavuttivat suurimman valtuustoryhmän aseman. Vaikka paikkakunnan ulkopuolelta tullut kriisi, vuoden 1918 sota, vaikuttaa aiheuttaneen vain lyhyen katkoksen työväenyhdistysten toiminnassa, kokemukset vankileiristä ja valkoisen vallan paineesta todennäköisesti jättivät paikallisen järjestäytyneen työväen keskuuteen mahdollisuuden myöhempään radikalismiin.</p>	
Asiasanat Teuva, työväen järjestäytyminen, poliittinen järjestäytyminen	
Säilytyspaikka Historian ja etnologian laitos	

SISÄLLYS

1. TYÖVÄENLIIKKEEN PAIKALLINEN VAIKUTUSVALTA	3
1.1. Oikeus omiin mielipiteisiin	3
1.2. Tutkimuksen lähteet	8
2. TEUVA – PITÄJÄ ETELÄ-POHJANMAAN SUUPOHJASTA	12
2.1. Poliittisen järjestäytymisen sosioekonominen perusta	12
2.2. Työväenliikkeen henkinen kasvualusta	20
3. VARHAINEN POLIITTINEN AKTIVOITUMINEN	26
3.1. Esivallan arvostelua adressein	26
3.2. Mielenilmaisun rajat	33
4. TYÖVÄENLIIKKEEN HAASTE VUOTEEN 1917	39
4.1. Työväenliikkeen tuleminen	39
4.2. Haasteen vahvuus	43
4.3. Paikallinen kamppailu kannattajista	52
4.4. Muodollisen demokratian lupaus	59
4.5. Radanrakentajat – sosialismin sanantuoajat?	68
5. TYÖVÄEN ESIINMARSSI KEVÄÄLLÄ 1917	75
5.1. Poliittisen toiminnan kahleiden murtuminen	75
5.2. Vapaushuuma ja vanhan vallan virkakunta	79
5.3. Yhteiskuntarauhan yhteinen turvaaminen	93
5.4. Kuluttajien hätä ja kunnallinen edustus	95
6. JÄRJESTYSVALLAN ONGELMA	100
6.1. Suojeluskunta teuvalaisten turvaksi	100
6.2. Työväen tuomio militarismille	107

7. KEVÄÄN 1918 VÄLIRIKKO	116
7.1. Valkoinen vai punainen lojaalius?	116
7.2. ”Omia vastahan ei lähäretä tappelemahan”	123
7.3. Todellisen työväenlaatan puolustajat	131
8. DEMOKRATIAN TOINEN LÄPIMURTO	136
8.1. Vankileiriltä valtuustoon	136
8.2. Luokkasodan teuvalaiset kokemukset	146
9. KIVISEN PELLON KYNTÄJÄT JA KANSANVALLAN TÄYTTYMYS	153

LIITTEET

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

1. Työväenliikkeen paikallinen vaikutusvalta

1.1. Oikeus omiin mielipiteisiin

”Voi kun se mun sydäntäni vaivaa ja pakottaa kun minä olen aina estänyt työväkeä aseisiin ryhtymästä.”

Kyseisillä sanoilla väitettiin Teuvan työväenliikkeen keskeisen johtohahmon ja pitäjän elintarvikelautakunnan puheenjohtajan Juho Perälän julkisesti harmitelleen tammikuun lopulla 1918, sen jälkeen kun teuvalaisia miehiä oli osallistunut suojeluskuntajoukkojen riveissä Kristiinankaupungissa venäläisiä sotilaita ja punakaartilaisia vastaan käytyihin taisteluihin. Myöhemmin keväällä esiin nostettujen syytösten mukaan Perälä oli myös nimitellyt suojeluskuntalaisia ”saatanan verihurtiksi”, jotka olivat lähteneet ainoastaan viattomien ihmisten verta vuodattamaan, ja uhitellut, että ”Kristiinan työläisten veri huutaa Teuvan porvareille kostoa”.¹ Maalis-huhtikuussa paikallisen suojeluskunnan arvovallan ja valkoisten sodanpäämäärien kyseenalaistaminen ei Teuvalla jäänyt enää rankaisematta. Juho Perälän lisäksi paikkakunnalta vangittiin ja kuljetettiin vankileirille Närpiöön lähes 70 miestä, jotka olivat jättäytyneet pois Vaasan senaatin määräämistä asevelvollisuuskutsunnoista. Vankileirille joutuneiden lukumäärä oli Teuvalla suurempi kuin missään toisessa suomenkielisen Etelä-Pohjanmaan pitäjässä keväällä 1918.

Kiinteästi valkoisen Suomen hallinta-alueeseen kuuluneessa kunnassa poikkeuksellisen vahvana ilmiönä esiintynyt Vaasan senaatin toimeenpaneman yleisen asevelvollisuuden vastustus oli merkittävä kansalaismielipiteen ilmaus. Vastarintaisen asenteen julkisesti ilmaiseiden ja vankileirijajan kokemaan joutuneiden teuvalaisten vaiheisiin keväällä 1918 kiteytyy äärimmäisessä muodossaan tutkimuksen keskeiset kysymykset. Miten Teuvalla suvaittiin erilaisia poliittisia mielipiteitä, ja keillä ylipäätään oli mahdollisuus näkemyksiään julkisesti esittää?

Tutkimuksessa tarkasteltava ajanjakso Teuvalla, eteläpohjalaisessa maaseutupitäjässä, liittyy yleisesti suomalaisen yhteiskunnan suuren murroksen kauteen, jota voidaan luonnehtia siirtymisenä vanhasta yhteiskunnasta uuteen. Toisin sanoen työlle luo taustaa se historiallinen tapahtuma, jossa sääty-yhteiskunnan perinteiset, eri sosiaaliryhmien

¹ Tksa. Vs. Juho Perälän kuulusteluptk. 18.–21.3.1918.

eriarvoisuuteen perustuvat siteet rapautuivat ja samalla hahmottui alue, jolla kansalaiset saattoivat liittyä yhteen muodollisesti yhdenvertaisina, ajaa omiksi kokemiaan asioita sekä määritellä oman ryhmänsä ja sen suhteet muihin ryhmiin. Tutkimuksen kohteena on työväen poliittinen järjestäytyminen Teuvalla kansalaisyhteiskunnan ja poliittisesti modernin Suomen syntyvuosikymmeninä – eli murrosvaiheessa, jota jäsentää suurten joukkojen tulo politiikan näyttämölle.²

Työväentoiminta alkoi Teuvalla vuoden 1907 alussa, kun ensimmäinen työväenyhdistys perustettiin paikkakunnalle. Yhteiskuntaelämän aikaisempaa vahvempi politisoituminen oli seurausta suurlakon 1905 synnyttämästä liikehdinnästä, joka vei lopulta mukanaan suuriruhtinaskunnan vanhat poliittiset rakenteet ja johti edustuslaitoksen uudistukseen. Samalla kun järjestäytyminen ja äänestäminen eduskuntavaaleissa nostivat tavallisen kansan osaksi yleistä poliittista kenttää, murros tarkoitti eri ryhmien itsetietoisuuden kasvua suhteessa toisiinsa myös paikallisesti. Rahvaan laajapohjainen järjestäytyminen työväenyhdistyksiksi merkitsi poliittista haastetta kunnallista valtaa Teuvalla hallussaan pitäneelle varakkaiden maanomistajien ryhmälle. Vaikka paikalliset työväenyhdistykset eivät oletettavasti rikkoneet vallitsevia sosiaalisia alistussuhteita, ne olivat jo itsessään paikallisyhteisön sisäisen ristiriidan ilmentymiä.³ Työn tavoitteena on selvittää, miten uuden tulokkaan, työväenliikkeen, murtautuminen Teuvan poliittiseen elämään onnistui. Miten painava järjestäytyneen työväen sana tuli olemaan?

Tutkimuksessa tarkastelu keskittyy Teuvan työväenyhdistysten ja sosialidemokraattisen kunnallisjärjestön toiminnan poliittiseen ulottuvuuteen. Sen sijaan työväen kulttuuri- ja urheiluharrastusten sekä taloudellisten toimintamuotojen systemaattinen kartoittaminen rajataan työn ulkopuolelle. Tosin mainittujen seikkojen erottaminen politiikasta saattaa olla vaikeaa. Pauli Kettusen mukaan paikallisissa työväenyhdistyksissä kiteytyi Suomen vanhan työväenliikkeen kulttuurinen ja agitatorinen luonne.⁴ Esimerkiksi työväentalojen iltamien ohjelmistossa kulttuuri ja politiikka limittyivät vaikeasti toisistaan erotettavaksi kokonaisuudeksi. Tässä tutkimuksessa työväentoiminnan tarkastelu rajoittuu kuitenkin viime kädessä siihen, miten Teuvan työväenyhdistykset, sosialidemokraattisen puolueen

² Modernin politiikan synnystä tarkemmin ks. esim. Alapuro 1994, 12–15, 299–321 ja vanhasta yhteiskunnasta uuteen siirtymisestä ks. esim. Latikka 1987, passim.

³ Työväenliikkeen poliittisuudesta ja paikallisten suhteiden ylittämisestä ks. Kettunen 1986, 50–83.

⁴ Kettunen 1987, 247, 250.

paikallisosastoina, pyrkivät yleisen äänioikeuden avulla valtiollisen lainsäädäntövallan valloittamiseen, ja tähän liittyen kokoamaan kuntalaisia työväenliikkeen kannattajiksi.

Lisäksi on olennaista selvittää paikallisen työväenliikkeen mahdollisuudet kunnallisessa päätöksenteossa. Keskeisenä teemana työtä taustoittaa vaillinaisesti jäänyt kansanvalta. Vaikka kansanedustuslaitoksen reformi vuonna 1906 tarjosi kaikille äänioikeusikärajan ylittäneille suomalaisille yhtäläiset mahdollisuudet äänestäjinä vaikuttaa valtiolliseen päätöksentekoon, Suomen kunnissa yksittäisten äänestäjien päätösvaltaa määritteli yhä heidän varallisuutensa. Sosialidemokraattien eduskuntavaalimenestyksestä huolimatta työväenliikkeen vaikutusvalta jäi paikallisesti ilmeisen vähäiseksi. Koska teuvalaiselta työväeltä puuttuivat paikallistason institutionaaliset vaikutuskanavat ennen vuoden 1918 lopulla järjestettyjä kunnanvaltuustovaaleja, tutkimuksessa pohditaan, pyrkivätkö työväenliikkeen edustajat tuomaan julki mielipiteitään joillain muilla foorumeilla. Entä oliko työväellä voimaa nostaa demokratiavaje paikallisesti esiin?

Tutkimuskysymyksiä ja työn tavoitteita voidaan tarkentaa luomalla katsaus tutkimuksen rakenteeseen. Aluksi tarkastelu kohdistuu Teuvan kunnan poliittiselle työväenliikkeelle tarjoamaan sosioekonomiseen, henkiseen ja hengelliseen kasvualustaan. Kiinnittämällä huomiota järjestäytymisen materiaaliseen perustaan voidaan muun muassa pohtia, miten merkittäviksi voimatekijöiksi paikallisilla työväenyhdistyksillä oli edellytykset kehittyä ja millaisten haasteiden edessä työväenliike ylipäättään oli pyrkiessään eteläpohjalaiseen maaseutupitäjään. Varsinaisen tutkimusajanjakson aloituskohtaa määrittää niin sanotun ensimmäisen sortokauden alkaminen vuonna 1899. Työn kolmannessa luvussa haetaan politisoitumisen ja työväentoiminnan juuria Teuvalla. Vastareaktion Venäjän hallinnon toimenpiteisiin Suomessa kerätyt kansalaisadressit ja organisoidut kutsuntalakot loivat mahdollisuuksia aikaisempaa laajempien kansanjoukkojen poliittiselle valveutumiselle. Kuten Hannu Soikkanen tutkimuksessaan korostaa, sosialismin poikkeuksellisen nopea läpimurto maassa selittyy viime kädessä juuri sortovuosien poliittisella tilanteella.⁵

Työn seuraavissa luvuissa tutkimus keskittyy paikallisen työväen taisteluun pitäjän työväenyhdistysten perustamisesta työväenliikkeen uuteen nousuun vuoden 1918 sodan jälkeen. Neljännessä luvussa tarkastellaan työväenyhdistysten jäsenistön laajuutta sekä teuvalaisten sosialidemokraattiselle puolueelle antamaa kannatusta eduskuntavaaleissa.

⁵ Soikkanen 1970, 25.

Tarkoituksena on löytää selityksiä paikkakunnan työväenliikkeen vahvuudelle, mikä pakottaa ottamaan kantaa myös muuhun järjestäytymiseen Teuvalla. Tällöin tarkastelun kohteiksi nousevat erityisesti nuorisoseurat. Työväenliike ja luonteeltaan epäpoliittinen nuorisoseuraliike kävivät paikallisesti kilpailua samoista potentiaalisista kannattajista. Työssä ei kuitenkaan systemaattisesti selvitetä porvarillista poliittista järjestäytymistä, vaan se kiinnostaa ainoastaan suhteessa työväenliikkeeseen.⁶

Toisen sortokauden ja maailmansodan mukanaan tuomat poliittisen toiminnan rajoitteet murtuivat tsaarinvallan kaaduttua keväällä 1917. Maaliskuun vallankumouksen jälkeen Teuvan järjestäytyneelle työväelle avautui mahdollisuus päästä osalliseksi paikallistason vaikuttamisesta, kun paikkakuntalaisten yhteisissä kansalaiskokouksissa otettiin kantaan päivänpolttaviin kysymyksiin. Työn viidennessä luvussa selvitetään, miten paikallisen työväenliikkeen edustajat käyttivät tilaisuuttaan esittää näkemyksiään julkisesti. Mikä ylipäätään oli kevään kansalaisliikehdinnän luonne paikkakunnalla? Joukkokokouksissa joka tapauksessa konkretisoitui työväestön mielipiteiden todellinen painoarvo Teuvalla, sillä paikalliset valtasuhteet kohtasivat toisensa mitä ilmeisimmin ensimmäistä kertaa yhteisellä arenalla. Kysymys työväen vaikutusvallasta ajankohtaistui myös syksyllä 1917, kun Teuvalla pohdittiin kunnallisen suojeluskunnan tarpeellisuutta. Kuudennessa luvussa tarkasteltavan suojeluskuntakysymyksen yhteydessä tutkitaan lisäksi sitä, miten Suomen yleiset vallankäytön ongelmat välittyivät paikkakunnalle. Miten jakautuminen valkoisiin ja punaisiin tapahtui Teuvalla – vai tapahtuiko sellaista lopulta lainkaan?

Tutkimuksen seitsemäs luku käsittelee kevään 1918 tapahtumia Teuvalla, jotka osaltaan auttavat huomaamaan, että myös suojeluskuntia kritisovia mielenilmaisuja esiintyi poliittiselta väriltään usein ainoastaan valkoiseksi mielletyllä Etelä-Pohjanmaalla. Työn tärkeäksi osakysymykseksi nousee se, mikä oli syynä teuvalaisten vangittujen suureen määrään. Oliko paikallisen suojeluskunnan esikunnan tekemä vangitsemispäätös pitäjän sisäisen tilanteen kiristymisen sanelemaa vai vaikuttiko ratkaisuun maan yleinen tilanne ja valkoisen hallinnon sota-ajan määräykset? Samalla hahmotellaan, keitä kutsunnoista pois jättäytyneet olivat. Osoittiko kymmenien kuntalaisten haluttomuus liittyä valkoisiin joukkoihin heidän vakaumustaan työväenliikkeen puolesta? Vai olivatko vastarintaan asettuneet miehet edes työväenliikkeen jäseniä? Lisäksi on tarkasteltava, pysyivätkö

⁶ Ratkaisua puoltaa muun muassa se, että porvaripuolueiden paikallisosastoilla ei mitään ilmeisimmin ollut jatkuvaa toimintaa Teuvalla. Ne aktivoituivat ainoastaan eduskuntavaalien alla. Ks. sivut 65 ja 143.

paikallisen työväenliikkeen rivit yhtenäisinä sen jäsenistön ottaessa kantaa valkoisen vallan vakiintumiseen Teuvalla ja maakunnassa.

Tutkimuksen viimeisessä käsittelyluvussa pohditaan vuoden 1918 vankileirikokemusten ja työväen ahtaiden toimintamahdollisuuksien merkitystä paikalliselle työväenliikkeelle. Tarkastelu kohdistuu etenkin sotavuoden lopulla Teuvalla järjestettyihin ensimmäisiin demokraattisiin kunnallisvaaleihin. Miten valmistautuminen kunnanvaltuuston valintaan sujui varsin poikkeuksellisen ajan jälkeen? Entä mikä oli järjestäytyneen työväen rooli vaaleissa? Vaikka tutkimusajanjakso päättyy vuoden 1919 alkupuolella tapahtuneeseen työväenliikkeen uuteen nousuun, kahdeksannessa luvussa luodaan katsaus paikallisten työväenyhdistysten 1920-luvun alussa tekemiin linjavalintoihin. Tutkimalla teuvalaisen työväen joko sosialidemokratian tai vasemmistososialismin hyväksi päättämiä ratkaisuja voidaan osaltaan vastata luvulle asetettuun tavoitteeseen.

Kuten edellä kuvatusta käy ilmi, tutkimusta jäsentävät valtakunnan suuret tapahtumat, kuten sortokaudet, edustuslaitoksen reformi, vuoden 1917 vallankumoukset ja kevään 1918 sota. Ne kaikki tulivat Teuvalle pitäjän ulkopuolelta, joten tässä työssä kiinnostaa nimenomaan se, miten yhteiskunnan kriiseihin ja murroksiin paikallisesti reagoitiin. Risto Alapuron mukaan toimiminen ulkoapäin tulleiden ärsykkeiden ehdollistamana ei kuitenkaan ole mikään rajoitus, vaan ainoastaan tyypillinen piirre Suomen poliittisessa modernisaatiossa. Itse asiassa koko Suomikin reagoi maan ulkopuolisiin tapahtumiin. On huomattava, että juuri ottamalla kantaa koko maata koskettaneisiin mullistuksiin teuvalainen työväki, kuten myös muut kuntalaiset, ilmaisivat mielipiteensä ja tulivat samalla osallisiksi valtakunnallisesta kokonaisuudesta.⁷ Tässä työssä Teuvan paikalliset tapahtumat ja työväen poliittinen järjestäytyminen sidotaan ilmiöiden valtakunnalliseen kehitykseen näkökulman ollessa erityisesti paikallisen ja yleisen työväenliikkeen vuorovaikutuksessa. Tutkimuksen merkitys löytyy siitä, että tarkastelun mittakaavaan pienentämällä yhden pitäjän tasolle voidaan mahdollisesti tarkentaa ja selittää työväen yleisestä järjestäytymisestä Suomessa.⁸

⁷ Alapuro 1994, 15.

⁸ Mikro- ja makrotason yhdistämisestä Suomen työväenliikkeen historian tutkimisessa ks. esim. Alapuro 2004 tai Parikka 1987.

1.2. Tutkimuksen lähteet

Työväen paikallisen järjestäytymisen tutkimuksen peruslähteinä ovat Kansan Arkistoon ja Työväen Arkistoon sijoitetut Kirkonkylän, Perälän ja Äystön työväenyhdistysten sekä Teuvan sosialidemokraattisen kunnallisjärjestön pöytäkirjat, jäsenluettelot, toiminta- ja vuosikertomukset sekä muu asiakirja-aines. Työväenyhdistysten pöytäkirjat ovat varsin niukkasanaiseen ja toteavaan tyyliin laadittuja, joten paikallisen työväen ajatusmaailmaa ne eivät syvällisesti selvennä. Voidaankin huomauttaa, että teuvalaisen työväenliikkeen jäsenistön todellisuuskuvaa tai ideologiaa ei tässä työssä systemaattiseen jäljitetä, koska työväenyhdistysten johtomiesten tai rivijäsenten laatimia kirjoituksia ei ole säilynyt. Lisäksi *Vapaa Sana* -lehdessä julkaistut teuvalaisten maaseutukirjeet välittävät tietoja pääasiassa vain työväenyhdistysten henkilövalinnoista ja muista rutiinitoiminnoista sekä yleensä pitkälti puolueen näkemyksiä mukailevista kannanilmaisuista.⁹ Ongelmia, jotka liittyvät paikallisen työväenliikkeen kannatuspohjan selvittämiseen työväenyhdistysten jäsenluetteloiden pohjalta, käsitellään luvussa 4.2. *Haasteen vahvuus*.

Tutkimuksessa hyödynnetään lisäksi Teuvan kunnanhallinnon asiakirjoja, jotka auttavat kartoittamaan paikkakunnan poliittista kenttää jakaneita ja usein myös valtakunnallisesti esiin nousseita kiistakysymyksiä. Ongelmia aiheuttaa kuitenkin se, että kuntakokouksen pöytäkirjat elokuun puolivälistä 1917 vuoden 1919 alkuun ovat kadonneet. Lisäksi Teuvan kunnallislautakunnan pöytäkirjat puuttuvat lähes kokonaan vuodelta 1918. Asiakirjapuutteita korvataan erityisesti sanomalehdistön avulla.

Keskeisessä asemassa työssä on myös Sota-arkiston paikallinen suojeluskunta-aineisto. Kyseistä lähdemateriaalia käytetään muun muassa selvittämään Teuvan porvariston¹⁰ näkemyksiä niistä poliittisista kysymyksistä, jotka koskettivat paikkakunnan työväkeä. Ylipäättään turvautuminen monipuolisesti alkuperäislähteisiin on työssä välttämätöntä tutkimuskirjallisuuden puuttumisen vuoksi. Käyttökelpoisen kokonaiskuvauksen pitäjän poliittisista tapahtumista ja mielipidekehityksestä vuosina 1917–1918 tarjoavat etenkin rovasti Lundqvistin ja nimismies Elis Sipilän laatimat kertomukset, jotka ovat kuitenkin kirjoitettu ainoastaan valkoisen osapuolen näkökulmasta. Mahdollisesti vastakkaisen

⁹ Voidaan myös todeta, että Kirkonkylän sos. dem. nuoriso-osaston käsinkirjoitetusta lehdestä *Toveri Lehti* on säilynyt ainoastaan yksi numero (TA. Teuvan sos. dem. nuoriso-osasto. Toveri Lehti 1911).

¹⁰ *Porvari*-käsite kuvaa ihmisiä, jotka eivät kuuluneet työväenliikkeeseen tai jotka työväenliikkeen jäsenet rajasivat omien joukkojensa ulkopuolelle (Norrena 1993, 42).

käsityksen paikkakunnan tapahtumista välittää työläisten laatima ja Työväen Arkistossa säilytettävä niin sanottu terroritilaston kertomus.

Asiakirja-aineiston ohella työn keskeisen lähderyhmän muodostavat Etelä-Pohjanmaalla ilmestyneet sanomalehdet. Lehdistön avulla selvitetään paikallisia poliittisia tapahtumia ja eri ryhmittymien kannanottoja erityisesti sen jälkeen, kun mielipiteiden esittäminen vapautui keisarivallan kukistuttua maaliskuussa 1917. Tutkimuksen tavoitteen kannalta tärkeä lehti on *Suupohjan Kaiku*. Kristiinankaupungissa ilmestynyt sanomalehti uutisoi taajaan muun muassa Teuvalla järjestetyistä kansalaiskokouksista, ja lisäksi lehdessä julkaistiin teuvalaisten maaseutukirjeitä. Paikallisen työväestön näkökulmasta tärkeä sananselittäjä 1900-luvun alkupuolella oli vaasalainen työväenlehti *Vapaa Sana*. Työssä käytetään myös maakuntalehti *Vaasaa*, joka välitti tietoja paikkakunnalle rantautuneista yleisistä poliittisista kiistakysymyksistä.

Eteläpohjalaista työväenliikettä on tutkittu verraten vähän. Huomautus koskee varsinkin sellaista tutkimusta, jonka lähtökohtana olisi tarkastella työväen poliittisen toiminnan piirteitä yhden ainoan pitäjän näkökulmasta. Seuraava katsaus kirjallisuuteen esittelee erityisesti teoksia, jotka käsittelyssään joko sivuavat Teuvan paikallista työväenliikettä, kertovat työväen poliittisen järjestäytymisen yleisistä edellytyksistä Etelä-Pohjanmaalla tai tarjoavat vertailupohjan teuvalaisen työväentoiminnan voimakkuuden määrittelylle.

Kaarina Vattulan tutkimus *Etelä-Pohjanmaan työväenliikettä viime vuosisadan lopulta nykypäiviin* on kirjoittajan poliittisesti värittyneestä otteesta huolimatta käyttökelpoinen perusteos. Ilmestyessään vuonna 1976 tutkimus nosti esiin melko tuntemattomaksi aiemmin jääneen puolen valkoisena maakuntana mielletystä Etelä-Pohjanmaasta. Myös Olavi Hurri käsittelee teoksessaan *Kansanvaltaa rakentamassa* muutamilta osin Teuvan työväenyhdistystoiminnan piirteitä. Hurrin ehkä hieman historiikinomainen tutkimus on kuitenkin kattava esitys sosialidemokraattisesta työväenliikkeestä Etelä-Pohjanmaalla. Olavi Latikan väitöskirja *Järjestäytyminen ja yhteiskunnan muutos* kuvaa puolestaan monipuolisesti järjestötoiminnan koko kenttää suomenkielisellä Etelä-Pohjanmaalla. Maakunnan työväenyhdistysten osalta työ kattaa kuitenkin vain niiden syntyvaiheet.

Edellä mainittuja teoksia alueellisesti tarkemmin rajatun näkökulman eteläpohjalaiseen työväenliikkeeseen tarjoaa Leevi Norrenan väitöstutkimus *Talonpoika, pohjalainen - ja*

punainen. Norrena osoittaa työssään, että Etelä-Pohjanmaan niin sanotulla Järviseudulla työväenliikkeen aktiivikannattajien enemmistö oli yllättäen maansa omistavia talollisia. Selittäessään omistavaan luokkaa lukeutuvien talonpoikien epämielekkäältä vaikuttavaa toimintaa sosialidemokraattisten tavoitteiden puolesta Leevi Norrena esittelee käsitteen *subjektiivinen todellisuus*. Käsitteellä kirjoittaja tarkoittaa todellisuuden persoonallista kokemistapaa, joka ei ole suoraviivaisesti palautettavissa sosioekonomiseen perustaan.¹¹ Myös Norrenan teos murtaa vanhaa, vapaussodan ja lapuanliikkeen määrittämää kuvaa valkoisesta maakunnasta, jossa työväenliikkeellä ei ollut sijaa. Lisäksi työn vahvuutena on alueellisen työväenliikkeen tarkka esittely, joten se antaa hyödyllisen vertailupohjan tarkasteltaessa työväen poliittista järjestäytymistä Teuvalla. Kuten edellä jo todettiin, Teuvan työväenliikkeen jäsenkunnan todellisuuskuvan systemaattinen hahmottaminen ei kuitenkaan kuulu tämän tutkimuksen tavoitteisiin.

Etelä-Pohjanmaan historia -teossarjan Suomen autonomiakauden kattavat osat V ja VI käsittelevät lukuisten muiden aiheiden ohella työväenliikkeen toimintamahdollisuuksia maakunnassa. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan poliittisia ilmiöitä tarkastelevassa osiossa Raimo Salokangas erittelee niitä syitä, jotka todennäköisesti kavensivat työväenliikkeen kannatusta tällä agrarisella ja uskonnollisella alueella. Maakunnan erityisluonteeseen ja siihen, miten uskonnollisuus ja poliittinen mobilisaatio kietoutuivat Etelä-Pohjanmaalla yhteen, on paneutunut myös Risto Alapuro tutkimuksissaan.¹² Alapuron tuotannosta voidaan jo tässä yhteydessä nostaa esiin teos *Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933*, vaikka kyseisessä työssä tutkimuskohteena on järjestäytyminen Huittisten pitäjän tarjoamassa ympäristössä Satakunnassa. Alapuron teos mahdollistaa kuitenkin vertailun pohdittaessa sitä, miten suurten joukkojen tulo politiikan areenalle tapahtui Teuvalla.

Mielenkiintoisella tavalla Teuvan työväenliikkeen luonnetta, erityisesti sen ideologista kehitystä, käsittelee Toni Viljanmaan tutkimus *Aseistakieltäytyjistä luokkataistelijoitten eturintamaan*. Kyseisessä pro gradu -työssä kirjoittaja kuitenkin keskittyy ajallisesti vuoden 1918 jälkeisiin tapahtumiin. Paikkakunnan työväentoimintaa tarkastellaan myös kotiseutujulkaisussa *Teuva – Pitäjä Etelä-Pohjanmaan Suupohjasta*. Kirjan suppeasta paikallisen työväenliikkeen historian kuvauksesta huolimatta teos tarjoaa tutkimukselle

¹¹ Käsitteestä *subjektiivinen todellisuus* tarkemmin ks. Norrena 1993, 29–34, 154, 307–309.

¹² Alapuro, Risto: *State and Revolution in Finland*. Berkeley 1988; Alapuro, Risto: *Uskonto ja poliittinen mobilisoituminen maaseudulla*. Teoksessa Kuusi, Matti et. al. (toim.): *Maailmankuvan muutos tutkimuskohteena. Näkökulmia teollistumisajan Suomeen*. Keuruu 1977.

arvokkaita perustietoja. Sen sijaan varsinainen pitäjänhistoria, jossa tutkimusajanjakso ulottuu 1900-luvun alkupuolelle, on lounaisella Etelä-Pohjanmaalla laadittu ainoastaan Kauhajoen kunnasta. Liisa Ruismäen kirjoittamassa teoksessa ei luonnollisesti ole ollut mahdollisuutta puuttua kovin syvällisesti alueen työväenyhdistysten toimintaan.

Tässä työssä paikallisesta näkökulmasta tarkasteltavia yleisiä teemoja, kuten työväestön äänioikeuspyrkimyksiä ja kunnallisen demokratian toteutumista, selventävät erityisesti Hannu Soikkasen teokset.¹³ Työväenliikkeen historiaa käsittelevien esitysten ohella keskeisessä asemassa tutkimuksessa on Ohto Mannisen *Kansannoususta armeijaksi*. Teoksessaan Manninen käsittelee yleisen asevelvollisuuden toimeenpanoa ja valkoisen Suomen väestön suhtautumista kevään 1918 kutsuntoihin. Lisäksi kirjoittaja erittelee kutsuntakieltäytymisiin mahdollisesti johtaneita tekijöitä.

Helmikuun manifestin jälkeisen teuvalaisten poliittisen heräämisen tarkastelu perustuu suurelta osin Ari T. Mannisen opinnäytetöihin. Tutkimuksissaan Manninen paneutuu yksityiskohtaisesti muun muassa eteläpohjalaisten asevelvollisuusikäisten nuorukaisten käyttäytymiseen sortovuosien kutsunnoissa. Mannisen vankan perustutkimuksen avulla voidaan esimerkiksi pohtia, missä määrin teuvalaiset omaksuivat uudenlaisen, maakunnan asukkaiden perinteisiä näkemyksiä rapauttavan esivaltavastaisen asenteen.

¹³ Soikkanen, Hannu: *Sosialismin tulo Suomeen. Ensimmäisiin yksikamarisen eduskunnan vaaleihin asti*. Porvoo 1961; Soikkanen, Hannu: *Kunnallinen itsehallinto kansanvallan perusta. Maalaiskuntien itsehallinnon historia*. Helsinki 1966; Soikkanen, Hannu: *Kohti kansan valtaa I. 1899–1937. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 75 vuotta*. Vaasa 1975.

2. Teuva – pitäjä Etelä-Pohjanmaan Suupohjasta

2.1. Poliittisen järjestäytymisen sosioekonominen perusta

Teuva sijaitsee lounaisella Etelä-Pohjanmaalla, niin sanotulla Suupohjan alueella. Sekä Etelä-Pohjanmaan että suppeamman Suupohjan määrittelyminen aluekokonaisuuksina on useissa tutkimuksissa osoittautunut hankalaksi.¹ Teuvan kunnan sijaintimäärittelyä vaikeuttaa se, että historiallisista syistä tämän suomenkielisen seudun asukkailla on aina ollut voimakkaista yhteyksiä ruotsinkielisen rannikon suuntaan. Vuoteen 1795 saakka paikkakunta kuului Östermark-nimisenä kappeliseurakuntana Närpiön suurpitäjään, ja vuosisatojen ajan teuvalaisten kauppa suuntautui Pohjanlahden satamakaupunkeihin.² Tullessa 1900-luvulle nimitys Suupohja yleistyi tarkoittamaan Kristiinankaupungin vaikutusalueetta. Suupohjan keskuksiksi nousseen kaupungin, jonka asukkaista noin kolmannes oli suomenkielisiä, vaikutus eteläisen Etelä-Pohjanmaan pitäjiin välittyi muun muassa *Suupohjan Kaiku* -sanomalehden välityksellä. Syksyllä 1906 Kristiinassa aloitti toimintansa myös suomenkielinen yhteiskoulu, jonka oppilaista suurin osa tuli seuraavina vuosina lähiseudun kunnista. Suupohjan radan valmistuminen 1910-luvun alussa korosti entisestään teuvalaisten yhteyksiä rannikon kaupunkeihin.³

Vaikka esimerkiksi Raimo Rannan mukaan Suupohjalla voidaan tarkoittaa koko sitä suomenkielisen Etelä-Pohjanmaan osaa, joka rajautuu Seinäjoen ja Vaasan yhdistävän rautatien länsipuolelle,⁴ tässä työssä kyseiseen alueeseen luetaan kuuluviksi ainoastaan Teuva, Isojoki, Jurva, Karijoki ja Kauhajoki (kartta). Nykyiseen seutukuntajaotteluun perustuva aluemäärittely on riittävä tutkimuksessa tehtävien, työväen järjestäytymisen perustaa Teuvalla selvittävien sosioekonomisten vertailujen pohjaksi. Sen sijaan pitäjän naapurissa, mutta kielirajan toisella puolella sijaitsevien kuntien, erityisesti Kristiinan ja Närpiön, kontaktit Teuvalle huomioidaan vain poliittisten tapahtumien yhteydessä.⁵

¹ Latikka 1987, 34–38. Esimerkiksi Olavi Latikka rajaa Teuvan, Karijoen ja Isojoen erilleen Suupohjasta, toisin sanoen Ilmajoen seudusta. Jokilaaksoihin ja historiallisiin vaiheisiin perustuvassa aluejaottelussaan Latikka myös sijoittaa Jurvan Kyrönmaahan.

² Ranta 1994, 17–18; Suovaara 1971, 34.

³ Kallio 2002, 12, 17; Ruismäki 1987, 39; Rantala 1956, 7, 30–31.

⁴ Ranta 1988, 431.

⁵ Teuvan sijainti kielirajalla ilmenee seuraavista luvuista. Vuonna 1900 pitäjän asukkaista ruotsinkielisiä oli alle prosentti. Sen sijaan Teuvan länsinaapureissa Närpiössä ja Ylimarkussa ruotsinkielisiä oli koko väestöstä noin 99 prosenttia. (Suomen tilastollinen vuosikirja 1910, 20)

Kartta. Teuva ja Suupohja vuonna 1900.

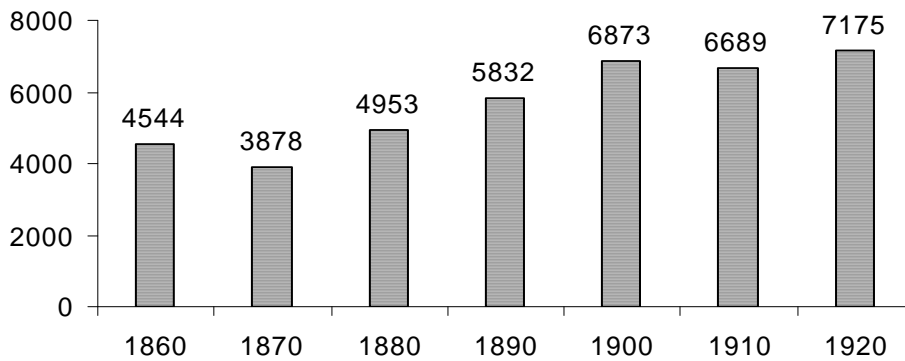
Etelä-Pohjanmaan väkiluku kohosi poikkeuksellisen voimakkaasti 1800-luvun kuluessa, ja erityisen nopeaa väestönkasvu oli maakunnan suomenkielisellä alueella. Vuosisadan lopulla tilanne kuitenkin muuttui. Vaikka Etelä-Pohjanmaan väkimäärä lisääntyi noin neljänneksellä vuosina 1880–1910, se ei kuitenkaan kyennyt enää seuraamaan Suomen muiden osien kehitystä. Tähän olivat syynä uudisviljelymahdollisuuksien väheneminen, muuttoliike ja siirtolaisuus.⁶

Teuvan väkiluvun kehitys ei merkittävästi poikennut suomenkielisen Etelä-Pohjanmaan vastaavasta kehityksestä. Kunnan väkimäärä lisääntyi voimakkaasti aina 1900-luvun alkuun saakka – ajanjaksolla 1860–1900 väkiluvun kasvuprosentti oli 51,3 – mutta tämän jälkeen kasvuvauhti hidastui. Väestömäärän väheneminen taulukossa 1 vuosina 1900–1910 selittyy osin siirtolaisuudella ja osin sillä, että vuoden 1910 tilastosta on ensimmäisen kerran vähennetty siirtolaisten ja muiden pitäjistä muuttaneiden määrät.⁷ Todellisuudessa kunnan väkiluku kohosi aina tarkasteluajanjakson loppuun saakka. Tultaessa 1910- ja 1920-lukujen taitteeseen Teuvalla rikottiin 7000 asukkaan raja.

⁶ Ranta 1988, 899; Toivonen 1963, 76–78.

⁷ Ranta 1988, 899; Latikka 1987, 50–51. Väkiluvun aleneminen vuosina 1860–1870 selittyy katovuosilla.

Kuvio 1. Teuvan väkiluku vuosina 1860–1920.

Lähteet: SVT VI. Väestötilasto. Osa 1, taulu IV, 44; osa 5, taulu 3, 42; osa 9, taulu 5, 27; osa 37, taulu II, 13; osa 45, taulu II, 58; osa 56:1, taulu I, 42.

Etelä-Pohjanmaan väestönkasvun varaventtiilinä toimi Amerikka. Joukkosiirtolaisuuden alettua 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla maakunnan asukkaat olivat innokkaimpia jättämään Suomen taakseen.⁸ Samalla kun siirtolaisuus helpotti alueen väestönpainetta, se kanavoi Etelä-Pohjanmaan liikaväestöä valtakunnan politiikan ulkopuolelle. Tässä tilanteessa asemiaan maakunnassa vahvistamaan pyrkinyt työväenliike menetti sekä sanomalleen altista, potentiaalista kannattajakuntaa että mahdollisia vaikuttajajyksilöitä, koska useat uudelle mantereelle lähteneistä kuuluivat nuorison aloitekykyisimpiin ja ennakkoluulottomimpiin edustajiin.⁹ Toisaalta Amerikasta myöhemmin palanneet olivat saattaneet matkansa aikana omaksua uudenlaisia näkemyksiä. Osalla tuomisenaan oli muuttunut, sosialististen aatteiden värittäämä maailmankuva. Ainakin Etelä-Pohjanmaan Järvisseudulla lukuisa amerikankävijöiden joukko toimi aktiivisesti työväenliikkeessä.¹⁰

Maastamuuton voimakkuus vaihteli kuitenkin melko huomattavasti Etelä-Pohjanmaan eri alueilla. Väitöskirjassaan maakunnan valtamerentakaisista siirtolaisuutta käsitelleen Anna-Leena Toivosen mukaan Teuva, kuten myös muut Suupohjan pitäjät Karijokea lukuun ottamatta, kuului niin sanottuun heikon siirtolaisuuden alueeseen. Keskimäärin 5,1–6,5 teuvalaista kunnan jokaista tuhatta asukasta kohden valitsi Amerikan-matkan.¹¹ On kuitenkin huomattava, että esimerkiksi vuosina 1899–1914 kaikkiaan 1722 Teuvan kunnan asukasta lähti siirtolaisiksi, joten yleisesti joukkoluonteen saanut maastamuutto

⁸ Toivonen 1963, 27. Vuosina 1866–1930 Suomen siirtolaisista kolmannes oli eteläpohjalaisia.

⁹ Alapuro 1988, 134; Salokangas 1987, 904, 916.

¹⁰ Norrena 1993, 170–173; Hurri 1991, 59–61. Siirtolaisuus toimi ylipäätään innovaatiokanavana. Monet olivat valtameren takana tottuneet käyttämään muun muassa maatalouskoneita. (Kallio 2002, 14–15)

¹¹ Toivonen 1963, 35–36. Karijoki ylsi keskinertaisen siirtolaisuuden tasoon (6,6–8,0 %).

ei ollut edes Suupohjan alueella täysin merkityksetön ilmiö.¹² Osa uudelle mantereelle matkanneista teuvalaisista myös palasi myöhemmin takaisin mukanaan uusia aatteita, mutta erityisen keskeiseksi amerikankävijöiden asema ei todennäköisesti muodostunut kunnan työväenliikkeessä.¹³ Sosialistiagitattori Salu Koivumäki totesi kuitenkin 1910-luvun alussa, että ainoastaan eräs Amerikasta palannut ja ”tiedonhaluisena ympäristöönsä edelle päässyt” mies toi Teuvalla valoa muuten sysimustiin mielipiteisiin.¹⁴

Etelä-Pohjanmaan maakunta oli 1900-luvun alussa varsin yhtenäisesti agraarinen alue, jonka asukkaat saivat toimeentulonsa maataloudesta joko maanomistajina, vuokraajina tai maataloustyöläisinä.¹⁵ Kaiken kaikkiaan Vaasan läänin väestöstä noin 75 prosentilla oli pääelinkeinonaan maanviljely tai sen sivuelinkeino vuonna 1901. Etelä-Pohjanmaan maaseudun useissa pitäjissä kyseisen elinkeinon asema oli kuitenkin läänin keskitasoa vielä korostuneempi. Suupohjan alueella poikkeuksellisen maatalousvaltainen kunta oli Kauhajoki, jonka väestöstä yli 80 prosenttia hankki elantonsa maataloudesta.¹⁶ Myös Teuvalla maanviljely oli pääelinkeinona suurimmalla osalla pitäjän asukkaista (77 %).¹⁷ Koska Etelä-Pohjanmaan elinkeinorakenne oli korostuneen yksipuolinen, työväenliike ei voinut rakentua teollisuustyöntekijöiden tai käsityöläisten varaan. Toisaalta se, että työväenlaajan puolesta puhujat joutuivat myös Teuvalla etsimään kannattajajoukkonsa maatalouden parista, ei välttämättä tarkoittanut heidän mahdollisuuksien heikentymistä. Suomen työväenliikkeelle oli leimallista, että se nousi kahdelta erilaiselta perustalta, maaseudulta ja teollisuuskeskuksista. Huomattava on, että SDP:n menestyksen vuoden 1907 eduskuntavaaleissa takasi maaseudun asukkaiden puolueelle antama tuki.¹⁸

Omistusoikeutensa perusteella talolliset kohosivat maataloudesta elantonsa hankkivan väestön hierarkiassa muiden ryhmien yläpuolelle.¹⁹ Vuonna 1901 maanomistajien osuus maatalousväestön koko määrästä oli lähes jokaisessa Suupohjan kunnassa huomattavan

¹² SVT XXVIII. Siirtolaisuustilasto. Osa 5, taulu X, 43; osa 11, taulu X, 43.

¹³ Teirilä 1971, 209; Hakala 1957, 8. Teuvan työväenyhdistysten johtomiehistä ilmeisesti ainoastaan Jalmari Parkki (Kirkonkylä) ja Kalle Salo (Perälä) olivat amerikankävijöitä.

¹⁴ Salokangas 1987, 904.

¹⁵ Gebhard 1908, kartta 2 (Maanviljelysväestö % koko väkiluvusta); Norrena 1993, 145–146.

¹⁶ Gebhard 1913, I taulu, 28–35, 40–41 (Suomen maalaiskunnissa 1 p:nä syyskuuta v. 1901 vakinaisesti asuva väestö jaettuna pääelinkeinonsa mukaan).

¹⁷ Gebhard 1913, I taulu, 28–29 (Suomen maalaiskunnissa 1 p:nä syyskuuta v. 1901 vakinaisesti asuva väestö jaettuna pääelinkeinonsa mukaan). Maanviljelyn (77,0 %) ja teollisuuden (10,3 %) lisäksi teuvalaiset saivat elantonsa pääasiassa eläkkeistä ja pääomista (6,0 %).

¹⁸ Parikka 1987, 134; Alestalo 1977, 103.

¹⁹ Norrena 1993, 147.

suuri. Huippua edustivat Jurva ja Karijoki, joiden maatalouden parissa työskentelevästä väestöstä yli 60 prosenttia ja ruokakunnista suunnilleen puolet omisti viljelemänsä tilan. Teuvalla talollisia oli suhteellisesti enemmän kuin Suupohjassa, Vaasan läänissä ja koko maassa keskimäärin.

Taulukko 1. Suupohjan maatalousväestö vuonna 1901.

	Maanomistajia		Vuokraajia		Maataloustyöväkeä	
Teuva	56,5 %	(44,5 %)	10,4 %	(11,2 %)	33,0 %	(44,4 %)
Isojoki	53,5 %	(46,1 %)	17,5 %	(17,2 %)	29,0 %	(36,8 %)
Jurva	61,5 %	(48,2 %)	8,0 %	(7,5 %)	30,5 %	(44,3 %)
Karijoki	60,3 %	(50,2 %)	15,0 %	(16,3 %)	24,7 %	(33,6 %)
Kauhajoki	34,4 %	(24,6 %)	30,0 %	(28,7 %)	35,6 %	(46,7 %)
Suupohja	48,0 %	(37,5 %)	19,6 %	(19,3 %)	32,5 %	(43,2 %)
Vaasan lääni	54,9 %	(42,5 %)	15,8 %	(14,7 %)	29,3 %	(42,8 %)
Koko maa	48,6 %	(35,5 %)	18,8 %	(16,8 %)	32,6 %	(47,7 %)

Lähde: Gebhard 1913, II taulu, 100–115, 124–127 (Pääasiallisesti maanviljelyksestä elävä väestö Suomen maalaiskunnissa 1 p. syyskuuta v. 1901).²⁰

Maanvuokraajien osuus Suupohjan eri kuntien maatalousväestöstä vaihteli merkittävästi vuonna 1901. Teuvalla ja Jurvassa vuokratilallisia oli vähän. Sen sijaan Kauhajoella torppareiden osuus ylitti sekä Vaasan läänin että koko maa keskitason. Koska suuri osa Etelä-Pohjanmaan vuokratiloista oli kuitenkin niin sanottuja sukulaistorppia, niissä ei syntynyt samanlaista eriarvoisuuden tunnetta ja alistussuhdetta, jollainen oli tyypillinen kartanoseutujen alustalaissuhteille. Kauhajoellakin ristiriidat jäivät yksittäistapauksiksi, ja yleensä talojen isännät ja taksvärkkiään tekevät torpparit söivät samassa pöydässä.²¹ Torppareiden turvattu asema ja maanomistajien suhteellinen suuri määrä heikensivät huomattavasti työväenliikkeen kannatusta Etelä-Pohjanmaan maakunnassa. Erityisesti tämä tuli näkyviin Suomen ensimmäisissä eduskuntavaaleissa vuonna 1907.²²

²⁰ Kruununtilliset, joilla oli rajoitettu omistusoikeus, on taulukossa sijoitettu maanomistajien luokkaan. Suhteelliset osuudet on laskettu sekä väestön että sulkeisiin ruokakuntien määrästä. Ruokakuntakohtaisiin laskelmiin on syytä suhtautua suuremmalla varauksella. Samoin on syytä huomata, että ei ole olemassa selvää määräystä siitä, miten maanomistajat, vuokraajat ja maataloustyöntekijät erotetaan toisistaan. (Norrena 1993, 148; Latikka 1987, 54)

²¹ Ruismäki 1987, 421; Salokangas 1987, 915.

²² Soikkanen 1961, 387.

Vuosipalkollisia oli Suupohjassa erittäin vähän, joten maanomistajien talojen tärkeintä työvoimaa olivat mäkitupalaiset ja itselliset.²³ Teuvalla ja yleensä Suupohjan kunnissa maatyöläisten suhteellinen osuus koko maatalousväestöstä ei juuri poikennut Vaasan läänin ja koko maan keskitasosta. Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että Suupohjassa Kauhajoen maatalousväestön rakenne tarjosi suurimmat edellytykset maata omistavien ja omistamattomien välisen suhteen kärjistymiselle. Alueen muissa pitäjissä ristiriita ei ollut niin selväpiirteinen johtuen omistamattomien ryhmien suhteellisesta pienuudesta.

Taulukko 2. Suupohjan maanomistajat ryhmiteltyinä omistamansa viljellyn maan mukaan vuonna 1901 (prosenttia kaikista).

	Omistajia	Alle 5 ha	5-10 ha	10-15 ha	15-25 ha	25-50 ha	yli 50 ha
Teuva	406	2,7 %	15,0 %	20,0 %	31,0 %	26,8 %	4,4 %
Isojoki	303	5,0 %	25,1 %	27,4 %	25,4 %	12,5 %	4,6 %
Jurva	249	6,0 %	19,3 %	24,9 %	28,9 %	18,5 %	2,4 %
Karijoki	164	3,0 %	17,1 %	23,8 %	30,5 %	19,5 %	6,1 %
Kauhajoki	416	4,3 %	11,3 %	12,5 %	21,4 %	33,2 %	17,3 %
Suupohja		4,2 %	16,9 %	20,6 %	26,9 %	23,6 %	7,8 %
Vaasan l.		6,0 %	18,8 %	21,1 %	27,3 %	20,2 %	6,6 %
Koko maa		14,8 %	22,1 %	16,8 %	19,7 %	17,6 %	9,0 %

Lähde: Vennola 1917, taulu IX, 430–433, 436–437, 440–441 (Maanomistajat, ryhmitettyinä omistamansa viljellyn maan laajuuden mukaan).

Viljo Rasilan mukaan varsinaisia suurtiloja oli Vaasan läänissä häviävän vähän. Alueen maatilat olivat itsenäisiä ja enimmäkseen keskikokoisia.²⁴ Rasilan luonnehdinta kuvaa osuvasti myös Teuvan pitäjän itsenäisten tilojen viljelmäkokoja. Vuonna 1901 suurtilat puuttuivat Teuvalta lähes kokonaan, sillä yli sadan peltohehtaarin maatiloja kunnassa oli ainoastaan yksi. Toisaalta alle kymmenen hehtaarin pienviljelystiljoja Teuvalla oli vähän suhteessa Suupohjan, Vaasan läänin ja varsinkin koko maan keskitasoon. Hieman yli puolella Teuvan, kuten myös Isojoen, Jurvan ja Karijoen, itsenäisistä maatiloista peltoalaa oli 10–25 hehtaaria. Lisäksi Teuvalla oli huomattava määrä 25–50 hehtaarin tiloja. Poikkeuksen Suupohjan pitäjien yleiskuvasta tekee jälleen Kauhajoki. Kun alueen

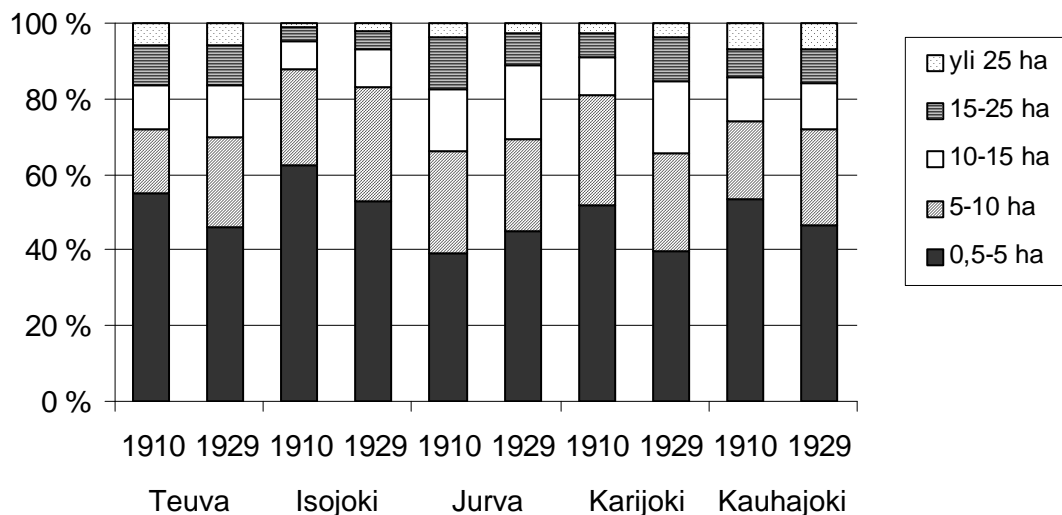
²³ Gebhard 1913, II taulu, 102–103 (Pääasiallisesti maanviljelyksestä elävä väestö Suomen maalaiskunnissa 1 p. syyskuuta v. 1901); Norrena 1993, 148–149.

²⁴ Rasila 1982, 147.

muissa kunnissa keskimääräinen tilakoko oli noin 20 peltohehtaaria, se ylsi Kauhajoella 35 peltohehtaariin.²⁵ Kaiken kaikkiaan keskimääräinen tilakoko oli Suupohjan alueella hieman suurempi kuin esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan Järviseudulla, jossa maatilat olivat jakamisen seurauksena käyneet niin pieniksi, että niiden mahdollisuus antaa perheille elanto oli kyseenalaistunut. Ainakin Järviseudulla pientilojen isäntien sosiaalinen asema läheni työväestön asemaa.²⁶

Mikäli tarkasteluun otetaan myös vuokratilat, kuva Suupohjan kuntien tilarakenteesta muuttuu. Vuonna 1910 kerätyn maataloustiedustelun mukaan Suupohjan alueen kaikista viljelmistä noin ¾ oli kooltaan alle kymmenen peltohehtaaria. Lisäksi on huomattava, että niin Teuvalla, Kauhajoella kuin Suupohjan pitäjissä keskimäärin yli puolet kaikista viljelmistä oli vuokratiloja. Pienten, alle viiden hehtaarin vuokraviljelmien suhteellinen osuus oli Teuvalla suurempi kuin missään toisessa alueen kunnassa – peräti 48,4 %.²⁷ Koska erot talollisten ja vuokratilallisten välillä näyttäytyivät Teuvalla melko selvinä, maanomistusolot tarjosivat perustaa työväenliikkeen kannatukselle pitäjässä.

Kuvio 2. Suupohjan pitäjien viljelmät vuosina 1910 ja 1929 peltoalan suuruuden mukaan ryhmiteltyinä.

Lähteet: SVT III:9. Maataloustiedustelu Suomessa vuonna 1910. Taulu 2, 54–55, 58–59; SVT III:26. Yleinen maataloustiedustelu vuosina 1929–1930, 1. Taulu 1, 11–13, 15; Liitteet 1 ja 2.

²⁵ Vennola 1917, taulu IX, 430–433 (Maanomistajat, ryhmitettyinä omistamansa viljellyn maan laajuuden mukaan); Latikka 1987, 57.

²⁶ Norrena 1993, 150–151, 154; Latikka 1987, 57.

²⁷ Liite 1.

Vuoteen 1929 mennessä Suupohjan alueen viljelmärakenne ei merkittävästi muuttunut. Pienviljelmien, erityisesti alle viiden peltohehtaarin tilojen, suhteellinen osuus hieman laski, mutta edelleen esimerkiksi Teuvalla alle kymmenen hehtaarin tiloja oli kaikista viljelmistä noin 70 prosenttia. Huomionarvoista kuitenkin on, että 1920-luvun lopussa Suupohjan kaikista viljelmistä lähes 94 prosenttia oli itsenäisiä tiloja. Teuvallakin enää noin joka kymmenes viljelmä oli vuokratila.²⁸ Koska peltoalan käyttöä kesällä 1929 kuvaavan maataloustiedustelun luvut kertovat todennäköisesti enemmän tilarakenteesta ja maanomistuksessa tapahtuneesta muutoksesta torpparivapautuksen (1918) jälkeen kuin kehityksestä vuosina 1910–1918, tiedustelun antiin ei paneuduta tässä tarkemmin.

Taulukko 3. Teuvan kylien viljelmät vuonna 1910 jaettuna peltoalan suuruuden mukaan (prosenttia kylän viljelmistä).

	Viljelmiä	0,5-5 ha	5-10 ha	10-25 ha	yli 25 ha
Horo	67	46,3 %	22,4 %	25,4 %	6,0 %
Kauppila	172	52,3 %	14,0 %	26,2 %	7,6 %
Kirkonkylä	244	56,1 %	18,9 %	20,9 %	4,1 %
Nori	108	49,1 %	13,9 %	30,6 %	6,5 %
Perälä	188	59,6 %	17,0 %	19,7 %	3,7 %
Riippi	168	52,4 %	19,0 %	25,0 %	3,6 %
Äystö	105	61,0 %	16,2 %	12,4 %	10,5 %
Teuva	1052	54,7 %	17,2 %	22,6 %	5,5 %

Lähde: KA. Maataloushallitus. Yleinen maatalouslaskenta 1910. Vaasan lääni. Teuva.²⁹

Vuonna 1910 alle kymmenen hehtaarin pienviljelmiä oli Teuvalla suhteellisesti eniten Äystöllä, Perälässä ja Kirkonkylässä. Kylien väliset erot ovat kuitenkin varsin pieniä, joten Teuvan elinvoimaisimpien työväenyhdistysten syntyä juuri edellä mainittuihin kyliin ei välttämättä voi selittää tilakoon pienuudella. Yli kymmenen peltohehtaarin viljelmiä oli puolestaan suhteellisesti eniten Norissa, Kauppilassa ja Horossa. Norissa ja Horossa sijaitsivat myös pitäjän ainoat yli 50 hehtaarin tilat, joita Teuvalla oli kaikkiaan ainoastaan neljä.³⁰ Merkittäviä muutoksia ei tapahtunut Teuvan kylien tilarakenteessa

²⁸ Liite 2.

²⁹ Suomen virallisen tilaston (SVT III:9) mukaan Teuvalla oli 1042 yli 0,5 hehtaarin viljelmää. Taulukko on kuitenkin toteutettu Maataloushallituksen arkiston tietojen perusteella, joiden mukaan viljelmiä oli kaikkiaan 1052. Lisäksi voidaan huomauttaa, että koska maataloustiedustelu ei erottele Luovankylää itsenäiseksi tiedustelupiirikseen, kylän viljelmät on sisällytetty Teuvan Kirkonkylän lukuihin.

³⁰ KA. Maataloushallitus. Yleinen maatalouslaskenta 1910. Vaasan lääni. Teuva. Ks. myös liite 3.

vuoteen 1929 mennessä. Tosin alle kymmenen hehtaarin maatilojen suhteellinen osuus kaikista viljelmistä lisääntyi ainoastaan Horossa ja varsinkin Norissa.³¹

2.2. Työväenliikkeen henkinen kasvualusta

Etelä-Pohjanmaan elinkeinorakenteen vahvan maatalousvaltaisuuden ohella merkittävä maakunnan asukkaiden todellisuuden muokkaaja oli uskonto. Etelä-Pohjanmaasta tuli 1800-luvulla agraarisopohjaisten herätysliikkeiden, erityisesti herännäisyyden, keskeinen tukialue Suomessa. Risto Alapuron mukaan herännäisyyden menestyksen edellytykset perustuvat Pohjanmaalla sekä alueen yhteisörakenteeseen että maakunnan muuttuvaan asemaan suhteessa muuhun Suomeen.³²

Etelä-Pohjanmaan taloudellisen korkeasuhdanteen taituttua 1800-luvun loppupuolella alue taantui suhteessa samaan aikaan vaurastuvaan ja yhdentyvään eteläiseen Suomeen. Maakunnan jäädessä syrjään muun muassa metsäteollisuuden noususta sen perinteinen agraarinen yhteisörakenne, jota uskonto satoi kulttuurisesti yhteen, säilytti kuitenkin voimansa. Pohjanmaan talonpojissa alueen suhteellinen taantumisen ja eristäytyminen synnyttivät itsetietoisuuden hengen, maakunnan elämäntapaa puolustavan asenteen. Kun lisäksi alueen agraariseen yhteisöön kiinnittyneet heränneet asettuivat eteläisen Suomen modernisoituvan elämäntyylin vastaiseen rintamaan, poliittinen mobilisaatio ja uskonnollisuus nivoutuivat Pohjanmaalla yhteen. Nimenomaan uskonnollis-agraariselta pohjalta käyty rajanveto oman maakunnan ja muun Suomen välillä merkitsi vahvaa kannatusta lähinnä suomalaiselle puolueelle ja maalaisliitolle. Myös raittiusyhdistykset sekä nuoriso- ja maamiesseurat saivat vankan jalansijan.³³ Sen sijaan työväenliikkeelle tilanne oli vaikea.

Suupohjan seudulla herännäisyys ei saavuttanut samanlaista kannatusta kuin herätyksen ydinalueilla Ylistarossa, Lapualla, Nurmossa ja Ylihärmässä. Vuosisatojen vaihteessa esimerkiksi *Hengellisen Kuukausilehden* levikki oli Teuvalla mitätön. Herännäisyyden

³¹ Liite 4. Mikäli alle puolen hehtaarin viljelmät otetaan vertailussa huomioon, myös Kauppilassa pienten viljelmien (alle 10 ha) osuus hieman lisääntyi ajanjaksolla 1910–1929. Ks. myös liite 3.

³² Alapuro 1977, 144.

³³ Norrena 1993, 48–50; Alapuro 1988, 74–77, 134–135; Alapuro 1977, 135, 144–145. Käsitteestä *konservatiivinen solidaarisuus*, jolla Alapuro tarkoittaa Pohjanmaan talonpoikaisen väestön eri ryhmien liittoutumista ulkopuolisia vastaan, ks. Alapuro 1988, 134–135. Vuoden 1918 sodan jälkeisessä valkoisessa Suomessa *kansaa* edusti nimenomaan pohjalainen talonpoika, kun taas kapinaan nousut maaseutu- ja teollisuusproletariaatti suljettiin kyseisen käsitteen ulkopuolelle (Parikka 1987, 125).

sijaan Suupohjan seurakunnissa jalansijaa sai evankelinen liike, josta kehittyi 1800-luvun lopulla koko maakunnan laajavaikutteisoin ja kannattajakunnaltaan todennäköisesti suurin herätysliike.³⁴ Teuvalla evankelisuuden mahdollisuuksia kavensi kuitenkin lestadiolaisuus, joka oli löytänyt otollisen kasvualustan paikkakuntalaisten keskuudesta jo 1870-luvulla. Lopulta kunnasta muodostui lestadiolaisherätyksen merkittävä keskus eteläisellä Pohjanmaalla. Maakunnan ensimmäinen rauhanyhdistys perustettiin Teuvalle vuonna 1889, ja vuosisadan lopulla lestadiolaisia oli pitäjässä noin kahdeksan prosenttia koko väestöstä.³⁵

Uskonto oli Etelä-Pohjanmaalla epäilemättä eräs voimakkaimmista niistä tekijöistä, jotka estivät maakunnan asukkaita liittymästä sosialistiseen työväenliikkeeseen. Kuten Raimo Salokangas toteaa, edes heikko yhteiskunnallinen asema ei taannut vähäväkisten kannatusta sosialidemokraattiselle puolueelle, jos uskonto oli väestön arvomaailmassa keskeisellä sijalla.³⁶ Vaikka monet työväenliikkeen korostamat arvot ja varsinkin materialistinen maailmankatsomus olivat ristiriidassa uskonnollisten liikkeiden kanssa, täysin yksiselitteinen ei työväenliikkeen ja herätysliikkeiden välinen suhde vuosisatojen vaihteessa kuitenkaan ollut. Esimerkiksi Dennis Rundtin mukaan sosialidemokraattisen puolueen vaalikannatuksen huomattava voimistuminen ruotsinkielisen Pohjanmaan Munsalassa oli tulosta pitkästä radikalisoitumisprosessista, ja alkuvaiheessa Munsalan radikalismi oli kiinnittynyt nimenomaan herätysliikkeisiin.³⁷

Herätysliikkeet vaikuttivat mahdollisesti myös Teuvalla paikallisen poliittisen kulttuurin muotoutumiseen. Varsinkin pitäjässä voimaperäisesti esiintyneeseen lestadiolaisuuteen saattoi liittyä työväenliikkeen myöhemmän mobilisaation kannalta suotuisia tekijöitä. Lestadiolaisherätys oli maallikkoliike, joka Etelä-Pohjanmaalla leimattiin opilliseksi häiriköksi, ”hihhuilahkoksi”. Ilman papiston tukea ja osin myös papiston vastustaessa kannattajakuntaansa laajentanut liike herätti jopa väkivaltaista torjuntaa viranomaisten ja eteläpohjalaisen väestön parissa. Tässä muodossa lestadiolaisuuden voidaan katsoa murtaneen kirkon ja papiston auktoriteettiasemaa, esiintyneen esivaltavastaisena ja näin

³⁴ Seppo 1987, 192–202, 221–222, 235. Evankelisuutta vahvisti Teuvalla kirkkoherra E. A. Lundqvistin kuuluminen liikkeen eturivin pappeihin.

³⁵ Seppo 1987, 221, 243–245.

³⁶ Salokangas 1987, 903.

³⁷ Norrena 1993, 53; Rundt 1992, 189–199.

tahtomattaan tasoittaneen tietä työväenliikkeelle.³⁸ Tutkimuksissa on lisäksi osoitettu, että vaikka lestadiolainen liike vuonna 1906 päätti sosialismin vastaisesta kannastaan, lestadiolaisuus ja työväenliike saattoivat paikallistasolla elää yhteisymmärryksessä.³⁹ Ylipäätään uskonnollisuus ja työväenliikkeen kannatus eivät Suomen ensimmäisissä eduskuntavaaleissa aina sulkeneet toisiaan pois.⁴⁰

Teuvalla perinteinen seurakuntakulttuuri säilytti asemansa 1800-luvulla. Paikkakunnan asukkaat osallistuivat aktiivisesti jumalanpalveluksiin ja kävivät ahkerasti ehtoollisella. Etelä-Pohjanmaan eräissä seurakunnissa jo aiemmin esiin noussut luterilaisen kirkon osallistumisnormeista irrottautuminen ilmeni Teuvalla ehtoollisfrekvenssin laskuna vasta vuosisadan vaihteen jälkeen. Juha Sepon mukaan yhtenäiskirkollisuuden säröily maakunnassa oli seurausta muun muassa siirtolaisuudesta, joka toi paikallisyhteisöön sen perinteitä rikkovia paineita. Ylipäätään kirkon opista tavalla tai toisella poikkeavien niin uskonnollisten kuin poliittis-ideologisten katsomusten yleistyminen vieraannutti pohjalaisia vanhaluterilaisesta kirkollisuudesta. Perinteisten katsomusten murtuminen ja vähittäinen maallistuminen raivasivat tietä poliittiselle radikalismille mahdollisesti myös Teuvalla. Työväenaatteen paikkakunnalla lopulta saavuttama kannatus saattaa puolestaan ainakin osittain selittää sen, että vuonna 1917 Teuvan seurakuntalaista enää vähemmistö osallistui säännöllisesti ehtoolliselle.⁴¹

Jos uskonto saattoi sekä karkottaa eteläpohjalaisia työväenliikkeen vaikutuspiiristä että toisaalta luoda jopa edellytyksiä työväenaatteen vastaanottamiselle, mahdollisuuksia ja pohjaa työväen ja tilattomien taloudelliselle, sosiaaliselle ja poliittiselle heräämiselle loi kohoava kansansivistys, etenkin kansakoulu, 1800-luvun puolivälin jälkeen.⁴² Teuvalla ensimmäinen kansakoulu aloitti toimintansa vuonna 1881, ja seuraavan vuosisadan

³⁸ Norrena 1993, 54; Seppo 1987, 251–256. Lestadiolaissaarnaajat joutivat kokemaan esivallan taholta väkivaltaa myös Teuvalla. Vuonna 1875 pitäjän nimismies ripusti seuroista pidättämänsä saarnaaja Isotalon riippumaan käsistään vanginkuljettajan asumuksen leipähirteen.

³⁹ Esimerkiksi Mauri Kinnunen (2004, 365–370) osoittaa Karjalan lestadiolaisuutta käsittelevässä väitöskirjatyössään, että vaikka herätysliikkeen kaikki haarat ottivat kielteisen asenteen sosialismiin, ei työväenaatteen hylkääminen ollut liikkeen piirissä yksilötasolla täydellistä. Lestadiolaisia kuului paljon työväestöön, ja useat lestadiolaisperheiden lapset olivat aktiivisesti mukana työväenliikkeen ja sosialidemokraattien toiminnassa.

⁴⁰ Norrena 1993, 54. Esimerkiksi Huittisten Rekikosken kylän torppareiden evankelisuus ei jarruttanut sosialidemokraattien vaalikannatusta vuonna 1907 (Alapuro, 1994, 124–125). Raimo Parikka (1997, 149–151) arvioi, että Rekikoskella maallisen yhteiskunnan oppositioasenne, sosialidemokratia, tukeutui menestyksellisesti uskonnolliseen oppositioon.

⁴¹ Norrena 1993, 53; Seppo 1987, 140–152; Soikkanen 1961, 10–12, 16–17.

⁴² Soikkanen 1961, 19. Toisaalta kansakoulusta tuli myös työväenliikkeen ideologinen kilpailija, sillä valtaosa koulujen opettajista lukeutui porvarilliseen väenosaan (Alestalo 1977, 100).

alussa pitäjä edusti kansakoulujen lukumääriä vertailtaessa Suupohjan alueen kärkeä. Syksyllä 1911 Komiin perustettiin kunnan kahdeksas koulu. Vaikka koulunkäynnin aktiivisuus ei Suupohjassa aivan yltänyt Kyrönmaan ja Lapuan seudun tasolle, koulujen perustaminen merkitsi Teuvallakin kunnan koko väestön sivistysmahdollisuuksien paranemista. Kansakoulu oli oppilasainekseltaan yleisesti varsin demokraattinen. Myös Suupohjan kansakoululaisista suuri osa tuli tavallisen rahvaan piiristä.⁴³

Kansanopetuksen tehostumisen lisäksi suomalaisten yhteiskunnallista valveutuneisuutta kohottivat ensimmäiset kansankirjastot, suomenkielisen kirjallisuuden lisääntyminen ja sanomalehdet. Samalla mainitut, fennomanian nousuun kytkeytyneet ilmiöt synnyttivät mahdollisuuksia suuriruhtinaskunnan asukkaiden uudenväliselle henkiselle yhteistyölle, organisoidulle yhdistystoiminnalle. Olavi Latikan tutkimuksen mukaan järjestötoiminta käynnistyi Etelä-Pohjanmaalla aikaisemmin ja laajemmalla rintamalla kuin missään toisessa Suomen maakunnassa. Koko Etelä-Pohjanmaan alueella yhdistysten toiminta ei kuitenkaan alkanut samaan aikaan ja tasaisesti. Maakunnan järjestötoiminnan keskus oli ensin 1800-luvun loppuvuosikymmeninä Ilmajoki lähiympäristöineen, mutta seuraavan vuosisadan alussa toiminnan painopiste siirtyi Lapuanjokilaaksoon. Sen sijaan etäällä maakunnan rintapitäjistä sijainneet Suupohjan lounaisimmat kunnat eivät lukeutuneet kansalaistoiminnan viriämisen keskusalueisiin.⁴⁴ Joka tapauksessa myös Teuvalle syntyi elinvoimaista, aikaisempaa laajempia kansalaispiirejä koskettanutta yhdistystoimintaa.

Etelä-Pohjanmaan aatteelliselle yhdistykselle järjestöllistä perustaa loivat raittiusseurat 1880-luvulta lähtien. Teuvalle raittiusseura *Turva* perustettiin vuonna 1886, mutta sen toiminta jäi lyhytaikaiseksi. Juomalakkoliikkeen vaikutuksesta seura virkosi uudelleen, vaikka kokonaisuudessaan keväällä 1898 leimahtanut liikehdintä ei mobilisoinut suuria kansanjoukkoja kunnassa. Ilmeisesti paikallisen raittiusseuran mahdollisuuksia vähensi järjestötoiminnan yleinen aktivoituminen Teuvalla, ja nuorisoseurat kokosivat suojiinsa suurimman osan raittiusväestä.⁴⁵ Vaikka Irma Sulkusen mukaan raittiusliikettä voidaan

⁴³ Kallio 1988, 19, 30–37; Perttula 1971, 167–169.

⁴⁴ Kallio 1988, 135–137, 158–159; Latikka 1987, 372–374.

⁴⁵ Tilastollisia tietoja Suomen juomalakkolaisista vuonna 1898; Kallio 1988, 147–149; Latikka 1987, 133. Juomalakkolaisista kootussa tilastossa ei mainita teuvalaisia. Välttämättä tämä ei merkitse, ettei lakon tehneitä olisi pitäjässä ollut lainkaan. Kunnan asukkaiden puuttuminen tilastosta saattaa johtua myös ilmoituksen laiminlyönnistä tai lakkotoiminnan nopeasta tyrehtymisestä.

Suomessa pitää esipoliittisena työväenjärjestönä, Etelä-Pohjanmaan maaseudulla liike ei saanut vahvasti kyseistä roolia.⁴⁶

Salokangas toteaa Etelä-Pohjanmaan maakuntahistoriassa, että kaikille ”herättävän” ja ”valistavan” toiminnan muodoille oli alueella sosiaalinen tilaus 1800-luvun lopulla.⁴⁷ Teuvalaisten sivistystarpeisiin vastattiin aluksi perustamalla lainakirjasto vuonna 1888 ja kuusi vuotta myöhemmin lukutupa.⁴⁸ Kyseisistä harrastuksista oli vain lyhyt matka fennomanian nousun seurausilmiönä syntyneeseen nuorisoseuraliikkeeseen, joka lopulta kanavoi piiriinsä huomattavan osan maakunnan sivistys- ja yhteiskuntaelämän tarpeista ja toiminnasta.⁴⁹ Teuvan ensimmäisen nuorisoseuran perustamiseen vuonna 1895 tähdänneet pyrkimykset herättivät paikkakunnan vanhoillisissa vastarintaa. Heille puuha näyttäytyi jumalanpilkkana.⁵⁰ Hannu Soikkanen toteaa, että ottaessaan yhteen jäykän kirkollisen mielipiteen kanssa nuorisoseurat – kuten raittiusseuratkin – raivasivat tietä työväenliikkeelle.⁵¹ Todennäköisesti myös Teuvan ensimmäiset aatteelliset yhdistykset herättivät niitä kansankerroksia, jotka myöhemmin löysivät tiensä työväenyhdistyksiin.

Vuonna 1895 Teuvalla aloitti toimintansa myös isäntäyhdistys, jonka työtä seuraavan vuosisadan alussa jatkoi maanviljelysyhdistys, eli myöhempi *Teuvan maamiesseura*. Etelä-Pohjanmaan pitäjiin perustetut maamiesseurat olivat talollisten ja pienviljelijöiden vastaus uudistuvan maatalouden haasteisiin.⁵² Järjestäytyneen työväen todennäköisesti porvarillisiksi, toisin sanoen poliittisiksi kilpakumppaneikseen, mieltämien yhdistysten, maamiesseurojen ja nuorisoseurojen, suhdetta Teuvan työväenliikkeeseen käsitellään tarkemmin luvussa 4.3. *Kannattajakunnan laajuuden paikalliset rajat*.

Vaikka aatteellisten yhdistysten lukumäärissä ja kannattajajoukkojen laajuudessa Teuva jäi jälkeen Etelä-Pohjanmaan järjestökeskuksista, pitäjä lukeutui osuuskaupalliikkeen keskusalueeseen maakunnassa. Teuvan ensimmäinen osuuskauppa aloitti toimintansa Norissa vuonna 1903, ja viiden vuoden kuluttua pitäjässä toimi jo neljä osuuskauppaa – yhtä monta kuin liikkeen syntyseudulla Jurvassa. Osuuskauppojen jäsenmäärien suhteen

⁴⁶ Sulkunen & Alapuro 1987, 149; Sulkunen 1986, 197–204, 242–243, 260–265.

⁴⁷ Salokangas 1987, 808.

⁴⁸ Mikkilä 1971, 198–199. Ensimmäinen kirjasto Teuvalle perustettiin jo vuonna 1849, mutta sen toiminta ei jäänyt pysyväksi (Kallio 1988, 56–57).

⁴⁹ Kallio 1988, 146; Latikka 1987, 137–138.

⁵⁰ Mikkilä 1971, 199.

⁵¹ Soikkanen 1961, 17.

⁵² Niemelä 2002, 12–14; Ranta 1988, 607–608.

Teuva ei kuitenkaan lukeutunut liikkeen kärkipitäjiin.⁵³ Joka tapauksessa yleensä laajalti eri kansankerroksista väkeä toimintaansa koonnut osuuskauppaliike mahdollisesti edisti myös Teuvan vähäväkisten valmiuksia poliittiseen järjestäytymiseen.⁵⁴ Mielenkiintoista on huomata, että Teuvalle perustetuista osuuskaupoista kolme sijaitsi kylissä, joissa myöhemmin toimivat paikkakunnan vireimmät työväenyhdistykset.

Suomessa 1800-luvun kuluessa alkuun päässeet yhteiskunnallis-taloudelliset muutokset ulottivat vaikutuksensa myös Etelä-Pohjanmaan maakuntaan. Vanha, staattisävyinen yhteiskunta oli vähitellen väistymässä uuden, entistä dynaamisemman elämänmuodon tieltä, josta osoituksena oli muun muassa massaliikkeen piirteitä saanut siirtolaisuus. Eteläpohjalaisen väestön irtaantuminen maailmankatsomuksellisesta perinteestä ilmeni aluksi voimakkaina uskonnollisina herätyksinä. Sen sijaan 1800-luvun jälkipuolella maakunnan kulttuuri-ilmastoa ravistelleet ilmiöt liittyivät kaiken kaikkiaan varsin moniulotteiseen, fennomanian sävyttämään kansan valistus- ja sivistysprosessiin. Muun muassa kansakoulu suoritti läpimurtonsa ja järjestöelämän edelläkävijät, nuorisoseurat ja raittiusyhdistykset, syntyivät eteläpohjalaispitäjiin.⁵⁵ Vaikka Teuvan kunnan asukkaat eivät muutoksen kärjessä kulkeneetkaan, loivat uudenlaisen henkisen aktiivisuuden ilmentymät pohjaa myös teuvalaisten poliittiselle järjestäytymiselle. Pääsääntöisesti poliittinen järjestötoiminta alkoi Etelä-Pohjanmaan maaseudulla vasta suurlakkovuonna 1905 ja välittömästi sen jälkeen. Tätä ennen mahdollisuuksia niin kansan syvien rivien poliittiselle heräämiselle kuin työväenliikkeen esiinmarssille kohottivat sortovuodet ja niiden poliittinen ilmapiiri.⁵⁶

⁵³ Ranta 1988, 837–840, 851–853; Latikka 1987, 111–112. Vuonna 1908 Teuvalla toimi osuuskaupat Kirkonkylässä, Norissa, Perälässä ja Äystöllä.

⁵⁴ Mauranen 1987, 183, 188; Soikkanen 1966, 425–426.

⁵⁵ Kallio 1988, 189–190; Seppo 1987, 180–182; Sulkunen 1986, 18, 198.

⁵⁶ Kortekangas 1970, 19; Soikkanen 1970, 25.

3. Varhainen poliittinen aktivoituminen

3.1. Esivallan arvostelua adressein

Suomen suuriruhtinaskunnan erillisasema Venäjän keisarikunnassa vakiintui ja lujittui vähitellen autonomiakauden kuluessa. Samaan aikaan kun Suomessa 1800-luvun lopulla vahvistuivat käsitykset omasta erillisestä valtiosta osana keisarikuntaa, valtakunnan emämaassa Venäjällä voimistuivat kansallismieliset äänenpainot vaatien yhtenäisen ja jakamattoman valtion lujittamista. Suomen suuriruhtinaskuntaan lopulta kohdistuneet yhtenäistämistoimenpiteet liittyivät olennaisesti myös Euroopan valtopoliittikkaan ja kysymykseen keisarikunnan turvallisuudesta, sen luoteisosien ja pääkaupunki Pietarin sotilaallisesta puolustuksesta. Vuoden 1899 helmikuussa Nikolai II antoi keisarillisen julistuskirjan, joka sisälsi asetuksen yleisvaltakunnallisesta lainsäädäntöjärjestyksestä. Manifestin tarkoituksena oli sekä vakiinnuttaa Suomen ja keisarikunnan lainsäädännön välinen suhde että viime kädessä ratkaista kysymys tsaarin suomalaisten alamaisten asepalveluksen suorittamisesta.¹

Suuriruhtinaskunnassa helmikuun manifesti aiheutti yleistä tyrmistystä, sillä se tulkittiin autonomian perusteiden syväksi loukkaukseksi, ”valarikoksi”, ja uhaksi maan koko olemassaololle. Reaktiona venäläisten epäoikeutettuna sortona nähtyyn toimenpiteeseen Suomessa syntyi suoraan kansaan nojaavaa toimintaa. Huomattavin osoitus tästä oli ylioppilasosakuntien kautta organisoitu nimien keräys suureen joukkoadressiin, joka osoitettiin suoraan tsaarille. Adressihankeen toteuttajat, periaatteessa kaikki puolue- ja kansalaisryhmät yli koko maan, luottivat edelleen keisarin hyväntahtoisuuteen ja siihen, että Suomelle vihamieliset neuvonantajat olivat johtaneet tsaaria harhaan. Hallitsijan uskottiin tunnustavan erehdyksensä, mikäli koko kansa vetoaisi häneen.²

Suuren adressin allekirjoitti maaliskuussa 1899 noin 520 000 suomalaista – suunnilleen viidennes suuriruhtinaskunnan koko väestöstä. Myös Vaasan läänin ja suomenkielisen Etelä-Pohjanmaan asukkaista joukkoadressiin osallistui keskimäärin noin 20 prosenttia. On kuitenkin huomattava, että nimienkeräysurakka tuotti kunnittain hyvin erisuuruisia

¹ Tommila 1999, 24–38; Polvinen 1984, 339–344; Tuominen 1960, 51–53. Vuonna 1878 Suomi sai oman erillisen asevelvollisuuslain, jonka mukaan suuriruhtinaskunnan joukkoja ei voinut esimerkiksi sijoittaa Suomen rajojen ulkopuolelle. Venäläiskansallisissa piireissä valtakunnan sotalaitoksesta erillinen Suomen sotaväki leimattiin separatismien osoitukseksi – epäkohdaksi, josta oli päästävä eroon.

² Tommila 1999, 64–66, 119–135; Tuominen 1960, 55.

tuloksia myös Suupohjan alueella. Esimerkiksi Kauhajoella kirjattiin koko maakunnan alin osallistumisprosentti (2,2 %), kun taas Isojoen kunnassa ylitettiin 30 prosentin raja.³ Teuvalla adressin allekirjoitti 644 kuntalaista. Pitäjän koko väkilukuun suhteutettuna tämä merkitsi hieman alle kymmenen prosentin keräystulosta, joten Kauhajoen ohella Teuvalla jäätiin adressiin osallistumisen aktiivisuudessa selvästi jälkeen Isojoen, Jurvan ja Karijoen kuntia.⁴ Kuten muun muassa Päiviö Tommila olettaa, pitäjien väliset erot allekirjoitusten keruutuloksissa eivät kuitenkaan ilmeisesti selity paikallisilla mielipideeroilla, toisin sanoen isänmaallisuuden asteella, vaan nimisaaliiseen saattoi ratkaisevasti vaikuttaa keräyksen käytännöllinen organisointi ja paikallisten kerääjien aktiivisuus.⁵

Vaikka suurella adressilla ei lopulta ollut suomalaisten toivomaa vaikutusta Pietarissa, koko kansan nimissä toimeenpantu joukkoadressihanke merkitsi poliittista heräämistä ja aktivoitumista aikaisempaa laajemmissa väestökerroksissa. Allekirjoitusten keräyksen yhteydessä suomalaiset kansanjoukot saatiin uskomaan, että helmikuun manifesti ja Venäjän politiikka olivat suuriruhtinaskunnan sortamista. Suomalaisten kansallistunne ja -mielipide mobilisoitiin uhattuina olleiden Suomen perustuslakien puolustamiseksi. Tekona suuri adressi, jossa käännyttiin perinteisin sanamuodoin harhaanjohdetuksi uskotun hallitsijan puoleen, ei ollut niinkään radikaali. Perinteitä murtavaa oli se, että nimienkeruun yhteydessä kansa puolittain pakotettiin kiinnostumaan yleisistä asioista, ja että adressiin kelpasi jokaisen nimi asemaan, ammattiin tai sukupuoleen katsomatta. Keisarille osoitettuun vetoomukseen saattoivat nimensä piirtää muun muassa rengit ja piirat siinä missä isännätkin.⁶

Huolimatta siitä, että kevään 1899 isänmaallinen ponnistus haluttiin ulottaa kuuluvaksi yhtäläillä kaikille kansalaisryhmille, allekirjoitusten kerääjien mielenkiinto kohdistui usein ensisijaisesti yhteiskunnan yläkerroksiin. Suuriruhtinaskunnan maaseudulla tämä tarkoitti erityisesti talollisväestöä. Kokonaisuudessaan suuresta adressista muodostuikin selvästi talonpoikaisen kansan adressi ja tämä piirre tuli esiin myös suuren lähetystön

³ Joukkoadressit vuosina 1899 ja 1901; Tommila 1999, 153–156; Manninen 1985, 29. Vuonna 1901 tehdyissä laskelmissa allekirjoitusten määriä on verrattu kuntien koko väkilukuun. Kuitenkin vain yli 16-vuotiaat saivat allekirjoittaa adressin – tosin ikärajaista joissain tapauksissa lipsuttiin – joten vertaamalla nimensä kirjoittaneiden määriä pelkästään aikuisväestöön osallistumisprosentit tietenkin nousevat.

⁴ KA. Suuri adressi. Teuvan kuntalaisten adressi 5.3.1899. Teuvan adressilistoissa allekirjoituksia on 644. Sen sijaan teos *Joukkoadressit vuosina 1899 ja 1901* ilmoittaa teuvalaisten allekirjoittajien lukumääräksi vain 631. Tommilan (1999, 153–154) mukaan kyseinen julkaisu sisältää kuitenkin selviä virheitä.

⁵ Tommila 1999, 154; Salokangas 1987, 840.

⁶ Klinge 1997, 358; Soikkanen 1969, 25; Soikkanen 1961, 72–73.

koostumuksessa. Keisarikunnan pääkaupunkiin matkasi pääasiassa maaseudun isäntiä. Maaseudun tilattomien ja kaupunkien työväestön keskuudessa adressiasiamiehet eivät aina edes kohdanneet myönteistä vastaanottoa. ”Herrojen nimilista” saattoi rahvaan keskuudessa tuntua täysin heille kuulumattomalta.⁷ Teuvalla suuren adressin kokoajat tavoittivat eri väestönosat seuraavasti:

Taulukko 4. Suuren adressin allekirjoittajat Teuvalla sosiaaliryhmiin jaoteltuina.

Sosiaaliryhmä	Allekirjoittajia	%
Talolliset ja eläkemiehet	329	51,1 %
Itselliset ja työläiset	123	19,1 %
Maanvuokraajat	68	10,6 %
Käsityöläiset ja kauppiat	38	5,9 %
Säätyläiset ja toimihenkilöt	18	2,8 %
Muut ⁸	68	10,6 %
Yhteensä	644	100,0 %

Lähde: KA. Suuri addressi. Teuvan kuntalaisten addressi 5.3.1899.

Myös Teuvalla talollisväestö muodosti suuren adressin ehdottomasti keskeisimmän allekirjoittajaryhmän. Talollisten osuus kaikista adressihankkeeseen osallistuneista oli selvästi korkeampi kuin heidän suhteellinen osuutensa pitäjän koko väestöstä.⁹ Lisäksi Teuvan kuntalaisten edustajaksi Pietariin matkanneeseen suureen lähetystöön valittiin isäntämies, talollinen Juho Syväluoma.¹⁰ Pitäjän maanvuokraajat esiintyivät adressin allekirjoittajina suunnilleen heidän suhteellista osuuttaan vastaavassa määrin. Sen sijaan teuvalaista työläis- ja itsellisväestöä suuri addressi ei täysin tavoittanut. Joka tapauksessa pieni osa paikkakunnan rahvaasta tuli ensi kerran vedetyksi valtiollisen politiikan piiriin, vaikka kaikki adressin allekirjoittajat eivät välttämättä edes täysin ymmärtäneet hankkeen sisältöä.

⁷ Tommila 1999, 156–160, 181; Salokangas 1987, 840. Suuren adressin keräämisen luonteesta ja eri väestöryhmien suhtautumisesta hankkeeseen ks. tarkemmin Tommila 1999, 137–178.

⁸ Ryhmään ”muut” on sijoitettu 60 sellaista adressiin osallistunutta, jotka eivät ammattiaan tai asemaansa allekirjoituksensa yhteydessä ilmoittaneet. Tämä tietenkin vääristää kyseisen ryhmän suhteellista osuutta, mutta ei välttämättä vaikuta allekirjoittajien jakauman yleiskuvaan.

⁹ Teuvan väestön sosiaalijakaumasta ks. luku 2.1. *Poliittisen järjestäytymisen sosioekonominen perusta.*

¹⁰ Tommila 1999, 140, 312; Manninen 1993, liite 3. Ilmeisesti suuren lähetystön edustajasta ja paikallisen nimienkeruun alullepanosta päätettiin myös Teuvalla 5.3.1899, jolloin lähes jokaisessa Suomen kunnassa kirkkoväki koottiin jumalanpalvelusten jälkeen kansalaiskokouksiin kyseisen asian johdosta.

Keräyshankkeen vauhtiin saamiseksi adressiasiamiehet ympäri maan pyrkivät usein ensiksi tavoittelemaan paikallisyhteisön nimekkäimpien henkilöiden allekirjoituksia, ja maaseutupitäjissä oli ylipäättään helppo tavoittaa paikalliset virkamiehet, papit, opettajat ja kauppiaat.¹¹ Teuvalla suureen adressiin nimensä kirjoittivat muun muassa kirkkoherra J. H. Vehmanen, kuntakokouksen esimies, talollinen ja kirkonisäntä Antti Jussila sekä kunnallislautakunnan esimies, talollinen Antti Hakala. Merkittävää on kuitenkin se, että jo adressilistan ensimmäisille sivuille kelpasivat myös käsityöläisten, torppareiden ja itsellisten nimet siinä missä talollistenkin.¹² Kuten Hannu Soikkanen toteaa, kyseinen tilanne, jossa maaseudun vähäväkiset saattoivat kirjoittaa nimensä varakkaampien talollisten nimien rinnalle, saattoi synnyttää ajatuksen uudenlaisesta yhteiskunnallisesta hierarkiasta. Olihan köyhän nimi nyt yhtä painava kuin rikkaan.¹³ Jos adressihankkeen säätyrajoja murtava ja demokratisoiva merkitys kosketti jollain tasolla teuvalaista maaseuturahvasta kokonaisuudessaan, vielä voimakkaammin se kosketti naisväestöä. Teuvan kaikista suuren adressin allekirjoittajista yli kolmannes oli naisia.¹⁴ Tämä kaikki tapahtui seitsemän vuotta ennen yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden säätämistä.

Helmikuun manifestin piti kytkeä Suomi lähemmin Venäjän keisarikuntaan, mutta sen tulos oli päinvastainen. Kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikovin aloitteesta säädetty yleisvaltakunnallisten lakien käsittelyjärjestys loi ainoastaan poliittisesti yhtenäisemmän Suomen ja avasi uusia väyliä venäläisten pelkäämän separatismiin voimistumiselle valtakunnan rajamaassa. Kevään 1899 tapahtumat johtivat lisäksi hallitsijan arvovallan murentumiseen suomalaisten alamaisten silmissä. Tsaarin päätös olla vastaanottamatta kansalaisadressia luovuttamaan saapunutta lähetystä lisäsi suuriruhtinaskunnassa näkemyksiä ”valapattokeisarista” ja siitä, että perustuslakia oli tietoisesti rikottu.¹⁵ Uskollisuus keisaria kohtaan joutui koetukselle ja perinteinen vanhaluterilainen käsitys ”ylhäältä asetetusta” ja oikeudenmukaisesta esivallasta menetti perustaansa. Helmikuun manifesti ja sitä seurannut vastatoimi, joukkoadressin kokoaminen, todennäköisesti ravisteli myös tsaarin vilpillistä menettelyä protestoineen teuvalaisen kansanosan koko entistä maailmankatsomusta.¹⁶

¹¹ Tommila 1999, 156.

¹² KA. Suuri adressi. Teuvan kuntalaisten adressi 5.3.1899.

¹³ Soikkanen 1969, 25.

¹⁴ KA. Suuri adressi. Teuvan kuntalaisten adressi 5.3.1899.

¹⁵ Tommila 1999, 104, 211.

¹⁶ Kortekangas 1969, 19; Soikkanen 1961, 72.

Helmikuun manifestin jälkeiset kuukaudet vauhdittivat puoluepoliittista ryhmittymistä perustuslailliseen ja myöntyvyysuuntaukseen,¹⁷ mutta suomalaisen yhteiskunnan laaja liikekannallepano käynnisti myös monenlaista muuta aktiviteettia ja järjestäytymistä. Keväällä 1899 nimiä adressiin keränneiden ylioppilaiden muun muassa kansanhimisten kirjoitustaidosta saamat kokemukset ohjasivat yleistä huomiota rahvaan sivistystasoon. Adressihanketta leimannut isänmaallinen innostus jatkui nyt opetus- ja valistustyössä, johon ylioppilasosakuntien ohella ottivat osaa kunnat, yhdistykset, sanomalehdet ja yksityiset ihmiset.¹⁸ Kansalaisten yleisen liikkeelle lähdön ja kansanvalistusinnostuksen viriämisen seurausta oli mahdollisesti myös Teuvalla 1900-luvun alkuvuosina aloitettu vilkas osuuskauppatoiminta.¹⁹

Vaikka helmikuun manifesti ja suuren adressin keruu havahduttivat mieliä aikaisempaa laajemmissa kansankerroksissa, kysymykset yhdenmukaistamistoimien merkityksestä ja venäläisten toimien vastustamisesta olivat saattaneet jäädä suurelle osalle suomalaisista varsin kaukaisiksi ja teoreettisiksi. Vuoden 1901 kesällä yleisvaltakunnallisten lakien järjestyksessä säädetty suuriruhtinaskunnan uusi asevelvollisuuslaki nosti kyseiset asiat entistä selvemmin tavallisen kansan tietoisuuteen. Suomessa perustuslakien vastaiseksi tulkittu asevelvollisuuslain muutos, jolla suuriruhtinaskunnan sotaväki lakkautettiin, kosketti konkreettisesti jokaista asevelvollisuusikäistä suomalaista. Lainmuutos merkitsi heille mahdollisuutta joutua suorittamaan asepalvelus venäläisissä joukko-osastoissa.²⁰

Uuden asevelvollisuuslain säätäminen ei tullut suomalaisille täydellisenä yllätyksenä. Suomen sotalaitoksen uudistusta, toisin sanoen suuriruhtinaskunnan ja keisarikunnan armeijoiden yhdistämistä, valmistelevat komiteat olivat aloittaneet työnsä Venäjällä jo vuonna 1896. Lisäksi asiaa ja siihen liittyviä perustuslakikysymyksiä oli käsitelty hartaasti suomalaisessa lehdistössä syksyllä 1898, sen jälkeen kun tsaari oli kutsunut

¹⁷ Perustuslaillisten mukaan oli jyrkästi vastustettava kaikkia ”laittomia” määräyksiä. Myöntyvyyslinjan edustajat puolestaan katsoivat, että vähemmissä asioissa osoitetulla taipuisuudella voitaisiin maan hallinto säilyttää omissa käsissä. Kiistaa suuntausten välillä oli vain menettelytavoista. (Parmanen 1936, 169–170)

¹⁸ Tommila 1999, 257–262; Salokangas 1987, 840–841. Huomion kiinnittyminen kansan valistustasoon oli osittain seurausta maassa levinneistä maanjakohuhuista (huhuista tarkemmin ks. esim. Tommila 1999, 245–256). Ilmeisesti myös Teuvalle levisi huhuja, mutta tässä tutkimuksessa käytetty lähdemateriaali ei kerro huhujen mahdollisesta paikallisesta torjunnasta (Manninen 1993, 256, liite 5).

¹⁹ Ks. luku 2.2. *Työväenliikkeen henkinen kasvualusta*.

²⁰ Murtorinne 1964, 88; Juva 1960, 63–64. Helmikuun manifestia sovellettiin lopulta käytäntöön vain asevelvollisuuslakia annettaessa ja asevelvollisten määristä säädettyä (Tuominen 1960, 57–58).

säädetyt ylimääräisille valtiopäiville antamaan lausuntoa sotaministeriön valmistelemasta asevelvollisuuslakiehdotuksesta.²¹

Suomen asevelvollisuuslain mahdollinen muuttaminen venäläisten toivomaan suuntaan synnytti suuriruhtinaskunnassa kansalaistoimintaa jo ennen asian lopullista ratkaisua. Kevättalvella 1901 maassa koottiin niin sanottu Tampereen – tai Oulun – adressi. Toisin kuin suuren adressin yhteydessä, nimien keräystä ei organisoitu Helsingistä käsin, vaan kyseessä oli Suomen senaatille osoitettu ”maalaisten” vastalause. Adressissa lausuttiin huolestuneisuus valmisteilla olevasta asevelvollisuuslain muutoksesta sekä siitä, ettei kotimainen hallitus ollut osoittanut toiminnassaan tarvittavaa lujuttua. Koska arvostelun kärki kohdistui senaattiin, hanke ei saanut suomalaisten varauksetonta kannatusta. Myöntövyvyssuunnan edustajat saattoivat pitää adressia heihin kohdistuneena moitteena, ja lisäksi osa perustuslaillista katsoi, ettei ajankohta ollut hankkeelle sopiva.²²

Tampereen kansalaisadressi oli suurta adressia huomattavasti vaatimattomampi, sillä sen allekirjoitti ainoastaan noin 90 000 suomalaista. Myös Vaasan läänissä adressiin osallistuminen jäi innottomaksi ja alueelliseksi. Teuvan, Isojoen, Jurvan ja Karijoen pitäjistä allekirjoituksia ei kertynyt lainkaan. Kauhajoella nimensä kirjoitti ainoastaan seitsemän kuntalaista. Suupohjan alueella varsin mitättömäksi jäänyt keräystulos tuskin kuitenkaan selittyy pelkästään adressin senaatin vastaisella sävyllä. Sen sijaan vaikuttaa todennäköiseltä, että esimerkiksi Teuvalla nimienkeräyslistat eivät ehtineet lainkaan kiertämään. Näin tapahtui monessa Suomen kunnassa, mikä aiheutui siitä, että hanke pyrittiin suorittamaan mahdollisimman nopeasti.²³

Vastoin Tampereen adressissa lausuttua toivomusta Suomen senaatti päätti julkaista suuriruhtinaskunnan uuden asevelvollisuuslain elokuun alussa 1901. Lainmuutos herätti maassa kuohuntaa ja synnytti jälleen uuden kansalaisadressihankkeen, joka tällä kertaa organisoitiin puolueiden johtomiesten toimesta Helsingistä. Keisarille osoitettuun ja uuden asevelvollisuuslain kumoamiseen tähtäävään adressiin kertyi hieman yli 470 000 nimeä, eli noin 50 000 vähemmän kuin suureen adressiin kaksi vuotta aiemmin. Vaasan läänissä ja Etelä-Pohjanmaan alueella asevelvollisuusadressin allekirjoitti suunnilleen

²¹ Tommila 1999, 30–31, 100–103.

²² Manninen 1985, 32; Murtorinne 1964, 92–96; Parmanen 1937, 109–128.

²³ Aho 1901, 18–22.

17 prosenttia väestöstä. Todennäköisesti se, että melkein jokaisessa Etelä-Pohjanmaan maalaiskunnassa adressiin nimensä kirjoittaneiden määrä väheni vuodesta 1899, selittyi kokoontumisvapaudelle asetetuilla rajoituksilla. Toisaalta osa kansasta saattoi, suuren adressin kohtaloa muistellen, pitää koko puuhaa täysin hyödyttömänä.²⁴

Sen sijaan Teuvalla osanotto adressihankkeeseen oli aiempaa selvästi innostuneempaa. Vuoden 1901 elo-syyskuussa 1474 kuntalaista allekirjoitti asevelvollisuusadressin, joten verrattuna suureen adressiin nimensä kirjoittaneiden lukumäärä yli kaksinkertaistui.²⁵ Teoksen *Joukkoadressit vuosina 1899 ja 1901* tietojen mukaan asevelvollisuusadressiin osallistui 21,6 prosenttia Teuvan koko väestöstä. Suupohjan alueella tätä korkeampaan tulokseen yllettiin ainoastaan Isojoella.²⁶ Teuvalaisten yhteiskunnallinen aktivoituminen selittyy mitä ilmeisimmin poliittisen tietoisuuden lisääntymisellä ja väestöä lähemmin koskettaneella asialla. Lisäksi keräyksen käytännöllinen organisointi oli todennäköisesti tehostunut – ainakin suhteessa aiemmin samana vuonna koottuun Tampereen adressiin.

Taulukko 5. Asevelvollisuusadressin allekirjoittajat jaoteltuina eri sosiaaliryhmiin Teuvalla vuonna 1901.

Sosiaaliryhmä	Allekirjoittajia	%
Talolliset ja eläkemiehet	741	50,3 %
Itselliset ja työläiset	371	25,2 %
Maanvuokraajat	259	17,6 %
Käsityöläiset ja kauppiaat	63	4,3 %
Säätyläiset ja toimihenkilöt	19	1,3 %
Muut	21	1,4 %
Yhteensä	1474	100,0 %

Lähde: KA. Asevelvollisuusadressi. Vihreät kannet. XIII Teuva.

Asevelvollisuusadressin kokoaminen merkitsi uutta yritystä suomalaisten mielenkiinnon kohdistamiseksi yleisiä asioita kohtaan. Vuonna 1901 talollisväestö oli jälleen adressin keskeisin allekirjoittajaryhmä Teuvalla, mutta myös paikkakunnan maanvuokraajia sekä itsellis- ja työläisväestöä nimienkerääjät tavoittivat huomattavasti enemmän kuin kaksi

²⁴ Salokangas 1987, 851; Manninen 1985, 33; Juva 1960, 65; Parmanen 1936, 297–302.

²⁵ KA. Asevelvollisuusadressi 1901. Vihreät kannet. XIII Teuva.

²⁶ Joukkoadressit vuosina 1899 ja 1901. Kyseisessä julkaisussa asevelvollisuusadressin allekirjoittajien lukumääräksi Teuvalla ilmoitetaan 1484. Tämä lienee kuitenkin virheellinen tieto. Ks. edellä viite 4.

vuotta aiemmin. Vaikka asevelvollisuusadressilla, kerran käytetyn eleen toistona, tuskin oli samanlaista psykologista vaikutusta tavalliseen kansaan kuin suurella adressilla,²⁷ voidaan kuitenkin olettaa, että venäläisten toimia ensimmäistä kertaa vuonna 1901 protestoineille noin 800 teuvalaiselle adressin allekirjoittamisella oli heidän koko entistä maailmankatsomustaan horjuttava vaikutus. Joka tapauksessa uuden adressihankkeen yhteydessä aiempaa useampia pitäjän asukkaita valmisteltiin myöhempisiin omaehtoisiin poliittisiin ratkaisuihin.²⁸ Teuvalaisten todellinen valmius asettua tsaarin esivallan vastaiseen rintamaan näyttäytyi kuitenkin vasta silloin, kun Suomen asevelvollisuuslain muutoksen jälkeisiä kutsuntoja alettiin järjestää.

3.2. Mielenilmaisun rajat

Helmikuun manifestin ja uuden asevelvollisuuslain synnyttämä vastarinta sai lopulta aiempaa organisoidumpia ja aktiivisempia muotoja. Pelkkä mielipiteenilmaus adressein ei enää riittänyt. Loppukesällä 1901 järjestäytynyt passiivisen vastarinnan järjestö *Kagaali* pyrki herättämään suomalaisissa poliittista tietoisuutta ja vastarintahenkeä sekä estämään kutsuntojen toteuttamisen kehottamalla asevelvollisia lakkoihin.²⁹ Vuonna 1902 arvannostoon saapui noin 42 prosenttia suuriruhtinaskunnan kaikista kutsutuista. Jyrkintä vastustus oli Vaasan läänissä, jossa kutsuntoihin osallistui ainoastaan 15,8 prosenttia asevelvollisista. Kutsuntaboikottien laajuus vaihteli kuitenkin suuresti läänin alueella. Rannikon ruotsinkielisissä kunnissa lakot toteutuivat usein täydellisinä. Sen sijaan Suupohjan pitäjissä asevelvollisuuslakot onnistuivat heikosti.³⁰

Vaasan läänin neljännen kutsunta-alueen, johon Teuvan kunnan lisäksi kuuluivat Jurva, Kauhajoki, Kurikka ja Jalasjärvi, asevelvollisten arvannosto aloitettiin 15. toukokuuta 1902. Kutsuntapaikalle Kauhajoelle teuvalaisia asevelvollisia saapui 40, mikä paikkakunnan 65 kutsutun kokonaismäärään suhteutettuna merkitsi yli 60 prosentin

²⁷ Manninen 1985, 34; Kortekangas 1969, 19; Soikkanen 1969, 25–26.

²⁸ Tässä yhteydessä voidaan huomauttaa, että teuvalaisia saattoi yhteiskunnallisesti herätellä myös kieltolakiadressi. Koska kyseinen adressi oli kuitenkin allekirjoittajamäärältään selvästi vaatimattomampi kuin suunnilleen samanaikaisesti koottu suuri adressi, ei ”jättiläisanomukseen” tässä työssä paneuduta tarkemmin. (Ahonen 2003, 126; Sulkunen 1986, 222)

²⁹ Klinge 1997, 374–375; Parmanen 1936, 345–349.

³⁰ Salokangas 1987, 853–854; Parmanen 1936, karttaliite sivuilla 530–531. Poikkeuksena Suupohjan alueella oli Karijoki, jossa kutsuntalakko toteutui täydellisenä (Manninen 1985, liite 16).

osallistumisaktiivisuutta.³¹ Vaikka kutsuntalakkoilu ei Teuvalla saavuttanut samanlaista kannatusta kuin Vaasan läänissä keskimäärin, on kuitenkin huomattava, että teuvalaisia asevelvollisia oli poissa vuoden 1902 kutsunnasta suhteellisesti enemmän kuin uuden asevelvollisuuslain säätämistä edeltäneistä kutsunnoista (taulukko 6).

Vaasan läänissä kutsuntojen toteuttamista häiritsivät asevelvollisten runsaat poissaolot jo ennen vuoden 1901 lainmuutosta. Etenkin kutsuntaikäisiä nuoria miehiä koskettanut Etelä-Pohjanmaan voimakas siirtolaisuus ei voinut olla heijastumatta asevelvollisten rekrytointiin.³² Moni eteläpohjalainen nuorukainen saattoi myös mieluummin valita matkan Amerikkaan kuin ottaa riskin joutua arvannostossa määrätyksi vakinaiseen väkeen. Suomessa yleisesti sortona koettu keisarikunnan yhtenäistämispolitiikka todennäköisesti osaltaan lisäsi maastamuuttoa.³³

Taulukko 6. Teuvalaisten asevelvollisten osallistuminen kutsuntoihin vuosina 1899–1901 sekä kutsuntalakkovuonna 1902.

Kutsuntavuosi	Asevelvollisia	Poisjääneitä	Poisjääntiaste (%)
1899	71	9	12,7 %
1900	79	11	13,9 %
1901	79	18	22,8 %
1902	65	25	38,5 %

Lähde: Manninen 1985, liitteet 1 ja 7.

Teuvalaisten asevelvollisten kutsuntapakoiluaste, eli arvannostosta poissaolleiden suhde kutsuttujen kokonaismäärään, ei vuosina 1899–1901 yltänyt Etelä-Pohjanmaan pitäjien keskimääräiseen tasoon.³⁴ Lisäksi on muistettava, että Suupohjan alueen kunnat jäivät lähes kokonaisuudessaan syrjään Amerikan-siirtolaisuuden valtavirrasta. Sen sijaan 1800-luvun lopun intensiivinen maastamuutto ja voimakas kutsuntapakoilu viimeisissä Suomen oman asevelvollisuuslain mukaisissa kutsunnoissa esiintyivät samoissa osissa Etelä-Pohjanmaata. Suupohjan alueen heikkoa siirtolaisuutta puolestaan vastasi Vaasan

³¹ Manninen 1985, 6–8, 67, liite 7. Suupohjan kaksi pitäjää, Karijoki ja Isojoki, muodostivat yhdessä rannikon ruotsinkielisten kuntien kanssa viidennen kutsunta-alueen.

³² Pitkänen 1993, 41–43, 98–99.

³³ Asevelvollisuuden ja siirtolaisuuden yhteyksistä ks. Kero 1996, 50–52; Kero 1986, 85–86; Toivonen 1963, 122–132.

³⁴ Etelä-Pohjanmaan pitäjien keskimääräinen kutsuntapakoiluaste oli vuonna 1899 19,5 %, vuonna 1900 31,3 % ja vuonna 1901 35,3 % (Manninen 1985, 20–21).

läänin neljännen kutsunta-alueen vähäiset kutsuntapoissaolot. Uusi asevelvollisuuslaki ei muuttanut Suupohjan miesten käyttäytymisen peruslinjaa. Neljäs kutsunta-alue oli maakunnan passiivisin kutsuntalakoissa vuonna 1902.³⁵

Keskeisin havainto teuvalaisten vuoden 1902 kutsunnasta on asevelvollisten kuuliainen suhtautuminen uuden asevelvollisuuslain velvoitteisiin. Todennäköisesti ajatus lakoista oli helpompi omaksua Etelä-Pohjanmaan niissä pitäjissä, joissa siirtolaisuus oli ollut voimakasta ja joissa kutsuntoja oli laiminlyöty runsaasti jo ennen asevelvollisuuslain muutosta. Heikon siirtolaisuuden alueilla maastamuutto – ylipäättään yhteiskunnan suurempi liikkuvuus – ei ollut samalla tavalla murtanut perinteisiä tapoja ja katsomuksia tai muuttanut käsityksiä yksilön velvollisuuksista yhteisöä kohtaan kuin voimakkaan siirtolaisuuden alueilla. Kun lisäksi siirtolaisuus oli 1800-luvun loppupuolella selitetty jopa isänmaan petturuudeksi ja kutsunnasta poisjättäytyminen oli ollut rangaistavaa, teuvalaisten saattoi olla vaikea omaksua näkemys kutsuntapakoilusta hyväksyttävänä laillisuuden puolustamisena.³⁶

Vaikka valtaosa paikkakunnan asevelvollisista otti kuuliaisesti osaa kutsuntaan vuonna 1902, uusi asevelvollisuuslaki saattoi aiheuttaa vastarintaa myös Teuvalla. Suupohjan pitäjien vahvaa myöntyvyysmielistä asennoitumista suhteellistaa muun muassa se, että V kutsunta-alueen Karijoella kutsuntalakko toteutui täydellisenä. Lisäksi ainakin Kauhajoella käytiin kiivasta poliittista väittelyä kunnan asevelvollisten suhtautumisesta kutsuntaan.³⁷ Perustuslaillisen opposition olemassaolon mahdollisuuteen Teuvalla viitaa erityisesti edellä todettu kutsuntapoissaolojen selvä lisääntyminen vuonna 1902.³⁸ On kuitenkin syytä huomioida seuraavat seikat. Ensinnäkin kaikki kutsuntaa vältelleet teuvalaiset eivät välttämättä olleet kutsuntalakkolaisia, koska arvannostosta saatettiin jäädä pois epäpoliittisistakin syistä. Toiseksi edes kaikki vanhasuomalaiset eivät hyväksyneet ehdotonta myöntyvyyttä, joten vastarintahenkisyyden ei tarvitse olla osoitus perustuslaillisuuden kannatuksesta.³⁹

³⁵ Pitkänen 1993, 49–50; Manninen 1985, 26–27, liite 16.

³⁶ Kero 1996, 115–122; Soikkanen 1961, 17; Manninen 1985, 126; Toivonen 1963, 223–240.

³⁷ Ruismäki 1987, 560; Manninen 1985, liite 16.

³⁸ Tosin jo vuonna 1901 poisjäännit olivat kääntyneet nousuun. Tähän mahdollisesti vaikutti sortovuosien kiristynyt ilmapiiri, joka osaltaan saattoi lisätä teuvalaisten maastamuuttoa. Ks. Toivonen 1963, 125–126.

³⁹ Manninen 1985, 55, 60–62.

Mikäli osa teuvalaisista kutsunnasta poissaolleista miehistä todella asettui vastustamaan vääryytenä pitämäänsä uutta asevelvollisuuslakia, he olivat omaksuneet uudenlaisen ajatuksen siitä, että kansan oikeustajuntaa loukkaavaa esivallan käskyä oli uskallettava uhmata – jopa tuntevan rangaistuksen uhalla. Tällainen käsitystavan muutos horjutti voimakkaasti perinteistä näkemystä valmiiksi luodusta ja muuttumattomasta yhteiskunnasta. Poisjäänti oli myös voimakas poliittinen kannanilmaisu, sillä se vaati suurempaa aktiivisuutta kuin kuuliainen osallistuminen arvannostoon.⁴⁰

Taulukko 7. Vuoden 1902 kutsunnasta poisjääneiden teuvalaisten ammatillinen ja sosiaalinen ryhmitys.

Väestöryhmä ⁴¹	Asevelvollisia	Poisjääneitä	Poisjääntiaste (%)
Talolliset	23	5	21,7 %
Torpparit	14	6	42,9 %
Työmiehet	21	9	42,9 %
Käsityöläiset ja kauppiat	1	0	0,0 %
Muut	6	5	83,3 %
Yhteensä	65	25	38,5 %

Lähde: Manninen 1985, liite 7.

Vuoden 1902 kutsunnassa varsinaisista agraariryhmistä suhteellisesti eniten poisjääntejä esiintyi torppareiden ja työmiesten keskuudessa. Talollisten osuus jäi selvästi alle myös keskimääräisen poisjääntiasteen. Ryhmän ”muut” voimakas vastarintahenkisyys selittyy ainakin osittain sillä, että kyseiseen luokkaan on sisällytetty sellaisten ammattikuntien edustajia, jotka olivat luonnostaan muita liikkuvampia, kuten esimerkiksi merimiehet. Teuvalaisten kutsuntaosanottoa tarkasteltaessa on kuitenkin huomattava, että jokaisessa väestöryhmässä poisjääneiden lukumäärät samoin kuin kutsuttujen kokonaismäärät ovat varsin pieniä. Tästä seuraa, että prosenteissa esitetty poisjääntiaste saattaa saada kunkin ryhmän vastarintahenkisyyden näyttämään todellista paljon merkittävämmältä. Lisäksi on syytä korostaa, etteivät kaikki arvannostotilaisuudesta puuttuneet välttämättä olleet kutsuntalakkolaisia. Mahdollisesti jo matka Kauhajoelle oli osalle liian pitkä.⁴²

⁴⁰ Jutikkala 1977, 185; Soikkanen 1969, 26; Soikkanen 1961, 74.

⁴¹ Väestöryhmien sisällön tarkempi erittely, ks. Manninen 1985, liite 8A.

⁴² Mikäli perustuslaillinen vastarintahenkisyys todella saavutti teuvalaiset torpparit ja työmiehet, havainto on varsinkin torppareiden osalta sikäli eriskummallinen, että koko Suomessa kyseinen ryhmä oli kaikkein uskollisin tsaarilliselle esivallalle (Jutikkala 1977, 189).

Vuonna 1903 Vaasan läänin myöntövyysmielisellä IV kutsunta-alueella asevelvollisista osallistui arvannostoon edellisvuoden tapaan selvästi yli puolet. Teuvan 59 kutsutusta paikalle saapui 40, mikä nosti pitäjän asevelvollisten osallistumisaktiivisuuden noin 68 prosenttiin. Kutsuntatilaisuudesta puuttuneista pitäjän miehistä ainakin 15 oli jättänyt maan taakseen.⁴³ Viranomaisten vastatoimien ja myöntövyysuuntauksen propagandan seurauksena vuoden 1904 kutsuntoihin osallistui Suomen kaikista asevelvollisista jo yli 80 prosenttia. Myös Vaasan läänissä kutsuntalakot olivat murtumassa, vaikka edelleen arvannostotilaisuuksia vältteli noin kolmannes kutsuntaikäisistä. Suupohjan kutsunta-alueella poisjääneiden asevelvollisten osuus puolestaan laski alle 30 prosentin. Teuvalta kutsutuista 68 miehestä 46 ilmoittautui Kauhajoella, joten paikkakunnan asevelvollisten osallistumisinnostus pysytteli samalla tasolla kuin edellisenä vuonna.⁴⁴

Kokonaisuudessaan vuosien 1902–1904 kutsunnat osoittavat, että myöntövyysmielisyys oli vakiinnuttanut asemansa Suupohjan pitäjissä. Teuvalaisten kuuliaista suhtautumista esivallan määräyksiin korostaa lisäksi se, että seurakunnan papit eivät vastustaneet kutsuntojen toteuttamista. Vuoden 1901 asevelvollisuuslain kuuluttaminen sujui Teuvan kirkossa ongelmitta, kun vastarintahenkisimmissä pitäjissä papisto saattoi kokonaan kieltäytyä lukemasta lakia tai sitten seurakunta poistui kirkosta kesken lain kuuluttamisen. Lisäksi pappien laatimat kutsuntaluettelot valmistuivat määräaikaan mennessä. Vastarintaan eivät ilmeisesti asettuneet myöskään ne teuvalaiset, jotka olivat äänivaltaisia kunnallisessa päätöksenteossa. Kutsuntatoimiston jäsenten valinnasta ja kutsuntaluetteloiden tarkistamisesta päätettiin Teuvan kuntakokouksessa normaalisti.⁴⁵

Osoituksena jonkinasteisesta, tosin vaikeasti määriteltävästä, vastarinnasta on kuitenkin Teuvan kutsuntatoimistoedustajien toiminta. Kuntakokouksen kaksi kutsuntatoimistoon valitsemaa jäsentä ja asemansa puolesta toimistoon kuulunut kunnallislautakunnan esimies eivät ottaneet osaa vuoden 1902 arvannostotilaisuuteen, vaan esittivät asiassa vastalauseen. Vastarinta ei perustunut todennäköisesti kuitenkaan perustuslailliseen

⁴³ Tka. Vha. Kuntakokous. Kok. ptk. 2.3.1903; Manninen 1993, 143; Manninen 1985, 80, 91–92, liitteet 8 ja 9. Tämän työn puitteissa ei pystyttyä selvittämään, oliko maasta muuttaneilla teuvalaisilla poliittinen syy lähteä matkaan.

⁴⁴ Manninen 1985, 80, 91–92, liitteet 7–10; Salokangas 1987, 854–855. Vuosien 1903 ja 1904 kutsunnoissa teuvalaisten talollisten osuus tilaisuuksista poissaolleiden joukossa lisääntyi, kun taas torppareiden ja työmiesten väheni. Pitkälle menevää tulkintaa tästä on kuitenkin hankala tehdä, koska muutokset kunkin agraariryhmän kutsunnoista poisjääneiden lukumäärissä ovat varsin pieniä ja toisaalta kunkin ryhmän kutsuttujen kokonaismäärät vaihtelevat vuosittain.

⁴⁵ Soikkanen 1966, 453; Murtorinne 1964, 137–141, 194–195; Manninen 1985, 47.

näkökantaan, vaan kyse oli lain muodollisesta noudattamisesta. Vastalauseessaan miehet painottivat, että kutsunta oli kuulutettu eri huoneistoon kuin jossa se aiottiin pitää, joten laillisuussyistä he eivät katsoneet voivansa osallistua tilaisuuteen.⁴⁶

Vaikka taisto Suomen perustuslakien puolesta ei maan kaikkia kolkkia ja rahvaan edustajia tavoittanut, merkitsivät vuodet 1899–1904 adressedeineen ja kutsuntalakkoineen aiempaa laajempien kansanosien heräämistä poliittisen tietoisuuden alkuun. Kansan syvien rivien vetäminen mukaan valtiollisen politiikan piiriin valmisti joukkoja myös myöhempiin poliittisiin ratkaisuihin. Suomeen oli vähitellen muodostumassa kansalais- ja mielipideyhteiskunta.⁴⁷ Teuvalla vuosisadan taitteen kansalaisadresseihin osallistuivat kaikki väestöryhmät. Sen sijaan asevelvollisuuslakkoihin, joissa kyse oli astumisesta aktiivisesti laittomuuden tielle, pitäjän asukkaiden protestihenki ei riittänyt. Voidaankin huomauttaa, että teuvalaisten melko innostunut osanotto asevelvollisuusadressiin 1901 ennusti heikosti kutsuntalakkojen tulosta pitäjässä. Ylipäätään Suupohjan kunnat olivat korostetun myöntyvyysmielisiä, ja Teuvallakin tsaarin päätöksiä oli opetettu ja opittu kunnioittamaan. Vakaat suomettarelaiset eivät helposti esivaltaa vastaan purnanneet eivätkä varsinkaan asettuneet vastustamaan sitä.⁴⁸ Yleiset asiat, järjestäytyminen ja ajatukset omaehtoista asioiden muuttamisesta olivat kuitenkin rantautumassa myös Teuvalle. Lopullisesti ovet poliittiselle mobilisaatiolle ja työväenliikkeen läpimurrolle avasi vuoden 1905 suurlakko.

⁴⁶ Manninen 1993, 124; Manninen 1985, 50–51. Myös vuonna 1904 kutsuntatoimiston teuvalainen jäsen esitti vastalauseen, mutta vastustuksen sisällöstä ei ole säilynyt tietoja (Manninen 1985, 53, 56).

⁴⁷ Klinge 1997, 358; Kortekangas 1969, 19.

⁴⁸ Manninen 1993, 258; Ruismäki 1987, 716. Hannu Soikkanen (1961, 76) huomauttaa, että myös suomettarelaiden piiristä saattoi olla lyhyt matka sosialismiin. Tätä selittää muun muassa se, että vanhasuomalaisuus sisälsi radikalismia – suomalaisuusradikalismia.

4. Työväenliikkeen haaste vuoteen 1917

4.1. Työväenliikkeen tuleminen

Tappiollisen Japanin sodan seurauksena Venäjällä puhjennut yleislakko levisi Suomeen loka-marraskuun vaihteessa 1905. Keisarikunnan pakkovaltakoneiston hetkellinen lamaantumisen tarjosi suuriruhtinaskunnan asukkaille tilaisuuden ennen kokemattoman laajaan kollektiiviseen toimintaan. Suurlakko oli kansallinen mielenosoitus, aktiivinen tsaarin hallinnon vastainen toimenpide, mikä heijasteli hallitsijakeskeisen sääty-yhteiskunnan jumalallisen luonteen rapautumista suomalaisten mielissä.¹ Liikehdintä pakotti hallituksen myönnytyksiin. Muun muassa vuoden 1901 asevelvollisuuslaki kumottiin keisarillisella julistuksella ja Suomessa palattiin ”laillisiin oloihin”.

Suurlakkoliikehdintä ei johtanut ainoastaan sortokauden päättymiseen – se avasi tien suuriruhtinaskunnan koko poliittisen kulttuurin murrokselle. Kansallislakkona alkaneen liikehdinnän luonnetta muutti varsin pian se, että sosialidemokraatit asettivat lakolle vallankumouksellisen tavoitteen, edustuslaitoksen uudistuksen. Työväenliikkeellä oli ollut merkittävä osansa jo lakon edellytysten luomisessa, ja uskoa joukkoliikkeen voimaan vahvisti edelleen marraskuun manifesti, joka tulkittiin tsaarin perääntymiseksi suomalaisten sortovuosina osoittaman vastarinta-asenteen edessä. Vaikka äänioikeuden laajentaminen tuli suurlakon ilmapiirissä yleisesti hyväksytyksi vaatimukseksi, sosialidemokraatit valloittivat yksinoikeuden uudistuksen ajajina. Laajan mobilisaation tukemina he myös pystyivät toteuttamaan vaatimuksensa. Vuonna 1906 annettu reformi merkitsi loikkausta äärimmäisyydestä toiseen. Nelisäätyisestä laitoksesta siirryttiin yksikamariseen, yleisellä ja yhtäläisellä äänioikeudella valittuun eduskuntaan. Suurlakon synnyttämä ja vanhat poliittiset rakenteet mukanaan vienyt liikehdintä nosti suomalaiset kansanjoukot ainakin äänestäjinä keskelle poliittista näyttämöä.²

Joukkojen politiikan läpimurto merkitsi myös työväenliikkeen esiinmarssia poliittisena voimatekijänä Suomessa. Vaikka vielä vuonna 1904 sosialidemokraattinen puolue oli jäsenkunnaltaan pienempi kuin nuorisoseuraliike tai raittiusliike, suurlakon jälkeen se nousi jäsenistöltään suhteellisesti katsoen suurimmaksi sosialistiseksi puolueeksi koko

¹ Kortekangas 1969, 19–20.

² Alapuro-Stenius 1987, 40; Haataja 1977, 60–61; Soikkanen 1975, 70–71, 79.

maailmassa.³ Suurlakon jälkeisessä järjestäytymisen huumassa ja valmistauduttaessa ensimmäisiin yksikamarisen eduskunnan vaaleihin työväenliike ulotti vaikutuksensa entistä voimakkaamman maan syrjäisiinkin kolkkiin. Onnistuneen suurlakon herättämä usko joukkoliikkeen mahdollisuuksiin ja ylipäätään poliittisen murrosjakson ilmapiiri edesauttoivat sosialististen oppien läpimurtoa myös Pohjanmaan maaseudun asukkaiden keskuudessa.⁴

Suurlakkovuoden lopulla Etelä-Pohjanmaalla oli SDP:n tilastojen mukaan ainoastaan viisi työväenyhdistystä. Työväenliike oli kuitenkin läpimurtonsa kynnyksellä, sillä vuoden 1908 loppuun mennessä maakuntaan oli perustettu jo yli 50 työväenyhdistystä, jotka olivat myös liittyneet puolueen jäsenyyteen. Vastaavasti sosialidemokraattisen puolueen jäsenmäärä kohosi Vaasan läänin maaseudulla suurlakkovuoden vajaan 1200 jäsenestä vaalivuoden 1907 lähes kuuteen tuhanteen jäseneseen.⁵ Suupohjan ensimmäinen työväenyhdistys perustettiin Kauhajoelle vuonna 1905. Alueen muut pitäjät saivat omat ensimmäiset yhdistyksensä viimeistään vuoden 1907 alussa.⁶

Syksyn 1905 suurlakko ja sen jälkeinen aika sujuivat Teuvalla ilmeisen rauhallisesti. Todennäköisesti paikkakunnalla järjestettiin kansalaiskokouksia tapahtumien johdosta, mutta niiden kannanotoista ei ole säilynyt tietoja.⁷ Korostetun myöntyvyysmieliseksi vuosina 1899–1904 osoittautuneessa pitäjässä tuskin kuitenkaan esiintyi vastaavanlaista kostonhalua, jollainen purkautui perustuslaillisten hallitsemisessa kunnissa. Sortovallan edustajiksi tulkitut poliisiviranomaiset – paikoin myös myöntyvyysmielinen papisto – joutuivat kansan hampaisiin.⁸ Koska Teuvalla järjestysvaltaa ei mitään ilmeisimmin kyseenalaistettu, pitäjän asukkailla tuskin oli tarvetta järjestyskaartien perustamiseen. Kokonaisuudessaan valtakunnallisen suurlakkoliikehännän paikkakunnalle ulottuvaa vaikutusta on vaikea arvioida. Hannu Soikkasen mukaan sortovuosien poliittisten tapahtumien aiheuttama maailmankatsomuksellinen muutos oli kuitenkin hidas prosessi

³ Alapuro-Stenius 1987, 40; Soikkanen 1975, 113.

⁴ Salokangas 1987, 880–882; Soikkanen 1961, 313–314.

⁵ Latikka 1987, 201; Soikkanen 1961, 343.

⁶ Ruismäki 1987, 704. Jurvan ja Isojoen työväenyhdistykset perustettiin vuonna 1906, Karijoen työväenyhdistys puolestaan tammikuussa 1907 (Hurri 1991, 53–55).

⁷ Teuvan kuntakokouksen pöytäkirjassa 4.12.1905 viitataan pitäjässä marraskuun 26. päivänä pidettyyn yleiseen kansalaiskokoukseen, mutta kokouksen kannanottoja ei ilmoiteta. Ari T. Manninen (1993, 192) ei myöskään ole tutkimuksessaan löytänyt viitteitä Teuvalla mahdollisesti marraskuun alussa järjestetyistä kansalaiskokouksista.

⁸ Manninen 1993, 192–204, 336–347; Salokangas 1987, 871.

verrattuna siihen, mitä tapahtui suurlakon aikana ja sen jälkeen. Monin paikoin suurlakko suorastaan räjäytti perinteiset katsomukset.⁹ Todennäköisesti murrosjakson synnyttämä radikaali ilmapiiri kuitenkin loi edellytyksiä maalaisrahvaan poliittiseen heräämiseen ja työväenaahteen läpimurtoon Teuvalla. Ensimmäisen työväenyhdistyksen perustamiseen teuvalaiset tarvitsivat kuitenkin ulkoa tulleen sysäyksen.

Maaseutupitäjien työväenyhdistykset saivat usein alkunsa kiertävien työväenpuhujien tilaisuuksissa, joissa poliittinen julistus liitettiin luontevasti maaseudun uskonnolliseen sanankuulemisperinteeseen. Puhutun sanan tehokkuus uuden aatteen levittämisessä myös ymmärrettiin työväenliikkeen piirissä, ja lähenevät eduskuntavaalit ainoastaan korostivat agitaatiotoiminnan merkitystä.¹⁰ Vuosien 1906–1907 vaihteessa saapui Teuvallekin mies ”uutta oppia julistamaan”. Kunnantuvalla järjestetty SDP:n kiertävän agitaattorin F. E. Vaseniuksen puhetilaisuus keräsi runsaan kuulijakunnan kaikista kansalaispiireistä. Tammikuun ensimmäisenä päivänä 1907 Vasenius jatkoi puheitaan Kirkonkylän nuorisoseuralalla, jossa agitaattorin oman matkakertomuksen mukaan kuulijoita oli noin 600. Puhetilaisuuden lopuksi tehtiin päätös Teuvan ensimmäisen työväenyhdistyksen perustamisesta.¹¹

Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen perustavassa kokouksessa, jonka avasi agitaattori Vasenius, valittiin yhdistyksen väliaikaiseen johtokuntaan puheenjohtajaksi suutari Jaakko Hautaniemi, sihteeriksi kelloseppä Onni Kulku ja rahastonhoitajaksi suntio Juho Suksi. Johtokunnan muut jäsenet olivat suutari Jaakko Salakari, seppä Jaakko Harju, talollinen Mikko Mannila sekä varajäsenenä kivimies Juho Niemistö.¹² Valitun johtokunnan kokoonpanossa korostuu käsityöläisten ja muiden varsinaisen maalaisrahvaan ulkopuolelta tulleiden panos. Käsityöläisten vahvaan mukanaoloon saattoi vaikuttaa se, että ilmeisesti kyseitä pitäjän keskuspaikoilla asunutta väestönosaa oli varsin laajalti herätetty poliittisen tietoisuuden alkuun jo vuosien 1899 ja 1901 adresseilla. Suntion ja talollisen mukanaolo työväenyhdistyksen johtokunnassa viittaa puolestaan eri kansanosien yhteiselon ongelmattomuuteen Teuvalla vuoden 1907 alussa. Puoluevastakohtaisuudet eivät vielä voineetkaan olla täysin tulehtuneet, koska työväestö

⁹ Soikkanen 1969, 26–27; Soikkanen 1961, 313.

¹⁰ Ehrmrooth 1992, 284–286; Soikkanen 1961, 178, 335–337.

¹¹ KaA. Kirkonkylän ty. 20-vuotishistoriikki; KaA. Tutkielmat. *Piirteitä Teuvan työväenjärjestöjen taipaleelta* (Tapani Lähdes 1978); Hurri 1991, 49.

¹² KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Perustavan kokouksen ptk. 1.1.1907.

oli vasta poliittisesti järjestäytymässä. Lisäksi porvariston toiveena saattoi olla kaikkien kuntalaisten välisen sovun säilyttäminen.¹³ Rintamalinjojen vakiintumattomuudesta on osoituksena myös Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen historiikin toteamus, että ”porvarit panivat omat miehensä työväenyhdistykselle koejäseniä keräämään”. Kaiken lisäksi nuorisoseura suostui siihen, että sen talolla järjestettiin työväenagitaattorin puhetilaisuus, jossa lopulta perustettiin seuran haastaja paikallisella yhdistyskentällä.¹⁴

Teuvan toinen työväenyhdistys perustettiin Perälään 23. kesäkuuta 1907. Yhdistyksen ensimmäisen johtokunnan puheenjohtajaksi valittiin räätäli Nikolai Reuna ja sihteeriksi palstatilallinen Juho Perälä. Johtokunnan muut jäsenet olivat itselliset Vesteri Niemi, Iisakki Lipasti ja Juho Kujanpää sekä talollinen Oskari Saarikoski.¹⁵ Myös Perälän yhdistyksen syntyyn kiertävillä työväenpuhujilla oli vaikutuksensa, mutta heidän lisäksi viitteitä työväen järjestäytymisestä oli kylään kulkeutunut sekä Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksessä toimimaan ehtineiden peräläläisten toimesta että sanomalehdistön välityksellä.¹⁶ Varsinkin Vaasassa ilmestynyt sanomalehti *Vapaa Sana* oli merkittävä sananselittäjä aikakaudella, jolloin työväenaate oli pureutumassa Etelä-Pohjanmaan maaseudulle.¹⁷ Suurlakon 1905 jälkeen syntyneille työväenyhdistyksille tyypillisesti Perälän työväenyhdistys, aivan kuten Kirkonkylän yhdistys aiemmin, liittyi pian perustamisensa jälkeen sosialidemokraattisen puolueen jäsenyyteen.¹⁸ Jalmary Teirilän mukaan pitäjän kaksi työväenyhdistystä, ”ikään kuin kaksoisveljekset, läksivät varmoin askelin taivaltamaan kohti tulevaisuutta”.¹⁹ Työväenliikkeen yhdistystoiminta Teuvalla oli kuitenkin haasteellisen tehtävän edessä.

¹³ Kaikkien kansanryhmien keskinäinen sopu oli porvarillisten piirien toiveena ainakin Huittisissa.

”Hulluuden hetki” ei tosin kestänyt pitkään suurlakkokohuuman viilennyttyä. (Alapuro 1994, 96–102)

¹⁴ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. 20-vuotishistoriikki; Teirilä 1971, 208.

¹⁵ KaA. Perälän ty. Viisivuotiskertomus 1907–1912; TsrkA. Rippikirjat 1901–1923.

¹⁶ Hakala 1957, 1–2.

¹⁷ Suurlakko merkitsi sensuurin rajoittavan vaikutuksen poistumista ja toisaalta vasta suurlakon jälkeen maaseudullakin tuli yhä yleisemmäksi sanomalehtien tilaaminen. Työväenlehdistön nopea kasvu vuoden 1905 jälkeen liittyi SDP:n kannatuksen kasvuun. Sosialidemokraattisen *Vapaa Sana* -sanomalehden säännöllinen ilmestyminen alkoi vappuna 1906. Kolme kertaa viikossa ilmestyneen lehden levikki ylsi noin neljään tuhanteen vuonna 1907. (Salokangas 1987, 881; Soikkanen 1961, 321–323, 328–329)

¹⁸ SDP. Tilastollisia tietoja puolueeseen kuuluvista yhdistyksistä 1907. Kirkonkylän työväenyhdistys liittyi puolueeseen 26.1.1907, Perälän työväenyhdistys 29.6.1907.

¹⁹ Teirilä 1971, 208.

4.2. Haasteen vahvuus

Vuosien 1905–1907 yleisessä poliittisessa murroksessa Etelä-Pohjanmaan maaseudulle perustettujen työväenyhdistysten alkutaival oli kivikkoisen. Maakunnan sosiaalinen ja taloudellinen erityisluonne tarjosi sosialidemokraattiselle työväenliikkeelle hankalan, mutta ei kuitenkaan täysin mahdottoman kasvualustan.²⁰ Vaikeuksia työväenyhdistysten toiminnalle tuotti myös suurlakon synnyttämän innostuksen ja vallankumouksellisen mielialan vähittäinen hälveneminen, mikä johti yhdistysten jäsenmäärien paikoittain jopa täydelliseen romahtamiseen. Varsinkin ylhäältä käsin, puolueen agitaattoreiden antaman sysäyksen turvin, perustetut yhdistykset näivettyivät nopeasti alkuinnostuksen kadottua. ”Kannettu vesi ei kaivossa pysynyt”, kuten Norrena toteaa tutkimuksessaan Etelä-Pohjanmaan Järvisuodun työväenliikkeestä. Mikäli paikkakunnalta puuttuivat aatteen omat aktiivikannattajat, jotka kokosivat yhdistysväen konkreettiseen toimintaan esimerkiksi työväentalon rakentamisella, oli monen työväenyhdistyksen uinahtaminen varsin todennäköistä.²¹

Myös Teuvan työväenyhdistyksille alkuinnostuksen laantuminen tuotti vaikeuksia. Ylipäätään teuvalaisten houkuttelemisen mukaan säännölliseen yhdistystoimintaan ja varsinkin heidän pitempiaikainen mukana pitäminen osoittautui vaikeaksi. Kun Perälän työväenyhdistys perustettiin kesäkuussa 1907, yhdistykseen ilmoittautui jäseniä 20. Heistä kuitenkin yhdistyksen vuosikertomuksen mukaan ”hetimiten jäi useita pois”. Puolestaan vastaperustetun Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen jäsenyyteen paikkakuntalaisia liittyi 44, mutta heistäkin ainoastaan 15 maksoi säännöllisesti jäsenmaksunsa koko vuoden 1907 ajan.²²

Ongelmia Teuvan työväenyhdistyksille tuottivat myös järjestötoiminnan käytännölliset alkuvaikeudet. Uuden yhdistystoimintamuodon mukanaan tuomia tehtäviä hoitamaan ei aina löytynyt osaavia henkilöitä. Lisäksi päänvaivaa yhdistysten aktiivijäsenille aiheutti kokous- ja iltamatilojen, ylipäätään omien toimitalojen puuttuminen. Kirkonkylässä työväenyhdistyksen toimintamahdollisuuksia kavensi edelleen se, että nuorisoseura luopui pian työväenyhdistyksen perustamisen jälkeen tavastaan antaa järjestäytyneen

²⁰ Salokangas 1987, 904, 915–918.

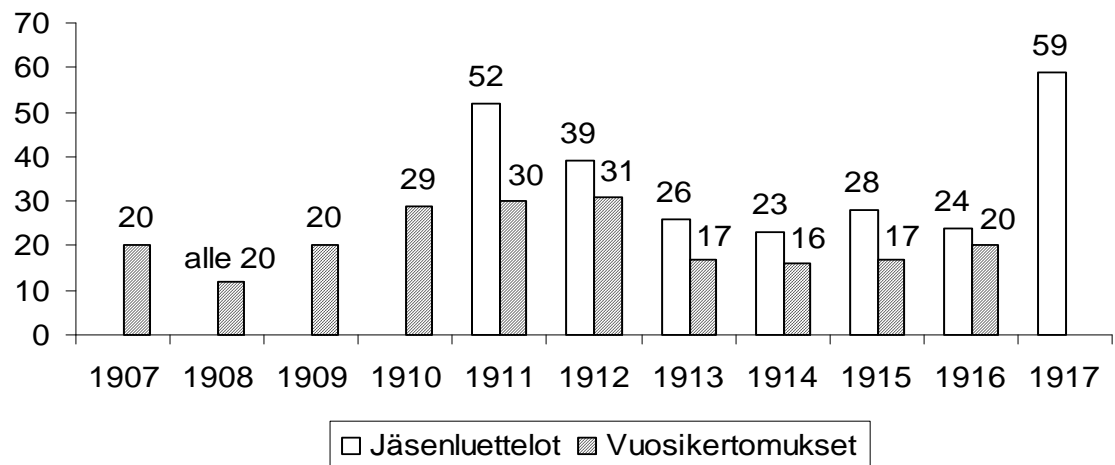
²¹ Norrena 1993, 59–63; Soikkanen 1961, 337, 343.

²² KaA. Perälän ty. Viisivuotiskertomus 1907–1912; Teuvan Kirkonkylän ty. Jäsenluettelo 1907.

työväen kokoontua talollaan. Toimitiloinaan työväenyhdistysväki joutui käyttämään muun muassa yhdistysten jäsenten usein varsin ahtaita asumuksia. Ajatukset oman talon hankkimisesta heräsivät kuitenkin nopeasti työväenyhdistysten piirissä. Tavoitteet eivät jääneet saavuttamatta, sillä Teuvan Kirkonkylän työväentalo vihittiin kesäkuussa 1908 ja Perälän marraskuussa 1910.²³

Teuvan Kirkonkylän ja Perälän työväenyhdistykset selvisivät vaikeista alkuvuosistaan eikä yhdistysten toiminta vaipunut sammuksiin missään vaiheessa ennen kevättä 1918. Työväenyhdistysten osoittautuminen elinvoimaiseksi Teuvalla on osoitus paikallisen yhdistysväen käytännön työn tuloksellisuudesta, mutta myös siitä, että jonkinasteinen suotuisa työväenատteen kasvualusta oli kunnassa olemassa. Suurlakon synnyttämässä poliittisessa murroksessa Teuvalle rantautunut työväenliike oli tullut jäädäkseen. Vuodesta 1907 lähtien työväenliikkeen poliittinen haaste oli pitäjässä mahdollinen ja todellinen vaihtoehto, vaikka työväenyhdistykset joutuivat tulevana vuosina myös ajoittain tiukasti kamppailemaan toiminnan hiipumista vastaan.

Kuvio 3. Perälän työväenyhdistyksen jäsenmäärät 1907–1917.

Lähteet: KaA. Perälän ty. Viisivuotiskertomus 1907–1912; Vuosikertomukset 1912–1916; Jäsenluettelot 1911–1917.²⁴

²³ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. 20-vuotishistoriikki; KaA. Perälän ty. Viisivuotiskertomus 1907–1912; Hakala 1957, 2–3; Teirilä 1971, 209.

²⁴ Yhdistyksen viisivuotiskertomuksessa ei ilmoiteta vuoden 1908 tarkkaa jäsenlukua. Jäsenmäärä oli kuitenkin alle 20, sillä vuoden 1909 kertomuksessa jäsenmäärän todetaan jälleen nousseen 20 henkilöön.

Perälän työväenyhdistyksen jäsenmäärä pysyi varsin vaatimattomana yhdistystoiminnan ensimmäisinä vuosina. Vuonna 1910 työväenyhdistyksen vuosikertomusten ilmoittama jäsenluku kohosi 30 jäsenen tienoille, jossa se pysyi notkahdukseen saakka vuoteen 1913. Vuosina 1911–1912 Perälän työväenyhdistykseen kirjautui paljon jäseniä myös jäsenluetteloiden mukaan. Syynä jäsenmäärän kohoamiseen saattoi olla muun muassa se, että vuonna 1910 yhdistysväki ahersi onnistuneesti oman toimitalon rakennusurakan parissa. Lisäksi on huomionarvoista, että vuosina jolloin yhdistyksen jäsenmäärät olivat korkeimmillaan, Suupohjan ratatöiden parissa työskennelleet radanrakentajat ulottivat vaikutuksensa Perälään. Jäsenmäärän huomattava väheneminen tapahtui puolestaan sen jälkeen kun rautatie valmistui ja ratatyöläiset muuttivat pois alueelta. Suupohjan ratahankkeen lopullista vaikutusta Teuvan työväenliikkeelle arvioin tarkemmin luvussa *Radanrakentajat – sosialismin sanantuoijat?*.

Tarkan kuvan rakentaminen Perälän työväenyhdistyksen kannatuspohjan laajuudesta on varsin hankalaa. Ongelmia aiheuttaa jo käsitteen *työväenliikkeen jäsen* epämääräisyys. Kuviossa 3 esitetyissä Perälän työväenyhdistyksen vuosikertomuksiin perustuvissa jäsenmäärissä on mitä ilmeisimmin otettu huomioon ainoastaan yhdistyksen täysin maksaneet jäsenet, eli ne henkilöt, jotka suorittivat jäsenmaksunsa säännöllisesti koko vuoden ajan. Kyseiset vuosikertomusten ilmoittamat jäsenmäärät eivät kuitenkaan kerro koko totuutta työväenliikkeen saamasta kannatuksesta. Yhdistyksen jäsenluetteloista lasketut jäsenmäärät ylittävät kauttaaltaan vuosikertomusten esittämät jäsenluvut. Tämä tarkoittaa, että huomattavalta osalta Perälän työväenyhdistykseen liittyneiltä henkilöiltä jäi pian sisään kirjautumisen jälkeen tyystin yhdistyksen muut maksut suorittamatta.

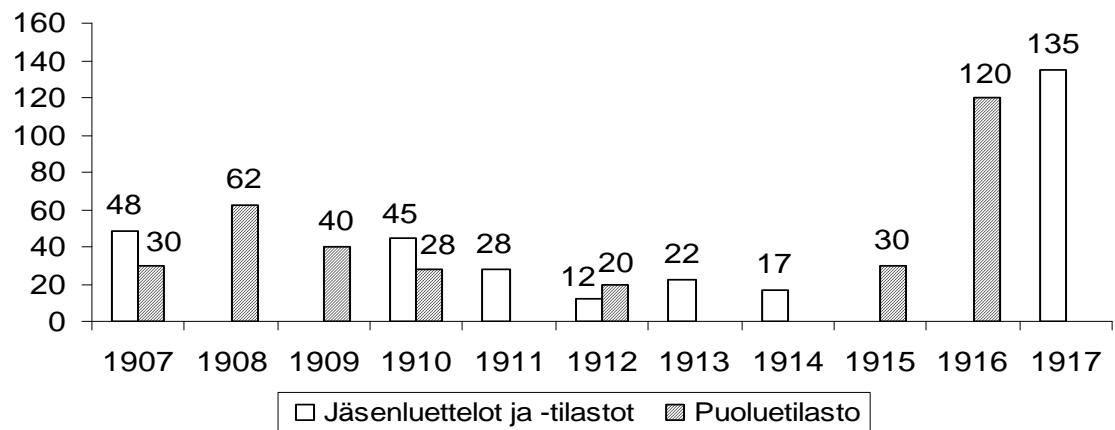
On kuitenkin huomattava, että edes kerran yksittäisenä henkilönä tapahtunut työväenyhdistyksen jäseneksi kirjautuminen – vaikka jäsenmaksut olisikin laiminlyöty tämän jälkeen – saattoi merkitä vahvaa symbolista sitoutumista työväenliikkeeseen.²⁵ Teuvalla ja etenkin Perälässä tällaiseen viittaa erityisesti se, että useat keväällä 1918 asevelvollisuuskutsuntoja vältelleistä miehistä olivat kirjautuneet jäseniksi paikallisiin työväenyhdistyksiin yhtenä tai vain harvoina vuosina. Lisäksi jäsenmaksujaan kyseiset miehet eivät aina olleet suorittaneet säännöllisesti.²⁶

²⁵ Alapuro 1994, 103.

²⁶ Ks. luku 7.2. ”*Omia vastahan ei lähäretä tappelemahan*”.

Vaikka jäsenmaksujen laiminlyönti olisi periaatteessa riittänyt työväenyhdistyksille syyksi jäsenten erottamiseen, Teuvalla niin tuskin koskaan tapahtui. Kun Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistys päätti huhtikuussa 1908 erottaa Sameli Laineen jäsenyydestään, hänen maksamattomat jäsenmaksunsa eivät olleet ainoa syy. Ilmeisesti raskauttavampi tekijä oli se, että Laine oli pitänyt ”enemmän huolta porvarillisista yhdistyksistä ja heidän talutusnuoristaan”.²⁷

Kuvio 4. Kirkonkylän työväenyhdistyksen jäsenmäärät 1907–1917.

Lähteet: KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Jäsenluettelot 1907, 1910–1914; TA. Teuvan ty. Jäsentilasto 1917; SDP. Tilastollisia tietoja puolueeseen kuuluvista yhdistyksistä 1907–1910, 1912, 1915–1916.

Kuviossa 4 esitetyt Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen jäsenmäärät vuosina 1907–1917 perustuvat yhdistyksen jäsenluetteloihin ja -tilastoihin sekä Matti Turkian toimittamiin sosialidemokraattisen puolueen tilastollisiin julkaisuihin. Ongelmia Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen kannattajakunnan laajuuden tarkalle määrittelylle aiheuttaa se, että yhdistyksen jäsenluettelot ovat varsin katkelmallisesti säilyneet ja lisäksi ne ovat osin vaikeasti tulkittavia. Myös puolueen tilastoimat jäsenmäärät ovat osittain ristiriitaisia, sillä ilmeisesti ne toisina vuosina kuvaavat yhdistyksen koko jäsenistöä toisina taas ainoastaan yhdistyksen täysin maksaneita jäseniä. Leevi Norrena huomasi tutkimuksessaan, että puolueen keräämien tilastollisten tietojen ja Järviseudun työväenyhdistysten todellisten jäsenmäärien välillä vallitsi ristiriita. Kysymys oli tiedonkulun ongelmista puolueen organisaatiossa, mutta myös siitä, että paikalliset työväenyhdistykset ilmoittivat varsinkin piiritoimikunnalle vain säännöllisesti maksunsa

²⁷ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk. 20.4.1908.

suorittaneet jäsenensä, jos aina edes heitä. Työväenyhdistyksille koko jäsenkunnan ilmoittamatta jättäminen, jopa todellisten jäsenmäärien salaaminen, oli houkuttelevaa, sillä piirivero määräytyi ilmoitettujen jäsenmäärien perusteella.²⁸ Varsinkin toiminnan ensimmäisinä vuosina Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksessä saattoi toimia huomattavasti enemmän ihmisiä, kuin mitä puolueen tilastot antavat ymmärtää. Toisaalta vuoden 1916 varsin korkea jäsenluku kuvaa todennäköisesti yhdistyksen koko jäsenkuntaa, ei vain täysin maksaneita jäseniä. Tähän viittaa se, että työväenyhdistyksen oma tilasto ilmoittaa vuoden 1917 täysin maksaneiden jäsenten määräksi 67, kaikkien jäsenten määräksi 135.²⁹

Risto Alapuro viittaa teoksessaan *Suomen synty paikallisena ilmiönä* siihen, että työväenyhdistysten jäsenistön usein melko suppean ydinryhmän ympärillä liikkui suuri joukko vaihtelevassa määrin jäseniksi sitoutuneita, mahdollisesti sukulaissuhtein työväenliikkeen ytimeen liitoksissa olleita henkilöitä. Toisin sanoen työväenkulttuurin piiriin saatettiin kuulua, vaikka ei koskaan maksettukaan jäsenmaksua. Suurlakon 1905 synnyttämä poliittinen murros loi rahvaan piiriin monitahoisen sosiaalisen verkoston, jonka kautta omaa paikkaa paikallisyhteisössä määriteltiin uudella tavalla.³⁰ Teuvallakin työväentaloista muodostui tämän verkoston keskuksia.

Työväenliikkeen kannattajakunnan todellisesta laajuudesta saatiin Teuvalla viitteitä muun muassa vappukulkueiden yhteydessä, joihin osallistuneita oli usein enemmän kuin yhdistyksissä jäseniä. Esimerkiksi vappuna 1912 mielenosoituskulkueessa oli yli 200 marssijaa.³¹ Paikkakunnan työväenyhdistysten yhteenlaskettu, puolueen tilastoon perustuva jäsenluku oli samana vuonna vajaat sata henkilöä. Toisaalta kulkueeseen osallistuneiden työläisten määrää nostivat myös ulkopaikkakuntalaiset ratatyömiehet, mutta heidänkään mukanaolonsa ei kokonaan selitä marssijoiden suurta joukkoa.³²

²⁸ Norrena 1993, 68–69, 105.

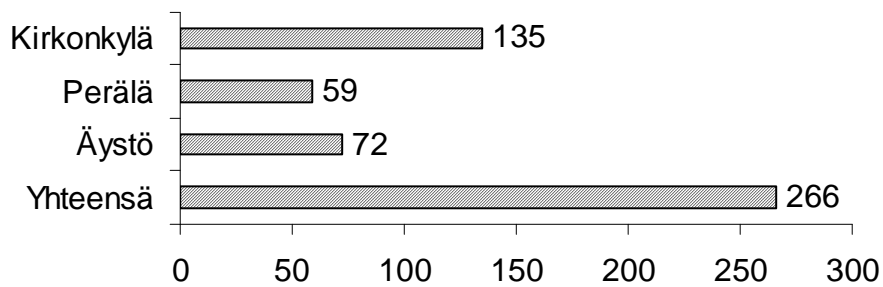
²⁹ TA. Teuvan ty. Jäsentilasto 1917.

³⁰ Alapuro 1994, 102–103. Raimo Parikka (1997, 147) kuitenkin olettaa, että rahvaan verkosto oli jo olemassa, työväenliike antoi sille vain uuden kuoren.

³¹ KaA. Teuvan sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö. Toimintakertomus 1912.

³² SDP. Tilastollisia tietoja puolueeseen kuuluvista yhdistyksistä 1912.

Kuvio 5. Teuvan työväenyhdistysten jäsenmäärät vuonna 1917.

Lähteet: KaA. Perälän ty. Jäsenluettelo 1917; TA. Teuvan ty. Jäsentilasto 1917; Äystön ty. Jäsenluettelo 1917.

Teuvalla työväen järjestäytymisen huippu saavutettiin maaliskuun vallankumouksen jälkeen vuonna 1917. Vapautuminen niin sanotun toisen sortokauden ja maailmansodan vuosien ahtaiden toimintamahdollisuuksien oloista johti varsinaiseen jäsenryntäykseen pitäjän työväenyhdistyksiin. Esimerkiksi Perälän työväenyhdistyksen 59 jäsenestä 38 (64 %) kirjautui yhdistykseen vasta sen jälkeen, kun uutiset tsaarinvallan kaatumisesta olivat saavuttaneet Teuvan.³³ Vallankumousvuoteen mennessä työväen järjestäytyminen oli rantautunut myös Horon ja Äystön kyliin. Joulukuussa 1916 perustettu Äystön työväenyhdistys keräsi jo ensimmäisenä kokonaisena toimivuotenaan varsin vankan jäsenkunnan.³⁴ Sen sijaan Horon työväenyhdistyksen jäsenistöstä on säilynyt vain vähän merkintöjä. Tämän vuonna 1916 perustetun yhdistyksen toiminta oli ilmeisesti jo seuraavan vuoden aikana hiipumassa, sillä paikkakunnan työväenyhdistysten yhteisten kokousten pöytäkirjoissa tai muissa julkilausumissa Horon yhdistystä ei mainita lainkaan. Viimeistään Horon työväenyhdistyksen toiminta tyrehtyi keväällä 1918.³⁵

Jäsenkuntansa teuvalaiset työväenyhdistykset kokosivat luonnollisesti paikkakunnan valtaelinkeinon, maatalouden parista. Vaikka suurlakon 1905 yhteydessä poliittisen läpimurtonsa tehnyt työväenliike yhdisti varsin erilaisia intressiryhmiä, Suomen vanhalle työväenliikkeelle oli leimallista nimenomaan jäsenistön vahva agraarisuus. Suomessa työväenliike kykeni mobilisoimaan teollisuustyöläisten lisäksi maaseudun vähäväkisiä: maatyöläisiä ja torppareita.³⁶

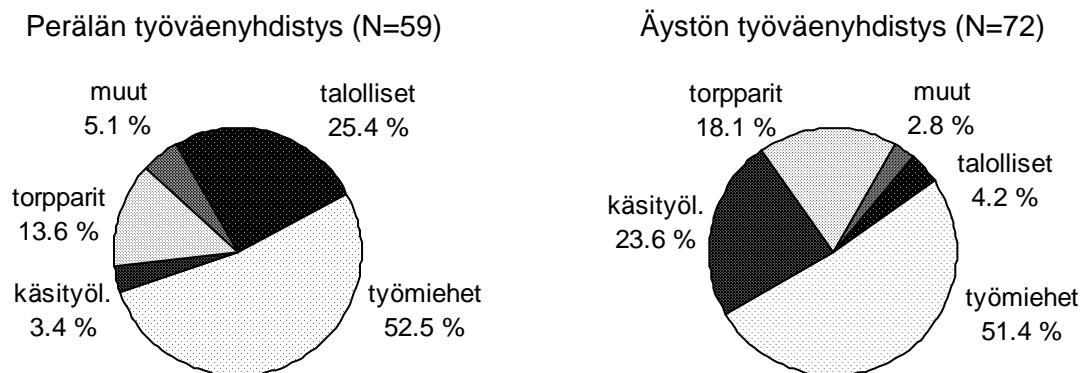
³³ KaA. Perälän ty. Jäsenluettelo 1917.

³⁴ Äystön yhdistys ilmeisesti jatkoi Kauhajoen Kainaston työväenyhdistyksen hiipunutta toimintaa, sillä Kainaston varat siirrettiin Äystölle vuoden 1917 alussa (TA. Äystön ty. Kok. ptk. 7.2.1917). Ks. liite 3.

³⁵ Teirilä 1971, 211. Ks. liite 3.

³⁶ Alapuro-Stenius 1987, 42–43; Kettunen 1987, 236.

Kuvio 6. Perälän ja Äystön työväenyhdistysten jäsenistön yhteiskunnallisen aseman mukainen jakauma vuonna 1917.

Lähteet: TA. Äystön ty. Jäsenluettelo 1917; KaA. Perälän ty. Jäsenluettelo 1917; TsrkA. Rippikirjat 1901–1923.

Perälän työväenyhdistyksen vuoden 1917 jäsenistön ryhmittely perustuu seurakunnan rippikirjoihin. Koska rippikirjoissa samannimisiä henkilöitä saattaa kuitenkin esiintyä useitakin, henkilöiden identifiointi ei varmuudella aina onnistu. Lisäksi sosiaaliryhmien suhteellisia osuuksia saattaa jonkin verran vääristää tilanomistajien lasten sijoittaminen talollisten ryhmään.³⁷ Ongelmaton ei ole myöskään Äystön työväenyhdistyksen jäsenten jaottelu, joka perustuu yhdistyksen jäsenluettelossa ilmoitettuihin ammattinimikkeisiin. Esimerkiksi yhdistyksen puheenjohtaja Urho Ojalammin statukseksi ilmoitetaan vuoden 1917 jäsenluettelossa *työmies*, mutta jo seuraavan vuoden luettelossa *pienviljelijä*.³⁸ Yhdistyksen jäsenluetteloissa ilmenevä Ojalammin yhteiskunnallisen aseman muutos ei todennäköisesti kuitenkaan kerro miehen tosiasiallisesta noususta omistavaan luokkaan vuonna 1918. Kysymys on mitä ilmeisimmin siitä, ettei Urho Ojalampi tehnyt eroa työmiehen ja pienviljelijän luokka-aseman välillä, ja että teuvalainen pientilallinen saattoi tuntea yhteenkuuluvuutta tilattomiin työmiehiin.

Vuonna 1917 Perälän ja Äystön työväenyhdistysten jäsenistön perusjoukko muodostui maalaisrahvaasta: itsellisistä, työmiehistä, rengeistä ja piiosta.³⁹ Äystön yhdistyksen jäsenkunnan rakenteessa korostuu lisäksi käsityöläisten osuus (kuvio 6). Heistä suurin osa oli kuitenkin ompelijoita, jotka ilmeisesti sijoittuivat yhteiskunnalliselta asemaltaan

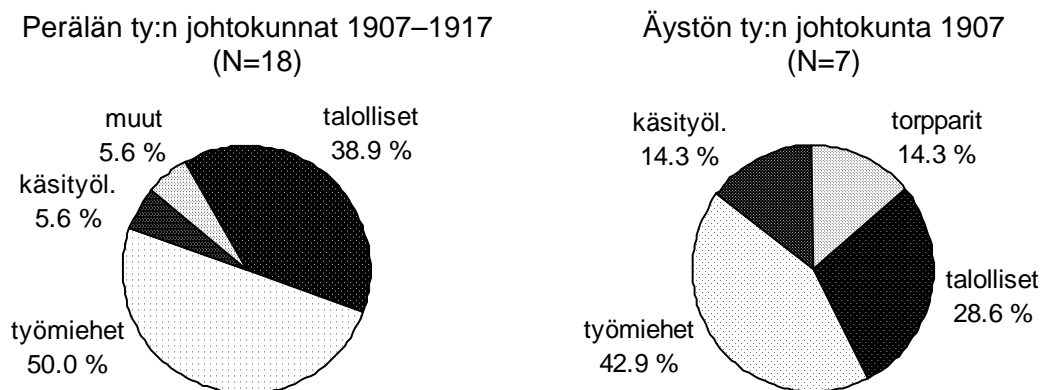
³⁷ Todellisuudessa talollisten lapset saattoivat ansaita pääosan tuloistaan kotitalan ulkopuolelta.

³⁸ TA. Äystön ty. Jäsenluettelot 1917–1918.

³⁹ Kuvion 6 ryhmä ”muut” koostuu pääosin henkilöistä, joiden yhteiskunnallinen asema tai ammatti on tuntematon.

lähelle työläisiä. Huomattava osa Perälän työväenyhdistyksen jäsenistöstä oli puolestaan maanomistajaväestöä. Paikallinen työväenliike ei kuitenkaan elänyt Teuvalla samalla tavalla talonpoikien varassa kuin esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan Järviseudulla. Norrenan mukaan esimerkiksi Lehtimäellä talolliset muodostivat työväenliikkeen jäsenistöstä peräti 75,8 prosenttia vuosina 1906–1918.⁴⁰ Toisaalta teuvalaisen työväenyhdistysväen johdossa tilansa omistavilla viljelijöillä oli vahva edustus.

Kuvio 7. Perälän ja Äystön työväenyhdistysten johtokuntien varsinaiset jäsenet ryhmiteltyinä yhteiskunnallisen asemansa mukaan.

Lähteet: Ks. liite 4.

Huomattava osa Perälän työväenyhdistyksen johtokuntien varsinaisista jäsenistä oli tilansa omistavia talonpoikia vuosina 1907–1917.⁴¹ Erityisesti maanomistajien osuus korostui johtokuntien ehdottomassa eliitissä, pienessä ydinryhmässä, jolle yhdistyksen tehtävät keskittyivät. Esimerkiksi pienviljelijä Juho Perälä toimi työväenyhdistyksen johtotehtävissä – puheenjohtajana, varapuheenjohtajana, kirjurina tai rahastonhoitajana – yhtäjaksoisesti yhdistyksen perustamisesta vallankumousvuoden 1917 loppuun. Pientilallinen Kalle Salo toimi puolestaan Perälän työväenyhdistyksen puheenjohtajana vuotta 1914 lukuun ottamatta koko kauden 1910–1917.⁴² Perälän työväenyhdistyksen johtokunnissa toimineet talonpojat eivät todennäköisesti kuitenkaan olleet suurten maa-

⁴⁰ Norrena 1993, 109–112.

⁴¹ Kuviossa 7 on huomioitu ainoastaan yhdistysten vuosikokousten pöytäkirjojen ja vuosikertomusten ilmoittamat johtokuntien kokoonpanot. Sen sijaan varajäseniä ja johtokuntien koostumuksessa kesken toimikauden tapahtuneita muutoksia ei ole otettu mukaan tarkasteluun. Ryhmä ”muut” sisältää henkilön, jonka yhteiskunnallinen asema on tuntematon. Ks. liite 5.

⁴² KaA. Perälän ty. Vuosikokousten ptk:t 1908–1917, vuosi- ja toimintakertomukset 1907–1916. Juho Perälä ja Kalle Salo jatkoivat Perälän työväenyhdistyksen johdossa mahdollisesti myös vuonna 1918. Yhdistyksen kyseisen vuoden johtokunnan kokoonpanosta ei kuitenkaan ole säilynyt merkintöjä.

alojen omistajia, vaan nimenomaan pientilallisia. Tähän viittaavat Juho Perälän ja Kalle Salon yhteiskunnallisen aseman lisäksi johtokuntien muiden maanomistajajäsenten itsestään eri yhteyksissä käyttämät ilmaisut. Myös Äystön työväenyhdistyksen vuoden 1917 johtokunnassa tilanomistajilla oli vahvempi edustus kuin yhdistyksen jäsenistössä kokonaisuudessaan. Selvimmin talonpoikien vahva edustus paikallisen työväenliikkeen johdossa tuli esiin Teuvan ensimmäisissä demokraattisissa kunnallisvaaleissa vuosien 1918–1919 taitteessa. Kunnanvaltuustoon valituista sosialisteista kolme neljäsosaa oli maanomistajia.⁴³

Maansa omistavia pientilallisia ei pidetty sosialistisen työväenliikkeen potentiaalisina kannattajina varsinkaan niissä poliittisissa piireissä, jotka 1800-luvun lopulta lähtien pelkäsivät vallankumouksellisen työväenliikkeen ja sosialismin leviämistä Suomeen. Ennen vuoden 1918 sotaa, mutta myös sen jälkeen 1920-luvulla, maassamme esitettyjä vaatimuksia pienviljelmien lisäämiseksi perusteltiin nimenomaan sisäpoliittisilla, maan sisäistä turvallisuutta tukevilla syillä. Sosialismin kannatuksen vahvistuminen uskottiin katkeavan luomalla kasvava pientilallisten joukko.⁴⁴ Kuitenkin teuvalainen viljelijä, kuten Järviseudun talonpoikakin, saattoi tehdä ratkaisunsa työväenaatteen hyväksi. Leevi Norrenan mukaan pienviljely ei merkinnyt täyttä immuniteettia sosialismille. Vaikka omaa tilkkuaan viljelevä maamies lukeutui omistavaan luokkaan, hän liittyi varallisuutensa ja elintapojensa suhteen tilattomiin. Ainakin Järviseudun pienviljelijä joutui hankkimaan lisäansioita tilansa ulkopuolisista töistä, jolloin esimerkiksi talvisten metsätöiden yhteydessä saattoi pientilallisessa syntyä luokkasidonnaisuutta työväestöön. Lisäksi on huomattava, että suurtilallisen ja alustalaisen suhteeseen rinnastettavaa luokkavastakohtaisuutta ei pientilallisen ja työväestön välille päässyt syntymään, koska pienviljelijä käytti harvoin vierasta työvoimaa.⁴⁵

⁴³ Ks. luku 8.1. *Vankileiriltä valtuustoon*.

⁴⁴ Norrena 1993, 22–23; Santonen 1971, 31–33. Työväenliikkeen problemaattisesta suhtautumisesta pienviljelyyn ks. esim. Santonen 1971, 33–39.

⁴⁵ Norrena 1993, 154, 307–309.

4.3. Paikallinen kamppailu kannattajista

Paikallistasolla työväenliikkeen kannattajajoukon laajuuden rajat määriteltiin pääosin kilpailussa nuorisoseuraliikettä vastaan. Suurlakon jälkeisenä aikana Etelä-Pohjanmaan maaseudulle otettaan kurkottanut työväenliike ja nuorisoseuraliike kamppailivat samasta potentiaalisesta kannattajakunnasta, ja seuraavina vuosina molemmat liikkeet pyrkivät vahvistamaan paikallisesti saavuttamia asemiaan osin toistensa kustannuksella. Kyse ei kuitenkaan ollut vastakkaisten aatteiden välisestä taistelusta vaan kahdesta eri kansanliikkeestä, joiden tavoitteet maaseutuyhteisössä olivat varsin samansisältöisiä.⁴⁶ Työväenliikkeen ja nuorisoseuraliikkeen edustamien aatteiden välinen suhteellisen matala kynnyksen kuvastuu erityisesti Santeri Alkion toiminnasta. Alkion aktiivisuus kohdistui molempiin liikkeisiin 1900-luvun alussa, ja työväenliikkeestä hänet erotti lähinnä vain kysymys luokkataisteluperiaatteesta.⁴⁷

Teuvan ensimmäinen nuorisoseura perustettiin Kirkonkylän kansakoululla elokuussa 1895. Seuran syntyyn antoivat erityisen panoksensa vain vuotta aiemmin perustetun lukutuvan jäsenet. Nuorisoseuran ensimmäiseen johtokuntaan valittiin talollinen Antti Tuokkola (esimies), talollisen poika, myöhemmin kansakoulunopettaja Jaakko Filppula, räätäli Antero Aho, kauppias V. Kosti Seppä ja talollisen poika Sakari Filppula. Tukensa vastaperustelulle nuorisoseuralle antoivat myös kappalainen A. Saarinen ja nimismies Kosti Kuula, mutta vanhoillisten arvostelua peläten he eivät liittyneet seuraan julkisesti.⁴⁸ Kokonaisuudessaan nuorisoseuraa Teuvalle perustamassa olleet miehet edustivat kaikkia niitä yhteiskunnallisia piirejä, jotka nuorisoseuroja maahan ylipäättään pystyttivät, eli sivistyneistöä, kauppiaita, käsityöläisiä ja talollisia.⁴⁹

Teuvalaisen nuorisoseuraväen yhteiskunnallisen aseman mukaista koostumusta ei tässä tutkimuksessa systemaattisesti selvitetä. Työn tarpeisiin riittänee esimerkki Teuvan Kirkonkylän nuorisoseuran jäsenkirjasta, jonka mukaan vuonna 1905 seuran jäsenistä noin 65 prosenttia oli talollisia tai heidän lapsiaan.⁵⁰ Tämä havainto sopii M. E. Mäen esittämään arvioon, että koko Suomessa nuorisoseurojen jäsenistön kantajoukon

⁴⁶ Norrena 1993, 159–161.

⁴⁷ Salokangas 1987, 874–880.

⁴⁸ Mikkilä 1971, 198–201.

⁴⁹ Kallio 1988, 141; Numminen 1961, 294.

⁵⁰ TnsA. Jäsenluettelo 1905. Esimerkki on perusteltu tutkimusekonomisilla syillä. Nuorisoseuran vuoden 1905 jäsenluettelossa on ilmoitettu jäsenten yhteiskunnallinen asema.

muodosti niin sanottu keskisääty eli ennen kaikkea itsenäinen talonpoikaisväestö. Kun ensimmäiset työväenyhdistykset perustettiin pitäjään vuonna 1907, Teuvan Kirkonkylän nuorisoseuralla oli 75 jäsentä.⁵¹

Nuorisoseuran ohella vuonna 1895 paikkakunnalla aloitti toimintansa isäntäyhdistys, jonka työtä vuosisadan vaihteen jälkeen jatkoi Teuvan maamiesseura⁵². Aluksi seuran jäsenmäärät pysyivät varsin alhaisina, mutta 1910-luvun puolivälissä maamiestoiminta vilkastui huomattavasti koko pitäjässä. Äystölle ja Horoon perustettiin omat seurat, ja Teuvan maamiesseuran jäsenmäärä kohosi lähes sataan. Maamiesseuroihin liittyneiden kuntalaisten yhteiskunnallisen aseman kattava selvittäminen ei ole mahdollista, mutta jo Teuvan maamiesseuran kirjaamat toimintatavoitteet antavat aiheen olettaa, että seurat houkuttelivat ensisijaisesti vaurasta maanomistajaväestöä. Seurojen pyrkimyksenä oli maatalouden eteenpäin vieminen muun muassa neuvontatyöllä, joten ne erosivat niin tavoitteiltaan kuin työmuodoiltaan työväenyhdistyksistä ja nuorisoseuroista.⁵³ Teuvan työväenyhdistysten ja nuorisoseurojen käytännöllinen toiminta rakentui niiden omilla taloilla järjestettyjen monipuolisten kulttuuriharrastusten varaan. Tästä johtuen kilpailu kuulija- tai kannattajakunnan paikallisesta laajuudesta käytiin nimenomaan kyseiset yhdistysten välillä. Vaikka Teuvan maamiesseura oletettavasti edusti työväenliikkeen vastapoolia, kunnallista valtaa hallussaan pitäneitä ”manttaalimiehiä”, maamiesseuran ja työväenyhdistysten pöytäkirjoissa vastakkainasettelu ei nouse esiin. Ylipäättään seuran pöytäkirjoista puuttuvat lähes kokonaan poliittisiksi luonnehdittavat kannanotot.⁵⁴

Kuten edellä todettiin, aatteellisella tasolla työväenyhdistysten ja nuorisoseurojen välinen kynnys oli varsin matala 1900-luvun alussa. Vielä vähemmän toisistaan erosivat Etelä-Pohjanmaan maaseudun työväenyhdistysten ja nuorisoseurojen toimintamuodot. Nuorisoseurojen keskeisenä periaatteena oli koota maalaisväestöä itsekasvatuksen puitteissa, ja käytännössä seurojen toiminnan rungon muodostivat kokoukset sekä ohjelmalliset juhlat ja illamat. Kasvatustyötä täydensivät muun muassa seurojen omat kirjastot.⁵⁵ Tällainen nuorisoseuratoiminnan yleinen kuvaus sopii lähes sellaisenaan Teuvan Kirkonkylän nuorisoseuraan, mutta myös paikkakunnan työväenyhdistykseen.

⁵¹ Kallio 1988, 140–141.

⁵² Teuvan maamiesseura toimi vuosina 1902–1908 nimellä Teuvan maanviljelysyhdistys.

⁵³ Niemelä 2002, 12–24; Ranta 1988, 607–608.

⁵⁴ Tksa. Teuvan maamiesseura. Pöytäkirjat 1902–1918.

⁵⁵ Kallio 1998, 143–144.

Esimerkiksi ensimmäisen kokonaisen toimintavuotensa aikana Perälän työväenyhdistys perusti lainakirjaston sekä järjesti kolmetoista kokousta ja neljä iltamaa. Ainoa työväen ulkopuolisista erottanut toimintamuoto oli vapun mielenosoituskulkue.⁵⁶

Olavi Hurri toteaa teoksessaan *Kansanvaltaa rakentamassa*, että vaikka Etelä-Pohjanmaan maakunnan työväenyhdistykset syntyivät varsinaisesti työväenliikkeen yhteiskunnallisia vaatimuksia ajamaan, yhdistyksistä vaikuttaa kuitenkin usein muodostuneen ennen kaikkea jäsenistön, mutta myös muiden paikkakuntalaisten yhdessäolojärjestöjä ja vähäisen vapaa-ajan kulttuuritarpeiden tyydyttäjiä.⁵⁷ Teuvalla vastaavaan ilmiöön viittaa se, että paikallisen työväenliikkeen ydinjoukko joutui usein tuskailemaan rivijäsenten heikkoa osanottoa yhdistysten kokouksiin, vaikka samaan aikaan huvitoimikunnat toimivat ripeästi ja iltamat sekä muut juhlatilaisuudet keräsivät suuria yleisömääriä. Kirkonkylän työväenyhdistyksen piirissä ongelma nousi esiin jo vuonna 1907, ja yhdistys joutui antamaan jäsenilleen ”paheksumislausunnon” asiasta.⁵⁸ Perälässä työväentalon valmistuminen vuonna 1910 piristi iltamatoimintaa, mutta lisää väkeä kokouksiin kulttuuriharrastusten viriäminen ei vetänyt. Ainakin vuosina 1908 ja 1915 kylässä jouduttiin jopa perumaan kokouksia jäsenistön heikon osanoton vuoksi.⁵⁹

Leevi Norrena mukaan Etelä-Pohjanmaan Järviseudulla paikallinen nuoriso lähti työväenyhdistyksen tai nuorisoseuran toimintaan mukaan sen perusteella, kumpi yhdistyksistä tarjosi joko aikaisemmin tai näyttävämmin toimintamahdollisuudet niitä kaipaaville nuorille.⁶⁰ Teuvalainen pitkäaikainen työväenaktiivi Jalmari Teirilä puolestaan toteaa, että paikkakunnan asukkaiden, erityisesti nuorison, kiinnostuksen herättämiseksi huvitoiminta oli kaiken ”a ja o”.⁶¹ Teuvalla sekä työväenyhdistysten että nuorisoseurojen iltamissa ja juhlatilaisuuksissa paikalliseen väestöön vedottiin varsin monipuolisella ohjelmatarjonnalla; puheilla, esitelmillä, lausunnalla, laululla ja näytelmillä. Usein iltamayleisön mielissä kaikkein tärkeimmäksi ohjelmanumeroksi nousi kuitenkin tanssi, vaikka esimerkiksi paikalliset työväenjohtajat saattoivat nähdä iltamaohjelman merkityksen hieman toisin. Iltama- ja juhlanumeroiden lisäksi kunnan

⁵⁶ KaA. Perälän ty. Viisivuotiskertomus 1907–1912; Hakala 1957, 3.

⁵⁷ Hurri 1991, 67.

⁵⁸ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk. 1.12.1907.

⁵⁹ KaA. Perälän ty. Kok. ptk. 6.9.1908, vuosikertomukset 1910–1915.

⁶⁰ Norrena 1993, 163.

⁶¹ Teirilä 1971, 209.

asukkaita houkuteltiin mukaan yhdistysten toimintaan ompelu- ja käsityöharrastuksilla, urheilulla sekä arpajaisilla.⁶²

Työväenyhdistysten, kuten myös nuorisoseurojen, Etelä-Pohjanmaan maaseudulla saavuttamaan kannatuspohjaan vaikutti ratkaisevasti yhdistysten omien toimitalojen olemassaolo – tai niiden puuttuminen. Tutkimuksessaan Norrena korostaa, että talonsa kyläyhteisöön ensin rakennuttanut osapuoli aktivoi toimintaansa paikallista nuorisoa yli puoluerajojen.⁶³ Teuvan Kirkonkylässä ja Äystöllä työväki onnistui varsin pian järjestäytymisensä jälkeen toteuttamaan talohankkeensa. Perälän työväenyhdistyksen talon rakentaminen viivästy, mutta joka tapauksessa ainoastaan Perälään työväentalo nousi ennen nuorisoseurataloa.⁶⁴

Työväentalojen rakentaminen vaati yhdistysten jäseniltä voimakasta yhteisponnistusta, joten rakennushankkeista muodostui usein merkittäviä jäsenistön kokemusmaailman yhdistäjiä. Toimitalon valmistuminen oli puolestaan jäsenistön toiminnan kohokohta, ja urakan onnistumista juhlittiin näyttävästi. Äystöllä tupaantuliaisiin päätettiin hankkia huomattava esiintyjä, ”jollei Oskari Tokoi, niin ainakin joku muu etevä puhuja”.⁶⁵ Oman käden työnä rakennettuihin työväentaloihin, joita kutsuttiin yhdistysten kodeiksi tai jopa köyhäin temppeleiksi,⁶⁶ suhtauduttiin myös suurella kunnioituksella, mikä näkyi siten, että taloilla toimittiin tiukkojen järjestyssääntöjen mukaan. Esimerkiksi Perälän työväentaloa voitiin käyttää ”kaikkiin siveellisiin tarkoituksiin, vaan ei elävien kuvien näyttelyyn, mutta kuten kokouksien, iltamien, arpajaisten, juhlien, puhumatilaisuuksien, hartaushetkien ja vihkiäisten viettoon, joissa ei käytetä väkijuomia”.⁶⁷ Aivan erityisesti työväentaloilla paheksuttiin nimenomaan alkoholin käyttöä, mutta kiellettyä oli myös tupakointi ja kortinpelu. Ajoittain työväenyhdistykset erottivat sääntöjä rikkoneita jäseniään ja määräsivät heille porttikieltoja. Vuonna 1915 Kirkonkylän työväenyhdistys

⁶² KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Huvitoimikunta. Iltamalupahakemus 17.1.1915; Mikkilä 1971, 201; Teirilä 1971, 209; Rautama 1993, 137–138, 157.

⁶³ Norrena 1993, 164.

⁶⁴ Mikkilä 1971, 203; Teirilä 1971, 211.

⁶⁵ TA. Äystön ty. Kok. ptk. 7.10.1917; Norrena 1993, 182.

⁶⁶ Ks. esim. Kirkonkylän työväentalon tupaantuliaisten juhlaruno teoksessa Teirilä 1971, 212–213.

⁶⁷ KaA. Perälän ty. Työväentalon vuokraussäännöt 1911, kok. ptk. 17.9.1910. Perälän työväentaloa vuokrattiin myös puolueeseen kuulumattomille yhdistyksille – tosin korkeammalla vuokralla.

joutui jopa antamaan muistutuksen ”pöhnässä” yhdistyksen huveissa esiintyneelle puheenjohtajalleen Aapeli Parkkiselle.⁶⁸

Työväentalojen valmistuminen merkitsi ratkaisevaa askelta Teuvan työväenyhdistysten toiminnan eteenpäin viemisessä. Yhdistysten symboleina ja toiminnallisina keskuksina talot rajasivat uuden vapaamman alueen, julkisen tilan, jossa työväestö saattoi toimia omilla ehdoillaan.⁶⁹ Työväentaloille kokoontuessaan maaseudun vähäväkisille tarjoutui tilaisuus luoda omaa kulttuuriaan ja kollektiivisesti hahmottaa paikkaansa sekä paikallisyhteisössä että yhteiskunnassa. Pauli Kettusen mukaan työväenyhdistyksissä kiteytyi Suomen vanhan työväenliikkeen kulttuurinen ja agitatorinen luonne. Toisaalta työväenyhdistykset kiinnittyivät paikallisyhteisönsä sosiaalisiin suhteisiin ja jatkoivat fennomaniasta lähtenytä kansan kasvattamisen linjaa, toisaalta ne toimivat valtiollista valtaa havittelevan sosialidemokraattisen puolueen paikallisosastoina.⁷⁰ Työväentaloilla tämä näkyi viime kädessä siten, että vaikka yhdistysten järjestämien tilaisuuksien viihdyttävyydestä ei usein haluttu tinkiä – kiinnostava ohjelma houkutteli suuremman yleisön ja toi enemmän tuloja työväenyhdistyksille – oli työväentalojen iltamilla aina myös aatteellinen sisältö ja poliittinen tavoite.⁷¹

Nuorisoseuroilla ei vastaavanlaista kytköstä politiikkaan ollut, ja varsinkin Santeri Alkio korosti usein, että liikkeen tuli pysyä poliittisesti puolueettomana.⁷² Työväenyhdistysten ja nuorisoseurojen välinen taistelu teuvalaisten ”sieluista” käytiin siten pääasiassa kulttuurisin asein. Kilpailutilanteen luonne kuvastuu erinomaisesti sekä Teuvan Kirkonkylässä että Perälässä vuosien 1912–1913 vaihteessa käydyistä neuvotteluista, joissa paikalliset nuorisoseurat ja työväenyhdistykset pyrkivät yhteisesti sopimaan iltamien järjestämismuotoista. Neuvotteluissa saatiin aikaan seuraavanlainen järjestely: kun nuorisoseuratalolla järjestettiin maksullinen iltama, niin samaan aikaan työväentalolla ei järjestetty vapaata iltamaa – ja toisinpäin. ”Sovintokongressin” yksimielisyys ei kuitenkaan kestänyt kauan, sillä sekä Kirkonkylässä että Perälässä nuorisoseuraväki rikkoi sopimuksen. Kirkonkylän työväenyhdistyksen historiikin

⁶⁸ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk:t 30.8.1908, 9.3.1912, 15.11.1915, 1.12.1915, 4.4.1916; Huttula 2000, 35–37; Teirilä 1971, 212. Työväenliikkeen suhteesta alkoholiin ks. tarkemmin sivut 56 ja 95.

⁶⁹ Norrena 1993, 182, 188–189; Parikka 1987, 133–134.

⁷⁰ Kettunen 1987, 247, 250.

⁷¹ Hurri 1993, 183–186; Rautama 1993, 137–138.

⁷² Kallio 1988, 139.

mukaan ”laihaa sovintoa seurasi repäisevämpi riita”.⁷³ Elo-syyskuussa 1913 sopimukseen pyrittiin uudelleen Perälässä. Työväenyhdistys oli valmis suostumaan järjestelyyn, että joka toinen sunnuntai tai juhlapäivä yhdistys pitäisi iltamat ja joka toinen nuorisoseura. Keskustelut raukesivat kuitenkin tyhjiin.⁷⁴

Iltamavuoroneuvottelujen laihat lopputulokset antavat aiheen olettaa, että kamppailua kannattajakunnan laajuudesta käytiin Teuvalla ainakin ajoittain varsin kiivaasti. Lisäksi Teuvan Kirkonkylän nuorisoseuran ja työväenyhdistyksen jäsenten tulehtuneisiin väleihin viittaa nuorisoseuran johtokunnan päätös tyytyä ainoastaan johtokuntien välisiin neuvotteluihin iltamavuorokysymyksessä. Työväenyhdistyksen ja nuorisoseuran koko jäsenistön välisten neuvottelujen katsottiin johtavan vain sekasortoon, kun jokainen pääsisi ”suutaan soittamaan”.⁷⁵ Kilpailu iltamayleisöstä, tietenkin myös iltamatuloista, oli alkanut Teuvan Kirkonkylässä pian työväenyhdistyksen perustamisen jälkeen. Vaikka pitäjän ensimmäinen työväenagitaattorin puhetilaisuus oli järjestetty nuorisoseuratalolla, jo vuoden 1907 huhtikuussa Teuvan nuorisoseura vastasi kielteisesti työväenyhdistyksen ehdotukseen yhteisten iltamien järjestämisestä ja iltamatulojen jakamisesta tasan. Nuorisoseura katsoi, että työväenyhdistyksen tarkoitusperät eivät missään tapauksessa mahdollistaneet yhteistoimintaa.⁷⁶ Teuvan työväenyhdistykset puolestaan erottivat jäsenyydestään porvarillisten yhdistysten – mitä ilmeisimmin siis myös nuorisoseurojen – kanssa veljeilleitä jäseniään. Pyrittäessä ”poliittiseen puhdasoppisuuteen” Perälässä erotetuksi joutui muun muassa yhdistyksen ensimmäinen puheenjohtaja Nikolai Reuna vaimoineen helmikuussa 1908. Seuraavan vuoden alussa Reunalle ei myöskään annettu lupaa liittyä yhdistykseen uudelleen.⁷⁷

Vuoden 1916 lopulla työväenliikkeen ja nuorisoseuraliikkeen kamppailu samasta potentiaalisesta kannattajakunnasta laajeni myös Äystön kylään. Kilpailutilanne kylän työväenyhdistyksen ja nuorisoseuran välillä nousi ensimmäisen kerran esille Äystön työväenyhdistyksen kokouksessa heinäkuussa 1917, jolloin mietittiin miten yhdistyksen niihin jäseniin tulisi suhtautua, jotka ”toimivat vastustuspuolueen leirissä”. Syyskuun

⁷³ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Johtokunnan kok. ptk. 17.9.1912, 20-vuotishistoriikki; Perälän ty. Kok. ptk:t 10.11.1912, 8.1.1913.

⁷⁴ KaA. Perälän ty. Kok. ptk:t 26.8.1913, 7.9.1913.

⁷⁵ TnsA. Teuvan nuorisoseura. Johtokunnan kok. ptk. 15.9.1912.

⁷⁶ TnsA. Teuvan nuorisoseura. Kok. ptk. 21.4.1907. Nuorisoseuraväen näkemys saattoivat vaikuttaa puoluevastakohtaisuuksien kärjistyminen maaliskuussa käytyjen eduskuntavaalien seurauksena.

⁷⁷ KaA. Perälän ty. Kok. ptk:t 2.2.1908, 3.1.1909; vuosikertomus 1908.

puolivälissä työväenyhdistysväki joutui lausumaan voimakkaan paheksumisensa, koska osa yhdistyksen jäsenistöstä oli mennyt ”heille kuulumatonta kilpailijaa seuraamaan”. Samaan aikaa työväenyhdistyksen kokouksessa oli käsiteltävänä ollut ”edessä olevain köyhälistölle merkitykseltään tärkeimpäin vaalien valmistuksia”.⁷⁸

Vaikuttaa siltä, että työväentaloilla järjestetyn kulttuuritoiminnan ohella Teuvan työväenyhdistykset eivät juuri muilla tavoilla pyrkineet voittamaan jäsenkamppailua. Toisaalta on huomattava, että aina eduskuntavaalien alla järjestäytynyt työväki harjoitti paikallista agitaatiotyötä,⁷⁹ johon mahdollisesti yhdistyi paikkakunnan asukkaiden houkuttelua liittymään mukaan yhdistysten toimintaan. Lisäksi työväenyhdistysten jäsenistö saattoi harrastaa henkilökohtaista jäsenrekrytointia. Vasta vuoden 1914 alussa Perälän työväenyhdistyksen aktiivijäsenet päättivät tehdä henkilökohtaisesti ja yhteisesti voimaperäistä kasvatustyötä ja tällä tavoin pyrkiä jäsenmäärän lisäämiseen. Samassa tarkoituksessa yhdistys perusti erityisen toimikunnan huhtikuussa 1917.⁸⁰

Nuorisoseurojen ja työväenyhdistysten välinen kamppailu teuvalaisten ”sieluista” johti työväenyhdistyksen menestykseen ainakin Perälässä. Kertomuksessaan yhdistyksen toiminnasta vuonna 1915 Perälän työväenyhdistyksen johtokunta saattoivat ilokseen todeta, että ”enemmin kuin ennen [on] paikallinen nuoriso kiintynyt ja ottanut osaa yhdistyksen toimintaan”.⁸¹ Työväenyhdistyksen voimistuminen huomioitiin myös Perälän nuorisoseuran vuoden 1917 toimintakertomuksessa, jossa seuran vaikeimmaksi vastustajaksi todettiin kylän työväenyhdistys.⁸²

Vaikka nuorisoseuraliike oli vuoden 1917 loppuun tultaessa edennyt useampaan pitäjän sivukylään ja vaikka se kokosi työväenliikettä suuremman jäsenkunnan (369 jäsentä),⁸³ myös työväenyhdistykset olivat onnistuneet hankkimaan vahvan jalansijan Teuvalla. Suurimmaksi osaksi tämä oli työväenyhdistysten aktiivisen ydinjoukon ansiota – sen joukon, joka käytännössä ylläpiti järjestötoimintaa, rakensi työväentalot ja teki agitaatiotyötä, eli synnytti ja lujitti työväenliikkeen poliittista perinnettä paikkakunnalla.

⁷⁸ TA. Äystön ty. Kok. ptk:t 4.7.1917, 16.9.1917; Mikkilä 1971, 203; Teirilä 1971, 211.

⁷⁹ Ks. luku 4.4. *Muodollisen demokratian lupaus*.

⁸⁰ KaA. Perälän ty. Kok. ptk:t 15.2.1914, 8.4.1917.

⁸¹ KaA. Perälän ty. Vuosikertomus 1915.

⁸² NS. Kertomus Perälän nuorisoseuran toiminnasta vuodelta 1917.

⁸³ Kallio 1988, 140–141; Mikkilä 1971, 198–205. Teuvan sivukyliin nuorisoseurat perustettiin seuraavasti: Horo vuonna 1909, Äystö vuonna 1910, Perälä vuonna 1910, Riippi ja Nori vuonna 1914.

Vaikka työväentalot saivat ilmeisen hyväksytyin aseman Teuvan eräinä huvittelu- ja yhdessäolopaikkoina, työväenyhdistykset olivat ensisijaisesti köyhän väen yhteisön kokoajia. Työväentalojen suojiin kerääntyessään Teuvan työväenyhdistysten yli 250 jäsentä ja vaikeasti määriteltävä joukko jäseniksi sitoutumatonta työväenäatteen kannattajaa periaatteellisella tasolla julkistivat vastarintaisen asenteensa porvarilliselle yhteiskunnalle.⁸⁴ Elinvoimaisten ja jäsentensä tarpeista huolehtimaan pystyneiden yhdistysten kautta työväenäate tuli osaksi Teuvan poliittista ilmapiiriä – todelliseksi vaihtoehdoksi ja poliittiseksi haasteeksi, joka vahvistettiin aina eduskuntavaaleissa.⁸⁵

4.4. Muodollisen demokratian lupaus

Murrosjakso suurlakosta ensimmäisiin demokraattisiin eduskuntavaaleihin merkitsi politiikan nopeaa ja perusteellista läpimurtoa Suomessa. Edustuslaitoksen reformi ulotti poliittisen kansalaisuuden maaseutupitäjien rahvaaseen saakka tarjoamalla kaikille äänioikeusikärajan ylittäneille suomalaisille yhtäläiset mahdollisuudet äänestäjinä vaikuttaa valtiotason päätöksentekoon.⁸⁶

Poliittisilla puolueilla oli vaihteleva valmius vastaanottaa valtiopäiväreformin mukanaan tuoma demokratian haaste. Edustuspuolueiden kymmenkertaistuminen ja samalla äänestäjäkunnan painopisteen siirtyminen sosiaalisella asteikolla alemmaksi pakotti porvarilliset puolueet järjestäytymään uudelleen ja muotoilemaan ohjelmansa uutta tilannetta vastaaviksi. Sen sijaan sosialidemokraatit saavuttivat eduskuntauudistuksessa yhden tavoitteistaan. Lisäksi SDP pystyi myös Etelä-Pohjanmaalle luomaan toimivan agitaatiokoneiston ja melko kattavan puolueosastojen, paikallisten työväenyhdistysten, verkoston.⁸⁷ Kuten edellä todettiin, Teuvan ensimmäinen työväenyhdistys syntyi puolueen piiriorganisaation myötävaikutuksella ennen maaliskuussa 1907 järjestettäviä eduskuntavaaleja ja nimenomaan niihin tähdäten. Vaalikäyttäytymisestä tuli paikallisen työväenliikkeen keskeinen näyttäytymisen muoto.⁸⁸

⁸⁴ Parikka 1997, 147–148; Norrena 1993, 188, 302; Kettunen 1987, 242.

⁸⁵ Työväenyhdistykset antoivat jopa suoraa taloudellista tukea vaikeuksiin joutuneille jäsenilleen. Esimerkiksi vuonna 1916 Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistys toimeenpani iltaman sairaudesta kärsineen Juho Hellbergin auttamiseksi. (KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk. 3.2.1916)

⁸⁶ Alapuro 1994, 144–147; Hurri 1991, 47.

⁸⁷ Hurri 1991, 43–47; Salokangas 1987, 884, 901–902.

⁸⁸ Vrt. Norrena 1993, 117.

Ensimmäisen yksikamarisen eduskunnan vaaleihin kohdistui huomattavia odotuksia. Sosialidemokraattien agitaatioissa vaalit kuvattiin tienhaaraksi, täydellisen muutoksen alullepanon mahdollisuudeksi.⁸⁹ Myös Teuvan järjestäytyneen työväen parissa ”punaisen viivan vaaleihin” suhtauduttiin innolla ja niihin käytiin vasta huolellisen harjoittelun ja valitustyön jälkeen. Tammikuun alussa 1907 vastaperustetun Teuvan työväenyhdistyksen kokouksessa toimitettiin koevaali uuden vaalitavan mukaisesti. Samassa tilaisuudessa yhdistys valitsi omat edustajansa piirikokoukseen Seinäjoelle, jossa käsiteltävänä asiana oli puolueen ehdokasasettelu. Helmikuussa työväenyhdistys päätti toteuttaa paikallisen ”agiteerauksen”. Yhdistyksen jäsenten tuli kiertää ”savusta savuun” neuvomassa kansaa miten heidän tuli äänestää.⁹⁰

Taulukko 8. Puolueiden kannatus vuosien 1907–1917 eduskuntavaaleissa Teuvalla (prosenttia hyväksytyistä äänistä).⁹¹

Vaalit	SP	NP	ML	SDP	Äänestys %
1907	77,5 %	16,7 %		5,4 %	69,3 %
1908	68,5 %	0,3 %	19,3 %	11,6 %	62,4 %
1909	64,6 %	0,3 %	23,5 %	11,1 %	64,9 %
1910	58,6 %	0,5 %	26,4 %	14,3 %	57,4 %
1911	58,9 %	1,0 %	23,5 %	16,3 %	58,7 %
1913	46,6 %		26,9 %	26,3 %	45,5 %
1916	44,1 %		23,6 %	31,8 %	50,3 %
1917	44,0 %		28,2 %	27,2 %	56,7 %

Lähde: SVT XXIX. Eduskuntavaalit 1907–1917.

Maaliskuussa 1907 teuvalaiset kävivät sankoin joukoin vaaliurnilla. Ääntään käytti 69,3 prosenttia äänioikeutetuista, joten paikkakuntalaisten äänestysinto ylsi käytännössä samaan kuin Vaasan läänin eteläisessä vaalipiirissä tai koko maassa keskimäärin.⁹² Hannu Soikkasen mukaan ensimmäisissä demokraattisissa eduskuntavaaleissa jatkui vielä suurlakon aikoihin alkanut poliittisen kiinnostuksen ja aktiivisuuden ilmapiiri.⁹³

⁸⁹ Soikkanen 1961, 357.

⁹⁰ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk:t 7.1.1907, 17.2.1907; Hurri 1991, 46.

⁹¹ Kannatusta Teuvalla sai myös, tosin hyvin vaatimatonta, ruotsalainen kansanpuolue. Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin tasolla RKP oli kuitenkin vahvin puolue.

⁹² SVT XXIX. Eduskuntavaalit 1907.

⁹³ Soikkanen 1975, 170.

Suomenkielisellä Etelä-Pohjanmaalla vuoden 1907 eduskuntavaalien ehdoton voittaja oli suomalainen puolue (SP), joka keräsi Teuvallakin lähes 80 prosentin kannatuksen. Vaikka puolue seuraavissa vaaleissa menetti tasaisesti kannatustaan kilpailijoilleen, se säilytti johtoasemansa Teuvalla koko tutkimusajanjakson. Toiseksi suurimman äänisaaliin ensimmäisissä eduskuntavaaleissa Teuvalla kokosi nuorsuomainen puolue (NP). Nuorsuomalaisten kannatus oli todennäköisesti kuitenkin suurimmaksi osaksi vaaliliiton toisen osapuolen, Etelä-Pohjanmaan nuorsuomalaisen maalaisliiton, ansiota. Kun alkiolaiset jättivät nuorsuomalaisen puolueen ja liittyivät maalaisliittoon vuonna 1908, nuorsuomalaisten kannatus vajosi Teuvallakin varsin marginaaliseksi. Vuodesta 1913 nuorsuomalaiset esiintyivät vaaleissa yhdessä suomalaisen puolueen kanssa.⁹⁴

Vuoden 1908 eduskuntavaaleissa näyttävän ensiesiintymisen Teuvalla teki maalaisliitto (ML),⁹⁵ joka säilytti lähes koko tutkimusajanjakson – tosin melko niukasti – asemansa paikkakunnan toiseksi suurimpana puolueena. Autonomiakauden lopulla maalaisliitto nousi suomalaisen puolueen rinnalle paikalliseksi valtapuolueeksi Etelä-Pohjanmaalla.⁹⁶ Myös Teuvalla maalaisliitto vankisti kannatustaan suomalaisen puolueen kustannuksella ja lisäksi puolue mitä ilmeisimmin esti sosialidemokraattien vaalimenestystä. Raimo Salokangas olettaa, että jo suurlakon jälkeisessä poliittisessä murroksessa alkiolaisuus, ”porvarillinen” radikalismi, heikensi Etelä-Pohjanmaalle pyrkivän työväenliikkeen kasvumahdollisuuksia. Sekä puoluepolitiikan ulkopuolinen nuorisoseuraliike että poliittinen maalaisliitto kanavoivat suuren osan maakunnan radikalismista ja ohjasivat työväenliikkeen potentiaalista kannattajakuntaa poliittiseen keskustaan, porvarilliseen vasemmistoon.⁹⁷

Ensimmäisissä eduskuntavaaleissa sosialidemokraattinen puolue onnistui hankkimaan 80 kansanedustajapaikkaa ja suurimman puolueen aseman. Vaasan lääni ei kuitenkaan SDP:n menestyksen taanneisiin alueisiin lukeutunut. Vaikka työväenliike oli suurlakon 1905 jälkeen edennyt entistä voimakkaammin Etelä-Pohjanmaan agraarisiinkin osiin, sosialidemokraatit saivat esimerkiksi Vaasan läänin eteläisessä vaalipiirissä ainoastaan 11,9 prosenttia äänistä. Sosialidemokraattien vaalikannatus vaihteli kuitenkin suuresti

⁹⁴ Salokangas 1987, 900, 905.

⁹⁵ Maalaisliitto tuli Teuvalla vaaleihin mukaan sen jälkeen kun Etelä-Pohjanmaan nuorsuomalainen maalaisliitto ja Oulun valtakunnallinen maalaisliitto, Suomen maalaisväestön liitto, olivat yhdistyneet.

⁹⁶ Salokangas 1987, 911–912.

⁹⁷ Norrena 1993, 298–299; Salokangas 1987, 880, 902–903, 918.

jopa naapurikuntien välillä. Suupohjassa SDP menestyi erityisesti Jurvassa (31,5 %), mutta puolueen 5,4 prosentin kannatus Teuvalla oli yksi heikoimmista tuloksista koko maakunnassa.⁹⁸

Vuonna 1908 sosialidemokraatit yli kaksinkertaistivat kannatuksensa Teuvalla, mutta varsinainen murros puolueen saamissa ääniosuuksissa tapahtui viisi vuotta myöhemmin. Vuoden 1913 eduskuntavaaleissa SDP:n kannatus nousi edellisten vaalien (1911) 16,3 prosentista 26,3 prosenttiin. Vuonna 1916, puolueen saavuttaessa tutkimusajanjakson korkeimman kannatuksen Etelä-Pohjanmaalla (33,2 %) sekä eduskuntaenemmistön,⁹⁹ SDP:n ääniosuus rikkoi Teuvalla 30 prosentin rajan. Puolue jätti samalla maalaisliiton taakseen, mutta suomalaisen puolueen johtavaa asemaa SDP ei pystynyt uhmaamaan.

Taulukko 9. Vuosien 1916 ja 1917 eduskuntavaaleissa puolueille annetut äänet kylittäin Teuvalla.¹⁰⁰

Vaalit	Suomalainen puolue		Maalaisliitto		Sosialidemokraatit	
	1916	1917	1916	1917	1916	1917
Horo	70	84	41	59	46	36
Kauppila	127	171	91	86	89	89
Kirkonkylä	159	200	94	120	160	194
Luovankylä	29	28	14	28	10	4
Nori	122	142	41	57	35	15
Perälä	94	99	112	153	163	163
Riippi	175	159	30	59	59	41
Äystö	110	109	49	73	75	71
Teuva	886 (44,1 %)	992 (44,0 %)	474 (23,6 %)	635 (28,2 %)	638 (31,8 %)	613 (27,2 %)

Lähteet: SVT XXIX. Eduskuntavaalit 1916–1917; Vaasa 6.10.1917, *Vaalien tuloksia*.

Suomen autonomiakauden kaksissa viimeisissä eduskuntavaaleissa sosialidemokraatit saivat huomattavimman kannatuksen luonnollisesti niissä Teuvan kylissä (taulukko 9), joissa paikalliset työväenyhdistykset olivat toimineet pisimpään. Lisäksi ainakin Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksellä oli todennäköisesti vaikutusta Kauppilan ja Riipin

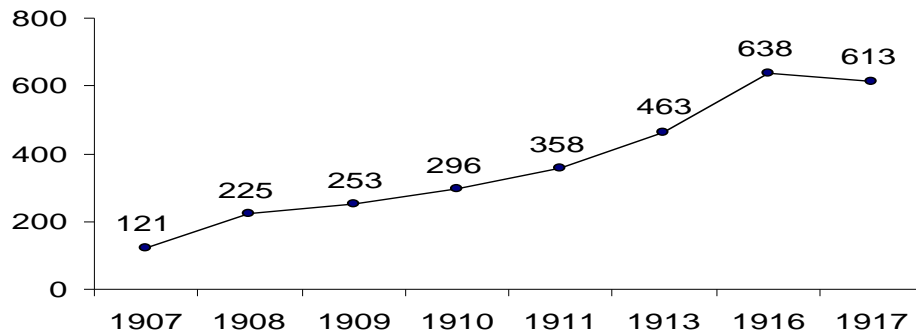
⁹⁸ SVT XXIX. Vaalitulokset. Eduskuntavaalit 1907–1917; Salokangas 1987, 888; Soikkanen 1961, 364.

⁹⁹ Salokangas 1987, 892.

¹⁰⁰ Vuoden 1916 vaalien osalta *Vaasa*-lehdessä ilmoitetut kylien äänimäärät eivät yhteenlaskettuina täysin täsmää SDP:n ja maalaisliiton koko pitäjän yhteenlaskettujen virallisten lukujen kanssa.

äänestyslukuihin. Vuosien 1916 ja 1917 vaaleissa sosialidemokraattinen puolue keräsi kaikista puolueista suurimman äänisaaliin Perälässä, kuten myös Teuvan Kirkonkylässä vuonna 1916. Muissa kylissä suomalainen puolue säilytti johtoasemansa.

Kuvio 8. SDP:n äänimäärät vuosien 1907–1917 eduskuntavaaleissa Teuvalla.

Lähde: SVT XXIX. Eduskuntavaalit 1907–1917.

Verrattaessa SDP:n eduskuntavaaleissa Teuvalla saamia äänimääriä luvussa *Haasteen vahvuus* esitettyihin työväenyhdistysten jäsenmääriin huomataan, että työväenliike ulottui Teuvalla järjestäytyneiden ryhmää paljon laajemmalle.¹⁰¹ Lisäksi kuviossa 8 esitetyt sosialidemokraateille äänensä antaneiden lukumäärät kuvaavat suhteellisia vaalikannatuslukuja tarkemmin paikallisen työväenliikkeen kannatuspohjan kehitystä. Absoluuttisten äänimäärien perusteella voidaan todeta, että sosialidemokraatit lisäsivät äänestäjäkuntaansa Teuvalla varsin tasaisesti aina vuoteen 1916 saakka. Vuoden 1913 vaaleissa SDP:n suhteellisen kannatuksen huomattava vahvistuminen selittyy osin sillä, että äänestysinto kyseisissä vaaleissa ylsi Teuvalla ainoastaan 45,5 prosenttiin. Etenkin porvarillisten puolueiden äänestäjät olivat jääneet pois urnilta. Puolestaan vuonna 1917 sosialidemokraattien eduskuntaenemmistön kaatamiseen tähdännyt vaalikampanja sai suomalaisen puolueen ja maalaisliiton sekä suhteelliset kannatusluvut että absoluuttiset äänimäärät kohoamaan SDP:n kustannuksella.¹⁰²

Vaikka Etelä-Pohjanmaan maaseudun sosioekonominen rakenne, uskonnollisuus ja talonpoikaisen väestön niin sanottu konservatiivinen solidaarisuus eivät luvanneet sosialidemokraateille vahvoja menestymisen mahdollisuuksia, SDP pystyi kuitenkin

¹⁰¹ On huomattava, että äänioikeutettuja olivat vain 24-vuotta täyttäneet. Sen sijaan työväenyhdistyksissä saattoivat toimia myös tätä nuoremmat teuvalaiset.

¹⁰² SVT XXIX. Vaalitulostot. Eduskuntavaalit 1907–1917; Salokangas 1987, 891–892.

vaali vaalilta vankistamaan asemiaan maakunnassa. Ylipäätään vanhasuomalainen Etelä-Pohjanmaa, kuten myös Teuva, muuttui vähitellen autonomiakauden loppua kohden vanhasuomalais-maalaisliittolaiseksi, jossa myös sosialidemokraateilla oli varteenotettava sijansa. Raimo Salokankaan mukaan sosialidemokraattisen puolueen menestyminen Etelä-Pohjanmaalla edellytti tehokasta agitaatiotyötä, jossa maaseudun rahvaalle osoitettiin heidän vähäosaisuutensa ja yhteytensä “raskautettujen” luokkaan. Toisin sanoen työväenagitaattorit pyrkivät herättämään torppareiden ja maatyöläisten keskuudessa tiedostusprosessin, joka irrottaisi heidät yleispuolueen aseman saaneesta suomalaisesta puolueesta tai aktivoisi politiikkaan välinpitämättömästi suhtautuvia.¹⁰³

Teuvalaisen työväenyhdistysväen jokaisia eduskuntavaaleja edeltäneen agitaatiotyön tuloksellisuudesta on osoituksena se, että puolueista ainoastaan SDP pystyi kunnassa tasaisesti kasvattamaan absoluuttisia äänimääriään aina vuoteen 1916 saakka. Vuonna 1908 työväen valistustyö sai uutta vahvistusta, kun ensimmäistä kertaa myös Perälän työväenyhdistyksen jäsenet kiersivät kertomassa puolueen tavoitteista kuntalaisille.¹⁰⁴ Kahden työväenyhdistyksen voimin tehty vaalityö lienee osaltaan vaikuttanut SDP:n kannatuksen kaksinkertaistumiseen kyseisen vuoden vaaleissa. Innokas agitaatiotyö edelsi myös vuoden 1916 vaaleja, joissa sosialidemokraatit lopulta saavuttivat suurimman kannatusluvun ajanjaksolla 1907–1917. Kirkonkylän työväenyhdistys päätti esimerkiksi tilata 150 kappaletta *Vapaa Sana* -sanomalehteä jaettavaksi vaalien alla pitäjän eri kyliin.¹⁰⁵

Eduskuntavaaleja edeltänyt agitaatio toiminta ei kuitenkaan ollut ainoa tekijä lisäämään SDP:n kannatusta. Kuten edellä todettiin, paikallisissa työväenyhdistyksissä kiteytyi Suomen vanhan työväenliikkeen kulttuurinen ja agitatorinen luonne. Myös teuvalaisten työväenyhdistysten harjoittama kulttuuritoiminta liittyi aina politiikkaan, vaikka sen tarkoitus olisikin ollut vain viihdyttää yleisöä. Esimerkiksi työväenyhdistysten iltamat houkuttelivat varsinaisen jäsenistön lisäksi poliittisesti passiivista yleisöä, joista ainakin osa saattoi myöhemmin vaaleissa äänestää sosialidemokraatteja.¹⁰⁶ Porvarillisilla

¹⁰³ Salokangas 1987, 892, 904, 917–918.

¹⁰⁴ KaA. Perälän ty. Kok. ptk. 7.6.1908, vuosikertomus 1908.

¹⁰⁵ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk. 4.4.1916.

¹⁰⁶ Rautama 1993, 34–35.

puoluejärjestöillä ei vastaavanlaista mahdollisuutta jatkuvaan paikalliseen agitaatioon Teuvalla ollut, sillä ne vaikuttavat olleen pelkkiä vaaliorganisaatioita.¹⁰⁷

Vuonna 1906 saavutettu yleinen äänioikeus sisäistettiin Suomen työväenliikkeessä toiminnan olennaiseksi ehdoksi ja eduskunnan reformityölle asetettiin suuria odotuksia. Muodollisen demokratian lupaus ei kuitenkaan täyttnyt. Vaikka eduskunnassa pyrittiin aikaansaamaan yhteiskunnallisia uudistuksia, merkittävien tulosten syntyminen kilpistyi usein suuriin puoluevastakohtaisuuksiin. Lisäksi tsaarinvallan uudelleen lujittunut ote, niin sanotun toisen sortokauden alkaminen, johti toistuviin eduskunnan hajotuksiin ja uusiin vaaleihin. Huolimatta siitä, että vaalikauden pituudeksi oli säädetty kolme vuotta, ajanjaksolla 1907–1917 toimitettiin kahdeksat eduskuntavaalit.¹⁰⁸ Äänestäjäkunnan kyllästyessä sen usko vaalien kautta saavutettaviin tuloksiin heikkeni, mikä näkyi äänestysprosenttien laskuna myös Teuvalla. Tästä huolimatta SDP kykeni lisäämään äänisaalistaan paikkakunnalla (taulukko 8).

Valtiollisen demokratian läpimurrosta huolimatta työväestön mahdollisuudet vaikuttaa kunnalliseen päätöksentekoon olivat vähäiset. Teuvalla, kuten Suomen maalaiskunnissa yleensä, päätäntävalta kuntakokouksessa keskittyi varakkaille maanomistajille, ja yksitai kaksiaäniset paikkakuntalaiset olivat käytännössä vailla vaikutusmahdollisuuksia. Kunnallisen äänioikeuden ja kunnallishallinnon uudistamisen tarve tunnettiin kuitenkin yleisesti 1900-luvun alkuvuosina. Asia nousi voimakkaasti esiin vuoden 1905 suurlakon yhteydessä, ja aivan erityisesti vaatimus kunnallisen äänioikeuden laajentamisesta ja tasoittamisesta ajankohtaistui valtiopäivä uudistuksen jälkeen. Vuonna 1908 eduskunta hyväksyi vanhasuomalaisen ja sosialidemokraattien äänten turvin uudet kunnallislait, joissa määrättiin kunnanvaltuustojen perustaminen myös maaseudulla pakolliseksi ja äänioikeus varsinaisten valtuutettujen vaalissa yleiseksi ja yhtäläiseksi. Keisari ei lakeja kuitenkaan koskaan vahvistanut.¹⁰⁹

Edustuksen periaatteille rakentuvien kunnanvaltuustojen asettaminen oli tehty Suomen kunnille mahdolliseksi jo vuoden 1865 kunnallisasetuksella, ja entisestään valtuustojen perustamista oli helpotettu vuosisadan lopulla. Kun valtuustojen välttämättömyys nousi

¹⁰⁷ Leino-Kaukiainen & Uino 1994, 151; Pirilä 1986, 45–51. Ks. myös tämän työn sivu 143.

¹⁰⁸ Kettunen 1987, 246–247; Salokangas 1987, 891; Soikkanen 1975, 124–128.

¹⁰⁹ Piilonen 1982, 15–19; Haataja 1977, 68–69; Soikkanen 1966, 442–452.

suurlakon jälkeen eri yhteyksissä esille, kuten vuoden 1908 kunnallislajeissa, monissa kunnissa perustamishankkeisiin ryhdyttiin. Ilman vastarintaa hallinnon uudistaminen ei kuitenkaan sujunut. Usein myös paikkakuntien sosialidemokraatit olivat valtuustojen asettamista vastaan, koska he katsoivat saavansa kuntakokouksissa äänensä paremmin kuuluville.¹¹⁰ Teuvan kuntakokouksessa valtuuston perustamiskysymys oli ensimmäisen kerran esillä huhtikuussa 1912, jolloin ehdotus hylättiin kädennostoäänestyksellä. Asiaa seuraavan kerran käsiteltäessä vuoden 1915 lopulla valtuuston asettamisen kannattajat voittivat kuntakokouksen äänestyksen (1260–1005), mutta uudistuksen hyväksymiseen tarvittavaa 2/3 äänten enemmistöä he eivät onnistuneet kokoamaan.¹¹¹

Kuntakokouksen tai työväenyhdistysten pöytäkirjoista ei selviä paikkakunnan työväen suhtautuminen valtuustohankkeeseen. Pöytäkirjoissa ei myöskään ole merkintöjä siitä, että järjestäytynyt työväki olisi nostanut kunnallisen demokratiavajeen paikallisesti esiin. Vuoden 1908 kunnallislakien vahvistamatta jättäminen mahdollisesti vieraannutti työväenliikkeen jäseniä kunnanhallinnosta, mutta toisaalta paikallisesta päätöksenteosta poissulkeminen saattoi ärsyttää, jopa lisätä työväen kiinnostusta mielipiteiden julkiseen esiintuontiin kuntakokouksessa. Saavuttihan työväenliike samaan aikaan yhä suurempaa menestystä eduskuntavaaleissa. Soikkasen mukaan monien pitäjien kunnalliselämässä työväenliikkeen panos alkoi tuntua, vaikka yleinen ja yhtäläinen kunnallinen äänioikeus jäi toteutumatta. Etenkin työväenyhdistysten perustamat kunnallistoimikunnat antoivat panoksensa yhä useamman kuntakokouksen istuntoon.¹¹² Vuonna 1910 perustetulla Teuvan sosialidemokraattisella kunnallisjärjestöllä saattoi yhdistysten yhdyssiteenä toimimisen lisäksi olla kyseinen tehtävä.¹¹³

On kuitenkin muistettava, että vaikka Teuvan työväenyhdistykset vaikuttavat toimineen politiikan areenalla ainoastaan suhteessa valtiotason päätöksentekoon ja vaikka kyseiset yhdistykset hyväksyttiin osaksi paikkakunnan yhdistyskenttää, ne olivat jo itsessään paikallisyhteisönsä sisäisen ristiriidan ilmentymiä, köyhän väen yhteisön kokoajia.¹¹⁴ Lisäksi työväentaloille keskittynyt järjestötoiminta valmisti yhdistysten aktiivijoukkoa

¹¹⁰ Soikkanen 1966, 457–462.

¹¹¹ Tka. Vha. Kuntakokous. Kok. ptk:t 30.4.1912, 29.11.1915, 20.12.1915; Soikkanen 1966, 438.

¹¹² Soikkanen 1966, 452, 455–457.

¹¹³ Teuvan sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö perustettiin Perälän työväenyhdistyksen aloitteesta (KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk. 8.5.1910; KaA. Perälän ty. Kok. ptk. 29.3.1910).

¹¹⁴ Kettunen 1987, 242, 247.

astumaan mukaan kunnalliseen päätöksentekoon. Mahdollisuus tähän avautui keväällä 1917 – sen jälkeen kun tsaarinvalta oli Venäjällä kaatunut.

Ajanjaksolla Teuvan työväenyhdistysten perustamisesta maaliskuun vallankumoukseen pitäjän yhdistysten pöytäkirjoihin ei juurikaan merkitty poliittisia kannanottoja. Tähän lienee osaltaan vaikuttanut tsaarin virkakoneiston työväenjärjestöihin kohdistama paine. Maaliskuussa 1912 Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistys päätti olla antamatta mitään tietoja toiminnastaan tai toimihenkilöistään viranomaisille ”ellei siihen mitään pakkoa” tullut. Perälän yhdistys päätti puolestaan kääntyä puolueen piiritoimikunnan puoleen, jos joitain pakkokeinoja sitä kohtaan ryhdyttäisiin käyttämään. Kannanotoissaan paikkakunnan työväki myötäili piiritoimikunnan suosituksia.¹¹⁵

Mikäli Teuvan työväenyhdistykset ryhtyivät poliittisiin mielenilmauksiin, ne seurailivat kannanotoissaan päivänpolttavia ja sosialidemokraattien usein myös eduskunnassa esiin nostamia kysymyksiä. Lisäksi yhdistysten organisoimat yleiset kokoukset toteutettiin usein SDP:n puolue- tai piiritoimikunnan kehotuksista. Vuosina 1907–1910 Teuvalla järjestetyissä kansalaiskokouksissa järjestäytynyt työväki otti kantaa kieltolaki- ja torpparikysymyksiin sekä ”venäläistytämistoimenpiteisiin”.¹¹⁶ Myös syyskuussa 1911, kun Kivennavan ja Uudenkirkon pitäjät aiottiin erottaa muusta Suomesta, Teuvalla toimeenpantiin vastalausekokous puolue toimikunnan ohjeiden mukaisesti. Kirkonkylän työväentalolla ”Suomen silpomista” käsitelleen tilaisuuden hajotti kuitenkin Teuvan virkaatekevä nimismies Elis Sipilä.¹¹⁷ Myöhemmin syksyllä Perälän työväenyhdistys toi vielä mielenosoituskokouksissa julki sodanvastaisen kantansa sekä paheksumisensa Evon lakkolaisten ”luokkatuomion” johdosta.¹¹⁸

Maailmansodan puhjettu kesällä 1914 Suomen suuriruhtinaskunta julistettiin sotatilaan, mikä merkitsi rajoituksia kansalaisten kokoontumis-, yhdistymis- ja sananvapaudelle. Sodan aikana työväenyhdistyksillä ei enää ollut mahdollisuuksia mielenilmauksiin, ja sosialidemokraattinen puolue myös kehotti, peläten toimintaedellytystensä puolesta, paikallisia puolueosastojaan lopettamaan julkiset kokoukset ja huvitilaisuudet. Ahtaiden

¹¹⁵ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk. 9.3.1912; Perälän ty. Kok. ptk. 10.3.1912; Hurri 1991, 63–64.

¹¹⁶ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk:t 13.9.1908, 14.2.1909, 11.9.1910; KaA. Perälän ty. Kok. ptk:t 24.11.1907, 2.3.1908, 3.4.1910, 3.9.1910.

¹¹⁷ KaA. Perälän ty. Kok. ptk. 15.9.1911; KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. 20-vuotishistoriikki.

¹¹⁸ KaA. Perälän ty. Kok. ptk:t 29.10.1911, 5.11.1911. Myös Evon lakkolaisten tapaus oli asia, joka herätti maassa laajalti mielenilmauksia.

toimintamahdollisuuksien oloissa vähitellen kasautuneet paineet pääsivät purkautumaan vasta maaliskuussa 1917.¹¹⁹

4.5. Radanrakentajat – sosialismin sanantuoajat?

Sekä työväen muistitiedossa että työväenliikkeen historian tutkimuksissa rautateiden rakentajien aktiivisuudesta työväenliikkeessä annetaan usein varsin myönteinen kuva. Ratatyömaita kiertäneiden radanrakentajien väitetään jopa levittäneen työväenaatetta enemmän kuin mikään muu ammattiryhmä.¹²⁰ Tässä luvussa erityistarkasteluun otetaan se, mikä oli Teuvalle vuonna 1909 saapuneiden ulkopaikkakuntalaisten ratatyöläisten vaikutus pitäjän työväenliikkeen toimintamuotoihin, mielipiteisiin ja vahvuuteen.

Lokakuussa 1909 aloitettu Seinäjoelta Teuvan kautta Kaskisiin ja Kristiinankaupunkiin kulkevan rautatien rakentaminen toi kiistatta uudenlaista sykettä ratalinjalla sijaitsevien kuntien¹²¹ elämään. Enimmillään Suupohjan radan rakennustöissä työskenteli yli 2000 miestä. Heistä huomattava osa oli ratatyömaalta toiselle kulkevia ammattirakentajia.¹²² Ratatyöläisten tavoissa ja tottumuksissa oli Suupohjan kantaväestön kannalta usein uusia, jopa häiritseviäkin tekijöitä, eikä paikallisten asukkaiden elämänmeno yleensä välttynyt vaikutteilta ja muutoksilta. Kieleltään ja olemukseltaan erilaisten tulokkaiden joukko toi maaseutupitäjien perinteiseen, vanhoja uomia kulkevaan elämänrytmiin tuulahduksia ulkomaailmasta. Lisäksi lähtemättömän vaikutuksen teuvalaisten mieliin teki ratalinjan valmistuminen sekä viimein ensimmäisen junan saapuminen pitäjään.¹²³

Ajatus Seinäjoen ja Kristiinankaupungin yhdistävästä ratalinjasta oli elänyt Suupohjan kunnissa siitä lähtien kun Pohjanmaan rata oli 1870-luvulla päätetty linjata sisämaan kautta Vaasaan. Ratasuunnitelmat olivat kiperiä aluepoliittisia kysymyksiä ja monissa kunnissa rautatien saamista pidettiin elämän ja kuoleman asiana.¹²⁴ Ratahanke oli useaan kertaan esillä myös Teuvan kuntakokouksessa. Vielä vuoden 1906 alussa

¹¹⁹ Soikkanen 1975, 191–193.

¹²⁰ Ks. esim. Hurri 1991, passim.; Kallio 2002, 93.

¹²¹ Seinäjoelta rata kulki Ilmajoen, Kurikan ja Kauhajoen kautta Teuvan Perälään, josta se haarautui Lapväärtin kautta Kristiinaan ja Närpiön kautta Kaskisiin (Suomen valtionrautatiet 1862–1912 II, 180).

¹²² Kallio 2002, 17–18; Perttula 1995, 19.

¹²³ Talve 1963, 196–197; Kittilä 1998, 107–109; Luoma 1963, 86. Ratatyöläiset toivat mukanaan muun muassa uusia pukeutumistapoja. Perälässä ainoastaan ratajätkät menivät tansseihin kauluspaidoissa ja solmioissa. Paikallista väestöä asia ensin huvitti, mutta ajan myötä hekin omaksuivat uuden tyylin.

¹²⁴ Kallio 2002, 8–9; Ruismäki 1987, 530–534.

kuntakokouksen puheenjohtaja Herman Hakala valtuutettiin matkaamaan Suupohjan kuntien lähetystössä Helsinkiin muistuttamaan senaattoreille radan tarpeellisuudesta. Saman vuoden lopulla asia saatiin teuvalaistenkin rautatien puoltajien kannalta onnelliseen päätökseen.¹²⁵ Pääpiirteissään Suupohjan ratakankkeeseen suhtauduttiin paikallisen väestön keskuudessa myönteisesti, sillä rakennusurakan uskottiin tarjoavan mahdollisuuksia niin työhön kuin muihin lisäansioihin. Myös Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistys korosti radan hyödyllisyyttä kokouksessaan elokuussa 1907.¹²⁶

Täysin kitkattomasti rautatien rakennustöiden alkaminen ja suuren ratatyöläisten joukon saapuminen Suupohjaan ei kuitenkaan sujunut. Jo vuoden 1909 marraskuussa Teuvalle oli asettunut 80 ulkopaikkakuntalaista radanrakentajaperhettä, eikä paikallisen väestön ja tulokkaiden välisiltä ristiriidoilta välttytty. Erityisesti radanvarsikuntien asukkaita harmitti se, että rautatiehankkeen työhönotossa suosittiin järjestelmällisesti kiertäviä radanrakentajia.¹²⁷ Perälässä ratatöiden alkaessa teuvalaisille työnhakijoille vakuutettiin, ettei töitä ollut tarjolla, vaikka ulkopaikkakuntalaisia ratatyöläisiä otettiin töihin, kunhan vain pääsivät paikalle. Asiasta suivaantunut ja joulukuussa 1909 yhteen kokoontunut noin 50 työttömän joukko vaati kuntaa apuun, ja osa suunnitteli painostuskeinona jopa tuntuvia korotuksia radanrakentajien vuokriin, mikäli teuvalaisia ei huolitaisi töihin. Työttömien kokouksessa paikalla olleet kunnallislautakunnan jäsenet Juho Syväluoma ja Juho Ketonen katsoivat paikallisten työläisten toivomusten olevan täysin oikeutettuja. Epäselväksi kuitenkin jää, onnistuttiinko teuvalaisten työllistämiseen vaikuttamaan.¹²⁸ Myös silloin, kun urakasta jouduttiin työntekijöitä irtisanomaan, kiertävät ratatyöläiset olivat etusijalla. Ensin saivat lähteä paikalliset työläiset, joita Suupohjan radalla kaikista työntekijöistä olikin vain noin viidennes.¹²⁹

Radanrakennuksen alkuvaiheessa Suupohjan kantaväestön keskuudessa levisi huhuja ratatyöläisten arveluttavista piirteistä, ja myös maakunnan sanomalehdet heijastelivat vahvoja ennakkoluuloja. Radanrakentajat kuvattiin jopa ”levottomaksi roskajoukoksi”, jotka olisi syytä korvata ”eteläpohjalaisella vakavalla työkansalla”. Ennakkoluuloissa ja torjuvassa asenteessa oli osin kysymys laajemmista ristiriidoista paikallaan pysyvän ja

¹²⁵ Tka. Vha. Kuntakokous. Kok. ptk. 21.1.1906; Perttula 1995, 17–19.

¹²⁶ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk. 25.8.1907; Kallio 2002, 62–64, 130.

¹²⁷ Kallio 2002, 65, 114.

¹²⁸ KaA. Perälän ty. Työttömäin kokouksen ptk. 17.12.1909; Kallio 2002, 66.

¹²⁹ Kallio 2002, 72, 130.

liikkuvan yhteisön välillä. Omalla tilallaan työskentelevän talonpojan kannalta ympäri maata kulkevat miehet olivat vähintään epäilyttäviä. Talolliset, joiden maanomistusta ihaileva ajattelutapa hallitsi julkista keskustelua Suupohjassa, suhtautuivat torjuvasti myös vapaan palkkatyön malliin, jota ratahanke levitti maaseudulle. Lisäksi ristiriitoja nostatti ratatyöläisten halveksunta maataloustyötä ja rengin orjallisena pidettyä asemaa kohtaan. Talonpoikaisessa väestössä ei ymmärrystä saanut myöskään radanrakentajien toiminta työväenliikkeessä eikä heidän ajoittaiset uskonnonvastaiset puheensa.¹³⁰

Ulkopaikkakuntalaisten ratatyöläisten ja Suupohjan kantaväestön välisten ristiriitojen syntymistä edesauttoivat monet arkipäiväiset seikat, kuten kiistat tytöistä ja asunnoista. Yhteenotoiltakaan ei välttytty. Perälässä kesällä 1911 sattuneita tappeluja kuvattiin lehdistössä peräti rotuvihaksi. *Vapaa Sana* tuomitsi yhteenotot, mutta *Suupohjan Kaiku* oikeutti kyläläisten ja radanrakentajien mittelössä teuvalaisten jakamat puukoniskut. Lopulta osastoinsinööri joutui molemminpuolisten puukotusten johdosta kutsumaan koolle kokouksen Perälän työväentalolle, jossa riitoja käsiteltiin.¹³¹

Radanrakennusurakan alkaessa edes paikkakunnan työväenyhdistysväki ei suhtautunut Teuvalle saapuneisiin radanrakentajiin erityisen suurella lämmöllä. Edellä mainittujen työhönottokiistojen yhteydessä teuvalaisten työttömien laatiman ja kunnalle osoitetun ratatyöläisvastaisen vetoimuksen allekirjoittivat myös Perälän työväenyhdistyksen johtohenkilöt.¹³² On luonnollista, että paikalliset työväenyhdistykset tukivat teuvalaisia työmiehiä tilanteessa, jossa he joutuivat ulkopaikkakuntalaiset työläisten syrjäyttämiksi.

Myös järjestötoiminnassa ilmeni ristiriitoja ja kahnasta. Tavallista oli, että Suomen tie- ja vesirakennustyöläisten liiton alaisiin ammattiosastoihin järjestäytyneet ratatyöläiset liittyivät paikallisiin työväenyhdistyksiin alaosastoina.¹³³ Kirkonkylän työväenyhdistys päätti hyväksyä radanrakentajien ammattiosaston (*Teuvan osasto n:o 5*) yhdistyksensä alaosastoksi, mutta vain sillä ehdolla, että radanrakentajat eivät sekaantuisi ”sisäisiin ynnä raha-asioihin”. Kyseinen päätös herätti kiistan, jota käytiin *Vapaan Sanan* sivuilla

¹³⁰ Kallio 2002, 73, 119–122; Hurri 1991, 63; Ruismäki 1987, 705. Kuitenkin myös radanrakentajissa oli useita uskonnollisia perheitä. Esimerkiksi keuhkotautiin menehtyneen Perälän osaston rahastonhoitajan hautajaisia kirkko ja työväenliike viettivät sulassa sovussa. Kirkollisten toimitusten jälkeen laskettiin seppeleitä ja osaston puheenjohtaja kuvasi vainajaa innokkaaksi eturivin mieheksi (Kallio 2002, 105)

¹³¹ Kallio 2002, 80–83.

¹³² KaA. Perälän ty. Työttömäin kokouksen ptk. 17.12.1909.

¹³³ Kallio 2002, 94.

heinäkuussa 1910. Nimimerkki *Osaston jäsen* syytti teuvalaista työväenyhdistysväkeä ennenkuulumattomasta ahdasmielisyydestä ja siitä, että ratatyöläisille myönnettiin kyllä velvollisuuksia, mutta ei oikeuksia. *Osaston jäsen* korosti, että Teuvan työväenyhdistys menetteli ammattiosastoa kohtaan kuin ”virkaavaltainen hallitusjärjestelmä ’rahvasta’ kohtaan”.¹³⁴

Heinäkuun lopulla nimimerkki *Yhdistyksen jäsen* vastasi *Osaston jäsenen* kirjoitukseen. Vastineen laatija totesi aluksi epäilynsä siitä, että *Osaston jäsenellä* oli ainoastaan halu rettelöidä, joten jupakassa saattoi olla kysymys pelkästään henkilökohtaisista kaunoista. Toisaalta *Yhdistyksen jäsenen* kirjoituksesta välittyy mielenkiintoisella tavalla Teuvan työväenyhdistysväen epäluuloinen suhtautuminen työmaita kiertäviin radanrakentajiin. Kirjoittajaa huolestutti ensinnäkin se, kenellä oli päätävävalta työväenyhdistyksen raha-asioihin. Paikallisessa työväessä pelkoa yhdistyksen varojen puolesta aiheutti ilmeisesti se, että myös Suupohjan radan varteen perustetut ratatyöläisten ammattiosastot olivat vain tilapäisiä. Kunkin rautatiehankkeen valmistumisen jälkeen radanrakentajien tapana oli lakkauttaa osastonsa ja siirtää niiden varat liiton välityksellä uusille ratatyömaille perustetuille osastoille. Toiseksi *Yhdistyksen jäsen* nosti laatimassaan vastineessa esiin kysymyksen paikkakunnan työväentalon käyttöoikeudesta. Vaikka marraskuussa 1909 Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistys oli antanut rautatietyöläisille oikeuden vapaasti käyttää työväentaloa kokouksiinsa,¹³⁵ *Yhdistyksen jäsen* korosti nyt, että liikkuvalla työläisryhmällä ei ollut oikeutta ryhtyä isännäksi toisten rakentamilla talolla, vaikka osastossa olisi enemmän jäseniä kuin paikallisessa työväenyhdistyksessä.¹³⁶

Kirkonkylän työväenyhdistyksen ja ratatyöläisten ammattiosaston jäsenten kirjoitteluun ottivat kantaa sekä puolueen piirisihteeri että *Vapaan Sanan* toimitus. Heidän viestinsä oli selkeä. Mikäli ammattiosasto ei ottanut jäsenmääränsä edellyttämässä suhteessa osaa työväenyhdistyksen, toisin sanoen työväentalon, juokseviin menoihin, oli paikallisella yhdistyksellä täysi oikeus rajoittaa osaston päätösvaltaa. Sen sijaan piiri- ja puolueverot eivät päätävävaltaa yhdistyksen sisäisiin asioihin taanneet, vaikka työväenyhdistys ne

¹³⁴ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk:t 10.7.1910, 14.8.1910; Vapaa Sana 22.7.1910, *Ahdasmielisyyttä Teuvalla*.

¹³⁵ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk. 14.11.1909.

¹³⁶ Vapaa Sana 29.7.1910, *Vähän selitystä*; Kallio 2002, 91–92.

keräisikin. Lopuksi lehden toimitus korosti, että tällaisista selvistä asioista oli turha riidellä, ja kehotti osapuolia sopimaan kiistansa.¹³⁷

Ennakkoluuloinen ja torjuva suhtautuminen radanrakentajiin muuttui ainakin osittain ratatöiden päästyä vauhtiin. Esimerkiksi sanomalehti *Ilkan* mukaan ratatyöläisten käytös oli ajan mittaan osoittautunut oikein siivoksi. Aikaisemmin kyseinen lehti oli arvostellut radanrakentajia jyrkästi.¹³⁸ Teuvalla myös paikallisen työväen ja ratatyöläisten kiistoista päästiin eroon ja yhteiselo alkoi sujua. Kun radan kiskottajat elokuussa 1911 saapuivat Teuvan Kirkonkylään, juhlittiin heitä näyttävästi työväentalo Perttussa. Tilaisuudessa puhuivat opettaja S. E. Teirilä ja ylioppilas Jonni Säntti. Radanrakentajia kestittiin kahvilla, tupakalla ja virvokkeilla, ja torvisoittokunta esitti musiikkia. Ylipäättään ensimmäinen juna otettiin pitäjän jokaisella asemalla juhlallisesti vastaan kaikkien kansalaispiirien voimin. Äystön pysäkillä kiskottajia vastassa olivat köynnösportit ja kahvitarjoilu. Perälän työväentalolla järjestettiin ilotulitus ja juhlan lopuksi tanssittiin.¹³⁹

Suupohjan rautatiehanke elävöitti alueen työväenliikkeen toimintaa, vaikka paikallisilta ristiriidoilta ei urakan alkuvaiheessa välttyttykään. Ratatöiden vaikutuksesta esimerkiksi SDP:n puolueosastojen määrä kasvoi merkittävästi Etelä-Pohjanmaalla vuonna 1910. Kiertävät ratatyöläiset järjestäytyivät ammattiosastoiksi tai perustivat kokonaan uusia työväenyhdistyksiä maakuntaan.¹⁴⁰ Teuvan työväenyhdistykset saivat puolestaan uutta vahvistusta toimintaansa. Kalle Salon muistelmien mukaan radanrakentajien joukossa paikkakunnalle saapui ”huomattava määrä poliittisesti ja ammatillisesti järjestäytyneitä toimintaintoista väkeä”.¹⁴¹ Yhteistyötään rautatienrakentajat ja paikallinen yhdistysväki suuntasivat iltamiin ja mielenosoituksiin sekä vaalityöhön. Vapunpäivänä Suupohjan maaseudulla marssittiin yhdessä, mikä hämmästytti radanvarsipitäjien asukkaita ainakin vuonna 1910. Kauhajoella vappukulkue oli paikkakunnan ensimmäinen, Teuvalla mielenosoitus oli puolestaan suurempi kuin kertaakaan aikaisemmin.¹⁴²

¹³⁷ Vapaa Sana 22.7.1910, *Ahdasmielisyyttä Teuvalla*; Vapaa Sana 29.7.1910, *Vähän selitystä*. Kallion (2002, 94) antama kuva Kirkonkylän työväenyhdistyksen ja ammattiosaston kiistasta on harhaanjohtava.

¹³⁸ Kallio 2002, 74–75.

¹³⁹ Perttula 1995, 19–20.

¹⁴⁰ Hurri 1991, 57–58; Ruismäki 1987, 705. Ratatyöläiset perustivat työväenyhdistyksen muun muassa Kauhajoen Kainastolle.

¹⁴¹ Salo 1947, 404.

¹⁴² KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk. 10.4.1910; Hurri 1991, 62–63; Kallio 2002, 95.

Rautatieurakan pitempiaikainen viivähtäminen Perälän kylässä, jonne rakennettiin radan risteysasema,¹⁴³ saattoi vaikuttaa siihen, että paikallisen työväen ja radanrakentajien yhteistoiminnasta muodostui erityisen vilkasta. Vaikka ratatyöläisten ammattiosasto (*Perälän osasto n:o 6*) päätti kustannussyistä jäädä yhdistyksen ulkopuolelle, tämä ei estänyt käytännön yhteistyön tuloksellisuutta.¹⁴⁴ Merkittävin osoitus yhteen hiileen puhaltamisesta oli Perälän työväentalon rakennushankkeen toteuttaminen. Tammikuun puolivälissä 1910 järjestettyyn Perälän työväenyhdistyksen kokoukseen osallistui myös ammattiosaston edustaja Frans Saarinen, joka ilmoitti radanrakentajien tarjoavan apuaan työväentalon saamiseksi kylään. Kokouksessa käytyjen keskustelujen jälkeen yhdistys päätti lopullisesti toteuttaa vuosia esillä olleen ajatuksen oman talon hankkimisesta. Hanketta eteenpäin viemään valittiin viisihenkinen komitea, johon paikallisten Kalle Salon, Vihtori Seppälän, Vesteri Santikon ja Juho Perälän lisäksi tuli rautatietyöläisten edustaja Saarinen. Komitean työ tuotti nopeasti tulosta, sillä työväentalon rakentaminen päätettiin aloittaa jo saman kuukauden lopulla. Radanrakentajien ammattiosasto myönsi talohankkeelle lainaa, ja ratatöissä mukana olleesta työväestä ainakin hevostmiehet osallistuivat ahkerasti talkoisiin.¹⁴⁵

Työväentalon rakennuspuuhien ohella kiertävät rautatietyöläiset piristivät paikallisen työväenyhdistyksen toimintaan myös muilla tavoin. Kalle Salon muistelmien mukaan radanrakentajien vaikutuksesta Perälän työväenyhdistyksestä kehittyi näyttämöalalla lähes kuuluisuus koko Suupohjassa. Kaiken lisäksi suuren työläisjoukon saapuminen paikkakunnalle merkitsi työväenyhdistysten iltamatulojen merkittävää kasvua.¹⁴⁶

Suupohjan rata valmistui marraskuun lopulla 1912, jolloin myös suurin osa kiertävistä rautatienrakentajista muutti pois alueelta. Osalle radanvarsikuntien työväenyhdistyksistä kyseisten työläisten lähtö merkitsi toiminnan lamaantumista.¹⁴⁷ Ulkopaikkakuntalaisten radanrakentajien Teuvalla viettämän ajan lopullista vaikutusta pitäjän työväenliikkeelle

¹⁴³ Ks. liite 3.

¹⁴⁴ KaA. Perälän ty. Kok. ptk:t 6.6.1910, 3.7.1910; rautatyöläisten osaston kok. ptk. 3.7.1910; Kittilä 1998, 107. Työväenyhdistys vaati rautatieläisten osaston jäseniltä saman jäsenmaksun kuin omilta jäseniltään. Tästä syystä osasto katsoi yhdistyksen alaosastoksi liittymisen tuottavan liikaa kustannuksia.

¹⁴⁵ KaA. Perälän ty. Kok. ptk:t 1.11.1908, 7.2.1909, 16.1.1910, 27.1.1910; ratatyöläisten osaston kok. ptk 16.1.1910; Salo 1947, 404; Hakala 1957, 8. Ensimmäisen kerran Perälässä keskusteltiin oman talon hankkimisesta marraskuussa 1908. Tuolloin Juho Kujanpää ehdotti, että yhdistys pyrkisi osuuskunnan kautta toteuttamaan hankkeen. Vuoden 1909 helmikuussa asiaa ajamaan perustettiin erillinen toimikunta.

¹⁴⁶ Kallio 2002, 95–96; Salo 1947, 405–406.

¹⁴⁷ Hurri 1991, 63; Ruismäki 1987, 707. Esimerkiksi Kauhajoen Kainaston työväenyhdistyksen toiminta hiipui ratatyöläisten jätettyä paikkakunnan.

on vaikea arvioida. Epäilemättä ammatillisesti ja poliittisesti järjestäytyneet ratatyöläiset toivat uutta intoa sekä esittelivät uudenlaisia toimintamuotoja ja ajatuksia paikkakunnan työväenyhdistysväelle. Ympäri maan liikkuneiden työmiesten välityksellä perinteiseen maalaisyhteisöön levisi viitteitä monista modernin yhteiskunnan ilmiöistä, kuten ammatillisesta järjestäytymisestä ja rahapalkkajärjestelmästä.¹⁴⁸

Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen jäsenmääriä ratahanke ei kuitenkaan lisännyt. Perälän työväenyhdistyksen jäsenistön määrä puolestaan laski ratatyöläisten lähdettyä samalle tasolle kuin mitä se oli ollut ennen rakennusurakan alkua.¹⁴⁹ Lisäksi on varsin ongelmallista selittää SDP:n kannatuksen huomattava vankistuminen Teuvalla vuoden 1913 vaaleissa pelkästään radanrakentajien ansioksi. Järjestäytyneet ratatyöläiset tekivät voimakasta agitaatiotyötä Suupohjan alueella jo ennen vuoden 1910 vaaleja, mutta tästä huolimatta puolueen kannatus Teuvalla ei merkittävästi vahvistunut vuosina 1910–1911.¹⁵⁰ Menestystään eduskuntavaaleissa, erityisesti absoluuttisia äänimääriään, sosialidemokraatit pystyivät nostamaan selvästi vasta ratatyöläisten poistuttua Teuvalta ja työväenyhdistysväen jatkettua toimintaansa omin paikallisin voimin – aivan kuten he olivat toimineet ensimmäiset hankalat vuodet yhdistysten perustamisen jälkeen.

Konkreettisena muistona paikkakunnalle jäi Suupohjan rautatien rakentajista Perälään yhteistyössä pystytetty työväentalo. Sen, samoin kuin Teuvan Kirkonkylän ja viimein myös Äystön työväentalojen suojissa paikallinen työväki saattoi suunnata kohti tulevaa jo vuosia jatkuneen monipuolisen yhdistystoiminnan tuomalla varmuudella.

¹⁴⁸ Teirilä 1971, 209.

¹⁴⁹ Ks. kuvat 3 ja 4. Kirkonkylä työväenyhdistyksen jäsenluettelot ovat tosin varsin puutteelliset, joten ne eivät välttämättä kerro koko totuutta.

¹⁵⁰ Kallio 2002, 99–100. Ks. myös kuvio 8.

5. Työväen esiinmarssi keväällä 1917

5.1. Poliittisen toiminnan kahleiden murtuminen

Keskellä maailmansodan koettelemuksia Venäjän itsevaltainen järjestelmä oli nopeassa tahdissa menettämässä arvovaltaansa. Sodassa kärsityt tappiot, ratkaisematta jääneet yhteiskunnalliset epäkohdat ja elintarvikepula kiristivät ilmapiiriä. Pietarissa vuoden 1917 maaliskuussa puhjenneet levottomuudet kärjistyivät lopulta vallankumoukseksi, kun pääkaupungin sotaväki liittyi mielenosoittajiin.¹ Tsaari Nikolai II joutui luopumaan kruunustaan, ja valtakunnan johtoon nousi väliaikainen hallitus. Suomessa keisarin hallintojärjestelmä romahti lopullisesti 16. maaliskuuta, kun vallankumoukseen myötämielisesti suhtautunut Itämeren laivaston komentaja vangitutti kenraalikuvernööri Seynin ja senaatin varapuheenjohtajan Borovitinovin.

Pietarissa 12. maaliskuuta 1917 puhjennut vallankumous tuli suomalaisille yllätyksenä. Vaikka Venäjän sisäisestä liikehännästä tiedettiin, suuriruhtinaskunnassa yliarvioitiin tsaarin hallituksen aseman vahvuus. Levottomuuksien puhjettua yhteydet Venäjälle vaikeutuivat, joten Suomessa ei aluksi ollut täyttä kuvaa pääkaupungin tapahtumista. Lisäksi suuriruhtinaskunnassa edelleen toiminut sotasensuuri pyrki pitämään kansan tietämättömänä tapahtuneesta mullistuksesta.² Lopulta tieto keisarivallan kukistumisesta saavutti myös Teuvan suhteellisen nopeasti. Varmistus huhuille saatiin 17. maaliskuuta, kun Etelä-Pohjanmaan sanomalehdet uutisoivat asiasta.³

Suomen suuriruhtinaskunnassa vallankumousuutiset otettiin riemuiten vastaan. Teuvalla innostusta herättäneisiin tietoihin reagoitiin nopeasti, ja jo sunnuntaina 18. maaliskuuta kunnan asukkaat kokoontuivat ”uuden Venäjän ja sorrosta vapautuvan Suomen kunniaksi” järjestettyyn kansalaisjuhlaan. Kutsu saapua tilaisuuteen levisi muutamassa tunnissa ympäri pitäjää, ja seurakuntatalolle ahtautui runsaasti väkeä. Juhla aloitettiin virrellä, jonka jälkeen punainen rusetti rinnassaan esiintynyt kunnanlääkäri Severi

¹ Käytän tutkimuksessani myös Suomessa kyseisenä ajankohtana sovellettua gregoriaanista ajanlaskua. Venäjällä noudatettiin aina vuoteen 1918 saakka juliaanista kalenteria, joka oli 13 päivää gregoriaanista ajanlaskua jäljessä. Tähän perustuen käytän nimikettä *maaliskuun vallankumous*, vaikka levottomuudet puhkesivat Venäjällä helmikuussa.

² Upton 1980, 51–54; Polvinen 1967, 1–16.

³ Ks. esim. Vaasa 17.3.1917, *Valtiolliset tapahtumat – Vallankumous Pietarissa*. Suupohjan Kaiku uutisoi tapahtumista vasta 20.3.1917.

Savonen⁴ teki puheessaan selkoa ”vuosikymmeniä kestäneestä vallankumousliikkeestä Venäjällä ja sen viime päivinä saamista suurista voitoista”. Paikkakuntalaiset kohottivat kolminkertaisen eläköön-huudon, lauloivat Maamme-laulun ja toivoivat tapahtumien tuovan Suomelle ”keväiset ajat”. Monipuolisten musiikki- ja runonlausuntaesitysten sekä kahvi- ja teetarjoilun jälkeen pastori Vehmanen puhui uskonnon tarpeellisuudesta ihmiselämän kaikissa vaiheissa. Tämän jälkeen juhlahetki päätettiin virteen. Vain neljän päivän kuluttua, 22. maaliskuuta, Teuvalla kokoonnuttiin uudelleen. Tällä kertaa kirkko täyttyi äärimmilleen, ja puheissaan seurakunnan papit korostivat ”ajan tärkeyttä”.⁵

Venäjän vallankumouksen jälkeen ympäri Suomen järjestettyihin joukkokokouksiin ja juhlatilaisuuksiin osallistuivat yleisesti kaikki kansanryhmät. Myös Teuvalla ajanjakson valtakunnalliset tapahtumat kiinnostivat väkijoukkoja poliittisesta kannasta riippumatta. Tsaarin sortovallan kaatuminen nostatti kaikkien kuntalaisten yhteisen vapausmielialan. Onnellisempien aikojen uskottiin koittavan niin Suomelle kuin Venäjällekin. Opettaja S. E. Teirilä⁶ kuvaa muistelmissaan Teuvalla vallankumouspäivinä vallinnutta ilmapiiriä seuraavasti: ”Tuntui – – siltä, kuin hetkeksi olisivat puoluerajat unohtuneet ja porvarit sekä sosialistit iloitsivat yhdessä uuden aamun sarastuksesta.”⁷ Ajankohdan myönteistä, odottavaa ja yhteisen riemun kyllästämiä mielialaa kuvaa myös paikkakunnan useissa kansalaistapahtumissa aktiivisesti esiintyneen tohtori Severi Savosen toiminta. Savonen, josta lopulta tuli Teuvan suojeluskunnan esikunnan puheenjohtaja, kertasi vielä kevään vapaushuomassa myös Kirkonkylän työväentalolla Venäjän vallankumoushistoriaa.⁸

Suomalaisten keskinäinen sopu ei kestänyt kuitenkaan kauan. Sosialistien ja porvariain erimielisyydet yhteiskunnallisen kehityksen suuntaviivoista nousivat esille maaliskuun lopulla 1917.⁹ Osaltaan erilaiset näkemykset ja ristiriitojen synnyn mahdollisti se, että keisarivallan kukistuminen vei mukanaan poliittiselle toiminnalle sortovuosina asetetut kahleet. Valtakunnan johtoon nousseen väliaikaisen hallituksen antama maaliskuun manifesti palautti Suomeen autonomian ja niin sanotusti lailliset olot. Venäläisen sorron

⁴ Tohtori Savonen (1886–1964) muutti Teuvalle vuonna 1913, kun kunta päätti perustaa ensimmäisen kunnanlääkärin viran. Teuvalla Savosta käytettiin puhujana erilaisissa tilaisuuksissa (Perttula 1971, 231).

⁵ Suupohjan Kaiku 22.3.1917, *Kansalaisjuhla Teuvalla*, 3.4.1917, *Vanha ja uusi aika Teuvalla*.

⁶ Sameli Emil Teirilä (1883–1944) toimi Teuvan Kirkonkylän kansakoulun opettajana. Vuosina 1917–1918 Teirilä osallistui paikallisen suojeluskunnan esikuntatyöhön (Tksa. Vs. Opettaja S. E. Teirilän kertomus Teuvan suojeluskunnan vaiheista vapaussodan aikana (1928); Perttula 1971B, 233).

⁷ Tksa. Vs. Teirilän kertomus; Uola 1998, 37; Hurri 1991, 88, 92–94.

⁸ VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917. Kansalaiskokouksen ptk. 24.3.1917.

⁹ Uola 1998, 42–47.

vuosina tukahdutetulle työväenliikkeelle kansalaisvapauksien palautuminen tarjosi uudet toimintamahdollisuudet, ja ylipäätään vanhan vallan murtuminen avasi sulun, joka oli estänyt maailmansodan ja sortokauden vuosina yhteiskunnassa patoutuneen jännityksen purkautumisen.¹⁰

Vallankumouspäivien yhteinen vapautumisen riemu ei kyennyt Teuvallakaan pitämään puoluepoliittisia kiistakysymyksiä pitkään unohduksissa. Keisarin hallintojärjestelmän romahtaminen aiheutti yksinkertaisesti monia sellaisia kysymyksiä ja ongelmia, joihin paikallistasollakin ihmiset halusivat tai joihin he olivat jopa pakotettuja ottamaan kantaa. Kuumeisen vallankumousmielialan tyrehdyttyä myös sanomalehdistö muokkasi teuvalaisten mielipiteitä vastakkaisiin suuntiin, joten todennäköisesti pitäjän porvarien rintapielistä katosivat pian punaiset rusetit.¹¹ Säröjä kuntalaisten vapaushuumaan aiheutti ensimmäisenä kysymys Vaasan läänin uuden kuvernöörin valinnasta.

Tsaarinajan hallintoa edustanut Vaasan läänin venäläinen kuvernööri Lev Sirelius jätti paikkansa maaliskuun vallankumouksen jälkeen. Kun tieto kuvernöörin eroanomuksesta tuli julkisuuteen 23. maaliskuuta, läänissä alkoi tiukka kädenvääntö eri poliittisten ryhmittymien välillä uudesta maaherrasta. Vaasan läänille tyypillisesti kiistan taustalla vaikutti kielipolitiikka.¹² Läänin suomenkielinen porvaristo ehdotti maaherraksi Etelä-Pohjanmaan maanviljelysseuran puheenjohtajaa Edvard Björkenheimiä,¹³ kun taas ruotsinkieliset kannattivat Vaasan pormestari Hasselblattia. Tässä tilanteessa Vaasan läänin pohjoisen ja eteläisen vaalipiirin sosialidemokraattiset piiritoimikunnat ilmeisesti katsoivat, ettei puolueella ollut voimaa ajaa omaa ehdokastaan, joten ne päätyivät antamaan tukensa ”tasapuoliseksi tunnetulle porvarille”, Vaasan hovioikeuden notaari Boströmille. Sen sijaan maanviljelysneuvos Björkenheimin valintaa sosialidemokraatit eivät voineet edes ajatella. Hänen pelättiin elintarvikekysymyksessä myötäilevän liikaa tuottajien etuja.¹⁴

¹⁰ Haataja 1977, 75; Soikkanen 1975, 220.

¹¹ Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen historiikin katkerasävyisen kommentin mukaan tohtori Savonen, joka maaliskuun ”vallankumouspäivinä sosialistia työväentalolla kiitteli”, vuoden 1918 keväällä heitä ”ensimmäisenä kuulusteli ja tuomitsi.” Savosen väitettään jopa passittaneen työläisiä vankilaan niin kauaksi aikaa kun sopiva hauta olisi heille löydetty. (KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. 20-vuotishistoriikki)

¹² Högström 1979, 124–128; Tikanmäki 1993, 83–86; Palttala 1985, 32–37.

¹³ Maanviljelysneuvos Björkenheim (1856–1934) toimi lisäksi muun muassa maatalouskoulujen johtajana ja 1885–1904 aatelissäädyn edustajana valtiopäivillä (Ala-Kulju 1965, 61–65).

¹⁴ Vapaa Sana 2.4.1917, *Vaasan läänin kuvernöörinkysymys*; Tikanmäki 1993, 83.

Elintarvikekysymyksestä ks. luku 5.4. *Kuluttajien hätä ja kunnallisen edustuksen saavutus*.

Teuvalla kuvernöörikysymykseen otettiin ensimmäisen kerran kantaa 22. maaliskuuta, jolloin paikkakunnan asukkaita kokoontui kunnantuvalla kansalaiskokoukseen edellä mainitun kirkossa järjestetyn juhlan jälkeen. Tilaisuuteen osallistuneet kuntalaiset valitsivat kahden miehen lähetystön, jonka tuli matkata Seinäjoelle ehdottamaan Edvard Björkenheimin valitsemista Vaasan läänin uudeksi maaherraksi. Kuvernöörinvaihdosta ennakoitiin Teuvalla varhain, sillä Lev Sireliuksen eronpyyntö tuli julkisuuteen vasta kansalaiskokousta seuranneena päivänä. Syy teuvalaisten aikaiseen toimintaan vaikuttaa olleen se, että pitäjässä tiedettiin Seinäjoella 23. maaliskuuta järjestettäväksi aiotusta Etelä-Pohjanmaan maanviljelysseuran kokouksesta. Maakunnan suomenkieliset saivat tilaisuuden esittää kannatustaan Björkenheimille.¹⁵

Maanviljelysneuvos Björkenheimin ehdottaminen Vaasan läänin uudeksi kuvernööriksi kaikkien teuvalaisten nimissä ei kuitenkaan ollut kunnan työläisten mieleen. Huhtikuun alkupäivinä Teuvan sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö korosti *Vapaassa Sanassa*, etteivät työväestön edustajat olleet saaneet etukäteen tietoa 22. maaliskuuta pidetystä kansalaiskokouksesta. Sen järjestämisestä oli ilmoitettu vasta kirkon juhlatilaisuudessa, jonka jälkeen kokous oli myös välittömästi pidetty. Sen sijaan kokouskutsua oli levitetty muun muassa puhelimella ”hengenheimolasille”, ja näin kansalaiskokouksen päätös oli saatu porvareille edulliseksi.¹⁶ Kunnallisjärjestö paheksui ”porvarien kokousta” ja sen lähettien Björkenheimille Seinäjoella ilmaisemaa tukea. Teuvan työväki ei kannattanut maanviljelysneuvoksen maaherravalintaa, sillä hän oli ajanut vain ”manttaalimpiesten” etuja ja ollut ”elintarpeiden hintojen sortajana”.¹⁷

Uuden kuvernööri henkilöllisyydestä ei päästy läänissä yksimielisyyteen. Lopulta kiistaan puuttui Tokoin senaatti, jonka ehdotuksesta virkaatekeväksi maaherraksi nimitettiin yllättäen vanhasuomalainen Juho Torppa 10. huhtikuuta 1917.¹⁸ Torpan valinta saattoi teuvalaisen porvariston keskuudessa aiheuttaa tyytymättömyyttä, koska maanviljelysneuvos Björkenheimistä ei tullut kuvernööriä. Sen sijaan paikkakunnan työväellä tuskin oli aihetta suureen pettymykseen, vaikka piiritoimikuntien maltillisena pitämää porvaria ei valittukaan. Ainakin huonoin vaihtoehto, Björkenheimin nimitys, jäi

¹⁵ Suupohjan Kaiku 3.4.1917, *Vanha ja uusi aika Teuvalla*; Tikanmäki 1993, 83.

¹⁶ Vapaa Sana 4.4.1917, *Maaseudun työväestö vastustaa herra Björkenheimin ehdokkuutta*.

¹⁷ KaA. Teuvan sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö. Kok. ptk. 1.4.1917.

¹⁸ Tikanmäki 1993, 83–84. Kälviäläinen Juho Torppa (1859–1941) toimi säätyvaltiopäivillä vuodesta 1894 alkaen ja eduskunnassa vuodet 1907–1913. Lisäksi Torppa hoiti muun muassa Keski-Pohjanmaan maanviljelysseuran puheenjohtajan virkaa 1909–1921. (Heikinheimo 1955, 773–774)

toteutumatta. Todennäköisesti maaherrakysymyksen ratkaisuun suuntauduttiin Teuvalla lopulta melko myönteisesti. Seurakuntatalolle 25. huhtikuuta 1917 kokoontuneet ”eri puolueisiin lukeutuvat henkilöt” valittelivat syvästi sitä, ettei Björkenheimiä oltu valittu kuvernööriksi. Samalla kokousväki kuitenkin toivoi, että Torpan virka vakinaistettaisiin, ja tieto teuvalaisten mielipiteestä päätettiin lähettää senaatin varapuheenjohtajalle.¹⁹

Kuvernööriavalinnan ratkettua Vaasan läänin ruotsinkieliset maakuntalehdet ryhtyivät tiukkasanaanaisesti arvostelemaan Juho Torpan nimitystä. Suomenkieliset porvarilehdet puolestaan antoivat Torpalle tukensa, ja vastareaktiona ruotsinkielisten kannanottoihin lopulta lähes jokaisessa Etelä-Pohjanmaan suomenkielisessä maalaiskunnassa noustiin tukemaan Torppaa. Huhtikuun lopulla maakunnasta matkasi lähetystö Helsinkiin ehdottamaan senaatille Torpan viran vakinaistamista.²⁰ Mahdollisesti myös Teuvalla maaherrakysymykseen suhtauduttiin enemmän maakuntatason kielipoliittisena kiistana kuin paikallisena työväestön ja porvariston vastakkainasetteluna.

5.2. Vapaushuuma ja vanhan vallan virkakunta

Keisarivallan kukistuminen maaliskuun vallankumouksessa lopetti toisen sortokauden ja avasi jälleen mahdollisuudet poliittiseen toimintaan Suomessa. Kevään 1917 kuluessa kansanjoukot osoittivat valmiutta jopa suoraan toimintaan, kun pinnan alla kytenyt tyytymättömyys venäläistämispoliitiikan tukijoiksi uskottujen järjestysviranomaisten toimintaan pääsi purkautumaan. Kaupungeissa poliisilaitokset ja maaseudulla erityisesti nimismiehet, ”vanhan vallan vallesmannit”, joutuivat vastaamaan aiemmista, kansan laittomiksi tulkitsemista virkatoimistaan. Vaasan läänin maaseudulla kansalaismieliala vaati virkavaltaa syrjään 28 kunnassa.²¹ Myös Teuvalla poliisiviranomaiset joutuivat kritiikin kohteiksi, mutta mistä teuvalaisten liikehdinnässä oikeastaan oli kysymys?

Teuvan poliisikunnan sortovuosien aikainen toiminta nousi ensimmäisen kerran esille Kirkonkylän työväentalolla järjestetyssä kansalaiskokouksessa 24. maaliskuuta 1917.²²

¹⁹ Tka. Vha. Yksityiset kirjeet. Kansalaiskokouksen pöytäkirja 25.4.1917; Suupohjan Kaiku 28.4.1917, *Maaherrakysymyksemme*.

²⁰ Tikanmäki 1993, 86.

²¹ Uola 1998, 47; Tikanmäki 1993, 47–58, 222.

²² KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kansalaiskokouksen ptk. 24.3.1917; Suupohjan Kaiku 3.4.1917, *Vanha ja uusi aika Teuvalla*. Tikanmäki erehtyy väittäessään, että ensimmäinen virkakunnan toimia käsitellyt kokous järjestettiin Teuvalla 21.3.1917. Vrt. Tikanmäki 1993, 55.

Tilaisuuden avasi Teuvan sosialidemokraattisen kunnallisjärjestön jäsen ja Perälän työväenyhdistyksen monivuotinen puheenjohtaja Kalle Salo, jonka jälkeen kokouksen puheenjohtajaksi valittiin Nikolai Kulmala ja sihteeriksi Alarik Hautaniemi – molemmat olivat työväen edustajia.²³ Myös tämän kansalaistapahtuman aluksi ”valaisevan puheen nykyajan tapahtumista” esitti tohtori Severi Savonen. Puheen päätteeksi kajautettiin paikalle saapuneiden noin 500–600 kuntalaisen voimin kolminkertainen eläköön-huuto Suomen vapaudelle.²⁴

Nimismiehen virkaa oli Teuvalla kesästä 1914 saakka hoitanut Elis Esaias Sipilä, joka oli paikkakunnan asukkaille entuudestaan tuttu mies. Hän oli työskennellyt Teuvan piirin nimismiehenä muutaman kuukauden ajan jo vuonna 1911.²⁵ Nimismiehen ohella työväentalolle kokoontuneiden teuvalaisten arvioitaviksi joutuivat konstaapelit Antti Kohtala, Juho Rintakoski ja Kalle Fredrik Lumme. Kokousväen enemmistön mukaan poliisilaitoksen tulisi kokonaisuudessaan erota siitä syystä, että viranomaiset eivät nauttineet kansalaisten luottamusta. Toisaalta kokouksessa nousi esiin mielipiteitä myös poliisikunnan osittaisen eron puolesta. Varsinkin talollinen Herman Hakala²⁶ esitti tukijoineen toivomuksen, että ”aina mallikelpoisesti toiminut” poliisi Juho Rintakoski jäisi virkaansa. Maaliskuun kansalaiskokouksen lopulliseksi päätökseksi tuli toivomus, että virkakunta eroaisi laillisessa järjestyksessä, koska poliisit eivät käyttäytymisellään olleet saavuttaneet kansalaisten luottamusta. Päätöstä, jossa huomioitiin Rintakosken puolesta esitetty mielipide, lupautuivat vapaaehtoisesti poliisiviranomaisille esittämään ja ”edelleen kehittämään” Juho Lappalainen, Kalle Salo ja Juho Perälä.²⁷

Vallankumouksen jälkeinen kansalaisliikehdintä maakunnan poliisiviranomaisia vastaan oli Vaasan lääninhallitukselle kiusallinen asia. Liikehdinnän laajuus edellytti selkeää kannanottoa, mutta maaherran jätettyä eroanomuksensa lääninhallinto oli kykenemätön toimimaan tehokkaasti. Lisäksi lääninhallituksen arvovaltaa virkakunnan vastaisen

²³ Kulmala oli Perälän työväenyhdistyksen johtokunnan monivuotinen jäsen ja Salon ohella hän kuului Teuvan sosialidemokraattiseen kunnallisjärjestöön. Hautaniemi puolestaan oli viimeksi ainakin vuonna 1914 toiminut Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen johtokunnassa. (KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk. 11.1.1914; KaA. Teuvan sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö. Kok. ptk. 28.1.1917; Liite 5)

²⁴ VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917. Kansalaiskokouksen ptk. 24.3.1917; Suupohjan Kaiku 3.4.1917, *Vanha ja uusi aika Teuvalla*; Vapaa Sana 2.4.1917, *Yleinen kansalaiskokous*.

²⁵ VMA. Vlha. Vaasan lääninvirkakunnan nimikirja. Kruununnimismies Elis Esaias Sipilä.

²⁶ Maanviljelijä ja talousmies Herman Hakala (1876–1948) toimi muun muassa Teuvan kuntakokouksen puheenjohtaja 1905–1910 ja kunnallislautakunnan esimiehenä 1910–1915. Keväällä 1918 Hakala kuului paikallisen suojeluskunnan esikuntaan. (Tksa. Vs. Teirilän kertomus; Teirilä 1971, 223)

²⁷ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kansalaiskokouksen ptk. 24.3.1917.

kansalaisaktivismin kitkemisessä vähensi se, että julkisuudessa lääninsihteeri Johannes Jääskeläistä, läänin väliaikaista johtajaa, syytettiin vanhan hallinnon asiamieheksi. Läänin levottomuuksilla oli yhteytensä myös valtakunnanpolitiikkaan. Järjestysvallan horjuminen Suomen rannikkoalueella koettiin Venäjän väliaikaisen hallituksen parissa vaaralliseksi – olihan valtakunta edelleen sodassa. Myös Tokoin senaatti korosti, että levottomuusilmiöt oli loputtava. Ne eivät saaneet vaarantaa Suomeen myönteisesti suhtautuvan väliaikaisen hallituksen asemaa. Eri puolueiden lehdet olivat esittäneet samansuuntaisia näkökantoja heti maaliskuun vallankumouksen jälkeen.²⁸

Vaasan lääninhallitus reagoi tilanteeseen kuitenkin vasta maalisi- ja huhtikuun taitteessa. Kansalaisten omavaltaiset nimismiesten ja poliisikonstaapeleiden viranhoidon estämiset sekä suoranaiset erottamiset tuomittiin räikeästi perustuslain vastaisiksi. Toimenpiteet läänin virkamiesten tuomitsemiseksi oli jätettävä maan laillisen hallituksen tehtäväksi. Vaikka lääninhallituksen kanta tuotiin 5. huhtikuuta kuntien luottamuselinten tietoon, tämä ei lopettanut virkavaltaa vastaan suunnattujen kansalaiskokousten järjestämistä. Läänin nimismiesvastaista liikehdintää tutkineen Jyrki Tikanmäen mukaan kansalaisten joukkokokoukset muuttuivat kuitenkin kannanotoiltaan aiempaa maltillisemmiksi. Enää poliisiviranomaisia ei suoraan erotettu, vaan yleensä pohdittiin, miten heidät saataisiin laillista tietä pois viroistaan.²⁹

Teuvalaisten vanhan vallan virkamiehiä vastaan osoittama kansalaisaktiivisuus poikkesi hieman edellä kuvatusta. Liikehdintä oli paikkakunnalla alusta saakka melko maltillista, mistä osoituksena on 24. maaliskuuta pidetyn kansalaiskokouksen lopullisen päätöksen sanamuoto. Kirkonkylän työväentalolle kokoontunut joukko lausui ”*toivomuksenaan*, että Teuvan poliisiviranomaiset pyytäisivät eroa tai *erotettaisiin toimistaan laillisessa järjestyksessä.*”³⁰ Pakkokeinoihin pitäjän asukkaat eivät halunneet ryhtyä. Virkakunnan toivottiin tekevän omat johtopäätöksensä kansan vaatimusten pohjalta ja eroavan. Ellei näin tapahtuisi, olisi pohdittava laillisia keinoja asian loppuunsaattamiseksi.

²⁸ Uola 1998, 47–49; Tikanmäki 1993, 59–62. Työväenlehdetkin kehottivat kansaa maltillisuuteen.

²⁹ Tikanmäki 1993, 62–66.

³⁰ VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917. Kansalaiskokouksen ptk. 24.3.1917; Vapaa Sana 2.4.1917, *Yleinen kansalaiskokous*. (Kursivointi MV:n)

Työväentalolla tehdyn päätöksen mukaisesti kansalaiskokouksen valtuuttama kolmen miehen lähetystö esitti kuntalaisten toiveen nimismies Sipilälle 30. maaliskuuta 1917. Maaseutukirjeessä, joka ilmestyi *Suupohjan Kaiku* -lehdessä huhtikuun alussa, tapausta luonnehdittiin ”vanhan ajan viimeiseksi lyönniksi”. Kirjeen kirjoittajan, nimimerkin *Mukana ollut*, mukaan Sipilä ei kuitenkaan antanut selvää vastausta hänelle esitettyyn erovaatimukseen, joten kansalaislähetystön täytyi kääntyä kuvernööriviraston puoleen.³¹

Kyseisen maaseutukirjeen välittämä kuva Lappalaisen, Perälän ja Salon toiminnasta sekä lähetystön työn tuloksista ei ole kuitenkaan täysin kiistaton. Huhtikuun 5. päivänä *Suupohjan Kaiku* julkaisi nimimerkin *Teuvalainen* laatiman vastineen, jossa todettiin kansalaislähetystön antaneen nimismiehelle keskustelujen jälkeen tunnustuksen hänen ”sosiaalisesta ja puolueettomasta” toiminnastaan virkamiehenä. *Teuvalaisen* mukaan Sipilä oli myös ilmoittanut, ettei hän kansalaiskokouksen päätöksen perusteella voinut tehdä muuta kuin kutsua koolle uuden kokouksen. ”Tuskin silloin enää tutkimatta hutkitaan ja kaipa viinanmyynneistä yms. rikoksista kärsineiden halpamaisesta kostonhalusta levittämät valheet ja kevyet huhupuheet jo siksi ilmoille haihtuvat.”³²

Teuvalaisen kansanjoukon valtuuttaman lähetystön seikkaperäiset toimenpiteet eivät selviä edellä mainittujen sanomalehtikirjoitusten perusteella. Esimerkiksi huhtikuun 3. päivän maaseutukirje viittaa siihen, että teuvalaiset olisivat kääntyneet lääninhallituksen puoleen sen jälkeen kun nimismies kieltäytyi itse eroamasta. Vaikka Tikanmäki olettaa tutkimuksessaan, että Teuvan nimismiespiiristä matkasi huhtikuun alkupäivinä lähetystö Vaasaan, varmuutta tästä ei kuitenkaan ole.³³ Mutta mikäli kyseinen delegaatio todella kävi kuvernöörivirastossa, se vahvistaisi ainoastaan kuvaa paikkakunnan asukkaiden haluttomuudesta turvautua pakkokeinoihin. Nimismies Sipilästä haluttiin päästä eroon laillisessa järjestyksessä, vaikka sitten lääninhallituksen erottamana.

Myös nimismies Sipilän konttorin tapahtumat 30. maaliskuuta jäävät epäselviksi. Toisin kuin nimimerkin *Mukana ollut* kirjoituksesta välittyy, myöhemmin julkaistun vastineen mukaan kansalaislähetystö suhtautui lopulta melko myönteisesti nimismieheen. On varsin mahdollista, että lähetystöön kuuluneet työväenliikkeen johtomiehet Kalle Salo

³¹ Suupohjan Kaiku 3.4.1917, *Vanha ja uusi aika Teuvalla*.

³² Suupohjan Kaiku 5.4.1917, *Vastine ”Vanha ja uusi aika Teuvalla” kirjoitukseen*.

³³ Tikanmäki (1993, 63) tekee tulkintansa juuri edellä mainittujen kirjoitusten perusteella.

ja Juho Perälä todella antoivat nimismiehelle tunnustusta hänen puolueettomasta suhtautumisestaan paikalliseen työväenyhdistysväkeen. Tähän mahdollisuuteen viittaa se, että huhtikuun alussa järjestetyssä Teuvan sosialidemokraattisen kunnallisjärjestön kokouksessa paikkakunnan työväenyhdistysten johtomiehet eivät löytäneet juurikaan paheksumisen aihetta kunnan poliisiviranomaisten toiminnasta.³⁴

Lisäksi on mielenkiintoista huomata, että 5. huhtikuuta julkaistun vastinekirjoituksen argumentit vastaavat melko tarkasti niitä, joita nimismies Sipilä esitti vastauskirjeessään työväentalolla kokoontuneelle kansalaiskokoukselle. Kirjelmässään 8.4. Sipilä valitteli syvästi, että henkilöt, ”jotka lainrikkoina tai muuten hyvää järjestystä uhmailevina” olivat joutuneet poliisiviranomaisten kanssa tekemisiin, kehtasivat nyt ”tällaisena aikana häikäilemättä kiihoittaa kansaa”. Nimismies korosti myös, että hänellä oli oikeus vastata tekemisistään ”laillisen tuomioistuimen eikä suinkaan mielivallan edessä”.³⁵ Vaikuttaa ilmeiseltä, että nimimerkillä *Teuvalainen* vastineen kirjoittanut oli hyvin lähellä Sipilää oleva henkilö – mahdollisesti nimismies itse. Joka tapauksessa sekä Suupohjan Kaiussa ilmestyneessä kirjoituksessa että Sipilän kirjelmässä korostetaan, että koko liikehdintä nimismiestä vastaan oli seurausta pelkästään yksittäisten teuvalaisten henkilökohtaisesta kaunasta ja kostonhalusta.

Työväentalon kansalaiskokouksen yritys saada Teuvan poliisiviranomaiset eroamaan ei onnistunut. Kuntalaisten aktiivisuus asiassa ei jäänyt kuitenkaan tähän. Vanhan vallan miehistä eroon pääseminen nousi keskustelujen aiheeksi uudessa kansalaiskokouksessa 9. huhtikuuta 1917. Tällä kertaa noin 400–500 teuvalaista kokoontui seurakuntatalolle, jossa väkijoukko valitsi talollinen Vihtori Heikkilän johtamaan tilaisuudessa puhetta. Heikkilän ohella kokouksen kirjureiksi tulleet Herman Hakala ja Edvard Inkinen edustivat paikallista porvaristoa.³⁶

³⁴ KaA. Teuvan sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö. Kok. ptk. 1.4.1917.

³⁵ VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917. Nimismies Sipilän vastaus kansalaiskokoukselle 8.4.1917.

³⁶ VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917. Kansalaiskokouksen ptk. 9.4.1917, nimismies Sipilän vastaus kansalaiskokoukselle 8.4.1917. Sysäys kansalaiskokouksen järjestämiseen saattoi olla nimismies Sipilän antama kirjallinen vastaus maaliskuun kansalaiskokouksen vaatimuksiin. Tähän viittaa kokouksen asialistan sekä nimismiehen esiin nostamien asioiden yhtenevyys.

Seurakuntatalon kokouksesta muodostui varsin vilkas. Puheenvuoroja kokousväki käytti kaikkiaan 65, ja useimmat niistä käsittelivät sekä nimismiehen toimia virkamiehenä että hänen käytöstään yksityisenä kansalaisena. Asiaan kantaa ottaneet painottivat aivan erityisesti Sipilän röyhkeää esiintymistä virka-asioita hoitaessaan. ”Nimismies Sipilä on aina antanut ymmärtää, että kansa on häntä varten eikä hän kansaa varten.” Useat puhujat korostivat, että nimismies oli yrittänyt pakollisten sota-ajan määräysten nojalla saada itselleen aineellista etua. ”Kiskomista” oli kansan syytösten mukaan tapahtunut polkupyörä- ja ampuma-aselupatodistuksia sekä matkapasseja myönnettäessä. Myös yksityisenä ihmisenä nimismies Sipilä oli näyttänyt huonoa esimerkkiä. Hänen väitettiin esiintyneen julkisilla paikoilla päihtyneenä, rikkoneen juopuneiden toveriensa seurassa kuntalaisten yörauhaa, puhuneen pilkallisesti raittiudesta ja ylipäätään käyttäytyneen sivistyneelle ihmiselle ja varsinkin virkavallan edustajalle sopimattomalla tavalla. Lopuksi kokousväki totesi, että Sipilä oli ”kaatuneen virkavallan kannattajana kansan etuja ja oikeuksia vastaan”.³⁷

Huhtikuun kansalaiskokouksessa perusteellisen arvostelun kohteeksi joutuivat myös poliisikonstaapeleiden sortovuosien ajan virkatoimet. Yleisesti paikkakunnan poliiseista todettiin, että he vanhan virkavallan kannattajina eivät olleet soveliaita tehtäviinsä. Lisäksi konstaapeli Lummetta syytettiin raa’asta ja röyhkeästä menettelystä eräässä vangitsemistapauksessa. Poliisien pyynnöstä tästä asiasta keskusteltuaan kokousväki päätyi kuitenkin näkökantaan, että kyseinen tapaus oli mahdollisesti ollut sellainen, joka oli antanut aiheita Lumpeen menettelyyn. Konstaapeli Rintakoskelle kokous ei sen sijaan enää äänestyksen jälkeen päättänyt antaa tunnustusta. Koska Rintakoski oli alistunut kaatuneen hallituksen määräyksiin, hän oli sitonut itsensä toisten kohtaloon! Lopulta seurakuntatalolle kokoontuneet teuvalaiset päättivät hyväksyä maaliskuun 24. päivän kansalaiskokouksen päätökset tarkistettuina voimaan. Nimismiehen ja poliisien tietoon oli saatettava, että he eivät nauttineet kansan luottamusta. Kokousväki toivoi edelleen, että virkavallan edustajat itse ottaisivat eron tehtävistään. Mikäli näin ei tapahtuisi, heidät oli erotettava laillisessa järjestyksessä. Päätöstä toimeenpanemaan valittiin sama kolmikko kuin edellisellä kerralla.³⁸

³⁷ VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917. Kansalaiskokouksen ptk. 9.4.1917.

³⁸ VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917. Kansalaiskokouksen ptk. 9.4.1917.

Jyrki Tikanmäki toteaa tutkimuksessaan, että huhtikuun kansalaiskokouksen poliittinen pohjavire oli erilainen kuin 24. maaliskuuta järjestetyn kokouksen. Tikanmäen mukaan poliisiviranomaisten erottamispyrkimykset olivat syntyneet työväen aloitteesta, kun taas myöhemmin seurakuntatalon tilaisuudessa oli porvarillinen mielipide etualalla.³⁹ Näin yksinkertaisesti asiaa ei voi kuitenkaan tulkita. Vaikka ensimmäinen vanhan vallan virkakunnan erottamista käsitellyt kokous järjestettiin Teuvan työväentalolla ja vaikka kokouksen puheenjohtajana toimi Kalle Salo, on huomattava, että kyseistä tilaisuutta leimasi vielä maaliskuun vallankumouksen jälkeinen yhteinen vapausmieliala. Työväen edustajien lisäksi mielipiteitään kokouksessa esittivät ainakin Herman Hakala ja tohtori Severi Savonen.

Huhtikuussa seurakuntatalolla oli puolestaan porvarillisen mielipiteen ohella myös järjestäytyneen työväen näkemykset edustettuina. Tästä on osoituksena ensinnäkin se, että kansalaiskokouksen avasi Juho Perälä. Toiseksi on varsin kuvaavaa, että kokouksen päätöksiä toimeenpanemaan valtuutettiin, kuten edellä todettiin, sama valtuuskunta kuin maaliskuussa.⁴⁰ Perälä ja Salo lukeutuivat paikallisen työväenliikkeen johtohenkilöihin, kun taas Juho Lappalainen edusti mitä ilmeisimmin porvarillisia piirejä.⁴¹ Vaikuttaakin siltä, että poliiseja vastaan suuntautunut kansalaisaktiivisuus oli yhteistä eri poliittisille ryhmittymille. Ensimmäisen kokouksen järjestäminen työväentalolla osoittaa ainoastaan työväenyhdistysväen valmiutta tarttua tilaisuuteen kevään vallankumouksen murrettua poliittisen toiminnan esteet. Teuvan työväelle avautui nyt periaatteessa ensimmäinen todellinen foorumi, kansalaiskokoukset, katsontakantojensa ilmaisemiseen koko kunnan poliittisella areenalla.

Kuten edellä todettiin, Vaasan lääninhallitus oli pitkään kykenemätön puuttumaan maaseudun asukkaiden liikehdintään. Vakiintuneeseen kokoonpanoonsa lääninhallinto palasi vasta 10. huhtikuuta, kun Juho Torppa nimitettiin kuvernöörin virkaan. Tämä osaltaan mahdollisti sen, että virkamiesten virkatoimien juridinen tutkimus voitiin käynnistää. Huhtikuun lopulla Vaasan lääninhallituksen ja läänin virkamiesten tekemiä

³⁹ Tikanmäki 1993, 67–68, 195.

⁴⁰ VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917. Kansalaiskokouksen ptk. 9.4.1917.

⁴¹ Myös Tikanmäki (1993, 195) olettaa, että Lappalainen oli porvariston edustaja.

laittomuuksia selvittämään asetettiin komitea, jonka johtoon senaatin prokuraattori P. E. Svinhufvudin määräyksestä nousi entinen kruununvouti, varatuomari Karl Ottelin.⁴²

Teuvalaisille tarjoutui erityinen tilaisuus päättää kääntymisestään Ottelinin komitean puoleen 27. huhtikuuta. Tällöin suunnilleen 130 kuntalaista kokoontui seurakuntatalolle tilaisuuteen, jossa Närpiön kihlakunnan kruununvouti F. W. Chydeniuksen johdolla tutkittiin tyytymättömyyttä aiheuttaneita tsaarinvallan aikaisia hevosten pakko-ottoja. Chydeniuksen osallistuminen pakko-ottojen käsittelyyn kuitenkin entisestään vain lisäsi teuvalaisten ärtymystä vanhan vallan virkamiehiä kohtaan, koska he katsoivat kyseisen asian tutkinnan koskevan myös kruununvoudin virkatoimintaa. Paikalle kokoontuneet paikkakuntalaiset valitsivat puheenjohtajakseen talollinen Vihtori Heikkilän ja esittivät toiveenaan, että tutkimus annettaisiin ”sen komitean tehtäväksi joka prokuraattorin määräyksestä ja kuvernööri J. Torpan toimesta tullaan lääniimme asettamaan”. Heikkilän ja talollinen Sameli Kankaan tuli saattaa asia maaherran tietoon.⁴³

Vaikka seurakuntatalolla järjestetyn joukkokokouksen kritiikki suuntautui ensisijaisesti kruununvouti Chydeniukseen, Ottelinille osoitetussa kirjeessään talolliset Kangas ja Heikkilä pyysivät, että komitea toimittaisi tutkimuksen Teuvan poliisiviranomaisten *sekä mahdollisesti* kruununvouti Chydeniuksen viime vuosien toiminnasta. Kokouksen nimissä esitettyjen syytösten mukaan Chydenius ja paikalliset poliisiviranomaiset olivat myötävaikuttaneet siihen, että syksyllä 1916 pakko-otot oli kohdistettu myös sellaisiin taloihin, joissa oli ainoastaan kaksi hevoista. Kuvernöörin määräys oli sivuutettu, koska hevosia olisi saanut ottaa vain kolmen hevosen taloista. Lisäksi poliiseja arvosteltiin siitä, että he olivat myyneet omat hevosensa pois ennen pakko-ottojen alkamista.

Valtaosa kruununvouti Ottelinille osoitetun kirjelmän syytöksistä käsitteli ainoastaan Teuvan paikallista poliisikuntaa. Esiin nousivat samat teemat kuin maaliskuu- ja huhtikuun taitteessa järjestetyissä kansalaiskokouksissa, vaikka huhtikuun 27. päivän tilaisuudessa ei järjestäytyneellä työväellä vaikuta olleen keskeistä sijaa. Piirin poliisiviranomaisia syytettiin sekä työväenkokouksen hajottamisesta vuonna 1911 että julmasti suoritetusta vangitsemisesta (poliisi Lumpeen tapaus). Erityisesti arvostelun kohteeksi joutui

⁴² VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Selostus komitean toimista; Vaasa 28.4.1917, *Tutkimus lääninvirkakunnan toimista*; Tikanmäki 1993, 87–89.

⁴³ VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917. Kansalaiskokouksen ptk. 27.4.1917.

nimismies Sipilän persoonallisuus. Hänen väitettiin muun muassa toimineen röyhkeästi pitäjän asukkaita kohtaan ja esiintyneen ”sukahumalassa”. Lopuksi Sipilän epäiltiin saaneen virkansa vastapalveluksena ”suosiollisista toimistaan” tsaarinajan hallinnolle ja sivuuttamalla ansiokkaammat viranhakijat.⁴⁴

Vanhan vallan virkakuntaa vastaan suuntautunut kansalaisaktiivisuus sekä kruununvouti Ottelinille lähetetty kirjelmä johtivat laillisuustutkimuksen järjestämiseen Teuvalla. Seurakuntatalolle kokoontui 21. toukokuuta suuri joukko paikkakuntalaisia seuraamaan tutkintatilaisuutta, jonka toimittivat tutkimuskomitean puheenjohtaja Karl Ottelin sekä komitean jäsen I. R. Valavaara. Syytöksiin vastaamassa olivat sekä nimismies Sipilä että poliisikonstaapelit Rintakoski, Kohtala ja Lumme. Nimismiespiirin asukkaiden, syytösten tekijöiden, edustajina toimivat talolliset Vihtori Heikkilä ja Sameli Kangas. Käytännössä tilaisuuden eräänlaisena kansantribuunina toimi kuitenkin Kalle Salo, eräs keskeisistä työväenvaikuttajista. Salo esitti tutkintakomitealle kansalaiskokousten (24.3. ja 9.4.) pöytäkirjat, nimismiehen antaman kirjallisen vastauksen (8.4.) sekä edellisiin perustuen syytekirjelmän, jonka tukena oli myös kuntalaisten kirjallisia todistuksia viranomaisten toiminnasta.⁴⁵

Tutkintatilaisuutta varten laaditulla syytekirjelmällä haluttiin muistuttaa komiteaa niistä syytöksistä, joita teuvalaiset olivat esittäneet kansalaiskokouksissa poliisiviranomaisia vastaan. Koska syytelistä vaikuttaa olleen paljolti Kalle Salon käsialaa, siitä ilmeisesti heijastuvat erityisesti järjestäytyneen työväen painottamat syytösten perusteet. Oletusta tukee se, että kirjelmän ensimmäinen kappale käsittelee jo kansalaiskokouksessa 9. huhtikuuta korostettua tapausta. Nimismies Sipilän sekä poliisien Rintakosken ja Kohtalan väitettiin vuonna 1911

” – – väkivallan uhalla ja röyhkeästi rikkomalla Suomen kansalle perustuslakisäädöksellä turvattua kokoontumis- ja yhdistymisvapaudesta 20 pv:nä elokuuta v. 1906 annettua lakia hajoittaneet Suomen silpomiskysymyksen johdosta pidettäväksi aijotun vastalausekansalaiskokouksen Teuvan työväen talolla.”⁴⁶

⁴⁴ VMA. VIha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917. Kirje Ottelinille 27.4.1917.

⁴⁵ VMA. VIha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917; Suupohjan Kaiku 19.5.1917, *Laittomuustutkimukset*.

⁴⁶ VMA. VIha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917. Syytekirjelmä. Vuoden 1911 kansalaiskokous oli järjestetty sen johdosta, että Kivennavan ja Uudenkirkon pitäjät aiottiin erottaa muusta Suomesta. Ks. luku 4.4. *Muodollisen demokratian lupaus*.

Työväentalolle kokoontuneen kansalaiskokouksen hajottaminen vuonna 1911 vaikuttaa lopulta olleen asia, joka eniten hiersi järjestäytyneen työväen suhteita paikkakunnan poliisiviranomaisiin. Osaltaan monen vuoden takaisen tapauksen esille nousuun saattoi vaikuttaa se, että Kalle Salo oli aikanaan valittu kyseisen kokouksen puheenjohtajaksi. Mielenkiintoista on huomata, että talollisten Kankaan ja Heikkilän huhtikuun lopussa 1917 kruunuvouti Ottelinille osoittamassa kirjeessä tsaarinajan hevosten pakko-otto oli ensimmäisellä sijalla syytelistassa ja täten porvarillisten piirien kannalta todennäköisesti raskain syytös poliisikuntaa vastaan. Myös Salo puuttui pakko-ottokysymykseen, mutta vasta oman syytelistansa loppuksi. Joka tapauksessa tutkintakomiteaa muistutettiin, että nimismies Sipilän ja kruunuvouti Chydeniuksen toimet olivat merkittävästi haitanneet maataloutta. Poliisiviranomaiset olivat pakko-ottaneet hevosia kiireellisten syyskyntöjen aikana myös sellaisilta teuvalaisilta, jotka eivät omistaneet kuin kaksi hevosta.⁴⁷

Syytekirjelmänsä toisessa kappaleessa Salo kiinnitti huomiota teuvalaisten jo aiemmissa yhteyksissä korostamaan vangitsemistapaukseen, jonka yhteydessä poliisien väitettiin käyttäytyneen röyhkeästi. Tapaus oli sattunut Aliina Kotonevan asunnolla joulukuussa 1916. Poliisit Lumme, Kohtala ja Rintakoski olivat nimismiehen lähettämänä saapuneet pidättämään Venäjän armeijasta karannutta Pekka Suokantoa. Tarpeettoman innokkaasti suoritetusta kiinniotosta todistuksensa antoivat tapahtuman nähneet Kotoneva, Saima Seppä ja Laina Tuokkola.⁴⁸ Kokoavasti voisi todeta, että tutkintatilaisuudessa esitettyjen syytösten perusteella Teuvan poliisikunnan väittäminen vanhan hallinnon asiamiehiksi pohjautui kolmeen seikkaan: hevosten pakko-ottoon, kansalaiskokouksen hajottamiseen ja Pekka Suokannon vangitsemiseen. Kyseisissä toimenpiteissään poliisiviranomaiset olivat toimineet kaatuneen hallinnon käskyjen mukaisesti. Vaikka Ottelinin komitean tutkintatilaisuudessa myös vihjailtiin nimismies Sipilän toimineen ”santarmikätyrinä”, varsinaisia todisteita ei tästä esitetty. Syytekirjelmässään Salo ei käsittele asiaa lainkaan, mikä osoittanee vihjailujen olleen huhupuheiden tasolla.⁴⁹

Tutkintatilaisuudessa esitetyn syytekirjelmän kolmas kappale keskittyi pääsääntöisesti nimismiehen persoonaan. Aivan erityisesti teuvalaiset paheksuivat Elis Sipilän ajoittain railakasta alkoholinkäyttöä ja kortinpeluuta. Syytekirjelmään liitetyissä kirjallisissa

⁴⁷ VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917. Syytekirjelmä, kirje Ottelinille 27.4.1917.

⁴⁸ VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917. Todistukset.

⁴⁹ VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917. Syytekirjelmä.

todistuksissa muun muassa leipuri Aapeli Parkkinen⁵⁰ ja hänen vaimonsa Esteri väittivät, että nimismies oli murtautunut yöllä heidän kotiinsa ja vaatinut kaljaa. Kosti Tuokkolan todistuksen mukaan Sipilä oli puolestaan illalla 9. joulukuuta 1916 tullut hänen kotiinsa ”tukkihupalassa” ja esiintynyt ”ihmisarvoa alentavasti”.⁵¹ Lisäksi Kalle Salon esittelemässä syytelistassa väitettiin nyt ensimmäistä kertaa, että nimismies olisi estänyt kuntakokouksen päätöksen toteutumisen. Päätös oli suunnattu kunnassa leviävää ”kortinpeli-pahetta” vastaan. Syytekirjelmän kolmannen kappaleen lopuksi kerrattiin vielä väitteet Sipilän röyhkeydestä ja hänen harjoittamastaan kiskonnasta.⁵²

Teuvan virkakunnalle annettiin tutkintatilaisuudessa luonnollisesti mahdollisuus vastata esitettyihin syytöksiin. Kansalaiskokouksen hajottamiskysymykseen Sipilä totesi, että hän oli toiminut ainoastaan kuvernöörin ohjeiden mukaisesti. Läänin poliisiviranomaisia oli kehoitettu valvomaan, ettei ”mielenosoituskokouksia silloin juuri kiihkeimmillään olevan kysymyksen johdosta” järjestetty. Nimismies Sipilä oli tästä syystä katsonut velvollisuudekseen estää kokouksen järjestäminen, varsinkin kun siitä ei ollut ilmoitettu hänelle etukäteen. Poliisi Rintakoski lisäsi, että tilaisuuden pitäminen oli kielletty niin lievässä muodossa kuin suinkin oli ollut mahdollista. Kalle Salon mukaan näin ei ollut kuitenkaan tapahtunut, vaan poliisiviranomaiset olivat jopa vihjanneet mahdollisuudesta käyttää väkivaltaa. Mieliä kuohuttaneen sotilaskarkurin pidättämistapauksen yhteydessä poliisikonstaapelit kiistivät toimineensa röyhkeästi.⁵³

Vastatessaan persoonaansa kohdistuneisiin syytöksiin nimismies tunnusti käyneensä leipuri Parkkisen asunnolla hakemassa kaljaa, mutta vain koska hänen kaivovetensä oli kelvotonta juotavaksi. Sipilä väitti olleensa täysin selvänä, sen sijaan Parkkinen oli ollut humalassa. Ylipäätään Sipilä korosti omaa kohtuullista alkoholinkäyttöään. Esimerkiksi virkatehtävissään hän ei ollut koskaan esiintynyt juopuneena. Lisäksi nimismies kielsi harrastaneensa uhkapelejä. Kuntakokouksen määräämän kortinpeluukiellon estämiseen Sipilä totesi, että hänen mielestään Teuvalla riitti pelkkä lainkielto uhkapeleistä. Tästä syystä hän oli vastustanut kuvernöörille antamassaan lausunnossa uhkasakkoa, joka oli suunniteltu rangaistukseksi kortinpeluusta kunnan alueella. Lopuksi nimismies vakuutti

⁵⁰ Leipuri Parkkinen oli Kirkonkylän työväenyhdistyksen entinen puheenjohtaja ja hän toimi myös vuonna 1917 yhdistyksen johtokunnassa (KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk:t 29.6.1915, 7.1.1917).

⁵¹ VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917. Todistukset.

⁵² VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917. Syytekirjelmä.

⁵³ VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917. Sipilän, Rintakosken ja Salon lausunnot.

pakko-ottaneensa hevosia vain kunnallislautakunnan määräysten mukaan. Lisäksi Sipilä esitti kuvernöörin ja kruununvoudin lähettämät kirjeet, joiden mukaan tarvittaessa myös kahden hevosen omistajat olivat velvollisia luovuttamaan toisen hevosistaan.⁵⁴

Laillisuustutkintaan ryhdyttiin Teuvan kunnan poliisiviranomaisten osalta melko kevein perustein. Muun muassa nimismies Elis Sipilä osoitti tutkintatilaisuudessa toimineensa ainoastaan saamiensa määräysten mukaan ja ilman ”virkaintoisuutta”. Todennäköisesti paikkakuntalaisten liikehdintä suuntautui kuitenkin ensisijaisesti nimismiehen oletettuja moraalisia ominaisuuksia vastaan, joten kysymys ei niinkään ollut laittomuuksista viranhoidossa. Tälle päättelylle on vankka perustansa ajan moraalisisissa näkemyksissä.⁵⁵ Virkamiesten käytöstapoja oli valvottu kurinpidollisin keinoin vuosisadan alusta lähtien, ja yleisesti uskottiin, että virkakunnan korkea moraalitilanne nostaisi ajan myötä myös kansan moraalitilannetta. Sekä Ottelinin komitean tutkimuksen yhteydessä että jo aiemmin esille tulleet syytökset Sipilän railakkaasta alkoholinkäytöstä olivat tosiasiallisesti vakavia, vaikka juridisesti niillä ei ollut painoarvoa. Alkoholinkulutustottumukset olivat helppo mittari henkilön moraalisisista ominaisuuksista, ja kaiken lisäksi kieltoain voimaansaattaminen oli päivänpolttava kysymys Suomessa maaliskuun vallankumouksen jälkeen.⁵⁶ Tästä syystä voidaan pohtia, ärsyttikö Teuvan järjestäytyneitä työväkeä todella esimerkiksi usean vuoden takainen kansalaiskokouksen hajotus. Ehkä Ottelinin komitealle esitettyssä syytekirjelmässä haluttiin vain korostaa poliisiviranomaisten sellaisia rikkeitä, joista he olisivat saattaneet joutua juridiseen vastuuseen.

Laillisuustutkimukset Teuvan virkakunnan osalta eivät johtaneet lopulta mihinkään. Tutkintatilaisuuden pöytäkirjat esitettiin läänin kuvernöörille, mutta hän ei katsonut jatkotoimenpiteitä aiheellisiksi.⁵⁷ Myös paikallinen kansalaisliikehdintä laantui. Alusta saakka maltillisesti toimineet paikkakuntalaiset eivät edelleenkään halunneet kohdistaa pakkokeinoja viranomaisia vastaan. Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen historiikki

⁵⁴ VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917. Nimismies Sipilän lausunnot.

⁵⁵ Viranhoidon laittomuuksien toissijaisuutta osoittaa myös se, että Teuvalla ei nostettu esiin vuonna 1916 22 kuntalaiselle langetettuja sakkoja. Kuvernöörivirasto oli tuominnut sotilasinsinööritöistä kieltäytyneet miehet heitä kuulematta nimismies Sipilän ilmoituksen perusteella. Ottelinin komitea kiinnitti tapaukseen myöhemmin erityistä huomiota tutkiessaan kuvernööriviraston toimintaa. VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Selostus komitean toimista; Vaasa 26.6.1917, *Laittomuuksien tutkiminen Vaasan läänissä*.

⁵⁶ Tikanmäki 1993, 197–198. Alkoholi- ja kieltoainlakikysymyksistä ks. myös tämän työn sivu 95.

⁵⁷ Tikanmäki 1993, 220.

kiteyttää nimismiehen erottamisprosessin osuvasti: ”Innostus loppui pian ja nimismies sai pitää virkansa.”⁵⁸

Vaikka kritiikkiä poliisiviranomaisia vastaan esitettiin ensimmäisen kerran Kirkonkylän työväentalon kansalaiskokouksessa ja vaikka työväenliikkeen edustajat olivat aktiivisia nimismiesvastaisessa liikehdinnässä, Teuvan järjestäytyneellä työväellä ei kuitenkaan ollut syviä ristiriitoja virkakunnan kanssa. Pääasiallisesti työväenyhdistysten johdossa oltiin tyytyväisiä, koska viranomaiset eivät olleet juurikaan käyttäneet laittomia keinoja järjestöjä vastaan.⁵⁹ Lisäksi työväestön ja poliisikunnan riidattomaan suhteeseen viittaa Kalle Salon lausunto laillisuustutkimuksen päätteeksi 21. toukokuuta. Salo myönsi, että nimismies oli kohdellut työläisiä yleensä hyvin, eikä työväestöllä ollut mitään Sipilää vastaan. Salokin oli esiintynyt asiassa vain siksi, että hänet oli toimeen valittu, ”mutta hän ei mitenkään tuntenut, eikä tahtonut vastata nimismiestä vastaan tehtyjen syytösten oikeaperäisyydestä”!⁶⁰

Kokonaisuudessaan paikkakunnan työväestön vanhan vallan virkamiesten vastaisessa liikehdinnässä oli ilmeisesti ensisijaisesti kyse maaliskuun vallankumouksen jälkeisestä vapautumisen huumasta, jonka vallassa kaikki tuntui olevan mahdollista. Tsaarinvallan kukistumista seurannut kansalaisoikeuksien palautuminen merkitsi työväenliikkeelle uusia toimintamahdollisuuksia. Joukkotoiminta ja kansalaismielipiteen purkaukset tulivat mahdollisiksi, ja Teuvan järjestäytyneen työväen edustajat osoittivat valmiutta astua uusille vaikuttamisen areenoille.

Jyrki Tikanmäen mukaan Teuvan porvarillisilla piireillä saattoi olla enemmän aihetta suhtautua kriittisesti pitäjän poliiseihin ja erityisesti nimismies Sipilään kuin työväellä. Mahdollisesti kunnan luottamuselinten jäseniä suututti kuntakokouksen hyväksymän kortinpeluukiellon kaatuminen kuvernöörivirastossa, ja tästä voitiin syyttää Sipilää. Lisäksi hevosten pakko-otot olivat kohdistuneet erityisesti talollisiin, eli henkilöihin, joilla oli varallisuutta omistaa useampi hevonen. Toisaalta nimismies Sipilä pystyi Ottelinin komitean tutkintatilaisuudessa osoittamaan, että hän oli toiminut pakko-otossa kunnallislautakunnan ohjeiden mukaisesti, joten vastuu oli viime kädessä Teuvan

⁵⁸ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. 20-vuotishistoriikki.

⁵⁹ KaA. Teuvan sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö. Kok. ptk. 1.4.1917.

⁶⁰ VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917. Salon lausunto.

porvareilla. Tämä saattaa ainakin osittain selittää sen, miksi kunnanhallinnon edustajat puuttuivat seurakuntatalon tutkintatilaisuudesta ja miksi työväenedustaja Kalle Salo sai eräänlaisen kansantribuunin roolin.⁶¹

Eräs keskeinen tekijä koko poliisikuntaa vastaan suuntautuneen liikehdinnän taustalla saattoi yksinkertaisesti olla se, että nimismies Sipilä joutui pienen porvariryhmittymän henkilökohtaisen vihan kohteeksi. Nimismies itse epäili tällaista ja toi asian myös julki Ottelinin komitean tutkintatilaisuudessa. Sipilän mukaan koko erottamisinnostus häntä kohtaa johtui siitä, että hän oli ilmoittanut läänin kuvernöörille talollinen Juho Härkösen syyllistyneen konjakin myyntiin, minkä seurauksena Härkönen oli tuomittu 800 markan sakkoon. Nimismies Sipilä oletti nyt, että Härkösen sukulaiset ja tuttavat, jotka olivat enimmäkseen talollisia, olivat päättäneet kostaa hänelle.⁶²

Vaikka nimismies Sipilän näkemys pitäisi paikkansa, se ei vähennä vanhan vallan virkakunnasta eroon pääsemiseen tähdänneen yrityksen merkitystä. Pienenkin ryhmän mahdollinen henkilökohtainen kauna tai kostonhalu saattoi toimia virikkeenä sille, että nimismiesvastainen liikehdintä pysyi melko pitkään ajankohtaisena aiheena Teuvalla. Lisäksi on huomattava, että poliisikunnan vastainen kansalaistoiminta kokosi yhteen monia paljon laajempia teemoja ja poliittisia kysymyksiä. Esimerkiksi järjestäytyneelle työväelle viranomaisten vastaiset kansalaiskokoukset tarjosivat tilan ja mahdollisuuden esittää näkemyksiään esimerkiksi raittiuskysymyksestä. Työväki nousi maaliskuun vallankumouksen jälkeen porvareiden rinnalle määrittelemään paikkakunnan poliittista mielipidekenttää.

⁶¹ Tikanmäki 1993, 196.

⁶² VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917. Nimismies Sipilän lausunto; VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Selostus komitean toimista. Keväällä 1917 Härkönen myös lähestyi Ottelinin komiteaa kirjeellä, jossa hän väitti joutuneensa syyttömästi tuomituksi kyseisessä viinanmyyntiasassa.

5.3. Yhteiskuntarauhan yhteinen turvaaminen

Keisarivallan kukistuminen keväällä 1917 nostatti paikallistasolla monia käytännöllisiä ja ratkaisua vaativia ongelmia. Samalla kun Venäjän vallankumouksen ja sortovuosien päättymisen huumaamat kansanjoukot kyseenalaistivat tsaarinajan poliisiviranomaisten auktoriteetin, ongelmaksi tuli etenkin järjestyksenpito Suomen kunnissa. Virkakunnan erottamiskysymyksen ohella Teuvan Kirkonkylän työväentalon kansalaiskokouksessa 24. maaliskuuta pohdittiin, oliko järjestyksen säilyttämiseksi paikkakunnalla tarpeellista valita jonkinlainen järjestystoimikunta.⁶³

Ratkaisu järjestysvaltakysymykseen löydettiin Teuvalla ilman poliittisten ryhmittymien kädenvääntöä. Kuten edellä todettiin, vaikka maaliskuun kansalaiskokous järjestettiin työväentalolla, siinä oli edustettuna myös porvarillinen mielipide. Keskustelujen jälkeen kokousväki antoi kunnallislautakunnalle kehotuksen, että se tarpeen vaatiessa perustaisi kansanmiliisin. Vaikka yhteiskuntarauhan säilymisen turvaaminen uskottiin yhteisesti kunnalliselle luottamuselimelle, siis periaatteessa porvareille, myös työväestö pidatti itsellään osan järjestysvallasta. Teuvan työväenyhdistykset velvoitettiin ”vapaaehtoisesti järjestystä valvomaan”. Eräs järjestyksenpidollinen tehtävä annettiin samalle kolme miehen ryhmälle, joka lupautui esittämään kokouksen vaatimukset nimismies Sipilälle. Salon, Perälän ja Lappalaisen tuli selvittää santarmien palveluksessa olleet teuvalaiset.⁶⁴

Järjestyksenpito-ongelman yhteydessä on syytä muistaa, että vaikka Teuvalla esiintyi vanhan virkakunnan vastaista kansalaisliikehdintää, pitäjän poliisiviranomaiset jatkoivat tehtävissään. Innostus järjestysviranomaisten erottamiseen meni suhteellisen nopeasti ohitse, eikä Ottelinin komiteakaan löytänyt poliisien toiminnasta laittomuuksia. Kevään 1917 liikehdinnästä huolimatta poliisiviranomaisten auktoriteetti ei siten paikkakunnalla menettänyt täysin merkitystään.

Jos järjestyksenpitokysymyksessä järjestäytyneen työväen ja porvareiden mielipiteet olivat lähellä toisiaan, sama yksimielisyys vallitsi myös asiassa, joka nähtiin ilmeisesti suurimpana takeena yhteiskuntarauhan säilymiselle. Tämä oli juopottelun estäminen. Jo

⁶³ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kansalaiskokouksen ptk. 24.3.1917.

⁶⁴ VMA. Vlha. Ottelinin komitea. Teuvan tutkintoptk. 21.5.1917. Kansalaiskokouksen ptk. 24.3.1917. Huhtikuun lopulla 1917 Vapaa Sana -lehdessä kerrottiin, että komitean tietoon oli tullut huhuja, mutta ei todisteita ”santarmiurkkijoiden” olemassaolosta (Vapaa Sana 25.4.1917, *Santarmiurkinta Teuvalla*).

helmikuussa 1917 Teuvan kuntakokouksessa keskusteltiin paikallisten nuorisoseurojen aloitteesta siitä, mitä kunta voisi tehdä estääkseen pullokaljan ja muiden päihdyttävien aineiden myynnin. Nuorisoseuraväki oli huolestunut kaljan käytön yleistymisestä sota-aikana. Pullokaljan myynti ja etenkin kyseisen aineen terästäminen ”apteekkitipoilla” muutti kahvilat kapakoiksi, joihin miesten ohella toisinaan myös juomanhimoiset naiset kokoontuivat varsinkin sunnuntaisin ja juhlapäivinä viettämään siveetöntä elämää, meluamaan ja tappelemaan ”toisinaan aina puukotuksiin asti”. Kuntakokouksen keskusteluissa korostettiin, ettei pullokaljaa tiettävästi kukaan käyttänyt pöytäjuomana maidon sijaa. Kaljan myynnistä seurasi kuitenkin ”heikkouskoisten” väärinkäytöksiä. Tästä syystä kuntakokous kääntyi kuvernöörin puoleen, jotta hän puuttuisi asiaan.⁶⁵

Työväentalon kokouksessa 24. maaliskuuta alkoholikysymys ei ollut vähäpätöinen asia. Yleinen kieltolaki oli kiteytynyt Suomen järjestäytyvän työväen tavoitteeksi jo 1800-luvun lopulla, ja suurlakon 1905 huumassa kieltolakivaatimus oli sisällytetty lähes kaikkien puolueiden periaateohjelmiin.⁶⁶ Teuvan työväenyhdistykset ja todennäköisesti myös nuorisoseurat olivat perustamisistaan saakka pyrkineet estämään juopottelua omilla taloillaan. Maaliskuun vallankumouksen jälkeen kieltolain voimaansaattaminen tuli jälleen valtakunnallisesti esille,⁶⁷ ja taistelu ”viinapirua” vastaan oli pitäjän työväen ja porvariston yhteinen tavoite. Teuvalaisten liikehdintä nimismiestä vastaan perustui osaltaan hänen väitettyyn juopotteluunsa, ja lisäksi kansalaiskokouksen väkijoukko laati seuraavan julistuksen:

”Kokous lausuu vakavana toivomuksenaan, että hyvän järjestyksen pysymiseksi, pullokaljan myynti pitäjässä heti lopetettaisiin ja päihdyttävien apteekkitippon myynnin suhteen annettujen määräyksiä ankarasti noudatettaisiin.”

Kokousta seuranneena päivänä opettajat Hugo Aho ja S. E. Teirilä sekä tohtori Severi Savonen ilmoittivat kuntalaisten päätöksestä alkoholin myyjille, ja ilmeisesti paikallinen kieltolaki saatiin aikaan.⁶⁸ Seuraavan kuukauden alussa Teuvan kuntakokouksessa päätettiin pitäjän jokaiseen kinkerikuntaan valita järjestyksenvalvoja eli viinapoliisi

⁶⁵ Tka. Vha. Kuntakokous. Kok. ptk. 24.2.1917.

⁶⁶ Sulkunen & Alapuro 1987, 144–152.

⁶⁷ Tikanmäki 1993, 198; Soikkanen 1975, 199. Eduskunta oli hyväksynyt kieltolakiesityksen, mutta tsaari Nikolai II ei ollut lakia koskaan vahvistanut. Maaliskuun vallankumouksen jälkeen sosialidemokraatit ajoivat voimakkaasti lain voimaansaattamista.

⁶⁸ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kansalaiskokouksen ptk. 24.3.1917; Suupohjan Kaiku 3.4.1917, *Vanha ja uusi aika Teuvalla*.

salapolttua torjumaan. Kuntakokous myös lupasi palkkion viinarikoksen ilmiantajalle, mikäli syytetty henkilö saataisiin edesvastuuseen rikkeestään.⁶⁹

5.4. Kuluttajien hätä ja kunnallinen edustus

Kun Suomi heinäkuun viimeisenä päivänä 1914 julistettiin sotatilaan, maassa ei ollut varauduttu sotatalouden aiheuttamiin rajoituksiin eikä varsinkaan suursodan mukanaan lopulta tuomaan elintarvikepulaan. Ratkaiseva tekijä puutteen syntymiselle oli Suomen vähäinen viljaomavaraisuus: maa oli Venäjän tuonnin varassa. Myös lihan saanti oli 1800-luvun lopulta lähtien kääntynyt yhä enemmän tuonninvaraiseksi. Maailmansodan pyörteissä suuriruhtinaskunnan huoltaminen vaikeutui. Syksyllä 1915 viljantuonti alkoi joutua vaikeuksiin.⁷⁰

Kun tiedot sodan puhkeamisesta saapuivat Suomeen, elintarvikkeiden hinnat alkoivat välittömästi kohota. Sortovuosina venäläisin voimin toimiva senaatti vastasi ongelmaan hintasäännöstelyllä. Rajahintajärjestelmällä elintarvikkeiden hinnat oli tarkoitus pitää maailmasodan ajan voimakkaassa inflatorisessa kehityksessä mahdollisimman alhaalla. Järjestelmä osoittautui kuitenkin tehottomaksi. Hinnat nousivat voimakkaasti vuoden 1915 loppupuolelta lähtien, salakauppa kukoisti ja esimerkiksi voi katosi kokonaan vähittäiskaupasta. Tyytymättömyys hintasäännöstelyä kohtaan kasvoi.⁷¹

Levottomuudet Venäjällä vuoden 1917 alussa katkaisivat tuonnin suuriruhtinaskuntaan lopulta kokonaan. Tämä asetti Suomen elintarvikekysymyksen nopeasti uuteen valoon. Maaliskuun vallankumouksen jälkeen ”nälkää organisoimaan” ryhdyttiin kotimaisin voimin, kun Tokoin senaatti astui hallitusvastuuseen. Maan valtiollisoikeudellisen tilan selvittämisen ohella hallituksen keskeisimmäksi tehtäväksi katsottiin elintarvikehuollon tarkoituksenmukainen järjestäminen. Koska tuontinäkyvät pysyivät epävarmoina ja koska maataloustuotantoa ei voitu hetkessä nostaa, ainoa keino varastojen säästämiseksi oli kulutuksen säännöstely.⁷²

⁶⁹ Tka. Vha. Kuntakokous. Kok. ptk. 7.4.1917.

⁷⁰ Rantatupa 1979, 15–17, 38.

⁷¹ Rantatupa 1979, 24–35; Perttula 1994, 36.

⁷² Rantatupa 1979, 51–53, 69–71.

Huhtikuussa senaatti antoi eduskunnalle esityksen elintarvikelaiksi. Tämä väliaikaisen hallituksen kesäkuun alussa vahvistama laki velvoitti Suomen kunnat perustamaan elintarvikelautakuntia, jotka vastaisivat paikallisesta säännöstelystä. Elintarvikelain mukaan lautakuntien kokoonpanossa oli huomioitava alueen väestön yhteiskunnallinen koostumus, mikä oli osoitus sosialidemokraattien voimakkaasta noususta keväällä 1917. Pulan kiristytessä kunnalliset elintarvikelautakunnat joutuivat lopulta yhteiskunnallisen jännityksen polttopisteeseen. Teuvallakin uusien yhteiskunnallisten voimien esiinmarssi konkretisoitui elintarvikekysymyksen yhteydessä.⁷³

Teuvalla elintarvikelautakunnasta keskusteltiin ensimmäisen kerran 24. maaliskuuta Kirkonkylän työväentalolla järjestetyssä kansalaiskokouksessa. Tilaisuuteen saapuneet paikkakuntalaiset valtuuttivat tässäkin asiassa edeltä tutun kolme miehen valtuuskunnan ottamaan yhteyttä kunnallislautakuntaan.⁷⁴ Huhtikuun alussa väkijoukon vaatimus tuotti tulosta, kun kunnallislautakunnan jäsenet päättivät yksimielisesti perustaa paikallisen elintarvikelautakunnan. Sen tehtäväksi annettiin kaikkien mahdollisten elintarpeiden hankkiminen ”tavalla minkä sanottu lautakunta oikeaksi ja lain mukaiseksi huomaa”.⁷⁵

Kuten monessa muussakin Suomen kunnassa, elintarvikelautakunta asetettiin Teuvalla jo aikaisemmin kuin lautakuntien perustaminen tuli lailla pakolliseksi. Paikallistason elintarvikekomiteat ja -lautakunnat syntyivät vähitellen puutteen ja hintojen nousun myötä, kun kunnat aktivoituivat huoltonsa turvaamiseksi. Lautakuntien perustaminen ajoittui kunnissa sen mukaan, kuinka uhkaavaksi puute koettiin eli kuinka pitkäksi aikaa elintarvikkeiden ajateltiin paikkakunnilla riittävän.⁷⁶ Huhtikuun lopulla 1916 Teuvalla vielä hylättiin esitys viljan ostosta valtion välityksellä, koska kunnan omilla varastoilla laskettiin selvittävän seuraavaan satoon.⁷⁷ Vuoden kuluttua tilanne oli toinen. Uhkaava elintarvikepula huolestutti kunnallislautakunnan jäseniä, sillä viljavarastojen arvioitiin tarkan säännöstelyinkin turvin riittävän korkeintaan kesäkuun alkupuolelle.⁷⁸

⁷³ Rantatupa 1979, 71–78; Soikkanen 1966, 480.

⁷⁴ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kansalaiskokouksen ptk. 24.3.1917.

⁷⁵ Tka. Vha. Kunnallislautakunta. Kok. ptk. 4.4.1917. Elintarvikelautakuntien tehtävistä ja toiminnasta ks. tarkemmin Rantatupa 1979, passim.

⁷⁶ Rantatupa 1979, 62–63.

⁷⁷ Tka. Vha. Kuntakokous. Kok. ptk. 25.4.1916.

⁷⁸ Tka. Vha. Kunnallislautakunta. Kok. ptk. 28.4.1917. Myös Teuvan maamiesseuran johtokunta kiinnitti keväällä 1917 huomiota kunnan elintarviketilanteeseen. Toukokuussa seura päätti kehottaa sekä jäseniään että muita paikkakuntalaisia elintarviketuotannon, erityisesti perunanviljelyn, lisäämiseen. Tksa. Teuvan maamiesseura. Johtokunnan kok. ptk:t 18.2.1917, 16.3.1917, 30.3.1917, 20.5.1917.

Teuvan elintarvikelauslautakunnan kokoonpano ei miellyttänyt työväenjärjestöjen edustajia. Työväestön esittämät vaatimukset kuluttajien vahvemmassa edustuksesta lautakunnassa voi ymmärtää, sillä elintarvikelauslautakunnan jäseniksi oli 4. huhtikuuta valittu kanttori Edvard Inkisen lisäksi kymmenen talollista – siis tuottajaa.⁷⁹ Kuukauden puolivälissä Perälän työväentalolla järjestetyssä kokouksessa vaadittiin, että kunnallislautakunta nimeäisi elintarvikelauslautakunnan uudelleen. Kokousväen mukaan lautakunnan jäsenistön enemmistö olisi valittava elintarpeita ostavista ja kuluttajien luottamusta nauttivista henkilöistä. Lisäksi lautakunnalla tulisi olla oikeus tarpeen vaatiessa takavarikoida elintarvikevarastoja. Työväentalon tilaisuuden jälkeen peräläläiset kääntyivät kunnan kaikkien kuluttajien puoleen kehotuksella, että he ilmoittaisivat kunnallislautakunnalle omat ehdokkaansa lisättäviksi elintarvikelauslautakuntaan.⁸⁰

Esitetyn kehotuksen mukaisesti Äystön työväenyhdistys valitsi kolme henkilöä ehdolle mahdollisesti uudelleen nimitettävään elintarvikelauslautakuntaan 25. huhtikuuta. Perälässä ehdokkaista oli päätetty kuukauden puolivälissä kylän nuorisoseuratalolla järjestetyssä tilaisuudessa. Elintarvikelauslautakunnan uudistamisesta vaatineen kokouksen pitopaikka viittaa siihen, että lautakunnan toimintaan oltiin tyytymättömiä myös järjestäytyneen työväen ulkopuolella. Perälän kuluttajien ehdokkaiksi elintarvikelauslautakuntaan valittiin kolme kylän työväenyhdistyksen jäsentä: Jaakko Ahola, Juho Perälä ja Kalle Salo.⁸¹

Ottaen huomioon Teuvan elintarvikelauslautakunnan kokoonpanon vaikuttaa yllättävältä, että sen jäsenillä oli samansuuntaisia mielipiteitä kuin työväenyhdistysten edustajilla.⁸² Kokouksessaan 11. huhtikuuta elintarvikelauslautakunnan jäsenet totesivat, että lautakunnan saamat valtuudet eivät olleet riittävät suhteessa sille asetettuun tehtävään. Tästä syystä Teuvan kuntakokoukselle päätettiin ehdottaa, että se mahdollisimman pikaisesti asettaisi ”täysillä valtuuksilla varustetun” elintarvikelauslautakunnan ja että siihen valittaisiin jäsen joka kinkeripiiristä. Puolet elintarvikelauslautakunnan jäsenistä tuli olla sellaisia, jotka itse ostivat syömäviljaa!⁸³

⁷⁹ Tka. Vha. Kunnallislautakunta. Kok. ptk. 4.4.1917.

⁸⁰ KaA. Perälän sos.dem. nuoriso-osasto. Puhetilaisuuden yhteydessä pidetyn kokouksen ptk. [13.4.1917]; KaA. Perälän ty. Luentotilaisuus 13.4.1917; Vapaa Sana 20.4.1917, *Elintarvikekysymys Perälässä*.

⁸¹ TA. Äystön ty. Kok. ptk. 25.4.1917; Vapaa Sana 18.4.1917, *Teuvan elintarvikelauslautakunta*.

⁸² Tosin Teuvalla saatettiin tietää, että esitys elintarvikelauslautakunnaksi oli saapunut eduskunnan käsittelyyn 10. huhtikuuta (Rantatupa 1979, 71).

⁸³ Tka. Ea. Elintarvikelauslautakunta. Kok. ptk. 11.4.1917. Lisäksi elintarvikelauslautakunta päätti ilmoittaa pitäjän asukkaille, että uhkaavan hädän takia oli syömäviljan käyttöä supistettava ja että ylijäämät oli käytettävä omassa kunnassa.

Elintarvikelautakunnan pyyntö sekä työväenyhdistysväen ja kuluttajien vaatimukset tuottivat tulosta. Teuvan kunnallislautakunta päätti 28. huhtikuuta, että kahden päivän kuluttua kokoontuvalle kuntakokoukselle ehdotettaisiin uusien jäsenten valitsemista elintarvikelautakuntaan.⁸⁴ Näin myös tapahtui. Uudelleen muodostettuun lautakuntaan valittiin kaikkiaan 23 jäsentä. Paikkakunnan järjestäytynyt työväki sai omia edustajiaan lautakuntaan ainakin niissä kylissä, joissa toimi työväenyhdistys. Työväenliikkeen esiinmarssia täydensi Juho Perälän valinta elintarvikelautakunnan puheenjohtajaksi.⁸⁵

Kamppailu kunnallisesta päätösvallasta vaikutti Teuvalla todennäköisesti merkittävänä taustajuonteena maaliskuun vallankumouksen jälkeen järjestettyjen kansalaiskokousten ilmapiiriin. Vuonna 1906 toteutettu valtiopäivä uudistus oli tuonut yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden valtiollisiin vaaleihin, mutta uudet kunnallislait olivat sen sijaan jääneet vahvistamatta. Tästä syystä järjestäytyneen työväen vaikutusmahdollisuudet jäivät myös Teuvan kunnanhallinnossa vähäiseksi, vaikka sosialidemokraatit kasvattivat tasaisesti äänimääriään eduskuntavaaleissa. Kuten luvussa *Muodollisen demokratian lupaus* todettiin, edustuksellisen kunnanvaltuuston perustamisesta oli äänestetty Teuvalla jo vuosina 1912 ja 1915. Keväällä 1917 kunnallishallinnon uudistus nousi jälleen esiin, ja kuntakokouksen äänestyksessä 7. huhtikuuta valtuustojärjestelmän kannattajat voittivat selvästi äänin 1923–1184. Ehdotus ei kuitenkaan saanut taakseen 2/3 enemmistöä, joten vanhan järjestelmän puoltajat pitivät edelleen pintansa.⁸⁶ *Suupohjan Kaiku* -lehden kirjeenvaihtajan opettaja S. E. Teirilän mukaan monet ”vanhoillisen vastustuspuolueen” jäsenet vain käväisivät pitkästä ajasta kokouksessa ja äänestivät uudistusta vastaan.⁸⁷

Venäjän maaliskuinen vallankumous merkitsi joka tapauksessa uutta käännettä yleisen kunnallisen äänioikeuden toteuttamisessa Suomessa, vaikka keväällä 1917 Teuvalla järjestetyissä kansalaiskokouksissa kunnallista äänioikeutta ei selkeästi vaadittukaan. Syynä paikallisen demokratiavajeen korostamatta jättämiseen saattoi olla ensinnäkin se, että työväenliikkeen johtomiehet nousivat näkyvään rooliin kaikkien kuntalaisten yhteisissä kansalaiskokouksissa ja muun muassa Ottelinin tutkintotilaisuudessa. Lisäksi työväestö sai – ainakin osin esittämiensä vaatimusten tuloksena – oman edustuksensa kunnalliseen elintarvikelautakuntaan. Ajankohdan polttavassa ja erityisesti elintarpeita

⁸⁴ Tka. Vha. Kunnallislautakunta. Kok. ptk. 28.4.1917.

⁸⁵ Tka. Vha. Kuntakokous. Kok. ptk. 30.4.1917.

⁸⁶ Tka. Vha. Kuntakokous. Kok. ptk. 7.4.1917; Vaasa 14.4.1917, *Kunnallisia kokouksia*.

⁸⁷ *Suupohjan Kaiku* 14.4.1917, *Huomioita Teuvan viime kuntakokouksesta*; Perttula 1989, 3.

ostavaa kansanosaa koskettaneessa elintarvikekysymyksessä uusien yhteiskunnallisten voimien esiinmarssi tuotti ensimmäisen kerran tulosta Teuvalla.

Myös sosialidemokraattisen puolueen hallussaan pitämä eduskuntaenemmistö saattoi vaikuttaa siihen, ettei kunnallisia valtasuhteita nostettu kiistojen kohteeksi Teuvalla. Tilanteessa oli selvää, että kunnallislait otettaisiin käsittelyyn eduskunnassa, ja niin lopulta myös tapahtui. Heinäkuun puolivälissä 1917 eduskunta hyväksyi kunnallislait, joiden sisältö muotoutui sosialidemokraattien tavoitteiden mukaiseksi. Lain perusteella valtuuston asettaminen tuli kunnille pakolliseksi, ja lisäksi määrättiin, että kunnalliset vaalit järjestettäisiin yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden perusteella äänioikeusikärajan ollessa 20 vuotta.⁸⁸ Ennen kuin Teuvan ensimmäiset demokraattiset kunnallisvaalit tulivat ajankohtaiseksi – uudet kunnallislait vahvistettiin vasta marraskuun suurlakon jälkeen – paikallisen työväen edustajat olivat jatkaneet marssiaan kunnallisen politiikan areenalle. Merkittävä yksittäinen osoitus tästä on pitäjän keskeisen työväen vaikuttajan ja Perälän työväenyhdistyksen monivuotisen puheenjohtajan Kalle Salon valinta Teuvan kunnallislautakunnan jäseneksi vuoden 1918 alusta alkavalle kaudelle.⁸⁹

⁸⁸ Piilonen 1982, 43–45; Soikkanen 1966, 480–492.

⁸⁹ Vapaa Sana 12.10.1917, *Teuvan kuntakokous*. Koska Teuvan kuntakokouksen pöytäkirja on kadonnut, ei sen päätöksen mahdollisia poliittisia perusteita, jotka johtivat Kalle Salon valintaan paikalliseen kunnallislautakuntaan, voi tarkemmin analysoida.

6. Järjestysvallan ongelma

6.1. Suojeluskunta teuvalaisten turvaksi

Valtiollisen järjestysvallan romahdettua maaliskuun vallankumouksen seurauksena levottomuuden ja epävarmuuden aalto pyyhkäisi yli Suomen. Opettaja S. E. Teirilän mukaan vähitellen vallankumouksen synnyttämän huuman tasaannuttua huomattiin, että tsaarin ”mielivallasta oli jouduttu sosialistien ja venäläisten sotilaiden mielivaltaan”. Todennäköisesti moni teuvalainen yhtyi Teirilän näkemykseen kesällä 1917, jolloin Etelä-Pohjanmaalle levisi tietoja Lounais-Suomen ja Satakunnan maatalouslakoista ja niiden yhteydessä tapahtuneista levottomuuksista. Turvattomuuden ja pelon ilmapiiriä lisäsi venäläisten joukko-osastojen kurittomuus. Yleisesti hyväksytyn järjestysvallan puuttuminen, pelko anarkian leviämisestä Etelä-Pohjanmaan maaseudulle ja venäläisten sotilaiden läsnäolo kannustivat maakunnan väestöä vapaaehtoisten suojelujoukkojen perustamiseen. Järjestäytymisestä kasvoi vähitellen esiin suojeluskuntaliike.¹

Etelä-Pohjanmaalla aseellisten organisaatioiden synty kytkeytyi yhteiskuntarauhan turvaamisen sekä hengen ja omaisuuden suojelemisen ohella jääkäriliikkeeseen ja aktivismiin, toisin sanoen pyrkimykseen irrottaa Suomi Venäjän yhteydestä. Ajatukset maakunnan ja koko Suomen puhdistamisesta venäläisistä sotilaista saivat erityistä pontta perinteisten Lapuan päivien yhteydessä heinäkuun puolivälissä 1917. Lapualla järjestetyssä kansalaiskokouksessa järjestyksenpitokysymysten lisäksi nostettiin esiin maan itsenäisyyspyrkimykset. Vaikka varsinaista kansannousua ei vielä syntynytäkään, Lapuan kokouksella oli merkittävä herättävä vaikutus maakunnassa. Muun muassa Kauhajoelle perustettiin itsenäisyyshenkinen palokunta, ja myös Lapualla mukana olleet teuvalaiset veivät sanomaa mukanaan kotipitäjäänsä.²

Opettaja S. E. Teirilän kertomuksen mukaan teuvalaisten mielipiteet muuttuivat maailmansodan pitkittyessä aiempaa venäläisvastaisimmiksi. Pahaa verta aiheuttivat ensinnäkin hevosten ja karjan pakko-otot, sillä eläinten omistajien saamat korvaukset

¹ Tksa. Vs. Opettaja S. E. Teirilän kertomus Teuvan suojeluskunnan vaiheista vapaussodan aikana (1928); Uola 1998, 113–114; Lantto 1997, 19–20; Palttala 1984, 57–59.

² Tksa. Vs. Teirilän kertomus; Uola 1988, 116–117; Lantto 1997, 15–20.

olivat usein riittämättömiä.³ Lisäksi pitäjän asukkaiden tyytymättömyyttä nostattivat saksalaisten mahdollisen hyökkäyksen pelossa Suomessa aloitetut linnoitustyöt. Vaikka niin sanotuilla vallitöillä oli merkittävä työllistävä vaikutus, linnoitusurakkaa pidettiin yleisesti turhana eikä suomalaisten parissa työkomennuksiin suhtauduttu erityisen myönteisesti.⁴ Teuvalta miehiä linnoitustöihin lähetettiin ensimmäisen kerran elokuussa 1916, jolloin kuvernöörin määräyksestä 150 teuvalaista sai komennuksen Karstulaan. Myöhemmin teuvalaisia työskenteli myös Soinissa ja Virroilla. Kun paikkakunnalle keväällä 1917 alkoi kantautua tietoja tsaarinvallan kukistumisesta, kunnallislautakunta päätti toistaiseksi keskeyttää miesten lähettämisen työmaille. Käytännössä linnoitustyöt loppuivat maaliskuun vallankumoukseen.⁵

Vaikka linnoitusurakan työkomennuksista huolehtiminen aiheutti kunnalle huomattavia kustannuksia,⁶ kokonaisuudessaan venäläisen sotaväen teuvalaisille aiheuttama rasitus oli pieni verrattuna moniin lähialueen paikkakuntiin. Maailmansodan aikana Teuvalle ei sijoitettu käytännössä lainkaan joukkoja, vaikka venäläisellä sotilasjohdolla ilmeisesti oli vuoden 1917 keväällä suunnitelmissa siirtää Kaskisissa majoillut ratsukomppania Perälään.⁷ Joka tapauksessa uutiset Etelä-Suomen tapahtumista, maan yleinen levoton ilmapiiri sekä etenkin huhut kutsuntojen toimeenpanosta ja venäläisten aikomuksesta tyhjentää Etelä-Pohjanmaan alue saksalaisten maihinnousun tapahtuessa mahdollisesti lisäsivät teuvalaisten valmiutta aseelliseen järjestäytymiseen.⁸

Sekä Lantto että Hersalo olettavat tutkimuksissaan, että Teuvan suojeluskuntatoiminnan ensi askeleet otettiin 24. syyskuuta 1917, jolloin kuntakokous päätti perustaa pitäjään *palosammutuskunnan*.⁹ Näin asia ei mitä ilmeisimmin kuitenkaan ollut. Ensinnäkin on kyseenalaista, oliko ainakaan itsenäisyysaktivismiin pohjautuvalla palokuntatoiminnalla

³ Tksa. Vs. Teirilän kertomus; Palttala 1984, 80. Esimerkiksi lokakuun lopulla 1916 Teuvalta otettiin armeijan tarpeisiin peräti 43 hevosta (Tka. Vha. Kunnallislautakunta. Kok. ptk. 27.10.1916).

⁴ Tksa. Vs. Teirilän kertomus; Ruismäki 1987, 730; Alanen 1980, 217.

⁵ Tka. Vha. Kunnallislautakunta. Kok. ptk:t 7.8.1916; 17.3.1917; Tka. Vha. Kunnalliskertomus 1917; Tksa. Vs. Teirilän kertomus; Ruismäki 1987, 730–731. Karstulaan teuvalaisia määrättiin vuonna 1916 kaikkiaan noin 370 (Koski 2001, 33).

⁶ Linnoitusurakasta aiheutuneita kustannuksia Teuvan kunta joutui paikkaamaan lainanotolla (Tka. Vha. Kunnallislautakunta. Kok. ptk. 11.9.1916).

⁷ Tka. Vha. Kunnallislautakunta. Kok. ptk. 4.4.1917; Tka. Vha. Kunnalliskertomus 1917; Tksa. Vs. Teirilän kertomus; Palttala 1984, 83. Opettaja S. E. Teirilän mukaan kunnallislautakunnan esimiehen Jafet Suksen ja nimismies Elis Sipilän venäläisille upseereille keväällä 1917 antamat – ilmeisen valheelliset – selitykset kasarin Perälään sijoittamisen vaikeuksista saattoivat vaikuttaa siihen, että ”ryssäjoukko [jäi] Teuvalle tulematta kuntalaisten suureksi iloksi”.

⁸ Lantto 1997, 19–20; Palttala 1984, 77.

⁹ Lantto 1997, 374; Hersalo 1966, 432.

mahdollisuuksia saada kannatusta kunnassa, jossa maltillisen suomalaisen puolueen kannatus oli vankka. Aiemmin Teuvan pitäjä oli jo jäänyt syrjään sekä varhaisesta aktivismista että jääkäri liikkeestä.¹⁰

Kunnallislautakunnan pöytäkirjat eivät myöskään tue väitettä, että palokuntahankkeessa olisi ollut peiteltysti kysymys suojeluskunnan perustamisesta. Kunnallislautakunta asetti 8. syyskuuta tavoitteekseen palokunnan perustamisen ”metsäpalojen ehkäisemiseksi” ja päätti ehdottaa kuntakokoukselle, että palokunnan järjestyssäännöiksi hyväksyttäisiin Suomen metsänomistajain keskinäisen metsäpaloapuyhdistyksen laatimat säännöt.¹¹ Lisäksi on huomattava, että kuntakokouksen syyskuun lopulla valitsema ja palokunnan sääntöjen laatimisen tehtäväkseen saanut toimikunta esitti aikanaan asianmukaiset suunnitelmat tulipalojen varalta. Kuntakokouksen kesällä 1918 hyväksymät palokunnan säännöt lähetettiin kuvernöörin vahvistettaviksi.¹²

Kun opettaja Teiriläkään ei mainitse kertomuksessaan pitäjän suojeluskuntatoiminnasta lainkaan palonsammutuskuntaa,¹³ vaikuttaa ilmeiseltä, että ainakaan kiinteää yhteyttä palokunnalla ei ollut myöhemmin syksyllä perustettuun suojeluskuntaan. Vaikka tiedot muun Suomen levottomuuksista todennäköisesti huolettivat, paikkakunnalla ei ilmennyt tarvetta varhaiseen aseistautumiseen ja suojeluorganisaation perustamiseen. Esimerkiksi maatyöväen lakkoja ei esiintynyt kesällä 1917 Etelä-Pohjanmaan alueella, eikä järjestys syksyinkään kuluessa rikkoutunut Teuvalla.¹⁴

Syksyn 1917 kuluessa poliittiset, yhteiskunnalliset ja taloudelliset vastakohtaisuudet jakoivat kansan kahtia. Syvenevät ristiriidat, joita osaltaan jyrkensivät sanomalehtien välittämät uhkakuvat, johtivat suojeluskuntaliikkeen rivien tiivistymiseen ja samalla vastakkainasettelun kärjistymiseen suojeluskuntien ja työväenkaartien välillä. Suurlakon puhkeaminen marraskuussa ja lakon aikaiset väkivaltaisuudet kiihdyttivät joukkojen varustautumista.¹⁵ Etelä-Suomen levottomuuksien ohella suojeluskunnan perustamisen

¹⁰ Tksa. Vs. Teirilän kertomus. Jääkäriksi Teuvalta lähti ainoastaan itsellisen poika Yrjö Tuokkola.

¹¹ Tka. Vha. Kunnallislautakunta. Kok. ptk. 8.9.1917.

¹² Vapaa Sana 12.10.1917, *Teuvan kuntakokouksessa*; Perttula 1994, 34. Palokunnan sääntöjä laatineen toimikunnan muodostivat kunnallislautakunnan esimies Jafet Suksi, Vihtori Heikkilä, Sameli Kangas, S. E. Teirilä ja Antti Ahtola. Vaikka miehistä moni kuului myöhemmin suojeluskunnan esikuntaan, tämä ei välttämättä kerro palo- ja suojeluskunnan yhteydestä Teuvalla.

¹³ Tksa. Vs. Teirilän kertomus.

¹⁴ Manninen 1975, 427.

¹⁵ Uola 1998, 123; Lantto 1997, 23. Sanomalehtien uutisoinnista ks. esim. Vaasa 22.11.1917, *Poimintoja sosialistisen hirmuvallan päivistä – Eläimellinen murhaaminen sosialistien mieltäytönä*.

ajankohtaistumiseen Teuvalla vaikutti Lapualla 14. marraskuuta tehty päätös Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntien keskushallinnon perustamisesta. Lapuan kokouksessa myös patisteltiin niiden paikkakuntien edustajia, joissa suojeluskuntatoiminta ei ollut vielä päässyt vauhtiin. Kokoukseen osallistunut Teuvan kunnallislautakunnan esimies Jafet Suksi sai todennäköisesti osansa kehotuksista.¹⁶

Lapualta palattuaan Suksi kutsui kunnallislautakunnan kokoon. Marraskuun 17. päivän kokouksessa ainoana käsiteltävänä asiana oli yleinen järjestyksenpito kunnassa ”ehkä tulevan tilanteen aikana”. Aiheesta virinnee keskustelun jälkeen kunnallislautakunta päätyi yksimieliseen näkemykseen: vähäinen poliisikunta ei suurempien rettelöjen ja mellakoiden aikana pystyisi vastaamaan kunnan yleisestä turvallisuudesta. Koska ”niin omien kuin vierasheimostenkin kansalaisten” rikokset olivat tulleet yhä yleisemmiksi, kunnallislautakunta päätti ehdottaa suojeluskunnan perustamista Teuvalle. Jäseniksi suojeluskuntaan voisivat liittyä kaikki luotettavat ja rehelliset kuntalaiset *puolueisiin katsomatta*. Kunta myöntäisi suojeluskunnalle sen tarvitsemat varat, ja suojeluskunnan hallituksen kokoonpanosta ja toimivallasta päättäisi kuntakokous.¹⁷ Tieto lautakunnan ehdotuksesta ja pyyntö saapua seuraavaan kuntakokoukseen asiasta päättämään toimitettiin myös paikkakunnan työväenyhdistyksille.¹⁸

Ensimmäisen kerran suojeluskunnan perustaminen oli esillä Teuvan kuntakokouksessa 24. marraskuuta 1917. Koska kunnallislautakunnan suojeluskuntaan koskevaa ehdotusta ei kuitenkaan ollut ilmoitettu virallisessa esityslistassa ja koska kokoukseen saapuneet työväenliikkeen edustajat esittivät eriäviä mielipiteitä, asia päätettiin siirtää seuraavaan kuntakokoukseen. Tällä välin kunnallislautakunnan tuli selvittää työväenyhdistysten suhtautuminen suojeluskuntahankkeeseen.¹⁹ Paikkakunnan porvarilliset piirit olivat kuitenkin jo ehtineet tarttua asiaan. Kuntakokousta edeltävänä päivänä seurakuntatalolla järjestetyssä kansalaiskokouksessa oli päätetty vedota paikallisiin työväenyhdistyksiin

¹⁶ SA. Vhk. Suojeluskuntakertomus (Onni Oras). Teuva; Vaasa 8.11.1917, *Suojeluskunnat Etelä-Pohjanmaalla*; Lantto 1997, 23, 374.

¹⁷ Tka. Vha. Kunnallislautakunta. Kok. ptk. 17.11.1917.

¹⁸ Ks. esim. KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Jafet Suksen kirje työväenyhdistykselle 21.11.1917.

¹⁹ Tksa. Vs. Teirilän kertomus.

kirjeellä, jossa voimakkaasti korostettiin kaikkien kuntalaisten yhteisen varautumisen tärkeyttä ulkopuolista uhkaa vastaan.²⁰

”Koska on pelättävissä, että paikkakunnalle ilmestyy aseellisia ryövärijoukkoja tai yksityisiä henkilöitä, joiden tarkoituksena on kiihottaa kansalaisia ryöstöihin, murhiin ja muihin rikoksiin kunnan väestöä vastaan, päätti – – kansalaiskokous kääntyä kirjeellä kaikkien täkäläisten työväenyhdistysten puoleen kehoittaakseen yhdistyksiä jäsentensä kautta estämään kaikkia paikkakunnalla mahdollisesti löytyviä edesvastuuttomia aineksia liittymästä kiihottajiin ja avustamasta ryövärijoukkoja. Kokous toivoo, että kunnan kaikki kansalaiset väkivallan uhatessa ulkoapäin ryhtyvät yhteiseen puolustusrintamaan kaikkien yhteiseksi hyväksi.”²¹

Äystön työväenyhdistys suhtautui jyrkän kielteisesti kunnallislautakunnan laatimaan ehdotukseen. Ylimääräisessä kokouksessaan 24. marraskuuta äystöläiset päättivät pysyä erossa ”porvarien ilettävästä kunnia kaartista”, ja yhdistyksen johto varoitti jäsenistöä sekaantumasta koko ”rosvokoplaan”. Suojeluskunnan tarkoituksena oli yhdistysväen mukaan ainoastaan ”turvata porvarien anastus- ja luokkavaltaa työväestön oikeutettuja vaatimuksia vastaan”.²² Äystöläisten näkemys myötäili pitkälti puolueen linjaa. Myös sosialidemokraattinen puoluejohto katsoi, että suojeluskunnat oli suunnattu työväestöä vastaan, ja tästä syystä niihin ei tulisi liittyä.²³ Kunnallislautakunnalle antamassaan vastauksessa työväenyhdistys esitti epäilynsä suojeluskuntahankkeen perusteluista:

” – – emme usko mitään sellaista täällä tapahtuvaksi, jonka tähden suojeluskuntaa täälläpäin tarvittaisiin jos vaan ei köyhälistöltä riistettäisi viimeistäkään elämisen mahdollisuutta, jolla heidät pakottaa henkensä edestä hairautumaan omankäden oikeuksiin. Mielestämme on epäinhimillistä terittää ”pistimen kärkiä” ja suorastaan turhaa varustaa teräspamppuja, kun tiedämme, ettei pelkäämämme ”rosvojoukot” ole muuta kuin omien mielikuvitusten tuotteita.”

²⁰ Vaasa 27.11.1917, *Kansalaiskokous Teuvalla*; Vapaa Sana 7.12.1917, ”*Kansalaiskokous*” *Teuvalla*. Marraskuun 23. päivänä kokoontunut, pääasiassa maanviljelijöistä koostunut joukko lisäksi kauhistelee sosialistien ”hirmutekoja” ja päätti lähettää eduskunnan puhemiehelle sähkösanoman, jossa vaadittiin joko puhtaasti porvarillisen tai sitten maltillisia sosialisteja sisältävän kokoomussenaatin muodostamista. Joulukuun alussa Vapaa Sana -lehdessä korostettiin, että tilaisuus oli ollut vain ”porvarikoplan kokous”, ei varsinaisen kansalaiskokous. Teuvan työväki ei sähkösanoman takan seissyt.

²¹ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kansalaiskokouksen (23.11.1917) kirje työväenyhdistykselle.

²² TA. Äystön ty. Kok. ptk. 24.11.1917.

²³ Manninen 1975, 409, 414–415.

Äystön työväenyhdistyksen mukaan Teuvan poliisivoimat olivat riittävät järjestyksen turvaamiseen. Lopuksi yhdistys korosti, että tärkeämpää kuin minkäänlaisen sotajoukon ylläpitäminen kunnan varoilla olisi puuttua ajankohtaiseen ongelmaan, työttömyyteen, hätäaputoiden järjestämistä kiirehtimällä.²⁴

Suojeluskunnan perustaminen oli virallisesti esillä kuntakokouksessa 27. marraskuuta. Paljon osanottajia keränneessä tilaisuudessa hankkeen puolustajat korostivat edelleen yhteiskunnallisen tilanteen uhkaavuutta ja jokaisen teupalaisen velvollisuutta varautua puolustamaan omaa kotiseutuaan. Suojeluskuntaa vastustaneista järjestäytyneen työväen edustajista puheenvuoroja käyttivät erityisesti peräläläiset Kalle Salo ja Juho Perälä. SDP:n esittämien ja työväenlehdissä viljeltyjen näkemysten mukaisesti miehet totesivat, että suojeluskunnan tarkoituksena oli ainoastaan köyhälistön sortaminen ja heidän pyrkimysten nujertaminen. Lisäksi hankkeen toteuttaminen yllyttäisi vähäväkisiä omien aseellisten joukkojen perustamiseen.²⁵ Kuten useissa aiemmissa teemoissa, myös suojeluskuntaa koskevissa kannanotoissaan paikallinen työväenyhdistysväki seuraili tiukasti puolueen linjaa. Ainakin Teuvan Kirkonkylän ja Perälän työväenyhdistykset olivat jo marraskuun alkupuolella hyväksyneet piiritoimikunnan kiertokirjeessä esitetyn suojeluskuntavastaisen mielipiteen. Kirkonkylän työväenyhdistys uhkasi jopa erottaa ”lahtarikaartiin” liittyneet jäsenensä ja julkaista heidän nimet *Vapaassa Sanassa*.²⁶

S. E. Teirilän kertomuksen mukaan monet marraskuun 27. päivän kuntakokoukseen osallistuneista työväenyhdistysten jäsenistä ilmoittivat kuitenkin olevansa valmiita suojelemaan kotiseutuaan, jos paikkakunta jossain vaiheessa joutuisi aseellisen joukon ryöstelyn kohteeksi. Kunnallisen suojeluskunnan hyväksymistä tämä ei kuitenkaan tarkoittanut. Kuntakokouksessa perustamishanke jäi toteutumatta, ja järjestyksenpidosta huolehtiminen annettiin Teuvan kunnallislautakunnan tehtäväksi. Koska kuntakokous ei ilmeisesti edes äänestänyt suojeluskunnan perustamishdotuksesta ja koska hankkeen puuhamiehet eivät pyrkineet järjestäytymään aseellisesti kunnanhallinnon ulkopuolella, vaikuttaa siltä, että myöskään pitäjän porvarillisilla piireillä ei ollut suurta halua poiketa totutusta rauhallisuudesta.²⁷ Edes marraskuun suurlakko ei Teuvan elämänmenossa juuri

²⁴ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Äystön työväenyhdistyksen kirje kunnallislautakunnalle 25.11.1917.

²⁵ Tksa. Vs. Teirilän kertomus; Vaasa 24.11.1917, *Kuulutus*; Manninen 1975, 414–415.

²⁶ KaA. Perälän ty. Kok. ptk. 11.11.1917; KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk. 11.11.1917.

²⁷ SA. Vhk. Papiston kertomus (Ernst Lundqvist) 1918; Tksa. Vs. Teirilän kertomus.

näkynt, joten kunnan sisäistä järjestystä tuskin haluttiin turhaan järkyttää. Aseisiin tarttuminen kun muutenkin oli teuvalaisten enemmistölle vierasta.²⁸

Marraskuun suurlakon aikaiset tapahtumat sekä läheisessä Kristiinankaupungissa että muualla maassa vaikuttivat kuitenkin välillisesti Teuvalla lopulta tehtyyn päätökseen suojeluskunnan perustamisesta. Jo elokuun lopulla Kristiinan poliisilaitoksen vallanneet punakaartilaiset pidättivät suurlakon aikana kaupungin suojeluskuntalaisia ja järjestivät kotietsintöjä. Lakkotapahtumien herätettyä halua vastarintaan Kristiinassa ryhdyttiin järjestämään mielenosoitusta. Hankkeen alullepanijoihin lukeutunut teuvalaissyntyinen koulunjohtaja U. U. Seppä²⁹ saapui joulukuun alussa kotipitäjäänsä nostattamaan kansaa. Teuvalla pidetyssä kansalaisyhteisökokouksessa kuntalaiset ilmaisivat pelkonsa, että levottomuudet leviäisivät maaseudulle. Seuraavana päivänä Kristiinassa järjestettyyn mielenosoituskokoukseen matkasi ainakin 60 teuvalaista – työväenyhdistykset kielsivät jäseniään osallistumasta. Punakaartilaiden ja venäläisten sotilaiden valvovan silmän alla pidettyjen puheiden jälkeen väki kokoontui kaupungin raatihuoneelle, jossa yhteistavoitteeksi asetettiin suojeluskunnan perustaminen lähiseudun jokaiseen pitäjään. Teuvalla päätöstä toteuttamaan valittiin tohtori Severi Savonen, kunnallislautakunnan esimies Jafet Suksi sekä talolliset Esa Heikkilä ja Sameli Kangas.³⁰

Suojeluskuntain historia -teoksessa Hersalo valittelee, että Teuvalla suojeluskunnan perustaminen jäi koko syksyksi 1917 kunnallismiesten huoleksi, jolloin ”asia hoidettiin sen mukaisesti”. Tulosta syntyi vasta, kun yksityiset henkilöt tarttuivat asiaan.³¹ Hersalon näkemys on kuitenkin varsin yksinkertaistava, jopa virheellinen. Siinä ei ole sijaa niin Teuvan pitäjän sisäisen tilanteen pohdinnalle kuin myöskään paikkakunnan porvareiden todennäköiselle halulle olla nostattamatta ristiriitoja ja aseellisen toiminnan vierastamiselle. Lopulta aikaansaatuun suojeluskunnan perustamispäätökseen vaikutti osaltaan samanaikainen Kristiinan suojeluskuntapiirin organisoituminen, ja lisäksi on

²⁸ SA. Vhk. Papiston kertomus (Ernst Lundqvist) 1918; KaA. Jalmari Teirilän henkilöarkisto. Haastattelu (Kaarina Vattula 20.7.1973); KaA. Alekski Rinteen henkilöarkisto. Haastattelu (Kaarina Vattula 20.7.1973); Uola 1998, 124; Hurri 1991, 93, 98. Suurlakko tuntui Teuvalla ainoastaan junaliikenteen pysähtymisenä muutamaksi päiväksi. Lakkoa kannattaneet tyytyivät kantamaan punaista rusettia rinnassaan. Myös rovasti E. A. Lundqvist toteaa, että työväenliikkeen ajoittain vilkkaasta toiminnasta huolimatta kunnallisia yhteentörmäyksiä ei pitäjässä tapahtunut.

²⁹ Uno Uljas Seppä (1885–1966) toimi Kristiinankaupungin yhteiskoulun ja keskikoulun jatkoloukkien historian ja äidinkielen lehtorina sekä rehtorina 1910–1929 (Perttula 1971B, 232).

³⁰ SA. Vhk. Suojeluskuntakertomus (Onni Oras) 1918; Tksa. Vs. Teirilän kertomus; Vaasa 8.12.1917, *Kansalaisvapauden sortajat*; Hersalo 1966, 427–429.

³¹ Hersalo 1966, 432.

huomattava, että alusta saakka suojeluskunnassa oli mukana kunnallislautakunnan esimies Jafet Suksi.

Kristiinankaupungissa valittu toimikunta ja noin kaksikymmentä luotettavaksi tunnettua teuvalaista kokoontuivat tohtori Savosen luona 9. joulukuuta 1917. Tässä tilaisuudessa Teuvan suojeluskunta vihdoinkin perustettiin. Sen esikunnan puheenjohtajaksi tuli Savonen sekä muiksi jäseniksi Heikkilä, Kangas, Suksi ja talollinen Oskari Sääntti. Ensi töikseen esikunta ryhtyi toimiin suojeluskunnan kunnallistamiseksi. Lisäksi esikunta keräsi jäsenistöä ja suunnitteli aseharjoituksia. Koska paikkakunnalta ei kuitenkaan löytynyt ainuttakaan pätevää henkilöä harjoituksia vetämään, miehiä lähetettiin sotilaskurssille Vimpeliin. Ensimmäiset, ilman aseita suoritettavat harjoitukset aloitettiin kuitenkin jo muutama päivä ennen joulua palokunnan voimisteluharjoitusten nimellä suljettujen ovien ja peitettyjen ikkunoiden takana. Lopulta jouluaattona 1917 Teuvan kuntakokous hyväksyi suojeluskunnan kunnallistamisen.³²

6.2. Työväen tuomio militarismille

Vaikka Teuvan järjestäytynyt työväki oli tietoinen porvariston suunnitelmista perustaa suojeluskunta, työväenkaartia ei pyritty ainakaan aktiivisesti muodostamaan. Kaartien perustamishankkeista ei ole jäänyt viitteitä työväenyhdistysten pöytäkirjoihin, mutta on kuitenkin mahdollista, että aseellinen varustautuminen nousi keskustelujen aiheeksi työväestön parissa. Tähän viittaa erityisesti se, että pian sen jälkeen kun paikkakunnan suojeluskuntalaiset olivat osallistuneet Kristiinankaupungin taisteluihin tammikuussa 1918, työväenjohtaja Juho Perälän väitettiin harmitelleen sitä, että hän oli vastustanut työläisten aseistautumista.³³ Perälän väitetystä kommentista saattoi toisin olla kysymys vain tapahtumien herättämästä katkeruudesta, sillä kaiken kaikkiaan Teuvan työväki ei osoittanut syksyllä 1917 ja seuraavana talvena innostusta aseelliseen järjestäytymiseen.

Nimismies Sipilän kertomuksen mukaan suurimpana esteenä punakaartien kannattajille niin Teuvalla kuin muuallakin Etelä-Pohjanmaalla olivat ”laillista yhteiskuntajärjestystä

³² SA. Vhk. Papiston kertomus (Ernst Lundqvist) 1918; SA. Vhk. Suojeluskuntakertomus (Onni Oras) 1918; Tksa. Vs. Teirilän kertomus; Lantto 1997, 374.

³³ Tksa. Vs. Juho Perälän kuulustelupöytäkirja 18.– 21.3.1918.

ja maan itsenäisyyttä rakastaneiden kansalaisten ajoissa perustamat suojeluskunnat”.³⁴ Paikalliseen esikuntaan kuuluneen nimismiehen suojeluskuntien merkitystä korostava näkemys ei ole kuitenkaan uskottava. Suojeluskunta perustettiin Teuvalle verrattain myöhään, ja lisäksi voidaan huomauttaa, että paikkakunnan työläisten suhtautuminen maan itsenäisyyteen ei ollut suinkaan kielteinen. Esimerkiksi Äystön työväenyhdistys järjesti 20. tammikuuta 1918 juhlaillan Suomen itsenäisyyden kunniaksi.³⁵

Sen sijaan Teuvan työväenyhdistysten pidättäytyminen kaartien perustamisesta selittyi todennäköisesti ainakin osittain aseellisen järjestäytymisen mallin puuttumisella, sillä puna- ja järjestyskaartit eivät saaneet merkittävää jalansijaa missään Etelä-Pohjanmaan maaseudulla. Osittain asiaan vaikutti ilmeisesti myös se, että Teuvalla ei ollut venäläistä sotaväkeä tukemassa hankkeita.³⁶ Aivan erityisesti on kuitenkin korostettava kunnan sisäisten ristiriitojen vähäisyyttä. Yleinen järjestys ei järkkynyt Teuvalla syksyn 1917 aikana. Koska paikkakunnan porvaristo ei pyrkinyt kiivaasti aseellisen organisaation muodostamiseen ja koska suojeluskuntahanketta ei ollut suunnattu paikallisia työläisiä vastaan – uhka tuli ulkopäin – Teuvan työväelläkään tuskin oli halua varustautumalla kärjistää rauhallisena pysynyttä tilannetta.

Syksyllä 1917 järjestäytynyt työväki saattoi myös katsoa ansiokseen ja kokea tyydytystä siitä, että suojeluskunnan perustaminen ei onnistunut ensimmäisissä asiaa käsitelleissä kuntakokouksissa.³⁷ Mitä ilmeisimmin pitäjän työväenyhdistysten johto oli sitoutunut parlamentaarisiiin toimintatapoihin, ja lokakuussa työväelle avautui uusi mahdollisuus päästä osalliseksi paikallistason päätöksenteosta. Teuvan kuntakokouksen perustamaan työnhankintalautakuntaan valittiin neljän porvarillisen jäsenen lisäksi kolme työväestön edustajaa.³⁸ Ylipäätään aseellisen järjestäytymisen sijaan työläiset suuntasivat tarmoaan

³⁴ SA. Vhk. Nimismieskertomus (Elis Sipilä) 1918. Myös Salkola (1985, 314) olettaa, että Teuvalla työväenkaartin synnyn esti suojeluskunnan olemassaolo. Lähteenä Salkola käyttää Sipilän kertomusta.

³⁵ Tksa. Vs. Teirilän kertomus; Vapaa Sana 25.1.1918, *Suomen itsenäisyyden juhliminen*; Hersalo 1966, 574–575.

³⁶ Ruismäki 1987, 738; Alanen 1980, 235–240.

³⁷ TA. Terroritilaston kertomus. Teuva. Juho Perälän kesällä 1919 laatiman niin sanotun terroritilaston kertomuksen mukaan työväki sai suojeluskunnan perustamisen estettyä kun asia oli esillä kunta- tai kansalaiskokouksissa.

³⁸ Vaasa 23.10.1917, *Teuvan kunnan kuntakokouksesta*.

kuntakokouksen ja kunnan lautakuntien patisteluun. Niiden tuli tarmokkaammin puuttua yhteiskunnan ongelmiin, kuten työttömyyteen ja elintarvikekysymykseen.³⁹

Ohto Mannisen mukaan marraskuun suurlakon aikana ja sen jälkeen maassa tapahtuneet väkivaltaisuudet saattoivat vähentää järjestyskaartien suosiota työväestön keskuudessa. Vaikka levottomuusilmiöt toisaalta kiihdyttivät aseellista järjestäytymistä, ne toisaalta nostivat esiin vaatimuksia järjestyskaartien ja suojeluskuntien aseistariisumisesta.⁴⁰ Kuten edellä viitattiin, Teuvan normaaliin elämänmenoon yleislakon aikainen kuohunta Etelä-Suomessa ei juuri vaikuttanut. Työväenyhdistykset eivät myöskään tilannetta esiintymisellään kärjistäneet, ja vaikuttaakin siltä, että paikallisen työväen tavoitteena oli nimenomaan yhteiskuntarauhan säilyttäminen. Perälän työväenyhdistys valitsi 15. marraskuuta viiden miehen komitean, jonka tehtäväksi tuli yleisen työväenkokouksen koollekutsuminen järjestyksen mahdollisesti järkkyessä. Työväen taholta epäjärjestyttä tuskin odotettiin aiheutuvan.⁴¹

Myös Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistys pyrki varmistamaan järjestyksen säilymisen reagoimalla paikkakunnalla levinneisiin huhuihin työläisten uhkaavasta toiminnasta. Marraskuun lopulla 1917 työväenyhdistys valitsi erityisen toimikunnan selvittämään niiden väitteiden alkuperää, joiden mukaan Teuvan Kirkonkylän työväki olisi salaisessa kokouksessaan suunnitellut kunnan poliisiviranomaisten surmaamista. Työväenyhdistys suhtautui huhuihin vakavasti, sillä asiaa selvitti lopulta seitsemän miehestä. Esittäessään työnsä tuloksia joulukuun alussa tutkijatoimikunta totesi, että väitettyä salaista kokousta ei ollut koskaan pidetty ja että huhu oli laitettu liikkeelle ainoastaan kunnan asukkaiden provosoimiseksi työväenliikettä vastaan. Väitteiden alullepanijoiksi uskotuille miehille päätettiin antaa ”vakava varoitus”.⁴² Huhut olivat mitä ilmeisimmin perättömiä, mutta niiden liikkuminen kertoo Teuvallakin vallinneesta ennakkoluuloisesta ja jännittyneestä ilmapiiristä. Lisäksi huhut heijastelivat muun Suomen tapahtumia. Jos syksyllä 1917

³⁹ Esimerkiksi Äystön työväenyhdistys vaati Teuvan elintarvikelautakuntaa tarkemmin valvomaan elintarvikelain määräyksiä, sillä huolena oli, että pitäjän ruokavarat virtaisivat mustan pörssin kautta muille markkinoille (TA. Äystön ty. Kok. ptk. 3.11.1917).

⁴⁰ Manninen 1975, 419.

⁴¹ KaA. Perälän ty. Kok. ptk. 15.11.1917. Teuvan työväen ja porvariston väliset suhteet eivät vaikuta olleen erityisen kärjistyneet marraskuussa 1917. Esimerkiksi Äystön työväenyhdistys päätti vuokrata vastavalmistunutta taloaan myös ”porvariseuroille” ja lisäksi Perälän työväenyhdistyksen voimistelu- ja urheiluseura *Veikkojen* perustavassa kokouksessa päätettiin, että jäsenet voivat edustaa myös *Rivakkaa* piirikunnallisissa ja muissa kilpailuissa (TA. Äystön ty. Kok. ptk. 11.11.1917; KaA. Perälän ty. Voimistelu- ja urheiluseura *Veikkojen* perustavan kokouksen ptk. 11.11.1917).

⁴² KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk:t 25.11.1917, 28.11.1917, 2.12.1917.

puhuttiin sosialistien tappolistoista ja terroristista, seuraavan vuoden keväällä tiedettiin suojeluskuntalaisten jo katselleen Teuvan ”punaisille” hautapaikat valmiiksi.⁴³

Todennäköisesti Teuvan työväenyhdistysten vähäiseen työväenkaarti-innostukseen ja paikkakunnan työväen suhtautumiseen kevään 1918 yleiseen asevelvollisuuskutsuntaan vaikutti sosialidemokraattisen nuorisoliikkeen ja naisliiton levittämä militarismin- ja sodanvastainen propaganda. Syksyllä 1917 ja seuraavan vuoden alussa voimallisesti harjoitettu mielipiteenmuokkaus oli seurausta Suomessa maaliskuun vallankumouksen jälkeen ajankohtaistuneesta keskustelusta kansallisen sotalaitoksen tarpeellisuudesta ja sen muodoista. Porvarilliset puolueet suhtautuivat asevelvollisuuteen lähes yksinomaan myönteisesti, kun taas sosialidemokraattien virallinen kanta oli määritelty jo Forssan puolueohjelmassa: kansanpuolustus vakinaisen armeijan sijaan. Vuodesta 1906 lähtien varsinkin puolueen nuorisoliiton piirissä haluttiin kuitenkin tuomita kaikenlaiset sotalaitokset. Talvella 1917–1918 sotalaitoskysymyksen käsittely oli eduskunnassa edelleen kesken ja yleisen jännityksen kiristytessä SDP:n kansanedustajat kiersivät vaalipiireissään selittämässä, miksi asevelvollisuuden voimaansaattamista ja porvariensa sotalaitosta oli vastustettava. Asiaa ajoi myös sosialidemokraattinen sanomalehdistö.⁴⁴

Teuvan työväenyhdistysten tammikuun 1918 aikana järjestämissä kansalaiskokouksissa yleinen sotalaitoskeskustelu ja sosialidemokraattien ehdottoman pasifismin käsittein harjoittama propaganda kietoutuivat kysymykseen paikallisesta järjestysvallasta. Ensimmäisen kerran ”porvariston sotalaitospuuhat” nousivat Teuvalla esille heti vuoden 1918 alussa. Perälän sosialidemokraattinen nuoriso-osasto järjesti kylän työväentalolla kokouksen, jossa Juho Perälä alusti asiaa noin sadalle läsnäolijalle.⁴⁵ Työläisnuorten tehtyä sotalaitosvastaisen päätöksensä aiheeseen palattiin Kirkonkylän työväentalolla 13. tammikuuta. Asian alustajana toimi jälleen Juho Perälä. Keskustelun jälkeen noin 200 kokoukseen osallistunutta kuntalaista hyväksyi seuraavanlaisen ponsilauselman:

”Kansalaiskokous lausuu käsityksensä, että sotalaitos on maamme itsenäisyydelle ja kansanvaltaiselle kehitykselle vahingollinen, joten sen käytäntöön ottaminen ja puuhaaminen on kokonaan vahingollisena tuomittava.”

⁴³ Tksa. Vs. Teirilän kertomus; Hakala 1957, 17.

⁴⁴ Manninen 1975, 416; Manninen 1974, 23–31.

⁴⁵ Vapaa Sana 21.1.1918, *Sotalaitosta vastaan*; Manninen 1974, 30.

Kokouksen näkökanta päätettiin toimittaa myös sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän tietoon.⁴⁶ Kaiken kaikkiaan teuvalaisten sotalaitosvastaiset päätökset ja ponsilauseimat myötäilivät puolueen näkemyksiä, ja vaikuttaakin siltä, että paikallisen järjestäytyneen työväen innokkuutta ottaa kysymykseen kantaa aktivoitiin ulkoapäin. Esimerkiksi Kirkonkylän työväenyhdistys päätti kansalaiskokouksen järjestämisestä vasta, kun se oli vastaanottanut piiritoimikunnan kiertokirjeen, jossa paikkakuntien työväenyhdistyksiä nimenomaan veloitettiin pitämään sotalaitoskysymyksestä kansalaiskokouksia.⁴⁷

Kirkonkylän työväentalon kansalaiskokouksessa 13. tammikuuta keskusteltiin myös kunnan sisäisestä järjestyksestä. Tilaisuuteen osallistunut kunnallislautakunnan esimies Jafet Suksi esitti kokousväen pyynnöstä käsityksensä niistä pakottavista syistä, joiden takia suojeluskunta oli Teuvalle perustettu. Virinnee vilkkaan keskustelun päätteeksi kansalaiskokous valitsi erityisen komitean laatimaan asiasta loppulauseiman. Kolmen miehen ryhmän muodostivat työväenjohtajat Kalle Salo ja Juho Perälä sekä Jafet Suksi. Komitean ponnassa esitettiin vaatimus, että maan kaikki aseelliset joukot ja järjestöt oli hajotettava. Järjestyksen säilymisen turvaaminen paikallisella tasolla tuli jättää kuntien huolehdittavaksi kansanvaltaisella tavalla. Lisäksi ponsilauseimassa tuomittiin yleinen levottomuus, ryöstöt ja murhat, sekä korostettiin, että mikäli jotain edellä mainittua ilmenee Teuvalla, tullaan siihen ”yhteisellä joukkovoimalla” puuttumaan. Julkilausuma hyväksyttiin ”valtavin Hyvä! -huudoin”.⁴⁸

Suojeluskuntaa pitäjän järjestäytynyt työväki ei edelleenkään hyväksynyt. Lisäksi on huomattava, että kokouksen loppupöytäkirjan sisältyi periaatteellinen tuomio ”mellastaville punakaarteille”, joista erityisesti porvarilliset sanomalehdet olivat uutisoineet. Teuvan työläisten suojeluskuntakielteisyys ilmeni passiivisena, mutta voimakkaana militarismin vastaisena henkenä, joka osaltaan periytyi työväenliikkeen aatemaailmasta.⁴⁹

⁴⁶ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kansalaiskokouksen ptk. 13.1.1918.

⁴⁷ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk. 6.1.1918; Vapaa Sana 21.1.1918, *Sotalaitosta vastaan*.

⁴⁸ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kansalaiskokouksen ptk. 13.1.1918. Järjestysvaltakysymysten lisäksi kokouksessa puututtiin työttömyyteen. Asiassa päätettiin kääntyä kuntakokouksen puoleen.

⁴⁹ Palttala 1984, 99, 102.

Vakinaisen sotalaitoksen tarpeellisuudesta keskusteltiin myös Äystön työväentalolla 20. tammikuuta järjestetyssä vastalausekokouksessa, jossa aiheen noin 40 paikallaolijalle alusti Erkki Kuivasmäki. Viljami Pullin luettua kokousväelle sanomalehdissä julkaistuja sotalaitosvastaisia kirjoituksia asiaa käsiteltiin monipuolisesti. Äystöläisten tuomitsivat sotalaitoksen yleisesti, sillä sen pelättiin muun muassa kiristävän kansan verotusta. Lisäksi kokous vastusti paikallisia suojeluskuntia. Puheenvuoroja käyttänyt E. Harju ilmaisi kuitenkin kannatuksensa kansanmiliiseille. Harju pelkäsi sen mahdollisuuden puolesta, että kylän osuuskauppa joutuisi ryöstelyn kohteeksi, joten ”rosvousta ja punakaartilaisia” vastaan tulisi perustaa puolueettomia suojeluskuntia. Kannatusta Harjun esittämä ajatus ei kuitenkaan saanut. Kirkonkylän ja Perälän työläisten tavoin Äystön työväenyhdistys laati sotalaitosta vastustavan ponnin.⁵⁰

Vielä vuoden 1918 alussa Teuvan suojeluskunta ei toiminut julkisesti. Yksittäiset henkilöt pyrkivät kuitenkin aktiivisesti keräämään uusia jäseniä suojeluskuntaan, eikä paikkakunnan työväestöä suljettu rekrytoinnin ulkopuolelle. Tämä puolestaan ärsytti järjestäytyneen työväen edustajia. *Vapaa Sana* -sanomalehdessä valiteltiin tammikuun puolivälissä, että Teuvalla yritettiin ”kaikenlaisten almujen” avulla saada työläisiäkin liittymään ”lahtarikaartiin”.⁵¹ Suojeluskunnan toiminta tiivistyi vasta 28. tammikuuta, suunnilleen samaan aikaan kun venäläisten sotilaiden aseistariisunta alkoi maakunnassa. Aluksi pitäjässä noustiin ”hälyttävien huhujen” takia.

Teuvalla maakunnan suojeluskuntien ensitoimista ei ollut tietoa, mutta jotain arveltiin tapahtuneen, koska juna ei saapunut normaalisti Suupohjan rataa Seinäjoelta. Illalla 28. tammikuuta nimismies Sipilälle ilmoitettiin, että rautatiellä Teuvan aseman ja Äystön pysäkin välillä oli kulkenut neljä tuntematonta, aseistettua miestä. Koska kulkijoiden väitettiin tiedustelleen Teuvan säästöpankin sijaintia, paikkakunnalla annettiin yleinen hälytys. Viranomaiset sekä puukkoja, kirveitä ja metsästysaseita mukaansa ottaneet kuntalaiset käynnistivät etsinnät, mutta epäilyttäviä ”urkkijoita” ei kuitenkaan löytynyt. Tapauksen vuoksi kunnan keskeisille paikoille asetettiin suojeluskuntalaisten vartiot.⁵²

⁵⁰ TA. Äystön ty. Kansalaiskokouksen ptk. 20.1.1917.

⁵¹ Vapaa Sana 18.1.1918, *Teuvallekin perustettu lahtarikaarti*.

⁵² SA. Vhk. Papiston kertomus (Ernst Lundqvist) 1918; SA. Vhk. Suojeluskuntakertomus (Onni Oras) 1918; Tkksa. Vs. Teirilän kertomus.

Seuraavana päivänä Teuvalle saapui tieto suunnitteilla olevasta Kristiinankaupungin valtauksesta. Nimismies Sipilän kertomuksen mukaan peräti 300 pääasiassa aseetonta teuvalaista kokoontui nopeasti ja odotti luvattua rautatiekuljetusta. Kun juna lopulta 30. tammikuuta saapui, vain pieni osa vapaaehtoisista mahtui mukaan, joten osa halukkaista lähti matkaan hevosin. Suojeluskuntien hyökkäys Kristiinaan käynnistyi tammikuun viimeisenä päivänä 1918. Toisin kuin muualla maakunnassa, kaupungin hieman yli 150 venäläistä sotilasta ja noin 70 punakaartilasta valitsivat taistelun antautumisen sijaan. Valkoisten nopeaan ja voitokkaaseen operaatioon osallistui noin 60 teuvalaista.⁵³

Samaan aikaan kun Kristiinan valtaus tapahtui, Äystön työväentalolla kokoontui yleinen työväenkokous. Tilaisuudessa päätettiin ottaa uuteen tarkasteluun työväestön aiemmin Äystön nuorisoseuratalon kansalaiskokouksessa antama lupaus suojella kylää yhdessä porvarien kanssa ”rosvouksilta ja hulikaanien mellastukselta”. Äystöläiset korostivat, että Teuvalla levinneet huhut epäilyttävien henkilöiden liikkumisesta ja myös kylässä tehdyt hälytykset olivat paljastuneet vain ”porvariston katalaksi provogatsiooniksi”. Ilmeisesti 28. tammikuuta levinneet väitteet todella laittoi liikkeelle suojeluskunnan esikunnan puheenjohtaja tohtori Severi Savonen. Tämän vuoksi kokouksen osanottajat kielsivät kylän työväenyhdistyksen jäseniä ryhtymästä minkäänlaiseen yhteistoimintaan porvariston kanssa. Kieltoa rikkoneet erotettaisiin heti ja heidän nimensä julkaistaisiin *Vapaa Sana* -sanomalehdessä.⁵⁴

Aivan erityisesti äystöläiset kirvoitti katkeraan mielenilmaisuun oman kylän ja pitäjän miesten liittyminen Kristiinankaupungin valtausta suunnitteleviin joukkoihin. Tässä vaiheessa varsinaisista taisteluista ei tiedetty Teuvalla todennäköisesti mitään.

” – – rikkomalla heti ensimmäisen päivän valjetessa kunnia sanansa kokoontuivat kylämme talonpojat heidän uskollisten palkka satureittensa kera Teuvan kirkolle lähtövalmiiksi teurastamaan tovereita, jotka ovat vuosikautia taistelleet orjuuden raskaan ikeen alla ja vihdoinkin kunnialla meille hankkineet vapauden, kansanvallan ja Suomen itsenäisyyden.”

⁵³ SA. Sk. Teuvan suojelukunta. Luettelo Kristiinan valtauksen osallistuneista; SA. Vhk. Suojeluskuntakertomus (Onni Oras) 1918; Tksa. Vs. Teirilän kertomus; Aunesluoma & Häikiö 1996, 36.

⁵⁴ TA. Äystön ty. Yleisen työväenkokouksen ptk. 31.1.1918; Tksa. Vs. Teirilän kertomus.

Äystön työväenkokouksen laatimassa julistuksessa viitattiin ilmeisesti edellä mainittuun nuorisoseuratalolla tehtyyn sopimukseen, jonka sisältö todennäköisesti vastasi Teuvan Kirkonkylässä 13. tammikuuta 1918 kokoontuneen kansalaiskokouksen julkilausumaa. Kotipitäjän miesten liittyminen ”lahtarikaartilaiden” operaatioon oli pahasti ristiriidassa sen työläisten näkemyksen kanssa, että kaikki aseelliset järjestöt olivat tuomittavia ja että paikkakuntaa *mahdollisesti* uhkaavan vaaran edessä tulisi yhteisesti puolustautua. Lisäksi pitäjän suojeluskuntalaiset näyttivät toimivan juuri sen käsityksen mukaisesti, jonka perusteella sekä sosialidemokraattinen puolue että työväenyhdistykset Teuvalla olivat suojeluskunnan perustamista vastustaneet: se oli suunnattu työväestöä vastaan. Kokousväki päätti naulata mielipiteensä sisältävän julkilausuman Äystön osuuskaupan seinään ja pitää sen julkisesti esillä viikon ajan.⁵⁵

Vaikka yhteiskunnallisen tilanteen kärjistyminen näkyi maan sanomalehdistössä, sodan syttyminen tuli monelle yllätyksenä.⁵⁶ Äystön työväenyhdistyksen jäsenet tuskin tiesivät mitä heillä oli edessään, kun he tuomitsivat Kristiinankaupungin valtauksen lähteneet. Suojeluskuntia ja valkoisten sodanpäämääriä vastustavien mielipiteiden esittäminen ei pian enää tullut kysymykseen, ja koko työväenyhdistystoiminta joutui vaikeuksiin. Helmikuun alun vuosikokouksessaan Äystön työväenyhdistys siirsi suurimman osan käsiteltäviksi aiotuista asioista ”vallitsevan tilanteen takia myöhemmin määrättävälle jatkokokoukselle”.⁵⁷ Kirkonkylän ja Perälän työväenyhdistysten toiminta keskeytyi pöytäkirjamerkintöjen perusteella jo tammikuussa.⁵⁸

Sodan puhkeaminen talvella 1918 ei ainoastaan asettanut rajoitteita työväenyhdistysten toimintamahdollisuuksille. Käytännössä se myös viivästytti paikallisen päätöksenteon demokratisoitumista. Ensimmäisten yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuvien kunnanvaltuustovaalien valmistelut oli Teuvalla aloitettu vuoden 1917 lopulla, jolloin uudet kunnallislait oli viimein vahvistettu ja senaatti oli määrännyt vaalit pidettäviksi maaliskuussa 1918. Tammikuussa valitun keskusvaalilautakunnan puheenjohtajaksi oli tullut talollinen Herman Hakala sekä jäseniksi tehtailija Aleksanteri Riihimäki, tohtori Severi Savonen, talollinen Oskari Sääntti ja äystöläinen työväenedustaja, vaihdemies

⁵⁵ TA. Äystön ty. Yleisen työväenkokouksen ptk. 31.1.1918; TA. Terroritilaston kertomus. Teuva.

⁵⁶ Manninen 1975, 425.

⁵⁷ TA. Äystön ty. Kok. ptk. 3.2.1918.

⁵⁸ Perälän työväenyhdistys ja Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen johtokunta kokoontuivat 20.1.1918. Tämän jälkeen yhdistysten pöytäkirjamerkinnät loppuvat kevään 1918 osalta.

Erkki Kuivasmäki. Lisäksi työväenyhdistykset olivat saaneet oman edustuksensa lähes jokaisen kylän vaalilautakuntaan.⁵⁹

Lopulta vaaleja ei voitu järjestää kevään 1918 poikkeuksellisten olojen vuoksi. Teuvan suojeluskunnan esikunnassa kunnallisvaalien siirtämisestä keskusteltiin jo helmikuun alussa. Esikunnan jokainen jäsen kannatti vaalien lykkäämistä, koska ”suuri määrä lainkuuliaisia ja maan parasta valvovia kansalaisia” oli poissa paikkakunnalta. Vaalien tuloksesta ei näin välttämättä tulisi oikeudenmukaista.⁶⁰ Maaliskuun alkupuolella Teuvan kuntakokous päätti siirtää valtuustovaalit soveliaampaan ajankohtaan.⁶¹

⁵⁹ Tka. Vha. Kunnallislautakunta. Kok. ptk. 18.1.1918; Soikkanen 1966, 488, 596. Myös vaalivalmistelut vuoden 1918 alussa viittaavat siihen, ettei sodan puhkeaminen mahtunut teuvalaisten näköalaan.

⁶⁰ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Esikunnan kok. ptk. 9.2.1918.

⁶¹ Suupohjan Kaiku 26.2.1918, *Teuvan kuntakokous*; Perttula 1989, 3.

7. Kevään 1918 välirikko

7.1. Valkoinen vai punainen lojaalius?

Venäläisten sotilaiden aseistariisunnan jälkeen Vaasan senaatin onnistui suhteellisen nopeasti vakauttaa järjestys valkoisen Suomen alueella.¹ Suupohjassa suojeluskuntien toimintaa ohjaili Kristiinankaupungin piiriesikunta, joka muotoili sotatilamääräykset 8. helmikuuta. Piiriesikunta kielsi kaikkien kokousten järjestämisen, jotka eivät käsitelleet suojeluskuntia tai ”vapaustaistelusta aiheutuvia toimenpiteitä”. Lisäksi se vahvisti jo aiemmin Teuvalla tehdyn päätöksen kieltää oleskelu ja liikkuminen yleisillä paikoilla öiseen aikaan. Sotatilamääräysten mukaan paikallisten suojeluskuntien tuli vartioida teitä, rautateitä, siltoja ja puhelinlinjoja. ”Punaisilta” ja muilta epäilyttäviltä henkilöiltä tuli takavarikoida aseet. Paikkakunnilla liikkuvat tuntemattomat henkilöt – mahdolliset vakoojat – samoin kuin ”hälyyttävien” huhujen levittäjät oli pidätettävä kuulusteluja varten. *Suupohjan Kaiussa* 16. helmikuuta julkaistussa kuulutuksessa piiriesikunta vielä korosti, että kaikenlaiset rikkomukset yleistä järjestystä vastaan tuli saattaa paikallisten esikuntien ja laillisen järjestysvallan tietoon.²

Muutamaa päivän kuluttua Teuvan suojeluskunnan esikunta painotti samassa lehdessä sotatilamääräysten keskeisiä kohtia. Tohtori Severi Savosen laatimassa kuulutuksessa toistettiin, että asiaton liikkuminen pitäjän alueella kello yhdeksästä illalla kello viiteen aamulla oli kiellettyä, samoin kuin kaikkien iltamien ja kokousten pitäminen ilman esikunnan lupaa. Määräyksiä rikkovat joutuisivat ”asianmukaiseen edesvastuuseen”.³

Valkoisen vallan vakiintuminen Etelä-Pohjanmaalla helpotti suojeluskuntien toimintaa. Vasta Kristiinan valtauksen jälkeen Teuvan suojeluskunta sai vakituksen esikunnan ja sen aseharjoitukset järjestettiin näkyvästi kunnan keskeisillä paikoilla. Sodan syttyä myös miehistöä voitiin rekrytoida avoimesti.⁴ Ensimmäinen, noin 70 vapaaehtoisesta

¹ Valkoisella Suomella tarkoitetaan helmikuussa 1918 maan jakaantuessa Vaasan senaatin joukkojen haltuun jäänyttä rintamalinjan pohjoispuolista aluetta (Manninen 1975, 403).

² SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Ote Kristiinan piiriesikunnan kokouspöytäkirjasta 8.2.1918; *Suupohjan Kaiu* 16.2.1918, *Suupohjan kansalaisille*.

³ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Esikunnan kok. ptk:t 12.2.1918, 17.2.1918; Tksa. Vs. Opettaja S. E. Teirilän kertomus Teuvan suojeluskunnan vaiheista vapaussodan aikana (1928); *Suupohjan Kaiu* 19.2.1918, *Kuulutuksia*.

⁴ Tksa. Vs. Teirilän kertomus, Jaafet Suksen puheen käsikirjoitus 6.12.1933; Manninen 1975, 446–447.

muodostettu sotajoukko lähti Teuvalta Seinäjoen kautta rintamalle 13. helmikuuta.⁵ Samalla kun suojeluskunnan rooli järjestyksen turvaajana paikkakunnalla vahvistui, työväestö joutui valvonnan alle. Juho Perälän, paikallisen työväenliikkeen johtohahmon, mukaan suojeluskunnan työväkeen kohdistama silmälläpito näyttäytyi ”akkunain takana urkkimisena”. Työväenyhdistysten jäseniä kuulusteltiin ja jopa painostettiin eroamaan työväenjärjestöistä.⁶ Julkinen työväentoiminta loppui Teuvalla viimeistään helmikuun puolivälissä esikunnan annettua määräyksensä luvanvaraisesta kokoontumisesta.

Esikunnan jäsenen, opettaja S. E. Teirilän muistelmien mukaan Teuvan suojeluskunnan eräs tärkeimpiä tehtäviä oli ”puolustusmielialan vahvistaminen”. Käytännössä tämä tarkoitti ainakin nopeaa puuttumista suojeluskuntavastaisten huhujen levittämiseen ja suojeluskuntalaisten pilkkaamiseen. Helmikuun alkupuolella esikunnan kuulusteltavaksi haettiin paikkakunnalle hieman aiemmin Jyväskylästä muuttanut maalari Aarne Blyn, jonka väitettiin ”kiihotuspuheissaan kironneen lahtareita”. Vaikka Blyn kuulusteluissa väitti suhtautuvansa sotaan puolueettomasti, hänet vangittiin ja toimitettiin Seinäjoelle.⁷ Maaliskuun alussa Teuvalla pidätettiin epäilyttävänä henkilönä kaupustelija Fanny Leino. Tutkinnan jälkeen Leino vapautettiin, mutta häntä jyrkästi varoitettiin puhumasta tai toimimasta suojeluskuntia vastaan.⁸

Esikunnan kuultaviksi jouduttiin noutamaan myös muutamia sellaisia teuvalaisia, joilla ei ilmeisesti ollut yhteyksiä työväenliikkeeseen, mutta jotka eivät täysin hyväksyneet suojeluskunnan auktoriteettia. Maaliskuun alussa tutkittaviksi haettiin talolliset Adolf Vuoristo ja Sylvesteri Yrttimaa, joiden väitettiin puhuneen ”sopimattomia”. Todistajien mukaan Yrttimaa oli todennut, että hänet oli narrattu liittymään suojeluskuntaan ja että jos hänet väkisin vietäisiin rintamalle, ampuisi hän vain ilmaan ja kehottaisi toisiakin niin tekemään. Lopulta Yrttimaa joutui myöntämään todistajien kertomusten pitävän paikkansa, mutta lupasi vastaisuudessa kannattaa suojeluskuntalaisia. Kuulusteltaviksi joutuivat myös talollisen pojat Jaakko ja Sameli Heikkuri (Rintala), joiden väitettiin vastustaneen aseidensa luovuttamista, jääneen pois kutsunnasta ja poistaneen nimensä

⁵ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Miehistöluetteloita. Seinäjoelle 13.2.1918 lähteneet; SA. Vrl. Muistelmia Teuvalta (Vilho Suovaara).

⁶ TA. Terroritilaston kertomus. Teuva. Teuvalla terroritilaston kertomuksen laati Juho Perälä 25.6.1919.

⁷ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Kuulustelupöytäkirja 8.2.1918; Tksa. Vs. Teirilän kertomus.

⁸ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Kuulustelupöytäkirja 4.3.1918.

Rauhaa ja järjestystä Teuvalla suojelemaan sitoutuvat -listasta. Ilmeisesti veljekset välttyivät seuraamuksilta suostuttuaan liittymään valkoiseen armeijaan.⁹

Sen sijaan peräläläinen työmies Juho Koivula sai karvaasti kokea, ettei suojeluskunnan arvovallan kyseenalaistamista suvaittu Teuvalla maaliskuussa 1918. Koivulan väitettiin puhuneen jo tammikuun lopulla vihamielisesti suojeluskuntalaisia vastaan ja arvostelleen jyrkästi yritystä riisua Kaskisissa olevat venäläiset sotilaat aseista. Kun vielä epäiltiin, että Koivula olisi kehottanut peräläläisiä jäämään pois kutsunnasta, hänet pidätettiin 6. maaliskuuta.¹⁰ Ylipäätään mielipiteet kärjistyivät paikkakunnalla jyrkästi, kun Vaasan senaatti otti käyttöön yleisen asevelvollisuuden.

Ajatus pakollisesta asevelvollisuudesta heräsi useissa Suupohjan pitäjissä helmikuun alussa 1918. Samaan aikaan kun valkoisten oli kerättävä uusia sotajoukkoja koko maan vapauttamiseksi, miesten rekrytointi kävi yhä vaikeammaksi toiminnan alkuinnostuksen laantuessa. Oman kotikunnan ja Pohjanmaan, kansannousun ydinalueen, ulkopuolelle vapaaehtoisesti sotaan lähteviä ei onnistuttu hankkimaan tarpeeksi edes isänmaallisilla puheilla tai kansalaisyhteisöillä.¹¹ Sodanjohdolle ongelmia aiheutti myös se, että rintamalle jo siirretyt miehet pyrkivät palaamaan kotiin. Sotilasjohdon ponnistuksia tukeakseen senaatti antoi 6. helmikuuta julistuksen, jossa se kehotti kaikkia aseisiin kykeneviä miehiä liittymään suojeluskuntiin. Samanaikaisesti lehdistössä uutisoitiin, että Ylimarkussa oli toimeenpantu kunnallinen asevelvollisuus. Mannerheim kiitti välittömästi ylimarkkulaisia ja heidän päätöksensä nostettiin innoittavaksi esimerkiksi.¹²

Teuvalla, Ylimarkun naapurikunnassa, yleisen asevelvollisuuden nosti esiin Kristiinan suojeluskuntapiirin edustaja U. U. Seppä. Teuvan suojeluskunnan esikunnassa ajatusta kannatettiin: siitä oli tehtävä mahdollisimman pian aloite. Lopulta 8. helmikuuta 1918 piiriesikunta hyväksyi Sepän tekemän ehdotuksen, että asevelvollisuuskysymyksessä käännyttäisiin ylipäällikön puoleen. Muutaman päivän kuluttua kenraali Mannerheim

⁹ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Kutsuntaluettelo 1918, kuulustelupöytäkirja 4.3.1918; SA. Kristiinan alue-esikunta 1918. Miehistöluettelot. Från Teuva Kommun i krigstjänst inkallat manskap. Tämän työn lähdemateriaali ei kerro *Rauhaa ja järjestystä Teuvalla suojelemaan sitoutuvat* -listan luonteesta.

¹⁰ KA. VRYO 26538 (Juho Koivula). Teuvan suojeluskunnan esikunnan lausunto 19.6.1918, Anshelm Kittilän ja Igna Nurmelen todistajalausunnot 20.6.1918.

¹¹ *Vaasa*-lehdessä 6.4.1918 julkaistussa Teuvan ensimmäisiä sankarihautauksia koskevassa kirjoituksessa todettiin kuvaavasti: ”Monta on – – sellaista, jonka mieli on murtunut katkerasti siitä, että on täytynyt luovuttaa sydäntä lähinnä oleva taisteluun *outojen seutujen puolesta*, sillä ’isänmaa’ on useallekin aina kotikylässä asuvalle vaan sana ilman käsitettä.” (Kursivointi MV:n) Kaatuneista teuvalaisista ks. liite 7.

¹² Vaasa 9.2.1918, *Kunnallinen asevelvollisuus*; Manninen 1974, 32–34.

vastaanotti piiriesikunnan lähetit U. U. Sepän ja Alex. Slotten Seinäjoella. Epäilevästi yleisen kutsunnan tarpeellisuuteen suhtautunut ylipäällikkö lupasi saattaa ehdotuksen Vaasan senaatin tietoon.¹³

Kristiinassa ei kuitenkaan jääty odottamaan asian ratkaisua, vaan piiriesikunta määräsi paikallisten suojeluskuntien esikunnat toimittamaan kutsunnan ”hallituksen uskollisen väestön keskuudessa”.¹⁴ Teuvalla kutsunta aloitettiin 20. helmikuuta. Henkikirjaotteen perusteella laadittujen luetteloiden pohjalta esikunnan tarkastukseen määrättiin 21–30-vuotiaat miehet. Kutsuntatilaisuudessa kirjuriina toimineen S. E. Teirilän mukaan ”tällä tavoin, puolittain vapaaehtoisesti ja puolittain pakollisesti, saatiin uusia, osittain harjoitettuja joukkoja eri rintamanosille lähetettäväksi”.¹⁵ Teuvalla uusien sotajoukkojen kokoamiseen oli kuitenkin pyritty jo ennen kunnallisen asevelvollisuuden toteuttamista. Juho Perälän mukaan pitäjän kaikki 21–40-vuotiaat miehet oli käsketty suojeluskunnan harjoituksiin 12. helmikuuta. Käskyä ei kuitenkaan ”huomattava määrä” totellut,¹⁶ kuten ei todennäköisesti kunnallista asevelvollisuuskutsuakaan.

Kristiinan piiriesikunnan läheteille antamansa lupauksen mukaisesti Mannerheim esitti senaatille Vaasassa 11. helmikuuta toivomuksen, että vuoden 1878 asevelvollisuuslaki saatettaisiin jälleen voimaan. Yleisen asevelvollisuuden toteuttaminen herätti kuitenkin epäilyksiä. Ensinnäkin oli moraalisesti arveluttavaa velvoittaa kansalaisia taistelemaan sodassa, joka oli selvästi saamassa sisällissodan luonteen. Toiseksi lakiin perustuva palvelukseenastumismääräys, mikä asettaisi valkoisen Suomen alueella asuvat sosialistit ristiriitaisen tilanteen eteen,¹⁷ saattaisi johtaa piilevän vastahakoisuuden purkautumiseen julkisena vastustuksena. Koska valkoinen johto kuitenkin katsoi, että sota oli saatava nopeasti loppuun, mikä onnistuisi vain voimakkaalla ja kurinalaisella armeijalla, senaatti antoi asevelvollisuusjulistuksen 18. helmikuuta 1918. Kaikki 21–40 ikävuosien välillä olevat asekuntoiset ja lainkuuliaiset miehet kutsuttiin aseisiin.¹⁸

¹³ Manninen 1974, 35, 44.

¹⁴ Manninen 1974, 36–38.

¹⁵ Tksa. Vs. Teirilän kertomus; Tksa. Vs. Jaafet Suksen puhe 6.12.1933. Kristiinan piiriesikunnan määräys siis ilmeisesti johti Teuvalla kutsunnan järjestämiseen, toisin kuin Manninen (1974, 38) olettaa.

¹⁶ TA. Terroritilaston kertomus. Teuva.

¹⁷ Manninen (1974, 19) olettaa, että sosialidemokraatteja äänestäneet tunsivat ainakin jonkinasteista sympatiaa kapinallisia kohtaan, vaikka eivät esim. väkivaltaisista menettelytapoja olisi hyväksyneetkään. Vuonna 1917 valkoisen Suomen alueella SDP:lle äänensä antoi 39 % äänestäneistä (Teuvalla 27 %).

¹⁸ Manninen 1982, 81; Manninen 1974, 44–51.

Koska kutsunta pyrittiin suorittamaan mahdollisimman nopeasti, vuoden 1878 lain määräyksistä poikettiin muun muassa siten, että jokaiselle paikkakunnalle muodostettiin oma kutsuntalautakunta. Senaatin julistus antoi pitäjien lautakunnille oikeuden määrätä osan kutsunnoissa hyväksytyistä miehistä vakinaiseen väkeen ja osan paikallisiin suojeluskuntiin. Osa kutsutuista voitiin harkinnan mukaan vapauttaa palveluksesta.¹⁹ Kutsuntalautakunnille myönnetty valta päättää niistä perusteista, joiden mukaan miehiä lähetettiin rintamalle, herätti huomiota Teuvalla. Sekä suojeluskunnan esikunnalle että kutsuntalautakunnalle osoitetussa kirjeessä joukko pitäjän asevelvollisia korosti, että lautakunnan tulisi toimia tehtävässään tasapuolisesti. Vakinaiseen väkeen olisi ensin määrättävä nuorimpia ikäluokkia ja kokonaan palveluksesta tulisi vapauttaa ainakin tärkeissä virkatehtävissä toimivat. Vetoimuksen laatijat varoittivat, että kutsuttujen epäoikeudenmukainen kohtelu herättäisi mahdollisesti suuttumusta ja jopa vaarantaisi sodan voittoisan loppuunsaattamisen.²⁰ Kevään 1918 kutsunnat huolettivat sellaisiakin kuntalaisia, jotka eivät kyseenalaistaneet senaatin asevelvollisuusjulistusta.

Vaasan senaatin määräämät yleiset asevelvollisuuskutsunnat saatiin nopeasti alkamaan niissä Kristiinan alueen kunnissa, joissa kunnallinen kutsunta oli järjestetty tai ainakin suunniteltu järjestettäväksi. Koska myös Teuvalla paikkakunnan miehiä oli jo ryhdytty tarkastamaan tietämättä senaatin 18. päivän julistuksesta, varsinainen kutsuntatoimitus voitiin aloittaa heti ensimmäisen mahdollisen kuulutuspäivän, sunnuntain, jälkeen. Kirkonkylän, Horon ja Kauppila miehet kutsuttiin seurakuntatalolle maanantaiksi 25. helmikuuta. Tiistaina vuorossa olivat Riipin, Norin, Äystön ja Perälän asevelvolliset.²¹

Valkoisen Suomen väestö suhtautui Vaasan senaatin määräämään kutsuntaan lojaalisti. Esimerkiksi Vaasan sotilaspiirin alueella tarkastustilaisuuksista oli aiheettomasti poissa ainoastaan prosentti kutsutuista. Eräissä osissa valkoisten hallinta-alueita kutsunnoista poisjääneiden lukumäärä nousi kuitenkin melko suureksi. Koska poisjättäytyneiden joukossa oli paljon sellaisiakin, joiden tiedettiin oleskelevan paikkakunnalla kutsunnasta välittämättä, kyseisille miehille annettiin uusi tilaisuus tulla tarkastettaviksi.²² Teuvalla niin sanottu jälkikutsunta jouduttiin järjestämään 5. maaliskuuta. Juho Perälän laatiman terroritilaston kertomuksen mukaan helmikuun kutsuntatilaisuuksiin ei ollut mennyt

¹⁹ Manninen 1974, 52–53, 84.

²⁰ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Esikunnalle ja kutsuntalautakunnalle osoitettu päiväämätön kirje.

²¹ Suupohjan Kaiku 23.2.1918, *Asevelvollisuuskutsunta Teuvalla*; Manninen 1974, 71–72.

²² Manninen 1974, 76, 80–81; Paasivirta 1957, 187.

”paljonkaan työläisiä”.²³ Jälkikutsuntojen laiminlyönnin ehkäisemiseksi *Vaasa*-lehdessä kuulutettiin, että kaikenlainen kiihotus kutsunnaa vastaan ja tilaisuudesta poisjääminen katsottaisiin ”maankavallukseksi”, josta seuraisi rangaistus.²⁴ Vaikka myös Teuvalla kutsuntailmoitukseen sisällytettiin vastaavanlaisia uhkauksia, maaliskuun kutsunnasta jäi pois 91 teuvalaista tuntemattomasta syystä.²⁵

Sekä paikallisten suojeluskuntien että valkoisen sodanjohdon keskuudessa esiintyi pitkään epäselvyyttä siitä, miten kutsuntoja vältelleisiin tulisi suhtautua.²⁶ Maaliskuun alussa Teuvan suojeluskunnan Perälän osasto esitti, että pitäjän työväenyhdistyksille osoitettaisiin kirjelmä, jossa niiltä vaadittaisiin selvät kannanilmaisut kevään 1918 tilannetta koskeviin kysymyksiin. Yksi kysymyksistä käsitteli kutsunnaa:

”Onko yhdistys asevelvollisuuskutsunnaan nähden kielteisellä vaiko myönteisellä kannalla, s. o. onko se tai sen johtohenkilöt tai muut jäsenet kieltäneet vaiko kehottaneet sinne saapumaan, ja mitä yhdistys aikoo toimia niiden jäsentensä suhteen, jotka eivät ole kutsunnaan saapuneet tai ovat estäneet muitakin sinne menemästä.”

Ellei kysymyksiin saataisi varmoja vastauksia, työväenyhdistykset oli heti kapinallisina hajotettava ja niiden johtajat vangittava.²⁷ Koska asevelvollisuuskutsuntoja ilmeisesti laiminlyötiin erityisesti peräläläisten keskuudessa ja koska kylässä toimi vahva työväenyhdistys, ei ole yllättävää, että Perälän suojeluskuntaiset reagoivat asiassa. Heikosti sujuneen uusintakutsunnan jälkeen suojeluskunnan Perälän osasto myös päätti vangita kiihottajaksi epäillyn Juho Koivulan.

Maaliskuun puolivälissä 1918 piiriesikunta välitti Teuvan suojeluskunnalle ylipäällikön käskyn vangita kaikki kutsunnoista ”niskoitellen” pois jääneet asevelvolliset. Määräys edellytti vankien säilyttämistä kotipaikkakunnillaan suojeluskuntalaisten vartioimina. Ilmeisesti vankilapaikkojen, vankien töiden ja muonavarojen järjestäminen tuotti Teuvan suojeluskunnalle vaikeuksia, sillä määräys ei johtanut välittömästi mihinkään. Toisaalta kevään kuluessa suojeluskuntalaisten halukkuutta vangita kutsuntarikurit lisäsi todennäköisesti Teuvallakin se, että asevelvollisuuden vastustajien vapaana olo oli

²³ TA. Terroritilaston kertomus. Teuva; Manninen 1974, 261.

²⁴ *Vaasa* 28.2.1918, *Kuulutus*; Manninen 1974, 174.

²⁵ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Kutsuntaluettelo 1918; TA. Terroritilaston kertomus. Teuva; Manninen 1974, liite 4. Poisjääneistä oli 45 itsellistä tai työmiestä, 25 torpparia tai mäkitupalaista ja 14 talollista.

²⁶ Manninen 1974, 176–180.

²⁷ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Kirje esikunnalle suojeluskunnan Perälän osastolta 3.3.1918.

vastoin Vaasan senaatin määräyksiä noudattaneiden kansalaisten oikeudentajua. Lisäksi kutsuntoja vältelleiden pidättämisen tärkeyttä korosti luotettavien asekuntoisten miesten määrän väheneminen uusien väenottojen yhteydessä – varsinkin kun samaan aikaan epäluotettava aines asui vapaana, mahdollisena uhkana kunnan turvallisuudelle.²⁸

Entisestään suhtautumista kutsunnoista poisjääneisiin jyrkensivät suojeluskuntavastaiset puheet ja jopa uhittelut, joita valkoisten propagandatyöstä huolimatta esiintyi edelleen Teuvalla. *Suupohjan Kaiussa* 26. maaliskuuta julkaistussa kirjoituksessa *Mitä aikamme vaatii sosialisteilta?* nimimerkki *Maalainen* harmitteli, että maaseudun kunnollisina pidetyt sosialistit olivat asettuneet kannattamaan ”punaryssien järjetöntä kapinaa ja roistotöitä”. Vaikka *Maalainen* ei kirjoituksessaan erityisesti nimennyt yhtään kuntaa, voisi olettaa, että nimenomaan Teuvan tai ehkä tarkemmin Perälän tilanne sai kirjoittajan tarttumaan kynään. *Maalainen* esitti vaatimuksen, jollainen oli sisältynyt Perälän suojeluskuntaosaston pitäjän esikunnalle osoittamaan ehdotukseen maaliskuun alussa. Alueen sosialistien tuli heti suojeluskuntien luvalla järjestää kokouksia, päättää punakaarteista irtisanoutumisistaan ja ilmoittaa päätöksensä julkisesti. Ellei määräystä toteltaisi, paikalliset sosialistit pidätettäisiin samoina roistoina kuin ”punaryssät”.²⁹

Kirjoituksensa lopuksi *Maalainen* korosti, että sosialistien asiaa ei ajanut punakaartien väkivalta, vaan sovinnollinen yhteistyö yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden vallitessa.³⁰ Vetoamus ei kuitenkaan tuottanut toivottua tulosta: Teuvan Kirkonkylän ja Perälän työväenyhdistykset eivät keväällä 1918 ilmoittaneet irtisanoutuvansa punakaarteista.³¹ Suojeluskuntien arvovallan kyseenalaistajat, samoin kuin asevelvollisuuden vastustajat, joutivat entistä ahtaammalle Teuvalla.

²⁸ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Kirje Krs. piiriesikunnalta 13.3.1918; Manninen 1974, 114, 180–183.

²⁹ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Kirje Perälän osastolta 3.3.1918; *Suupohjan Kaiku* 26.3.1918, *Mitä aikamme vaatii sosialisteilta?*.

³⁰ *Suupohjan Kaiku* 26.3.1918, *Mitä aikamme vaatii sosialisteilta?*.

³¹ Äystön työväenyhdistyksen ratkaisusta ks. 7.3. *Todellisen työväenliikkeen puolustajat*.

7.2. ”Omia vastahan ei lähäretä tappelemahan”

Teuvalla edelleen jatkuneeseen suojeluskuntalaisten julkiseen parjaukseen puututtiin ensimmäisenä Perälässä. Maaliskuun lopulla kylässä pidätettiin työmies Juho Virtanen sekä Perälän työväenyhdistyksen johtokunnan jäsenet palstatilallinen Juho Perälä ja sekatyömies Uljas Mukkala.³² Vaikka miehistä ainakin Perälä ja Virtanen olivat myös jättäytyneet pois kutsuntatilaisuuksista, joukon todennäköisin vangitsemisperuste oli niin sanottu kiihotus. Kuten johdannossa jo tuotiin esiin, kuulusteluissa Juho Perälää syytettiin julkisesta vapaustaistelun vastustamisesta.³³

Päätös kaikkien kutsunnoista poisjääneiden teuvalaisten vangitsemiseksi tehtiin lopulta huhtikuun alussa, kun paikallinen esikunta laati ”tottelemattomista” luettelot ja haetti heidät tutkittaviksi.³⁴ Suojeluskunnan johtomiesten ratkaisuun vaikutti todennäköisesti maaliskuun lopulla annettu määräys. Sotilaspiirien oli lähetettävä päämajaan luettelot kaikista niistä asevelvollisista, jotka olivat ilman perusteltua syytä vältelleet kutsuntoja. Miehet oli tarkoitus saattaa vastuuseen senaatin määräysten laiminlyönnistä.³⁵ Ilmeisesti Teuvan esikunta oli kuitenkin jo aiemmin saanut piiriesikunnalta käskyn tai ainakin luvan toimia, sillä suojeluskunnassa tiedettiin, että vangit voitiin lähettää Kristiinaan 4. huhtikuuta.³⁶ Lisäksi esikunnan tekemää kiinniottamispäätöstä helpotti mahdollisesti se, että Kristiinan sotilasaluetta varten oli maaliskuun alussa perustettu Närpiön vankileiri, jonne niskurit voitiin kerätä.³⁷

Kirkonkylän työväenyhdistyksen puheenjohtajana vuodesta 1917 toimineen Jalmari Teirilän muistiinpanojen mukaan suojeluskuntalaiset vangitsivat Teuvan Kirkonkylässä ja Kauppilassa 34 miestä 4. huhtikuuta 1918. Kiinniotetut, joista Teirilä oli yksi, suljettiin yöksi vartioituun Kirkonkylän työväentaloon ja kuljetettiin seuraavana päivänä rautateitse Kristiinaan. Jo aiemmin pidätettyjen Juho Koivulan, Uljas Mukkalan, Juho Perälän ja Juho Virtasen lisäksi Perälässä vangittiin noin 30 miestä huhtikuussa 1918. Närpiön vankileirin vankiluettelon mukaan 18 peräläläistä otettiin kiinni jo huhtikuun

³² Liitteet 5 ja 6. Juho Virtasen nimeä ei esiinny Perälän työväenyhdistyksen jäsenluetteloissa.

³³ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Kutsuntaluettelo 1918; Tksa. Vs. Perälän kuulusteluprk. 18.–21.3.1918.

³⁴ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Esikunnan kok. ptk. 2.4.1918.

³⁵ Kristiinan piiriesikunnan kirje, jossa Teuvan esikunnalle ilmoitettiin päämajan määräyksestä, on päivätty 3.4.1918 – siis päivä sen jälkeen kun Teuvalla tehtiin päätös luetteloiden laatimisesta.

³⁶ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Esikunnan kok. ptk. 2.4.1918.

³⁷ Gullmets 1989, 351; Manninen 1974, 182.

ensimmäisenä päivänä, mutta Jalmari Teirilän muistelmien mukaan ensimmäinen suuri joukko kylän miehiä vangittiin vasta 10.4.1918. Huhtikuun puolivälissä Perälässä vangittiin ainakin 12 miestä.³⁸ Kevään 1918 kuluessa Teuvalla vangittujen miesten kokonaismääräksi terroritilaston kertomus ilmoittaa 74, Teirilän muistelmat 68.³⁹

Lähteiden erilaiset tiedot vangittujen kokonaismäärästä selittyvät todennäköisesti sillä, että pieni osa kiinniotetuista teuvalaisista vapautettiin pian pidättämisen jälkeen.⁴⁰ Muutaman kutsuntoja vältelleen miehen vastarinta murtui jo Teuvan suojeluskunnan esikunnan kuulusteluissa. Koska pidätetyt lupautuivat lähtemään sotapalvelukseen, heitä ei lähetetty vankijoukon mukana Kristiinankaupunkiin. Myös Kristiinassa raatihuoneen tiloihin majoitetuille teuvalaisille annettiin kuulusteluissa tilaisuus taipua.⁴¹ Vangeista ainakin Antti Korpi ja Hermann Kuusisto myöntivät, ja miehet määrättiin Vaasan täydennyspataljoonaan. Juho Koivuniemi puolestaan vapautettiin sairauden takia noin kahden viikon vankeuden jälkeen.⁴²

Vaikka Teuvan suojeluskunnan päätös niskureiden pidättämisestä merkitsi periaatteessa sitä, että vangitut luettiin kuuluviksi samoihin ”punaryssiin”, joita vastaa sotaa maassa käytiin, kaikkiin vankeihin ei kuitenkaan käytännössä suhtauduttu kyseisellä tavalla. Helmi-maaliskuun kutsuntoja toimeenpantaessa paikalliset viranomaiset eivät olleet erotelleet asevelvollisia, vaan tarkastukseen oli kutsuttu kaikki kutsuntaikäiset miehet ketään etukäteen epäluotettavana hylkäämättä.⁴³ Lisäksi huhtikuun pidätysten jälkeen vankeja yritettiin saada liittymään valkoiseen armeijaan, joten heitä ei pidetty erityisen vaarallisina. Toisaalta halua lähettää myös kutsuntoja laiminlyöneet sotapalvelukseen saattoi edesauttaa huhtikuun alussa täydennysjoukkoja varten määrätty uusi väenotto ja valkoisen armeijan eduksi selvästi kääntynyt sotatilanne.⁴⁴ Vaikka epäluotettaviksi

³⁸ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Esikunnan kok. ptk. 6.4.1918; KaA. Jalmari Teirilän henkilöarkisto. Teuvan poliittisia vankeja Teirilän muistiinpanojen mukaan; Liite 6.

³⁹ TA. Terroritilasto. Teuva; KaA. Jalmari Teirilän henkilöarkisto. Teuvan poliittisia vankeja Teirilän muistiinpanojen mukaan; KaA. Kosti Hakalan henkilöarkisto. Kuvaus vuoden 1918 tapahtumista.

⁴⁰ Lähteiden tietoihin saattaa lisäksi sisältyä muistivirheitä tai sitten erot vangittujen lukumäärissä ovat seurausta siitä, että pieni osa teuvalaista vangittiin muualla kuin kotipitäjässään (Liite 6). Myös Norrena (1993, 77) korostaa, että SDP:n toimesta kerätyn terroritilaston tietoihin on suhtauduttava varovaisesti.

⁴¹ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Matkalupatodistusten luettelo 5.4.1918; TA. Terroritilaston kertomus. Teuva. Kristiinan raatihuoneen putkassa teuvalaisten vankien olosuhteet ja ravintotilanne lienevät olleen kohtuullisia, sillä aikaa voitiin kuluttaa muun muassa painien.

⁴² SA. Krs. alue-esikunta 1918. Miehistöluettelot. Från Teuva Kommun i krigstjänst inkallat manskap; SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Kristiinan piiriesikunnan kirje Teuvan esikunnalle 18.4.1918.

⁴³ Myös senaatin kanta asiaan oli ollut, ettei ”punaisia” voitu sulkea kutsunnan ulkopuolelle. Kuitenkin lautakuntien tuli valvoa, ettei epäluotettavia määrättäisi vakinaiseen väkeen (Manninen 1974, 54–55).

⁴⁴ Manninen 1974, 126–128, 190.

epäiltyjä uskallettiin yhä enemmän lähettää rintamalle, täydennyspataljoonaan Vaasaan huhtikuun loppupuolella siirretyistä 17 teuvalaisesta osa palautettiin nopeasti takaisin vankileirille. Teuvalta oli kiirehditty ilmoittamaan, että miehet olivat epäluotettavia.⁴⁵

Huhtikuun puolivälissä 66 kuulusteluissa taipumatonta teuvalaista siirrettiin Kristiinasta Närpiön vankileirille.⁴⁶ Keväällä 1918 Teuvalla vangittujen ja myös lopulta vankileirille joutuneiden miesten lukumäärä oli Etelä-Pohjanmaan mittakaavassa huomattavan suuri. Kristiinankaupungissa, jossa suojeluskunnat kohtasivat todellista vastarintaa, vangittiin 74 punaista ja noin 160 venäläistä sotilasta.⁴⁷ Sen sijaan kunnista, joissa yhteenottoja ei tapahtunut, ainoastaan vahvan työväenliikkeen Kurikka yltää vangittujen lukumäärässä Teuvan tasolle. Suupohjassa teuvalaisten lisäksi vangittiin ainoastaan neljä jurvalaista.⁴⁸ Teuvalla vahvana esiintynyttä asevelvollisuuden vastaista mielialaa korostaa sekin, että työväenliikkeen voimakkaana alueena pidetyllä Etelä-Pohjanmaan Järviseudulla kutsunnasta poisjääntejä ei juuri esiintynyt. Sodan aikana koko seudulla vangittiin 21 henkilöä.⁴⁹ Teuvalaisten reaktio kevään 1918 kutsuntaan oli yllättävän raju verrattuna myös paikkakunnan asukkaiden kuuliaiseen suhtautumiseen sortovuosien kutsuntoihin.

Vuonna 1974 *Vasabladetissa* ilmestyneessä artikkelissa Jalmari Teirilä toteaa, että Närpiön vankileirin teuvalaiset eivät olleet ”punaisia” sanan tavallisessa merkityksessä. Aseisiin miehet eivät olleet tarttuneet, vaan ainoastaan jääneet passiivisesti odottamaan mitä kutsuntamääräysten laiminlyönnistä seuraisi.⁵⁰ Kuitenkin ainakin suurimmalla osalla teuvalaisista asevelvollisuuden vastustuksen lähtökohtana oli mitä ilmeisimmin ”punamielisyys” eli valkoisten sodanpäämäärien vastustaminen. Ohto Manninen olettaa tutkimuksessaan, että miehet, jotka lukeutuivat niin sanottuun työväen luokkaan tai maalaisköyhälistöön, olivat välttämättä taipuvaisia tuntemaan sympatiaa vapaussotaansa käyviä punakaarteja kohtaan, vaikka eivät olisikaan väkivaltaisia menettelytapoja hyväksyneet. Periaatteessa jo passiiviseen vastarintaan asettuminen edellytti ratkaisun

⁴⁵ KA. SVL. Tsvl. Luettelo Närpiön vankileirillä säilytettävistä vangeista; KaA. Jalmari Teirilän henkilöarkisto. Haastattelu (Kaarina Vattula 20.7.1973); Manninen 1974, 190. Teuvan suojeluskunnan arvio täydennysjoukkoihin siirrettyjen vankien luotettavuudesta oli ilmeisen oikea, sillä ainakin Teirilän mukaan osa Vaasaan lähetetyistä suunnitteli rintamalle päästyään loikkaamista punaisten puolelle.

⁴⁶ KaA. Jalmari Teirilän henkilöarkisto. Lehtileikkeet. Kun 75 teuvalaista vietiin v. 1918 Närpiön vankileirille (Kansan Ääni 25.9.1965); Liite 6.

⁴⁷ Aunesluoma & Häikiö 1996, 36.

⁴⁸ Vattula 1976, 147.

⁴⁹ Norrena 1993, 77–78.

⁵⁰ KaA. Jalmari Teirilän henkilöarkisto. Haastattelu (Kaarina Vattula 20.7.1973); Lehtileikkeet. *Forna fångar i Närpes-läger minns köttmål på död häst* (Vasabladet 31.7.1974).

tekemistä vallankumouksen kannattajien hyväksi.⁵¹ Jalmari Teirilän mukaan työväen vakaumuksena Teuvalla oli nimenomaan, ettei ”omia” vastaan voinut lähteä sotimaan.⁵²

Kutsunnoista poisjäämiseen saattoi punaisten mielipiteiden ohella vaikuttaa kuitenkin myös muita syitä tai sitten päätös vastarintaan asettumisesta perustui kokonaan toiseen vaikuttimeen.⁵³ Ensinnäkin asevelvollisuuden vastustuksen perusteena saattoi olla pasifistinen vakaumus. Työväenliikkeen aatteisiin pasifismi oli kuulunut vanhastaan ja vuonna 1917 sotalaitoskysymyksen yhteydessä periaatetta oli korostettu voimakkaasti. Myös Teuvalla työväestö oli ilmaissut näkemyksensä sotalaitoksen turmiollisuudesta tammikuussa 1918, ja lisäksi työväen pidättäytyminen kaartin perustamisesta voidaan ainakin periaatteessa tulkita osoitukseksi väkivallan tuomitsemisesta.⁵⁴ Suojeluskunnan kuulusteluissa aseistakieltäytyjistä ainakin Juho Järvelä ilmoitti, että hän ei kannattanut aseellista toimintaa.⁵⁵

Osaltaan aseistakieltäytyjien ratkaisut saattoivat perustua haluttomuuteen sitoutua sodan kumpaankaan osapuoleen, koska taisteluita käytiin maan kansalaisten kesken. Toisaalta on mahdollista, että puolueettomaksi asettuminen oli osoitus ajatusten epävarmuudesta. Sosialisti, jonka valkoisten propaganda oli saanut vakuuttuneeksi aseellisen kapinan vääryydestä, saattoi ristiriitaisessa tilanteessa pyrkiä välttämään ratkaisun tekemistä punaisten tai valkoisten ”asian” hyväksi. Lisäksi kutsunnoista pois jättäytymistä saatettiin perustella sillä, ettei Vaasan senaattia tai asevelvollisuutta pidetty laillisena. Ohto Mannisen mukaan juridisen asevelvollisuuden vastustus esiintyi usein samoissa henkilöissä kuin niin sanottu punamielisyyskin.⁵⁶

Todennäköisesti usein ainakin kutsunnoista poisjäämisen osasyynä oli sotaan liittyvä kuoleman pelko ja huoli perheen toimeentulosta. Teuvalla kutsuntatilaisuuksia välteltiin ilmeisesti jo sen tähden, että osanoton uskottiin johtavan automaattisesti pakkoon lähteä

⁵¹ Manninen 1974, 136, 245.

⁵² Teirilä 1971, 209.

⁵³ Manninen 1974, 135. Teuvalaisten asevelvollisuuden vastustajien motiiveista on mahdoton tehdä kattavaa erittelyä, sillä vangittujen kuulustelupöytäkirjoista (Tksa. Vs. Kutsunasta poisjääneiden kuulustelupöytäkirjat) vain pieni osa on säilynyt. Lisäksi on kyseenalaista miten hyvin nämä lyhyehköt pöytäkirjat kuvaisivat aseistakieltäytymisten todellisia syitä.

⁵⁴ Manninen 1974, 139–141. Sen sijaan yksikään lähde ei viittaa siihen, että asevelvollisuuden vastustus olisi Teuvalla perustunut uskonnolliseen vakaumukseen.

⁵⁵ Tksa. Vs. Juho Järvelän kuulustelupöytäkirja.

⁵⁶ Manninen 1974, 137–139.

rintamalle.⁵⁷ Todellisuudessa valkoisen Suomen kutsunnoissa paikalle saapuneista vapautettiin noin puolet. Senaatin ja sotilaspiirien ohjeiden ylimalkaisuus aiheutti kuitenkin sen, että eri kutsuntalautakuntien ratkaisut poikkesivat toisistaan. Teuvalla lautakunta noudatti keskimääräistä kireämpiä vapautusperusteita, mutta silti kutsuntaan saapuneista vapautettiin lähes neljännes. Koska kaikkia kelvollisia asevelvollisia ei edes lähetetty rintamalle, teuvalaisilla ei ollut erityistä syytä pelätä kutsuntalautakunnan ratkaisuja. Täten väenotosta vastanneiden miesten toimintaperiaatteet tuskin selittävät poisjääneiden suurta määrää Teuvalla.⁵⁸

Vaikka kutsuntarikkureiden kokouksista ei ole säilynyt viitteitä, Teuvan asevelvollisten laaja vastarinta oletettavasti edellytti kutsunnoista poisjääneiltä ainakin jonkinasteista yhteistä päätöstä asiassa. Juho Perälän esittämät mielipiteet saattoivat osaltaan vaikuttaa asevelvollisten ratkaisuihin, vaikka puheilla ei suoranaisesti olisi kehoitettuakaan miehiä välttelemään kutsuntoja.⁵⁹ Vastarintaan asettuminen ja päätöksen takana loppuun saakka pysyminen olivat joka tapauksessa voimakkaita mielenilmaisuja valkoisten hallitsemalla Etelä-Pohjanmaalla ja vahvoja osoituksia kutsuntarikkureiden vakaumuksesta. Tiivistä kiinnittymistä työväenyhdistyksiin asevelvollisuuden vastustus ei miehiltä kuitenkaan edellyttänyt. Kirkonkylän työväenyhdistyksen jäsenistön vertaamista Närpiön leirin teuvalaisiin vankeihin vaikeuttaa yhdistyksen puutteellisesti säilyneet jäsenluettelot. Perälän työväenyhdistyksen jäsenkunnan osalta vertailu on mahdollista suorittaa, ja tarkastelun hedelmällisyyttä korostaa se, että vankileirille joutuneista 66 teuvalaisesta peräläläisiä oli yli puolet.⁶⁰

Närpiön vankileirin 36 peräläläisestä vangista 19 oli ainakin kerran ajanjaksolla 1911–1918 kirjautunut kylän työväenyhdistyksen jäseneksi. Useampana kuin kahtena vuonna jäsenmaksunsa suorittaneita joukosta oli ainoastaan yhdeksän.⁶¹ Kuten edellä todettiin, edes kerran tapahtunut työväenyhdistyksen jäseneksi kirjautuminen saattoi kuitenkin merkitä vahvaa sitoutumista työväenliikkeeseen. Lisäksi on mahdollista, että kutsuntoja vältelleet kuuluivat työväenkulttuurin monitahoiseen verkostoon, vaikka eivät koskaan

⁵⁷ Tksa. Vs. Antti Syväluoman kuulustelupöytäkirja; Manninen 1974, 144–145.

⁵⁸ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Kutsuntaluettelo 1918; Manninen 1974, 84–85, 104–105, liite 4. Vrt. Viljanmaa 2003, 29.

⁵⁹ Manninen 1974, 166, 172–173.

⁶⁰ Liite 6. Närpiön vankileirille joutuneista teuvalaisista lähes 80 prosenttia oli itsellis- ja työmiesväestöä. Torppareita joukosta oli ainoastaan kaksi.

⁶¹ KaA. Perälän ty. Jäsenluettelot 1911–1918; Liite 6.

maksaneet yhdistysten maksuja. Esimerkiksi Juho Järvelä ei ollut työväenyhdistyksen jäsen, vaikka hän kuulusteluissa ilmoitti menevänsä mieluummin vankeuteen kuin rintamalle. Teuvan suojeluskunnan esikunta leimasi miehen ”täysin punaiseksi”.⁶²

Närpiön Finbyn kylän niin sanotulle Ryssänmäelle, vanhan venäläisen reservikasarmin tiloihin perustetulle vankileirille päätyi kevään 1918 kuluessa noin 450 vankia sekä Suupohjasta että muualta Suomesta. Vankien elinolosuhteet leirillä olivat alkeelliset, ja nälän vaivaamat teuvalaiset joutuivat muun muassa syömään keväällä lumen alta paljastuneen kuolleen hevosen lihaa. Närpiön vankileirillä menehtyi 11 miestä, ja lisäksi leiriltä haettiin useaan kertaan vankeja ammuttaviksi.⁶³ Eräs teloituksista tapahtui Teuvalla huhtikuun puolivälissä. Mahdollisesti Kurikan ja Ähtärin suojeluskuntiin kuuluneet miehet siirsivät kolme ähtäriläistä punakaartilaisista rautateitse Perälään ja ampuivat vangit. Terroritilaston kertomuksen mukaan paikalliset suojeluskuntalaiset kuitenkin viimeistelivät kaartilaisista yhden, eloonjääneen ja kylältä apua hakemaan lähteneen, surman.⁶⁴

Kevättöiden ajan koittaessa yksittäisiä vankeja, kuten peräläläiset Aleksanteri Söderlund ja Iivari Nevala, toimitettiin maataloustöihin vankileirin ulkopuolelle.⁶⁵ Myös monet muut teuvalaiset vangit pyrkivät löytämään helpotusta leirin kurjiin elinolosuhteisiin. Osa vangituista jopa perui aikaisemman vastarintansa ja suostui lähtemään valkoisen armeijan täydennysjoukkoihin.⁶⁶ Osa puolestaan vetosi Teuvan suojeluskunnan esikuntaan katuvaan sävyyn laaditulla anomuksella:

”Tunnustamme kylläkin tehneemme ehkä suurenkin hairahtuksen yhteiskuntaamme kohtaan, ollessamme tottelemattomia yleisille määräyksille, vaan tahtoisimme sitä jollain tavoin korjata etes kättemme töillä yhteiskunnan hyväksi. – – Jos katsotte meidän niin vaarallisiksi olioiksi ettei voita laskea rauhallisten kansalaisten joukkoon, niin ottakaa edes omaan kuntaamme vartioitavaksi ja antakaa työtä ja ruokaa, sillä nyt jos koskaan luulisimme tarvittavan saatavilla olevat työvoimat uhrata tulevan elintarvikepulan poistamiseksi, joka näyttää uhkaavan maataamme tuhoisammin kuin mikään muu vaara.”⁶⁷

⁶² Tksa. Vs. Juho Järvelän kuulustelupöytäkirja.

⁶³ KaA. Jalmari Teirilän henkilöarkisto. Haastattelu (Kaarina Vattula 20.7.1973); Gullmets 1989, 351–353; Paavolainen 1971, 112.

⁶⁴ TA. Terroritilaston kertomus. Teuva; Teirilä 1971, 209.

⁶⁵ KA. SVL. Tsvl. Luettelo Närpiön vankileirillä säilytettävistä vangeista; Manninen 1974, 191.

⁶⁶ Liite 6.

⁶⁷ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Teuvalaisten vankien kirje Teuvan esikunnalle 1.5.1918.

Teuvan esikunnan jäsenet kannattivat vankien käyttöä paikallisena työvoimana: sopiva työkohde vangeille olisi kunnalliskoti. Ilmeisesti hanke ei kuitenkaan ehtinyt toteutua, sillä suurin osa teuvalaisista vapautettiin Närpiön vankileiriltä 12. toukokuuta 1918.⁶⁸ Aseistakieltäytyjien vapautusajankohdan ratkaisi punakaartien antautumista seurannut vankileirien uhkaava täyttyminen. Vaarattomimpia vankeja oli laskettava vapaiksi. Vaikka majuri von Wrightin toukokuun alkupuolella antama määräys pelkästään kutsunnoista poisjäämisen takia vangittujen vapauttamisesta aiheutti kentällä jonkin verran vastustusta, suurin osa asevelvollisuutta vältelleistä vapautettiin seuraavan kahden viikon aikana. Kutsuntarikkureiden muodollisesti tutkintovankeudessa viettämä ajanjakso kesti vain sattumalta lähes yhtä kauan kuin vuoden 1878 asevelvollisuuslaissa oli edellytetty. Koska varsinaisten kapinallisten tuomitseminen veti viranomaisten huomion puoleensa, toukokuun alun määräys kutsuntoja vältelleiden vapauttamisesta sai yleisen armahduspäätöksen luonteen.⁶⁹

Kutsuntarikkureiden vapautusmääräys ei kuitenkaan koskenut maaliskuun alussa 1918 Perälässä vangittua Juho Koivulaa. Touko-kesäkuun vaihteessa, valkoisten keskittäessä vankejaan muutama suureen leiriin, Närpiöstä siirrettiin lähes 400 punavankia Tammisaareen. Koivula oli heidän joukossaan, joten hän Teuvalla vangituista ainoana joutui sekä läheltä todistamaan kesän niin sanotun vankileirikatastrofia että vastaamaan teoistaan valtiorikosoikeudessa.⁷⁰ Tammisaarella järjestetyissä kuulusteluissa Koivula esitettiin ensin vapautettavaksi, mutta ilmeisesti Teuvan suojeluskunnan esikunnan ja yksittäisten paikkakuntalaisten tutkintoasiain tuomarille lähettämät lausunnot muuttivat tilanteen. Teuvalle miestä ei kaivattu, sillä pitäjän esikunnan mukaan ”vapausliikettä” vastaan kiivaasti esiintynyt Koivula oli ”vähemmän kunnollinen kansalainen ja rauhalliselle kansalaiskehitykselle paikkakunnalla häiriöksi”. Lopulta Juho Koivula tuomittiin avunannosta valtiopetokseen kolmeksi vuodeksi kuritushuoneeseen ja lisäksi menettämään kansalaisluottamuksensa vuosiksi. Rangaistuksen täytäntöönpano jätettiin kuitenkin riippuvaiseksi tuomitun käytöksestä viiden vuoden koetusajana.⁷¹

⁶⁸ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Esikunnan kok. ptk:t 3.5.1918, 5.5.1918; Liite 6.

⁶⁹ Vihonen 1977, 14–15; Manninen 1974, 191–192.

⁷⁰ KA. SVL. Tsvl. Närpiöstä lähetettyjen luettelo; Paavolainen 1971, 110. Valtiorikosoikeuksista tarkemmin ks. esim. Vihonen, Lasse 1977.

⁷¹ KA. VRYO 26538 (Juho Koivula). Kuulustelupöytäkirja 18.6.1918, Teuvan esikunnan lausunto 19.6.1918, valtiorikosoikeuden päätös 13.9.1918.

Kesällä 1918 valtiorikosoikeuksissa käsiteltiin myös seitsemän Teuvalla syntyneen tai kirjoilla olleen ja rintamalta vangeiksi joutuneen punakaartilaisen tapaukset. Miehistä viisi oli lähtenyt Teuvalta Etelä-Suomeen töihin jo ennen kevään yhteenottoja.⁷² Suutari Juho Hautaniemi oli puolestaan liittynyt Kristiinan punakaartiin ja ottanut osaa kaupungissa käytyihin taisteluihin.⁷³ Työmies Frans Laiho Perälästä oli maaliskuun lopulla 1918 lähtenyt työnhakuun Poriin, jossa hänet oli, vangitun oman kertomuksen mukaan, pakotettu liittymään punakaartiin.⁷⁴ Valtiorikosoikeuksien miehille langettamat tuomiot vaihtelivat 5 vuoden ehdollisesta lähes 9 vuoden kuritushuonerangaistukseen.⁷⁵ Teuvan esikunnan lausunto pyydettiin vain osassa tapauksista. Vaikka esikunta joutui perustamaan lausuntonsa joko vuosien takaisiin kokemuksiin vangittujen luonteesta ja toiminnasta tai jopa tietoihin vangittujen vanhempien ja sisarusten suhtautumisesta politiikkaan ja sotaan, suojeluskunnan johtomiehet ottivat kantaa. Ainoastaan jyrkän tuomitsevia näkemyksiä suojeluskunnan esikunta ei kuitenkaan esittänyt. Esimerkiksi Teuvalla moitteettomasti käyttäytyneen Matti Vähämäen ei uskottu toimineen ”kiihkoilijana”.⁷⁶ Sen sijaan Esa Järvi sai tuomion:

”Saatujen tietojen mukaan, joiden luotettavuutta emme epäile, on kyseessä oleva vanki viettänyt yhteiskunnalle turmiollista elämää laiskotellen, varastaen, viinaa myyden ja juopotellen, nyt kyllä tämän sodan aikana ei hän ole käynyt täälläpäin, joten emme tiedä hänen osanottoaan sodanaikaisiin tapahtumiin, mutta tunnetun elämän perusteella pidämme häntä yhteiskunnan kehitykselle vaarallisena.”⁷⁷

⁷² KA. VRO 91/128 (Yrjö Mukkala); VRYO 4965 (Esa Järvi); VRYO 10337 (Hjalmar Säntti); VRYO 12890 (Matti Vähämäki); VRYO 16208 (Urho Järvelä).

⁷³ KA. VRYO 279 (Juho Hautaniemi). Valtiorikosoikeuden päätös 27.6.1918.

⁷⁴ KA. VRYO 15847 (Frans Laiho). Kuulustelupöytäkirja 11.6.1918. Frans Laiho oli Perälän työväenyhdistyksen jäsen (KaA. Perälän ty. Jäsenluettelo 1918).

⁷⁵ TsrkA. Teuvan seurakunnan rikosluettelo 1918. Teuvan seurakunnan luetteloihin on merkitty myös Verner Landströmin (VRYO 3620) ja Juho Kuuselan (VRYO 932) saamat tuomiot. Landströmin vaimo oli ilmeisesti kotoisin Perälästä. Kuuselan yhteys Teuvaan ei selviä.

⁷⁶ KA. VRYO 12890 (Matti Vähämäki). Teuvan suojeluskunnan esikunnan lausunto 7.8.1918.

⁷⁷ KA. VRYO 4965 (Esa Järvi). Teuvan suojeluskunnan esikunnan lausunto 8.6.1918.

7.3. Todellisen työväenliikkeen puolustajat

Teuvalla esiintyneet suojeluskuntavastaiset puheet, ilkkumiset ja uhittelut olivat osoitus Vaasan senaatin määräykset ja sodanpäämäärät kyseenalaistavasta ajattelutavasta, toisin sanoen jopa lojaalisuudesta kapinalliselle puoluejohdolle. Julkiset vastalauseet ja passiiviseksi vastarinnaksi kevään 1918 kutsunnan yhteydessä konkretisoitunut vastarinta-asetus ilmeni Teuvalla kuitenkin ainoastaan Kirkonkylässä ja Perälässä. Äystöllä asevelvollisten ja varsinkin työväenyhdistysväen ratkaisut olivat toisenlaiset.

Vaikka tammikuun lopulla 1918 Äystön työväentalon yleisessä työväenkokouksessa oli voimakkaasti arvosteltu Kristiinankaupungin valtauksen lähteneitä miehiä ja kielletty työväenliikkeen jäseniä ryhtymästä yhteistyöhön porvariston kanssa, valkoisen armeijan kokoaminen ei tuottanut ongelmia Äystöllä. Kylän asukkaat eivät ainakaan julkisesti esittäneet asevelvollisuutta vastustavia mielipiteitä, eikä äystöläisiä myöskään jouduttu vangitsemaan aiheettomien kutsuntapoissaolojen vuoksi.⁷⁸ Muun muassa Äystön työväenyhdistyksen puheenjohtaja Urho Ojalampi ja kirjuri Viljami Pulli osallistuivat väenottotilaisuuteen ja lähtivät Pohjois-Hämeen rykmenttiin maaliskuun puolivälissä.⁷⁹

Äystön työväen kuuliaiseen osallistumiseen kutsuntoihin saattoi vaikuttaa kylän sijainti melko kaukana pitäjän keskustasta ja tästä aiheutuen äystöläisten jääminen ulkopuolelle Kirkonkylän ja Perälän asevelvollisten mahdollisesti yhteisesti sopimasta vastarinnasta. Äystöllä vastustusmieliala saattoi tyrehtyä myös työväenliikkeen perinteen ohuuteen ja kokoneiden työväenjohtajien puuttumiseen, koska työväenyhdistys oli toiminut kylässä vasta hieman yli vuoden. Lisäksi on huomattava, että syksystä 1917 lähtien kylässä oli huhuttu ulkoisesta vaarasta, ”etelän roskajoukosta”, ja pohdittu, pitäisikö uhkaa vastaan järjestäytyä. Vaikka huhupuheet olivat myöhemmin osoittautuneet perättömiksi, kevään yhteenottojen puhjettua maakunnan sanomalehdistö välitti jälleen kuvaa Etelä-Suomen ryöstelijöistä ja murhaajista.⁸⁰ Mahdollista on, että valkoisten mielipiteenmuokkaus teki tehtävänsä ja äystöläiset suostuivat ”punaryssien” vastaiseen taisteluun.

⁷⁸ Äystöläinen Verner Viitala joutui vankileirille, mutta hänet vangittiin Kauhajoella. Ks. liite 6.

⁷⁹ SA. Kristiinan alue-esikunta 1918. Miehistöluettelot. Från Teuva Kommun i krigstjänst inkallat manskap; Liite 5. Senaatin asetuksella (16.3.1918) muun muassa elintarvikelaatukunnan jäsenet vapautettiin sotapalveluksesta, mutta ilmeisesti Viljami Pulli ehti lähteä sotaan ennen kuin Teuvalla tiedettiin määräyksestä (Vaasa 19.3.1918, *Asevelvollisuus*; Manninen 1974, 90).

⁸⁰ Manninen 1975, 451–454. Ks. myös esimerkiksi Suupohjan Kaiku 7.2.1918, *Punakaartilaisryssien raakamaisuutta* tai Suupohjan Kaiku 26.2.1918, *Punakaartien murharaivo*.

Kuuliaisen kutsuntaosanoton lisäksi Äystön työväenyhdistyksen jäsenet toivat julki lojaalisuutensa valkoiselle hallinnolle *Vaasa*-lehdessä 18. huhtikuuta. Kirjoituksessa nimeltä *Työväki herää* äystöläiset julistivat tuomionsa ”punakaartilaisuudelle”:

”Me allekirjoittaneet – – tuomitsemme punakaartien aseellisen toiminnan aivan harhaanjohtavana ja työväenaatetta alentavana tekona; sen tähden lausumme jyrkän paheksumisemme punakaartilaisten terroristisista toimista sekä Suomen työväenliikkeen yhteyteen syntyneistä kaikista aseellisista joukoista.”

Äystön työväenyhdistyksen jäsenten julkilausumassa todetaan, että syy kansalaissodan syttymiseen oli punakapina. Venäläisen sotaväen mielivaltaiset teot ja punakaartilaisten aseellinen toiminta olivat pakottaneet laillisen hallituksen joukot tarttumaan aseisiin – tehdäkseen lopun ”venäläisestä sorrosta” ja riisuakseen punakaartit aseista. Erityisesti Äystön työväenyhdistysväkeä huoletti kuitenkin se, että ”tervettä elonvoimaa kuvaava” työväenaatteen punalippu oli tahrattu vereen. Äystöläisten mukaan Marxin ja Kautskyn oppeihin perustuvaan työväenaatteeseen veriteot eivät kuuluneet. Koska myös SDP:n puolueohjelmassa rauhanaatteen toteuttamista oli korostettu, punakaartien aseellinen toiminta ja anarkia olivat sosialismin vihollisia. Sen sijaan todellisen työväenaatteen tarkoitus oli ”rauhallisin keinoin valistaa ja kasvattaa työväenluokkaa inhimillisesti vaalilipun avulla oikeuksiaan hankkimaan”.⁸¹

Se, missä määrin Äystön työväenyhdistyksen julkilausumassa oli kysymys vilpittömästä mielipiteestä, on vaikea kysymys. Välttämättä Äystön työläiset eivät uskoneet kaikkia porvarillisten sanomalehtien ja valkoisten esittämiä tietoja muun muassa punakaartien murhatöistä. Työväenyhdistyksen huhtikuun 14. päivän kokouksen pöytäkirjassa, joka toimi *Vaasa*-lehden kirjoituksen pohjana, sekä myös julkaistussa kannanotossa esitetyt arviot sodan syistä ja kevään tapahtumista on varustettu ehdolla ”saamiemme tietojen mukaan”. Sodan toisen osapuolen näkökulmiin äystöläiset eivät voineet kannanottoaan perustaa, sillä työväenlehtiä ei ilmestynyt valkoisessa Suomessa keväällä 1918.⁸²

Sen sijaan on hyvin todennäköistä, että Äystön työväenyhdistyksen punakaartilaisten aseellista toimintaa paheksuneeseen kannanottoon vaikutti suojeluskunnan painostus.

⁸¹ *Vaasa* 18.4.1918, *Työväki herää*. Äystön yhdistys ei ollut ainoa työväenjärjestö Etelä-Pohjanmaalla, joka keväätalvella 1918 julkisesti paheksui kapinaa ja punakaartilaisia (Manninen 1975, 457–458).

⁸² TA. Äystön ty. Kok. ptk. 14.4.1918; *Vaasa* 18.4.1918, *Työväki herää*; Manninen 1975, 451.

Kuten edellä todettiin, Perälän suojeluskuntalaiset olivat jo maaliskuun alussa esittäneet Teuvan esikunnalle, että pitäjän työväenyhdistyksiltä vaadittaisiin julkiset ilmoitukset erityisesti siitä, kannattivatko ne hallituksen johtamaa ”vapaustaistelua kotimaisia ja vieraita rosvoja ja raakalaisjoukkoja vastaan”.⁸³ Kuitenkin vasta huhtikuussa, samalla kun kutsunnoista poisjääneitä vangittiin, paikallinen esikunta ryhtyi toimiin. Ilmeisesti suojeluskuntalaiset kokivat sekä yleisen sotatilanteen että oman valtansa paikkakunnalla niin turvatuksi, että myös pitäjän niihin työläisiin, jotka eivät vastarintaan olleet asettuneet, voitiin kiinnittää huomiota.⁸⁴ Äystön työväenyhdistyksen kokous, jossa 18. huhtikuuta *Vaasassa* julkaistu kannanotto laadittiin, järjestettiin nimenomaan Teuvan esikunnan kehotuksesta.⁸⁵ Lisäksi huhtikuun puolivälissä esikunnassa nostettiin esiin Äystön työväentalolla tammikuuta lopulla 1918 järjestetyn kokouksen pöytäkirja. Sen pykälien tarkan sisällön selvittäminen annettiin Aleksanteri Riihimäen tehtäväksi.⁸⁶

Yksi osoitus valkoisten valistustyön ja suojeluskunnan painostuksen vaikutuksesta on se, että Äystön työväenyhdistyksen julkilausumassa esitetty arvio sodan syttymisen syystä on yhteneväinen niin sanotun *vapaussota*-käsitteen kanssa.⁸⁷ Lisäksi äystöläisten kannanilmaus myötäilee valkoisten sotapropagandan yleistä toteamusta, että todellinen sosialismi oli kaukana kansalaissodan aloittaneesta anarkismista.⁸⁸ Julistuksellaan kylän työväenyhdistys vastasi myös siihen vaatimukseen, jonka nimimerkki *Maalainen* oli esittänyt *Suupohjan Kaiussa* maaliskuun lopulla. Suojeluskunnan luvalla järjestetyssä kokouksessa joukko Suupohjan maaseudun sosialisteja sanoutui irti ”punaryssistä”.⁸⁹ Sodan lopputuloksen vähittäinen selviäminen ja suojeluskuntalaisten paineen kiristyminen saattoivat vaikuttaa siten, että työväenliikkeen jäsenet Äystöllä toivat korostuneesti esiin valkoisen puolen näkemyksiä yhteenoton luonteesta.

Toisaalta Äystön työväenyhdistyksen julkilausumaan sisältyy myös samoja piirteitä kuin *Työmies*-lehdessä ensin 10. huhtikuuta 1918 julkaistuun vetoamukseen sodan rauhanomaisen lopettamisen puolesta ja sitten kuusi päivää myöhemmin punakaarteille osoitettuun antautumiskehotukseen. Kapinasta erillään pysyneiden sosialidemokraattien,

⁸³ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Kirje Perälän osastolta 3.3.1918.

⁸⁴ Huhtikuussa Teuvan suojeluskunnan esikunta katsoi muun muassa mahdolliseksi vähentää vahtimiesten määrää pitäjässä (SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Esikunnan kok. ptk. 13.4.1918).

⁸⁵ TA. Äystön ty. Kok. ptk. 14.4.1918.

⁸⁶ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Esikunnan kok. ptk. 18.4.1918.

⁸⁷ Vuoden 1918 sodan nimityksistä ks. esim. Manninen 1982.

⁸⁸ Manninen 1975, 453.

⁸⁹ Suupohjan Kaiku 26.3.1918, *Mitä aikamme vaatii sosialisteilta?*; Manninen 1974, 458.

kuten Matti Paasivuoren ja Väinö Tannerin, laatimissa kirjoituksissa korostettiin, että syypäitä vallankumousyritykseen olivat toisaalta bolshevismi ja toisaalta Suomen työväenliikkeen johto. Väkivaltainen vallankumous ei vetoomusten laatijoiden mukaan ollut muuta kuin tuhoisaa, koska se vaaransi järjestötoiminnalla ja eduskuntatyöllä jo saavutetut tulokset.⁹⁰

Toni Viljanmaan mukaan Äystön työväenyhdistyksen huhtikuun julkilausuma merkitsi sitä, että yhdistyksen suhtautuminen kapinaan muuttui pääläelleen sitten tammikuun 1918.⁹¹ Näin ei kuitenkaan ollut. Äystön työväenyhdistyksen kannanotot tammikuussa olivat kytkeytyneet yleiseen sotalaitoskysymykseen ja siihen, pitäisikö pitäjään perustaa suojeluskunta ulkoa tulevan vaaran torjumiseksi. Vaikka yhdistys arvosteli kovin sanoin Kristiinankaupunkia valtaamaan lähteneitä suojeluskuntalaisia ja kielsi jäseniään heidän kanssaan yhteistoimintaan ryhtymästä, äystöläiset eivät missään vaiheessa ilmaisseet hyväksyvänsä punakaartien aseellista toimintaa. Tammikuun lopulla laajan yhteenoton syttymistä tuskin edes nähtiin mahdollisena. Huhtikuussa Äystön työväenyhdistys korosti aikaisemman linjansa mukaisesti sodan turmiollisuutta ja sitä, että eteenpäin voitiin päästä ainoastaan reformistisilla keinoilla eduskuntatyön kautta. Vaikka myös työväenyhdistyksen jäseniä oli lähtenyt mukaan kukistamaan ”todellisen sosialismin” vihollisia, aseisiin tarttuminen ei edelleenkään ollut äystöläisille ratkaisu. Tästä syystä on johdonmukaista, että yhdistys sanoutui irti punakapinasta.⁹²

Kutsuntaan osallistumista ja yhdistysten julkilausumia voimakkaampi osoitus työväen asettumisesta valkoisten sodanpäämäärien taakse oli työväenyhdistysten yksittäisten jäsenten vapaaehtoinen liittyminen suojeluskuntaan. Ohto Mannisen mukaan Teuvalla sosialisteja hakeutui suojeluskunnan jäsenyyteen jo helmikuussa, kun paikkakunnalle oli saapunut tietoja punaisten ”roistotöistä”.⁹³ Toisaalta työväenyhdistysten jäsenten henkilökohtaisiin ratkaisuihin saattoivat vaikuttaa niin suojeluskuntalaisten taivuttelu kuin sodan kääntyminen punakaarteille tappiolliseksi. Tähän viittaa ensinnäkin se, että työväenliikkeen jäsenten hakemuksia suojeluskuntaan liittymisestä käsiteltiin Teuvan

⁹⁰ Hurri 1991, 117; Soikkanen 1975, 309–312.

⁹¹ Viljanmaa 2003, 30–31.

⁹² Myös SDP:n piirisihteeri Penttala oli arvioinut tammikuussa 1918, ettei eteläpohjalainen maatyöläinen lähtisi yhteiskunnallista vallankumousta yrittämään. Penttalan mukaan maakunnan järjestyskaartitkin oli muodostettu ainoastaan suojelemaan työväestön etuja – ei hyökkäämään. (Manninen 1975, 431)

⁹³ Manninen 1974, 458. Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen toimintakertomuksessa vuodelta 1918 todetaan, että yhdistyksen jäsenkirjuri Yrjö Viitanen ”meni heti vapaaehtoisena valkoiseen armeijaan”.

esikunnassa varsinaisesti vasta huhtikuun alusta lähtien. Toiseksi suojeluskunnan johto asetti jäsenyyden myöntämiselle tutun vaatimuksen. Ellei suojeluskuntaan pyrkivän henkilön yhdistys ollut julkisesti esittänyt irtisanoutumistaan kapinasta, hakijan tuli tehdä se henkilökohtaisesti. Suutari Emil Kiviluoman, Kirkonkylän työväenyhdistyksen varapuheenjohtajan, esittämään anomukseen esikunta vastasi seuraavasti:

”Siihen nähden, että täkäläinen työväenyhdistys ei julkisesti ole erottautunut punakaartilaisista eikä sen johtohenkilöt ole toimineet siihen suuntaan, että punakaartilaisitoimet olisivat heidän keskuudessa tulleet asianmukaisesti paljastetuiksi, ei esikunta voi täkäläisen työväenyhdistyksen johtohenkilönä hakijaa ottaa jäseneksi Teuvan suojeluskuntaan tällä kertaa ennen kuin julkisesti sanomalehdessä ilmoittanut luopuvansa sanotusta yhdistyksestä mainituilla perusteilla.”⁹⁴

Huhtikuun loppupuolella Emil Kiviluoma ilmoitti *Vaasa*-lehdessä sanoutuvansa irti Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen jäsenyydestä. Samalla Kiviluoma lausui tuomionsa kapinaan nousseelle Suomen työväenliikkeen johdolle ja punakaarteille.⁹⁵ Seuraavina viikkoina Kirkonkylän työväenyhdistyksen jäsenten vastaavia tiedonantoja julkaistiin *Vaasa*-lehdessä niin paljon, että toukokuun puolivälissä lehdessä ihmeteltiin, keitä enää oli jäljellä työväenyhdistyksessä. Samalla nimimerkki *Vastausta kaipaava* kummasteli, miksi Kirkonkylän yhdistys ei ollut vielääkään kantaansa ilmoittanut.⁹⁶

⁹⁴ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Esikunnan kok. ptk. 2.4.1918.

⁹⁵ Vaasa 23.4.1918, *Luopumus työväenyhdistyksistä*.

⁹⁶ Vaasa 15.5.1918, *Teuvan työväenyhdistyksille*.

8. Demokratian toinen läpimurto

8.1. Vankileiriltä valtuustoon

Vuoden 1918 yhteenottojen päätyttyä Suomessa vallitsi valkoisen terrorin ja häviäjien syrjimisen aika. Kaikissa porvarillisissa ryhmissä koettiin tarpeelliseksi työväenliikkeen ja sen toimien valvonta, ja tähän tarpeeseen vastasi erityisesti suojeluskuntaliike. Sen lisäksi että suojeluskuntajärjestö aseellisena ulkoparlamentaarisena voimana määritteli työväenliikkeen poliittisen toiminnan rajoja, järjestön olemassaolo ilmensi sitä vahvaa epäluuloa edustuksellista demokratiaa kohtaan, jonka väkivaltaisuuksien puhkeaminen jätti jälkeensä.¹ Suomen sosialidemokraattisen puolueen ja työväenjärjestöjen toiminta elpyi kuitenkin nopeasti sodan jälkeen. Etelä-Pohjanmaalla työväenyhdistysten toiminta käynnistyi uudelleen jopa vilkkaammin kuin maan eteläisissä osissa. Esimerkiksi Lapualla työväenyhdistys sai luvan toimia jo kesäkuussa 1918, ja saman vuoden lopulla sosialidemokraattinen sanomalehti *Työläinen* sai jälleen ilmestymisluvan.²

Teuvalaisten kutsuntakieltäytyjien palattua Närpiön vankileiriltä myös paikkakunnan työväenyhdistykset pyrkivät nopeasti aloittamaan uudelleen osin keskeytyksissä ollutta toimintaansa. Teuvan Kirkonkylän ja Äystön työväenyhdistykset saivat suojeluskunnan esikunnalta luvan kokoontua jo 26. toukokuuta. Yhdistysten oli kokouksissaan tarkoitus käsitellä taloudellisia ja käytännöllisiä asioitaan. Työväenyhdistystoiminnan vapautta esikunnan myöntämät kokoontumisluvat eivät kuitenkaan tarkoittaneet. Kokoukset järjestettiin suojeluskunnan tarkan valvonnan olla, sillä niihin osallistui myös esikunnan jäseniä.³ Kirkonkylän työväenyhdistyksen ensimmäinen kokoontuminen tammikuun jälkeen ajankohtaisti samalla sen vaatimuksen, jonka nimimerkki *Vastausta kaipaava* oli esittänyt *Vaasa*-lehdessä toukokuussa. Ottaakseen kantaa kevään tapahtumiin ja ”puolueen toimintaan” yhdistys päätti pyytää esikunnalta luvan uudelle kokoukselle.⁴

Varsin vajaalukuisena vielä toukokuun lopulla 1918 kokoontuneen Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen kannanotto julkaistiin *Vaasassa* kesäkuun puolivälissä. Lehdessä

¹ Saarela 1996, 21; Paasivirta 1957, 230–254. Epäluulo edustuksellista demokratiaa kohtaan näkyi myös syksyn 1918 yrityksestä tehdä Suomesta monarkia ja kesällä 1919 hyväksytystä hallitusmuodosta.

² Rantatupa 1989, 63; Soikkanen 1975, 327–328.

³ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Esikunnan kok. ptk. 23.5.1918, KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk. 26.5.1918; KaA. Jalmari Teirilän henkilöarkisto. Haastattelu (Kaarina Vattula 20.7.1973); TA. Äystön ty. Kok. ptk. 26.5.1918.

⁴ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk. 26.5.1918; *Vaasa* 15.5.1917, *Teuvan työväenyhdistyksille*.

aiemmin esitettyyn ihmettelyyn viitaten kirjoituksessa todettiin, ettei työväenyhdistys kokonaisuudessaan ollut ilmoittanut kantaansa punakaartilaiden kapinaan, koska sen puheenjohtaja oli ollut ”estettynä” kutsumasta jäseniä kokoon julkilausumaa antamaan. Nyt yhdistysväen näkökanta ilmoitettiin seuraavasti:

”Kirkonkylän työväenyhdistys – – ei ole koskaan eikä vastakaan tule kannattamaan mitään aseellista toimintaa, joka on noussut Suomen sosialidemokraattisen puolueen nimessä kapinaan Suomen laillista hallitusta vastaan ja siten veriin tahrannut puhtaan työväenaatteen. – – Yhdistys sitoutuu ja tahtoo kannattaa Suomen laillista hallitusta.”

Kirkonkylän yhdistyksen kannanilmaisun laativat todennäköisesti samat miehet, jotka vain hieman aiemmin olivat vapautuneet Närpiön vankileiriltä. On vaikea arvioida, miten paljon mielipidekirjoituksen sanamuotoon vaikuttivat paikallisen suojeluskunnan painostus ja sodan lopputuloksen selviäminen. Minkäänlaista uhittelua tai valkoisten sodanpäämäärien kritiikkiä työläiset eivät kuitenkaan esittäneet. Huomionarvoista on sekin, että julkilausumassa ei mainita lainkaan syytä siihen, miksi työväenyhdistyksen puheenjohtaja ei ollut voinut aiemmin keväällä kokouskutsua antaa. Todellisuudessa Jalmari Teirilä oli ollut vangittuna. Sanomalehtiartikkelissa viitataan myös siihen, että kannanilmaisun laadintaa varten järjestettyyn kokoukseen saapui ainoastaan pieni osa työväenyhdistyksen jäsenistä. Suurin osa heistä oli sotapalveluksessa – siis valkoisissa joukoissa!⁵ Tämä tosiseikka yhdessä julkilausuman kanssa suhteellistaa merkittävästi teuvalaisen työväen vastarintahalukkuuden laajuutta.

Työväenyhdistysten punakapinan tuomitsevista mielenilmauksista ja varsin pian sodan jälkeen järjestetyistä kokouksista huolimatta säännölliseen työväenyhdistystoimintaan tai esimerkiksi iltamien järjestämiseen ei Teuvalla ollut vielä mahdollisuuksia.⁶ Tämän saivat kesällä 1918 kokea erityisesti Äystön työväenyhdistyksen jäsenet, jotka pyrkivät hankkimaan toimintavapauden muuttamalla yhdistyksensä sääntöjä. Viranomaisten luvalla 28. heinäkuuta järjestetyssä kokouksessa kylän työväki hyväksyi johtokunnan jäsenen Uno Virtasen laatiman sääntömuutosehdotuksen, jolla yhdistys muutettiin

⁵ Vaasa 13.6.1918, *Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen kannanilmaisu*. (Kursivointi MV:n)

⁶ Iltamalupia Teuvan suojeluskunnan esikunta ei työväenyhdistyksille kesällä 1918 myöntänyt. Ks. esim. SA. Teuvan sk. Esikunnan kok. ptk:t 4.6.1918, 8.6.1918.

työväestön ”paikalliseksi sivistys- ja valistuslaitokseksi”.⁷ Työväenyhdistyksen uusien sääntöjen ensimmäinen pykälä kuului seuraavasti:

”Äystön työväenyhdistyksen tarkoituksena on – – kehittää ja kasvattaa työväenluokkaa oikein ymmärtämään sosialidemokraatin puhtaita periaatteita. Pääasiallisesti kohdistuen toimintansa henkisen kasvatuksen herättämiseksi työväen keskuudessa, niin muodoin saattamalla työväestössä heräämään jaloja harrastuksia isänmaallisuuden ja lainkuuliaisuuden nimissä.”⁸

Sääntömuutoksen yhteydessä Äystön työväenyhdistysväki sanoutui irti työväenliikkeen johdosta, jonka sekaantuminen kapinaan maan laillista hallitusta ja eduskuntaa vastaan oli johtanut Suomen työläisliiton alaisten yhdistysten toimintaoikeuksien menetykseen. Hakiessaan vahvistusta Vaasan läänin maaherralta yhdistyksen sääntöjen muutokselle Äystön työväen edustajat korostivat, ettei työväenyhdistys ollut millään tavalla ottanut osaa punakaartien vallankaappausyritykseen, vaan tuominnut kaartien toiminnan ”aivan harhaanjohtavaksi ja työväenaatetta alentavaksi teoksi”. Todisteena näkökannastaan äystöläiset esittivät maaherralle *Vaasassa* julkaistun selostuksen yhdistyksen huhtikuun 14. päivän kokouksesta.⁹

Teuvan suojeluskunnan Äystön osaston jäsenet reagoivat nopeasti työväenyhdistyksen sääntömuutoshakemukseen. Kirjeessään maaherralle heinäkuun lopulla kylän esikunnan jäsenet, tietämättä edes työväen hakemuksen tarkkaa sisältöä, suosittelivat anomuksen hylkäämistä. Suojeluskuntalaisten kannanotossa epäiltiin työväenyhdistyksen jäsenistön luotettavuutta ja korostettiin yhdistystoiminnan vapauttamisen vaarallisuutta. Ilmeisesti paikkakunnan työväen epäluotettavuutta painavampi peruste yhdistyksen toiminnan kahlitsemiseen oli kuitenkin se, että Äystö sijaitsi kaukana pitäjän keskustasta ja oli siten ainakin poliisiviranomaisten tiukan kontrollin ulottumattomissa. Esikunta pelkäsi, että mikäli yhdistystoiminta sallittaisiin, muiden kuntien ”huono kansanainees” saattaisi kokoontua Äystölle.¹⁰

Elokuussa Vaasan lääninkanslia kehotti Teuvan suojeluskunnan esikuntaa antamaan lausunnon Äystön työväenyhdistyksen sääntömuutosta koskevassa asiassa. Esikunnan

⁷ TA. Äystön ty. Kok. ptk. 28.7.1918, vuosikertomus 1918.

⁸ TA. Äystön ty. Yhdistyksen 28.7.1918 hyväksymät säännöt.

⁹ TA. Äystön ty. Kok. ptk. 28.7.1918; kirje Vaasan läänin maaherralle 29.7.1918.

¹⁰ TA. Äystön ty. Äystön suojeluskunnan esikunnan kirje Vaasan läänin maaherralle 31.7.1918.

päällikkö Oskari Säntti, jonka suojeluskuntalaiset valtuuttivat lausunnon antajaksi, asetui painokkaasti vastustamaan toimintaoikeuksien myöntämistä – ajankohta oli liian aikainen. Säntti totesi, että Äystön työväenyhdistyksen kapinan tuominnut kannanotto huhtikuussa 1918 oli vain uskottelua, joka oli tehty vasta kun julkinen vastustaminen oli osoittautunut turhaksi. Erityisesti Teuvan suojeluskunnan päällikköä sapetti julkisille paikoille tammikuun lopulla naulattu työväenyhdistyksen julistus, jossa työväki Sänttin mukaan herjasi Kristiinan valtauksen valmistautuneita kyläläisiä. Säntti korosti, että kyseinen julistus, jonka hän liitti lausuntoonsa, osoitti yhdistyksen toiminnan olleen ”kiihköllistä ja sosialistien silloisen toiminnan mukaista”. Kaiken lisäksi Oskari Säntti epäili, että mikäli paikalliselle työväellä olisi ollut edes ”toivonkipinä päästä voitolle” aseellisella tai kiihotustoiminnalla, he olisivat siihen tarttuneet.¹¹

Suojeluskuntalaisten lausunnot osoittavat, että vielä kesällä 1918 työväenyhdistysten normaalille toiminnalle ei ollut sijaa Teuvalla. Todellista uhkaa yleiselle järjestykselle paikkakunnan työläiset tuskin edustivat, kun ottaa huomioon, että punakaartit oli lyöty ja että äystöläiset eivät aikaisemminkaan olleet osoittaneet intoa aseelliseen toimintaan. Kevään 1918 sotatapahtumien jäljiltä mielet olivat kuitenkin yleisesti kuohuksissa, ja Äystön työväenyhdistysväki joutui maksamaan tammikuun kannanotoistaan. Sillä ei ollut merkitystä, että työläiset olivat sodan aikana esiintyneet passiivisen rauhallisesti ja lopulta myös ilmaisseet tuomionsa punakapinalle. Tärkeämpää oli sen sijaan, että he ylipäättään olivat kyseenalaistaneet suojeluskuntalaisten pyrkimykset ja aseistautumisen tilanteessa, jossa ei vielä välttämättä osattu ennakoita taistelujen syttymistä tai ainakaan sodan lopullista laajuutta. Syyskuun puolivälissä 1918 Vaasan läänin maaherra ilmoitti Äystön työväenyhdistykselle hylänneensä sen sääntömuutoshakemuksen.¹²

Teuvan työväenyhdistysten toiminta vapautui lopullisesti 15. joulukuuta 1918, jolloin Kirkonkylän ja Perälän yhdistykset, mitä ilmeisimmin suojeluskunnan esikunnalta luvan saaneina, ryhtyivät järjestämään toimintaansa uudelleen. Kirkonkylän työväenyhdistys päätti olla kääntymättä maaherraviraston puoleen iltamien ja muiden huvitilaisuuksien järjestämistä koskevassa lupa-asiassa, koska se katsoi, että maassa oli ”lain suojaama yhdistymis- ja kokoontumisvapaus”. Sen sijaan paikalliset työläiset päättivät tiedustella

¹¹ SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Esikunnan kok. ptk:t 1.8.1918, 14.8.1918, esikunnan kirje läänin maaherralle 14.9.1918; TA. Äystön ty. 10-vuotiskertomus, Vaasan lääninkanslian välipäätös 9.8.1918.

¹² TA. Äystön ty. Kok. ptk. 29.9.1918, maaherran päätös 18.9.1918.

väliaikaiselta puoluetoimikunnalta, oliko heidän luvallista järjestää huvitilaisuuksia.¹³ Äystöllä työväentoiminta virisi uudelleen yhdistyksen pöytäkirjamerkintöjen perusteella tammikuussa 1919. Sen sijaan Horossa työväenyhdistyksen toiminta tyrehtyi sota-ajan seurauksena, kuten edellä todettiin.¹⁴

Selittäessään Suomen työväenliikkeen nopeaa toipumista kevään 1918 koettelemuksista Hannu Soikkanen olettaa, että hakeutumalla pikaisesti järjestöihin työväestö pyrki sekä suojautumaan liikkeen ulkopuolisia vastaan että häivyttämään hävityn sodan jälkeensä jättämää turvattomuuden tunnetta.¹⁵ On huomattava, että Teuvan työväenyhdistysten jäsenten aikaisempina vuosina osoittama toimintavalmius ei samalla tavalla kadonnut sodan ja sen jälkiselvittelyjen johdosta kuin teloituksista ja yhteenotoista kärsineiden alueiden työläisten.¹⁶ Toisaalta valkoisen vallan puristukseen joutuneet ja jopa vankileiriajan kokeneet työväenliikkeen teuvalaiset jäsenet saattoivat myös etsiä turvaa työväentaloilta. Osoituksena toiminnan ripeästä aloittamisesta on muun muassa se, että tammikuussa 1919 Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistyksen vuosikokous kokosi noin 40 kuntalaisen osanottajajoukon. Lisäksi yhdistyksen jäsenet ryhtyivät välittömästi vuoden alussa puurtamaan uuden työväentalon rakennusurakan parissa, mikä osaltaan edesauttoi yhdistystoiminnan elpymistä.¹⁷

Teuvan työväenyhdistysten jäsenluetteloiden ja -tilastojen perusteella pitkälle meneviä johtopäätöksiä yhdistystoiminnan elpymisestä vuoden 1919 aikana on kuitenkin vaikea tehdä. Kokonaiskuvan rakentamista haittaa erityisesti Kirkonkylän työväenyhdistyksen jäsentietojen puuttuminen. Työväentoiminnan aktivoitumiseen paikkakunnalla viittäisi se, että Perälän työväenyhdistyksen jäsenmäärä kohosi sodan jälkeisenä vuonna jopa vallankumousvuoden 1917 lukeman yläpuolelle. Toisaalta Äystön yhdistys vaikuttaa kärsineen raskaasti poikkeuksellisen ajan tapahtumista. Sen jäsenmäärä jäi vuonna 1919

¹³ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk. 15.12.1918, 20-vuotishistoriikki; KaA. Perälän ty. Kok. ptk. 15.12.1918. Ensimmäisissä kokouksissaan paikkakunnan työväenyhdistykset päättivät myös lähettää Juho Perälän ylimääräiseen puoluekokoukseen Helsinkiin.

¹⁴ TA. Äystön ty. Kok. ptk. 5.1.1919; Teirilä 1971, 211.

¹⁵ Soikkanen 1975, 327–328.

¹⁶ Saarela 1996, 310–311.

¹⁷ KaA. Teuvan Kirkonkylän ty. Kok. ptk. 6.1.1919; KaA. Jalmari Teirilän henkilöarkisto. Haastattelu. Vuoden 1918 sodan seurauksena Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistys ei ollut taloaan menettänyt. Uuden työväentalon rakennusurakassa oli kyse yhdistyksen omasta, vapaaehtoisesta hankkeesta.

jopa pienemmäksi kuin vuonna 1918, vaikka normaali jäsenrekrytointi oli ollut mahdotonta sodan ja sen jälkiselvittelyjen aikana.¹⁸

Mikäli huomioidaan tiedot pitäjän työväenyhdistysten 1920-luvun alun jäsenmääristä, vaikuttaa siltä, että Teuvan Kirkonkylän ja Perälän yhdistykset onnistuivat säilyttämään asemansa ja jäsenistönsä sodan jälkeen paremmin kuin Äystön työväenyhdistys. Tämä ei välttämättä selity sillä, että Kirkonkylän ja Perälän työläisten ratkaisut keväällä 1918 poikkesivat äystöläisten vastaavista. Tosin Kirkonkylän ja Perälän työväen johtomiesten vankileirikokemuksilla saattoi olla jossain määrin vaikutusta asiaan.¹⁹ Erityisesti on kuitenkin huomattava, että Äystön työväenyhdistys menetti voimaansa vuoden 1918 sodan ja suojeluskunnan paikallisen ylivallan seurauksena siitä ilmeisestä syystä, että työväenliikkeen perinne oli kylässä ohuempaa kuin Perälässä tai Kirkonkylässä. Selitys Äystön työväentoiminnan elpymisen ainakin osittaiseen epäonnistumiseen saattaa olla myös varsin yksinkertainen ja käytännöllinen. ”Olosuhteiden takia”, kuten yhdistyksen kirjuri Viljami Pulli asian ilmaisi, työväenyhdistyksen vaikutuspiiristä oli poistunut monia innokkaita ja toimintakykyisiä miehiä vuonna 1918.²⁰

Teuvan työväenyhdistysten jäsenmääriä selvemmin työväenliikkeen toiminnan nopeaa ja kattavaa käynnistymistä osoittaa paikallisen työväen osanotto pitäjän ensimmäisiin kunnanvaltuustovaaleihin. Kuten edellä todettiin, kunnallisvaalien järjestäminen oli kevään 1918 poikkeuksellisen ajan johdosta päätetty siirtää myöhempään ajankohtaan. Syyskuun alussa Teuvan kunnallislautakunta otti valtuustoasian jälleen käsittelyyn, ja saman kuukauden lopulla kuntakokous teki päätöksen kunnallisvaalien järjestämisestä vaalilain mukaisesti joulukuun alussa. Koska valmistautumisaika jäi kuitenkin lyhyeksi, ensimmäiset yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuvat kunnanvaltuustovaalit toimitettiin Teuvalla lopulta 27. joulukuuta 1918.²¹

¹⁸ TA. Teuvan ty. Jäsentilasto 1919; TA. Äystön ty. Jäsenluettelot 1918–1919; KaA. Perälän ty. Jäsenluettelo 1918, tilasto 1919.

¹⁹ Vrt. Viljanmaa 2003, 47.

²⁰ TA. Äystön ty. Vuosikertomus 1918.

²¹ Suupohjan Kaiku 27.8.1918, *Kuulutus*, 10.9.1918, *Teuvan kuntakokous*, 15.10.1918, *Kunnallisvaalit*, 7.12.1918, *Kuulutus*; Perttula 1995, 33.

Taulukko 10. Kunnallisvaalien (27.12.1918) tulokset Teuvalla.

	Äänimäärä	% äänistä	Valtuustopaikat
Sosialistit	850	44,0	12
Maalaisliitto	631	32,6	9
Suomalainen puolue	453	23,4	6

Lähde: TiKA. Kunnallisvaalien tulositilaukset. Teuvan kunnallisvaalit 1918.

Vuoden 1918 lopulla ympäri Suomen järjestetyissä kunnallisvaaleissa kilpailu käytiin yleensä porvariston ja sosialistien välillä.²² Teuvalla porvaripuolueiden yhteisrintama kuitenkin hajosi, sillä maalaisliitto ja suomalainen puolue päättivät käydä vaaleihin omilla listoillaan. Porvaripuolueiden välisessä vaalikamppailussa parempaan tulokseen ylsi lopulta maalaisliitto, mikä saattoi ainakin osittain olla seurausta siitä, että puolueen paikallisosastot olivat aktivoituneet kunnallisvaalien alla. Ensimmäinen maalaisliiton osasto oli Teuvalla järjestäytynyt jo vuonna 1907 – osaston toiminnan säännöllisyydestä ei tosin ole säilynyt tietoja – ja puolueen paikallisosastoverkoston yleisesti laajentuessa ainakin Perälään oli perustettu oma maalaisyhdistys vuoden 1917 lopulla.²³ Lisäksi maalaisliittolaisten kunnallisvaaleihin kohdistamasta kiinnostuksesta on osoituksena se, että vaaliasioita käsitelleeseen Teuvan maalaisliittoyhdistyksen kokoukseen oli vuoden 1918 alussa saapunut edustajia paikkakunnan jokaisesta kylästä paitsi Horosta.²⁴ Myös suomalaisen puolueen paikallisosasto oli Teuvalle perustettu jo valtiopäivä uudistuksen aikoihin, mutta sen toiminnan aktiivisuudesta kunnallisvaaleissa ei ole säilynyt viitteitä. Kokoomuspuolueen osasto järjestäytyi pitäjässä vasta valtuustovaalien jälkeen.²⁵

Paikkakunnan ensimmäisissä demokraattisissa kunnallisvaaleissa kiistatta parhaimman tuloksen saavuttivat sosialistit. Kevään 1918 tapahtumista ja pitäjän työväenyhdistysten sodan jälkeisistä ahtaista toimintamahdollisuuksista huolimatta työväen listoilta valittiin

²² Soikkanen 1966, 596.

²³ Tksa. Perälän maalaisyhdistys. Perustavan kokouksen ptk. 15.12.1917; Mylly 1989, 86–89; Pirilä 1986, 45–51. Maalaisliiton Perälän paikallisosaston perustavassa kokouksessa osastolle päätettiin välittömästi hankkia uudet kunnallislait. Tammikuussa 1918 Perälän maalaisliittolaiset valitsivat omat ehdokkaansa kunnanvaltuustovaaleihin ja lausuiivat toiveenaan, että maalaisliitto astuisi vaaleihin omana puolueyhdistyksenään (Tksa. Perälän maalaisyhdistys. Kok. ptk. 20.1.1918).

²⁴ Tka. Vha. Talousarvioehdotukset. Ote Teuvan maalaisliittoyhdistyksen kok. pöytäkirjasta 17.1.1918.

²⁵ Leino-Kaukiainen & Uino 1994, 47–48, 157. Kokoomuspuolueen paikallisosaston puheenjohtajana Teuvalla toimi tohtori Severi Savonen, varapuheenjohtajana maanviljelijä S. Filppula ja sihteerinä kanttori E. Inkinen (Vaasa 13.1.1919, *Kansallinen kokoomuspuolue*, Vaasa 21.1.1919, *Kansallinen kokoomuspuolue maaseudulla*).

valtuustoon peräti 12 edustajaa. Vaikka Teuvan kunnanvaltuuston puheenjohtajaksi tuli maalaisliiton Herman Hakala, sai paikallisen työväenliikkeen johtohahmo ja sosialistien pääehdokkaana vaaleissa ollut Juho Perälä valtuuston varapuheenjohtajuuden. Työväen vaalimenestystä täydensi sekä Kalle Salon valinta kunnallislautakunnan varaesimieheksi että myös useiden muiden sosialistien päätyminen eri luottamustoimiin.²⁶ Vasta yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden käyttöönotto kunnallisissa vaaleissa merkitsi kansanvallan toteutumista paikallistasolla. Hannu Soikkanen nimittää työväestön ja sen edustajien mukaantuloa kunnalliseen päätöksentekoon demokratian toiseksi läpimurroksi.²⁷

Sosialistien vahva menestys Teuvan kunnanvaltuustovaaleissa selittyy ilmeisesti ainakin osittain paikallisen työväen valmiudella käyttää hyväkseen avautunutta vaikuttamisen kanavaa. Kunnallisen äänioikeuden laajentaminen oli kuulunut Suomen työväenliikkeen tavoitteisiin 1800-luvun lopulta lähtien,²⁸ ja kun valtuustovaalien järjestäminen oli myös Teuvalla ajankohtaistunut uusien kunnallislakien vahvistamisen jälkeen, paikkakunnan työväenyhdistysten jäsenistö oli suunnannut niihin innolla ja huolellisesti valmistautuen. Vuosien 1917–1918 taitteessa teuvalainen yhdistysväki oli äänestänyt vaalilistoille tulevista ehdokkaistaan ja lisäksi sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö oli ehdottanut työväenedustajien valitsemista pitäjän vaalilautakuntiin.²⁹ Työväen kunnallisvaaleihin kohdistaneista odotuksista on osoituksena myös se, että tammi-helmikuun vaihteessa 1918 Teuvan Perälässä oli suunniteltu pidettäväksi Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin sosialidemokraattisten järjestöjen kunnallisasian neuvontakurssit. Mikäli syttynyt sota ei olisi estänyt kurssien järjestämistä, olisi kylän työväentalolla muun muassa piirisihteeri Penttalan opastuksella valmistauduttu yleisen kunnallisen äänioikeuden toteutumiseen käytännössä.³⁰

Paikkakunnan työväenliikkeen jäsenet eivät myöskään menettäneet kunnallisvaaleihin suunnattua toimintaintoaan sotavuoden koettelemuksissa. Jo marraskuussa 1918 Äystön työväenyhdistys oli pyrkinyt hankkimaan luvan kokoukselleen, jossa tarkoituksena olisi

²⁶ TiKA. Kunnallisvaalien tulosilmoitukset. Teuvan kunnallisvaalit 1918; Tka. Vha. Kunnanvaltuusto. Kok. ptk:t 13.1.1919, 29.–30.1.1919.

²⁷ Soikkanen 1966, 631–633.

²⁸ Piilonen 1982, 15–18; Soikkanen 1966, 439–440.

²⁹ KaA. Teuvan sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö. Kok. ptk. 9.12.1918, työväenyhdistysten ehdokasasettelun äänestystulokset.

³⁰ Vapaa Sana 9.1.1918, *Kunnallisasian neuvontakurssit*, 18.1.1918, *Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin sos. dem. järjestöille*.

ollut keskustella lähenevistä vaaleista.³¹ Lisäksi ainakin Perälässä työväenyhdistys oli ryhtynyt harjoittamaan vaaliagitaatiota välittömästi sen jälkeen kun työväentoiminta oli vapautunut joulukuun puolivälissä.³² Vaikka valmistautumisaika valtuustovaaleihin jäi Teuvalla joka tapauksessa varsin lyhyeksi, paikallinen työväki onnistui vaalityössään eli houkuttelemaan sosialistien äänestäjiä vaaliurnille. Sen sijaan porvaripuolueiden kannattajat vaikuttavat ottaneen vaaleihin laiskasti osaa, joten melko alhaiseksi jäänyt äänestysprosentti (41,1 %) ilmeisesti osaltaan takasi työväen menestyksen.³³

Huomionarvoista on, että työväenliike ylipäättään pääsi osallistumaan valtuustovaaleihin Teuvalla vuoden 1918 lopulla. Kaikissa pitäjissä sosialidemokraattien osanotto ei ollut itsestään selvää, sillä esimerkiksi Huittisissa suojeluskunnan jyrkkä näkemys roolistaan poliittisen kontrollin välineenä sai niin paljon kannatusta, että sosialistit suljettiin pois tammikuun 1919 kunnallisvaaleista.³⁴ Tässä yhteydessä voidaan mainita, että edellisen kevään yleisesti kiristyneessä tilanteessa teuvalaisten työväenedustajien paikkakunnalla saavuttamaa sananvaltaa oli vielä rajoitettu väkivaltaisesti. ”Epäluotettaviksi huomatu” henkilöt oli kuntakokouksen päätöksellä erotettu kunnallisista luottamustoimistaan, ja muun muassa Juho Perälä ja Kalle Salo oli toimitettu vankileirille.³⁵ Tästä huolimatta myös vangituiksi joutuneet teuvalaiset saivat osallistua kunnallisvaaleihin vielä samana vuonna. Varsinaisia juridisia perusteita heidän poissulkemiseensa ei olisi ollutkaan, sillä miehet, yhtä poikkeusta lukuun ottamatta, olivat vältäneet valtiorikosoikeuden eteen joutumisen ja kansalaisluottamuksen menetyksen.

Koska Teuvan ”punaisia” ei poistettu vaaliluetteloista, ensimmäinen kunnanvaltuusto sai varsin mielenkiintoisen kokoonpanon. Valtuustoon valittiin sekä paikallisen suojeluskunnan esikunnan jäseniä, kuten puheenjohtajaksi tullut Herman Hakala,³⁶ että vankileiriltä vapautuneita sosialisteja. Kunnanvaltuutetuista oli ”Närpiön nälkäkuurin” kokeneet maanviljelijät Asseri Ahola, Nikolai Saari ja valtuuston varapuheenjohtajaksi

³¹ TA. Äystön ty. Kok. ptk. 13.11.1918.

³² KaA. Perälän ty. Kok. ptk. 15.12.1918.

³³ TiKA. Kunnallisvaalien tulosilmoitukset. Teuvan kunnallisvaalit 1918.

³⁴ Alapuro 1994, 214; Soikkanen 1966, 596.

³⁵ Tka. Ea. Elintarvikelahtakunta. Kok. ptk. 25.3.1918; Suupohjan Kaiku 26.3.1918, *Kokouksia*; Perttula 1994, 36.

³⁶ Vuoden 1918 aikana Teuvan suojeluskunnan esikunnassa tai esikunnan avustajina valtuutetuista olivat toimineet tai toimivat edelleen Hakalan lisäksi Vihtori Heikkilä, Edvard Inkinen, Petteri Nisula, Pekka Peltokarhu, Sameli Pietilä ja Oskari Säntti (SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Esikunnan kok. ptk. 6.10.1918; SA. Vhk. Nimismieskertomus (Elis Sipilä) 1918, papiston kertomus (Ernst Lundqvist) 1918).

valittu Juho Perälä.³⁷ On mahdollista, että Teuvan kunnanvaltuuston toiminnan aloitusta värítettivät ainakin jossain määrin epäluulon ja vihan tunteet. Toisaalta Hannu Soikkanen toteaa, että sodan jälkeen järjestetyt kunnallisvaalit merkitsivät ainakin eräissä kunnissa yleispoliittista jännitystä lieventävää tekijää.³⁸ Myös Teuvalla työväenedustajien valinta kunnallisiin luottamustoimiin saattoi vaikuttaa kyseisellä tavalla. Sotavuoden muistosta huolimatta kunnan asioita oli kyettävä yhteisesti hoitamaan.

Suomen työväenliikkeen poikkeuksellisen nopeaan elpymiseen vaikutti osaltaan myös valmistautuminen maaliskuussa 1919 järjestettyihin eduskuntavaaleihin. Työväen vielä yhtenä rintamana tekemä vaalityö johti sosialidemokraattisen puolueen menestykseen. Soikkasen mukaan sosialidemokraattien vaalitunnus *Sorron yöstä nouskaa* oli niin vahvaa tekstiä, että nekin antoivat äänensä puolueelle, jotka eivät SDP:n johtoa tai sen linjaa hyväksyneet.³⁹ Teuvalla sosialidemokraatit onnistuivat kasvattamaan suhteellista ääniosuuttaan sitten vuoden 1916 eduskuntavaalien. Edellisiin, vallankumousvuoden 1917 vaaleihin verrattuna SDP:n äänisaalis lisääntyi yli 150 äänellä, ja puolue hankki aiempaa laajemman äänestäjäkunnan pitäjän jokaisesta kylästä paitsi Horosta.⁴⁰

Taulukko 11. Eduskuntavaaleissa 1919 puolueiden saamat äänet Teuvan eri kylissä.⁴¹

	Kokoomus	Maalaisliitto + Ed.	SDP
Horo	75	84	31
Kauppila	103	160	101
Kirkonkylä	135	219	207
Luovankylä	13	38	8
Nori	57	99	69
Perälä	62	171	189
Riippi	63	151	69
Äystö	56	108	93
Teuva	564 / 23,8 %	1030 / 43,5 %	767 / 32,4 %

Lähteet: SVT XXIX. Eduskuntavaalit 1919; Vaasa 7.3.1919, *Vaalien tuloksia*.

³⁷ Liitteet 6 ja 8.

³⁸ Soikkanen 1966, 596–598.

³⁹ Soikkanen 1975, 354–355.

⁴⁰ Ks. taulukot 8, 9 ja 11.

⁴¹ Puolueiden suhteelliset kannatusluvut on ilmoitettu prosentteina kaikista hyväksytyistä äänistä. Taulukossa 11 esitettyjen puolueiden lisäksi Teuvalla sai kuuden äänestäjän kannatuksen RKP.

Vuoden 1919 eduskuntavaaleissa Etelä-Pohjanmaan valtapuolueeksi nousi maalaisliitto. Yhdessä edistyspuolueen (Ed.) kanssa vaaliliiton muodostanut puolue oli vaalien selvä voittaja myös Teuvalla. Suomalaisen puolueen perillisen kokoomuspuolueen kannatus sen sijaan suorastaan romahti pitäjän lähes jokaisessa kylässä verrattuna vuoden 1917 eduskuntavaaleihin.⁴² Raimo Salokankaan mukaan maalaisliiton menestys perustui sen luonteeseen talonpoikaisena etupuolueena sekä siihen, että se kykeni olemaan uskottava vaihtoehto oikeiston ja sosialistien välillä.⁴³ Lisäksi maalaisliiton jyrkkä tasavaltaisuus vuosien 1918–1919 hallitusmuototaistelussa ilmeisesti lisäsi puolueen vaalikannatusta.⁴⁴ Kansanvallan puolustus oli ollut paikallisten maalaisliittolaisten teemana mahdollisesti myös Teuvan kunnallisvaaleissa. Elokuussa 1918 maalaisliiton Perälän paikallisosaston jäsenet olivat korostaneet, että ainoastaan tasavaltainen valtiomuoto oli se pohja, ”jolle uuden Suomen vastainen kehitys *koko kansaa kokoavana* voitiin rakentaa”.⁴⁵ Monarkian vastustajien, sosialistien ja maalaisliittolaisten, menestys sekä eduskunta-että kunnallisvaaleissa saattoi osaltaan luoda pohjaa Teuvan kunnanvaltuuston työlle.

8.2. Luokkasodan teuvalaiset kokemukset

Teuvan työväenyhdistysten toiminnan nopean elpymisen sekä sosialistien huomattavan kunnallis- ja eduskuntavaalimenestyksen valossa vuoden 1918 kokemusten merkitys paikalliselle työväenliikkeelle vaikuttaa olleen varsin mitätön. Kevättalvella puhjenneet yhteenotot jälkiselvittelyineen näyttäytyvät paikkakunnan työväentoiminnassa vain lyhyenä katkoksenä. Vaikka sota-aika ja valkoinen terrori eivät koskettaneet Teuvaa samalla tavalla kuin eteläistä Suomea, ajanjakson poikkeuksellisuus, jota määrittivät valkoisen vallan paine ja jopa vankileirikokemukset, tuskin kuitenkaan saattoi olla täysin jälkiä jättämättä paikallisen työväen mielipiteisiin.

Huolimatta siitä, että teuvalaisen työväenliikkeen luonne vuoden 1918 sodan jälkeen ja paikkakunnan työväenyhdistysten 1920-luvun alussa ratkaisemat linjavalinnat eivät varsinaisesti kuulu tämän työn piiriin, luodaan seuraavassa katsaus kyseisiin seikkoihin. Tarkoituksena on pohtia, miten voimakkaasti sotavuoden tapahtumat todella koettiin paikallisen työväenliikkeen jäsenten parissa. Kaarina Vattulan toteamus, että sodan

⁴² Ks. taulukot 9 ja 11.

⁴³ Salokangas 1987, 911–912.

⁴⁴ Mylly 1989, 40–42, 86.

⁴⁵ Tksa. Perälän maalaisyhdistys. Kok. ptk. 21.8.1918. (Kursivointi MV:n)

seurauksena työväenjärjestöt Etelä-Pohjanmaalla tulivat tietoisiksi, mitä luokkataistelu merkitsi käytännössä, osuu ilmeisen oikeaan myös Teuvan työväenyhdistysten osalta.⁴⁶

Vuoden 1918 sota jakoi Suomen työväenliikkeen kahtia. SDP:n reformistisen linjan vastapainoksi nousi syksyllä Moskovassa perustetun Suomen kommunistisen puolueen ajama jyrkkä luokkataistelulinja. Työväenyhdistysten ja sosialidemokraattisen puolueen toiminnan uudelleen herääminen tapahtui kuitenkin myös Etelä-Pohjanmaalla ilman suuntaristiriitojen esiintuloa. Esimerkiksi Teuvan ensimmäisiin valtuustovaaleihin ja seuraavan kevään eduskuntavaaleihin työväki osallistui yhtenäisin rivein. Vuoden 1919 kuluessa suuntakysymykset kuitenkin kärjistyivät. SDP:n joulukuun puoluekokouksessa luokkataistelulinja ei saavuttanut voittoa, ja seuraavana kesänä puolueesta osin erotetut vasemmistoradikaalit perustivat kommunistisen *Suomen Sosialistisen Työväenpuolueen* (SSTP). Eteläpohjalainen työväki ehti ottamaan kantaa suuntavalintoihin jo huhtikuussa 1920. Vaasan läänin eteläisen vaaliipiirin sosialidemokraattien kokouksessa reformistiset linjaukset kärsivät tappion, jolloin muun muassa Teuvan kunnallisjärjestön edustajat poistuivat kokouspaikalta. He päättivät pysyä vanhalla puolueella uskollisina.⁴⁷

Suuntaerimielisyyksien ristiriitaista ratkaisua seurannut kamppailu eteläisen vaaliipiirin työväenjärjestöjen omistuksesta päättyi SSTP:n voittoon. Etelä-Pohjanmaan maaseudun yhdistyksille linjaratkaisut eivät kuitenkaan olleet helppoja. Suuntavalintoja ei ratkaistu hetkessä, ja lisäksi jo aiemmin tehdyt päätökset saatettiin myöhemmin perua.⁴⁸ Vaikka myös Teuvalla valinta sosialidemokratian ja vasemmistoradikalismien välillä aiheutti epäröintiä, sekä Kirkonkylän, Perälän että Äystön työväenyhdistykset erosivat lopulta SDP:n jäsenyydestä ja valitsivat radikaalin linjan 1920-luvun taitteessa.⁴⁹ Teuvalaisen työväen ratkaisu sinetöityi vuoden 1922 eduskuntavaaleissa, joissa koko kenttä pääsi ensimmäisen kerran ottamaan kantaa linjavaihtoehtoihin vasemmiston esiintyessä kahtena erillisenä puolueena. Sosialistinen työväenpuolue saavutti 25,8 prosentin kannatuksen, kun taas sosialidemokraatit ylsivät ainoastaan 4,6 prosenttiin.⁵⁰ Erityisesti Teuvan Kirkonkylän ja Perälän työväenyhdistysten radikaalia linjavalintaa korostaa

⁴⁶ Vattula 1976, 151.

⁴⁷ Rantatupa 1989, 62–64; Vattula 1976, 161.

⁴⁸ Saarela 1996, 309–314; Norrena 1993, 84–86; Hurri 1991, 122–129.

⁴⁹ Teuvan työväenyhdistysten linjavalinnoista ks. tarkemmin Viljanmaa 2003, 50–55. Ajankohta, jolloin Perälän työväenyhdistys erosi SDP:sta ei ole tiedossa yhdistyksen pöytäkirjojen puuttumisen vuoksi. Kirkonkylän työväenyhdistys erosi puolueesta marraskuussa 1920, Äystö kuukautta aiemmin.

⁵⁰ SVT XXIX. Eduskuntavaalit 1922; Rantatupa 1989, 75. Puolueiden kannatuslukuja laskettaessa on huomioitu ainoastaan hyväksytyt äänet.

niiden myöhempi osallistuminen kommunistien maanalaiseen toimintaan. Sen sijaan Äystön työväenyhdistys palasi lopulta sosialidemokraattien haltuun.⁵¹

Teuvan työväenyhdistysten päätöksille erota sosialidemokraattisesta puolueesta ei voida löytää yhtä ratkaisevaa syytä. Ylipäätään Suomen työväenliikkeen jakautuminen ei ollut yksiselitteistä. Ensinnäkin työväenyhdistysten linjavalintoja saattoivat jopa ratkaisevasti määrittää vaalipiirien piirikokousten, alueiden keskuspaikkojen kunnallisjärjestöjen ja työväenlehtien kannanotot. Kuten edellä todettiin, Vaasan läänin eteläisen vaalipiirin kokouksessa sosialidemokraattinen linja kärsi tappion. Tauno Saarela osoittaa työssään, että piirit yleensä veivät lähes täysin mukanaan järjestönsä. Lisäksi Vaasassa ilmestynyt *Työläinen* omaksui jyrkän luokkataistelulinjan vuoden 1919 lopulla ja muutti nimensä jälleen *Vapaaksi Sanaksi*. Vasemmistososialistien hyväksi suuntakysymyksen ratkaisi myös Vaasan, alueen keskuspaikan, kunnallisjärjestö.⁵²

Eteläisen vaalipiirin työväenjärjestöjen enemmistön SDP:sta irrottautumista puoltavien näkemysten ohella huomattavana taustavaikuttimena työväenyhdistysten ratkaisuille Teuvalla voidaan pitää pitäjän työväen poikkeuksellisia kokemuksia vuoden 1918 Etelä-Pohjanmaalla. Lähes seitsemänkymmenen aseistautumattoman teuvalaisen ”punaisen” vangitseminen ja sulkeminen Närpiön vankileirille oman kunnan miesten toimesta mitä ilmeisimmin herätti katkeruutta ja tunnetta epäoikeudenmukaisesta rangaistuksesta. Saarela korostaa, että vaikka valkoisten toimet sodassa ja sen jälkeen koettiin häviäjien keskuudessa kohtuuttomina kaikkialla maassa, taisteluihin osallistumisen intensiivisyys loi puitteita kyseisille tuntemuksille. Alueilla, joilla varsinaisia taisteluja ei ollut lähes lainkaan esiintynyt, oli helpompi pitää suhdetta vuoden 1918 sodan aikaisen toiminnan ja rangaistusten välillä vääristyneenä.⁵³

Lisäksi on muistettava, että Teuvan työväenyhdistysten jäsenistön toimintavalmius ja aktiivisuus eivät samalla tavalla hukkuneet sotaan kuin taisteluista ja teloituksista kärsineiden seutujen työväen. Paikkakunnan työväenliikkeen johtomiehet selvisivät hengissä vankileiriltä ja vahvan kokemuksen elähdyttäminä he saattoivat johdattaa omat yhdistyksensä eroon sosialidemokraattisesta puolueesta. Ylipäätään sodan ulkopuolelle

⁵¹ Viljanmaa 2003, 66–67, 69–76.

⁵² Saarela 1996, 149, 310–312; Vattula 1976, 159.

⁵³ Saarela 1996, 311; Norrena 1993, 235–237.

käytännössä jääneillä alueilla SDP:n johtoa kohtaan osoitettu arvostelu purkautui helpommin puolueesta eroamisena.⁵⁴

Edellinen tulkinta Teuvan työväenyhdistysten suuntakysymyksen ratkaisujen perusteista ja ylipäätään vuoden 1918 kokemusten merkityksestä teuvalaiselle työväenliikkeelle on kuitenkin ilmeisen puutteellinen. Ensinnäkin on todennäköistä, että kevään kutsunnoista pois jääneiden miesten kokemukset saamistaan rangaistuksista tuskin olivat pelkästään – jos lainkaan – epäoikeudenmukaisuuden tunteen värittämiä. Kuten edellä jo todettiin, asevelvollisten laaja vastarinta mitä ilmeisimmin edellytti kutsuntarikkureilta yhteistä päätöstä asiassa tai ainakin tunteen siitä, ettei kutsunnoista pois jättäytyneet ollut yksin. Kutsunnoista kieltäytyneet eivät myöskään voineet olla ymmärtämättä, että he asettuivat passiivisesti vastustamaan senaatin ja paikallisen suojeluskunnan määräyksiä. Koska kutsuntailmoituksiin oli liitetty uhkauksia poisjääntien varalta, suojeluskuntalaisten vastareaktion mahdollisuus oli kutsuntarikkureiden tiedossa.

Kevään 1918 kutsunnoista poisjättäytyminen oli teuvalaisen järjestäytyneen työväen ensimmäinen todellinen porvarillista ylivaltaa vastustanut poliittinen teko. Aikaisemmin pitäjän työväen vastarintahenkisyys oli ilmennyt ainoastaan puheiden ja työväentaloilla harjoitetun oman erillisen kulttuurin yhteydessä. Kieltäytymällä liittymästä valkoiseen armeijaan Teuvan työväki ainakin periaatteessa samaisti itsensä kapinaan nousseisiin punakaarteihin. ”Omia” vastaan ei voitu lähteä taistelemaan. Paikallisen suojeluskunnan lopulta suorittamat vangitsemiset ja kutsuntarikkureiden joutuminen Närpiön leirille mahdollisesti sinetöivät vangittujen mielissä luokkapohjaisen jaon omiin joukkoihin ja porvaristoon. Kun sitten 1920-luvun taitteessa otettiin kantaa Suomen työväenliikkeen jakautumiseen, SDP:n reformistisen yhteistyölinjan sijaan saatettiin suosia selkeämpää rajanvetoa porvareihin ja ylipäätään porvarilliseen yhteiskuntaan.⁵⁵

Teuvan työväenyhdistysten jäsenten vuoden 1918 kokemusten tulkitseminen ainoastaan katkeruuden ja epäoikeudenmukaisuuden tunteiden sävyttämänä on asian pelkistämistä. Esimerkiksi Kirkonkylän työväenyhdistyksen monivuotisen puheenjohtajan Jalmari

⁵⁴ Saarela 1996, 310–311.

⁵⁵ Norrena 1993, 238.

Teirilän mukaan sota-aika vankileireineen ja jälkiselvittelyineen vain nostatti mielialoja paikkakunnalla. Koettelemusten jälkeen yhdistyksiin liittyi paljon aktiivista väkeä.⁵⁶

Toni Viljanmaan toteaa pro gradu -työssään, että kommunismin läpimurtoa Teuvalla edesauttoi ”neitseellinen maaperä”, toisin sanoen se, että paikkakunnalta puuttui vanhan työväenliikkeen traditio.⁵⁷ Väitettä ei voi hyväksyä. Teuvalaisen työväenliikkeen voimat riittivät jo vuonna 1907 kahden työväenyhdistyksen toiminnan ylläpitämiseen. Vapun mielenosoituskulkuet ja varsinkin sortovuosien ahtaista oloista vapautumisen jälkeen järjestetyt kansalaiskokoukset houkuttelivat huomattavan suuria osanottajajoukkoja. Lisäksi Teuvan työväenyhdistykset kokosivat merkittävän jäsenkunnan sekä harjoittivat monipuolista kulttuuritoimintaa ja tuloksia tuottanutta vaalityötä. Yhdistysten taloilla rakennettu oma todellisuus ja poliittisen perinteen lujittuminen näkyivät etenkin sosialidemokraattien äänestäjäkunnan tasaisena kasvuna. Viimeistään vuonna 1913 SDP teki läpimurtonsa eduskuntavaaleissa Teuvalla ja vuonna 1916 puolue sai paikkakunnan kaikista äänistä lähes kolmanneksen. Ennen vuoden 1918 sotaa sosialidemokraattisen puolueen kannatus oli Teuvalla vahvempaa kuin esimerkiksi monissa Etelä-Pohjanmaan Järviseudun pitäjissä.⁵⁸

Kaiken lisäksi on kyseenalaista, olisiko Kirkonkylän ja Perälän kutsuntakieltäytyjien vahva mielenilmaus keväällä 1918 voinut syntyä ilman miesten voimakasta vakaumusta työväenliikkeen puolesta ja ilman paikallista työväenliikkeen perinnettä. Äystön työväen kannanotot, varsinkin yhdistyksen johtomiesten liittyminen valkoiseen armeijaan, saattavat puolestaan selittyä työväenyhdistystoiminnan vielä varsin lyhyellä taipaleella kylässä. Teuvan Kirkonkylän ja Perälän työväenyhdistykset olivat sen sijaan kehittäneet omaa toimintaansa huomattavan pitkään, kunnes maaliskuun vallankumouksen jälkeen erityisesti niiden edustajat astuivat vuosien järjestötyön kokemuksella kunnallisen politiikan areenalle. Kirkonkylän ja Perälän miesten asettuminen avoimeen vastarintaan keväällä 1918 merkitsi myös valmiutta radikaaleihin ratkaisuihin tulevaisuudessa. Sotajan jälkeen tehdyissä arvioinneissa kommunistinen puolue saattoi lisäksi näyttää

⁵⁶ KaA. Jalmari Teirilän henkilöarkisto. Haastattelu. Myöhemmin 1920-luvulla kevään 1918 kokemuksilla saatettiin myös perustella tehtyjä suuntaratkaisuja ja muun muassa kiillottaa teuvalaisten mainetta ”rohkeina luokkataistelijoina” omien joukkojen keskuudessa. Vrt. Viljanmaa 2003, 147.

⁵⁷ Viljanmaa 2003, 147.

⁵⁸ Ks. Norrena 1993, 122.

vanhan työväenpuolueen perinteen jatkajalta, kun taas SDP:n sodanjälkeinen linja katsottiin perinteen hylkäämiseksi.⁵⁹

Teuvan työväenyhdistysten suuntaratkaisuja mahdollisesti selittävä osatekijä on se, että sota-ajan kokemusten jälkeen maaseudun vanha herraviha ja kansanomainen vastarinta saattoivat löytää purkautumiskanavan vasemmistoradikalismista. Raimo Parikka olettaa, että vuosien 1905–1907 poliittisessa murroksessa Suomen maalaiskuntiin rantautunut työväenliike sai käyttöönsä jo olemassa olleen rahvaan verkoston ja vanhan kulttuurisen sisällön. Työväenliike toi mukanaan ainoastaan uudenlaisen julkisen asun ja puhettavan, joilla vastarintaista asennetta julistettiin.⁶⁰ Vuoden 1918 koettelemusten seurauksena ja otettaessa kantaa työväenliikkeen jakautumiseen sosialidemokraatit saattoivat vaikuttaa jopa ”herroilta”, tai ainakaan heidän ei katsottu ”köyhimmän ja kurjimman kansan etuja valvovan”, kuten Jalmari Teirilä asian totesi.⁶¹ Työssään Viljanmaa myös osoittaa, että teuvalaisten kommunistien lehtikirjoituksissaan 1920-luvulla käyttämässä retoriikassa on viitteitä rahvaan arkaaisesta vihasta ja niin sanotusta kiistämisen kulttuurista.⁶²

Kuten todettua, teuvalaisen työväenliikkeen ratkaisu vasemmistososialismin hyväksi ei tapahtunut hetkessä, eikä paikkakunnan koko työväki yksimielisesti puoltanut SDP:sta eroamista. Äystöllä sotaan ja sen jälkeiseen aikaan otti kantaa kylän työväenyhdistyksen kirjuri ja valkoisen armeijan riveissä taistellut Viljami Pulli laatiessaan yhdistyksen sotavuoden toimintakertomusta tammikuussa 1919. Tutkimuksessaan Toni Viljanmaan päätyy olettamaan, että Pullin sodan jälkeen muotoilemat näkemykset eroavat jälleen Äystön työväenyhdistyksen aiemmasta näkökannasta, eli tässä tapauksessa äystöläisten huhtikuussa 1918 antamasta ja *Vaasa*-lehdessä julkaistusta punakapinan tuominneesta julistuksesta.⁶³ Näin asia ei kuitenkaan ollut. Kirjoittamassaan vuosikertomuksessa Pulli kyllä tuomitsee kovin sanoin työväenliikkeen jäseniin kohdistuneen sarron, terrorin ja nöyryytyksen, ja huomattava on, että tähän kannanottoon saattoi liittyä pettymystä siitä,

⁵⁹ Saarela 1996, 310–312; Norrena 1993, 237–239. Kirkonkylän ja Perälän työväenyhdistysten jäsenten muistelmissa ja yhdistysten historiikeissa vasemmistososialismin hyväksi tehdyt ratkaisut eivät näyttäytyä radikaaleina muutoksina yhdistysten aikaisempiin linjauksiin (KaA. Jalmari Teirilän henkilöarkisto. Haastattelu; KaA. Tutkielmat. *Piirteitä Teuvan työväenjärjestöjen taipaleelta* (Tapani Lähdes 1978); Hakala 1957, 17–19).

⁶⁰ Parikka 1997, 134–149.

⁶¹ KaA. Jalmari Teirilän henkilöarkisto. Haastattelu.

⁶² Viljanmaa 2003, 98–104, 147. Arkaaisesta vihasta ks. Ehrnrooth 1992, 484–500 ja kiistämisen kulttuurista ks. Parikka 1997, 117–119.

⁶³ Viljanmaa 2003, 32.

että myös Äystön yhdistys oli joutunut suojeluskuntalaisten painostuksen kohteeksi. Valkoisten sodanpäämäärien ja työväenliikkeen terrorisoinnin arvostelusta huolimatta Viljami Pulli ei kuitenkaan edelleenkään korosta kapinaan ryhtymisen oikeutusta. Sen sijaan Äystön työväenyhdistyksen kirjuri painottaa SDP:n elvyttäjien linjan mukaisesti kaikkea muuta kuin ulkoparlamentaarista toimintaa:

”Täten ei Äystön yhdistyksen toiminta ja herätys ole unhoon hukkuva vaan täyttävä historiallisen tehtävänsä köyhälistön keskuudessa opastaessa ja velvoittaessa heitä rauhan ja veljeyden toivottuun saavutukseen. Ei verenvuodatuksen, koston ei pakkotoimenpiteiden kautta, joita ei yhdistys olekaan milloinkaan omaksunut, vaan lainsäädännön, osuustoiminnan ja kunnallisen lainsäädännön avulla se on oleva Teuvan Äystön työväen yhdistyksen ase murtaessaan kapitaalisen vallan osaltaan tässä vääryyden yhteiskunnassa.”⁶⁴

⁶⁴ TA. Äystön ty. Vuosikertomus 1918; Saarela 1996, 310–311.

9. Kivisen pellon kyntäjät ja kansanvallan täyttymys

Poliittisen järjestäytymisen sosioekonominen tausta ei tarjonnut selväpiirteistä perustaa työväenaahteen kannatukselle Teuvalla. Lisäksi perinteiset vanhaluterilaiset ajattelutavat säilyttivät asemansa paikkakunnalla pitkään. Toisaalta 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla Suomessa käynnistyneet yhteiskunnallis-taloudelliset ja henkiset muutokset ulottivat vaikutuksensa lopulta teuvalaisten keskuuteen ja johtivat vähitellen entistä dynamisempaan elämänmuotoon. Esimerkiksi siirtolaisuus ja kirkon opeista tavalla tai toisella poikkeavien katsomusten yleistyminen mursivat totuttua elämäntapaa ja loivat perustaa aikaisemmin tuntemattomien ajatusmallien ja aatteiden omaksumiselle. Vaikka teuvalaiset eivät murroksen kärjessä kulkeneetkaan, uudenlaisen henkisen aktiivisuuden ilmentymät, kuten ensimmäiset aatteelliset yhdistykset, kohottivat paikkakuntalaisten valmiuksia poliittiseen järjestötoimintaan.

Ensimmäisen sortokauden poliittinen ilmapiiri loi mahdollisuuksia kansan syvien rivien poliittiselle heräämiselle ja työväenliikkeen esiinmarssille. Keisarikunnan harjoittaman yhtenäistämispolitiikan aktiiviseen protestointiin, kuten kutsuntalakkoihin, teuvalaisten vastarintahenki ei riittänyt. Joka tapauksessa suuriruhtinaskunnan kaikkien asukkaiden nimissä kerätyt joukkoadressit pakottivat yhä useamman kuntalaisen kiinnostumaan yleisistä asioista. Nimienkeruun yhteydessä pyyhkäistiin pois muun muassa perinteinen asenne, ettei köyhä voinut vaikuttaa poliittisiin ratkaisuihin. Samalla henkinen maaperä muokkautui paikallisen rahvaan itsenäiselle poliittiselle esiintymiselle.

Venäläistämiskauden poliittiset kannanotot ja vuoden 1905 suurlakkoliikehdintä eivät ohjautuneet työväenliikkeen uomiin Teuvalla. Vasta ensimmäisiä eduskuntavaaleja edeltäneet sosialidemokraattisen puolueen vaalivalmistelut työnsivät työväenliikkeen organisaation paikkakunnalle. Vuonna 1907 teuvalaiset käyttivät innokkaasti oikeuttaan äänestää, mikä heijasteli sortovuosina uusiin kansanryhmiin levinnyttä yhteiskunnallista aktiivisuutta. Paikallisen työväen kannalta eduskuntavaalien tulokset eivät kuitenkaan olleet lupaavia, ja kivikkoiselle maaperälle perustetut työväenyhdistykset olivat suurten haasteiden edessä. Koska työväentoiminta kuitenkin osoittautui Teuvalla seuranneella kymmenvuotisjaksolla varsin elinvoimaiseksi, paikkakunnan väestöllä oli valmiuksia hyväksyä työväenyhdistysten edustama aatemaailma ja niiden käytännöllinen toiminta.

Työväenyhdistykset onnistuivat nuorisoseuroja vastaan käydyssä jäsenkamppailussa, ja sosialidemokraattisen puolueen vaalikannatus vahvistui tasaisesti Teuvalla. Paikallisen työväenliikkeen menestys perustui ensisijaisesti yhdistysten suppean, mutta aktiivisen ydinjoukon ylläpitämään järjestötoimintaan ja tekemään vaalityöhön. Järjestäytyneen työväen johtoryhmään lukeutuneita miehiä yhdisti usein sekä maanomistus että pitkä toiminta työväenjärjestöissä, ja heidän ansiostaan yhdistykset eivät urautuneet vain rutiinitehtäviä suorittaviksi yhteenliittymiksi. Työväentaloilla harjoitettiin monipuolista toimintaa, ja etenkin yhdistysten kokoukset harjaannuttivat työväkeä ilmaisemaan omia mielipiteitään. Samalla kun järjestötoiminta lujitti työväen perinnettä paikkakunnalla, se loi pohjaa työväenliikkeen mukaantulolle kunnalliselämään. Olihan selvää, että työväki, joka kykeni valitsemaan jäseniä eduskuntaan ja toimimaan kunnassa varsin aktiivisesti, pystyi osallistumaan myös paikalliseen päätöksentekoon. Mahdollisuudet yhdistyksissä kasautuneen potentiaalin purkamiseen avautuivat kuitenkin vasta keväällä 1917.

Teuvan järjestäytyneen työväen nousu paikallisen poliittisen päätöksenteon areenalle tapahtui yllättävän vaivattomasti maaliskuun vallankumouksen jälkeen. Todennäköisesti asiaan vaikutti työväenyhdistysten jo aikaisemmin saavuttama hyväksytyt asema pitäjän yhdistyskentässä ja se, että viimeistään nyt Teuvalla tunnustettiin työväen johtomiesten asema paikallisyhteisön rahvaan puhemiehinä. Nimenomaan työväenedustajat toimivat kaikkein näkyvimmin kevään kansalaiskokouksissa ja he myös käyttivät tilaisuuttaan mielipiteiden ilmaisuun. Vaikka kuntalaisten yhteisissä joukkokokouksissa esiin tulleet asiat olivat varsin konkreettisia ja päivänpolttavia kiistakysymyksiä, niiden yhteydessä työväki korosti laajempia, omiksi kokemiaan teemoja. Kansalaiskokouksissa paikalliset asiat sulautuivat valtakunnallisiin. Kokonaisuudessaan teuvalaisten liikehdinnässä oli kysymys tsaarinvallan kaatumisen nostattamasta vapautumisen huumasta ja siitä, että paikallinen työväki haki julkista tunnustusta omalle toimijuudelleen. Vallankumouksen jälkeiset tapahtumat osoittivat paikkakuntalaisten valmiutta murtaa perinteisiä käyttäytymismuotoja.

Järjestäytyneen työväen esiinmarssi tuotti ensimmäisen kerran tulosta poliittisesti varsin kiperän elintarvikekysymyksen yhteydessä. Vaikka teuvalainen työväestö ei kuitenkaan vaatinut ainakaan kärjekkäästi kunnallisdemokratian toteuttamisesta, sen tosiasiallinen osuus paikallisesta vallasta lisääntyi vuoden 1917 kuluessa. Tästä on osoituksena erityisesti se, että suojeluskunnan perustamiskysymystä ei pyritty ratkaisemaan ilman

työväenliikkeen myötävaikutusta. Vielä marraskuussa paikkakunnan porvaristo tarjosi työväenyhdistysten jäsenistölle mahdollisuutta osallistua yhteiseen rintamaan ”etelän ryövärijoukkoja” vastaan. Koska eri poliittiset ryhmittymät eivät varustautuneet toisiaan vastaan paikallisesti, selvää jakautumista valkoisiin ja punaisiin ei tapahtunut Teuvalla ennen vuotta 1918. Pitäjän ulkopuolelta tullessiin järjestysvallan ongelmiin oli kuitenkin pakko reagoida. Lopulta ulkoa tullut kriisi, yhteenottojen puhkeaminen, myös katkaisi paikallisen kehityslinjan kunnallisdemokratian toteutumisessa, kun keväällä pidettäväksi aiotut valtuustovaalit jouduttiin siirtämään myöhempään ajankohtaan.

Vuoden 1918 kutsuntoja vältelleiden teuvalaisten toiminta oli kannanotto syttyneeseen sotaan, Teuvan kunnan sisäinen tilanne ei sitä sanellut. Kymmenien miesten passiivinen vastarinta oli radikaali teko valkoisten hallitsemalla alueella, jossa vielä suostutteluihin ja uhkauksiin yritettiin kutsuntakieltäytyjiä saada mukaan palvelukseen, joten niskureiden taipumattomuus osoittaa heidän vahvaa vakaumustaan työväenliikkeen puolesta. Vaikka on kyseenalasta hyväksyivätkö teuvalaiset vangitut punakaartien aseellista toimintaa, he todennäköisesti tunsivat ainakin jonkinasteista yhteyttä etelän taisteleviin punaisiin. Samassa kansainvälisessä rintamassa olevia aateveljiä vastaan ei haluttu nostaa aseita. Juho Perälän kevään 1918 kommenteista huolimatta pitäjän järjestäytyneelle työväelle aseellinen varustautuminen ei ilmeisesti ollut todellinen vaihtoehto. Paikalliset työläiset olivat aikaisempina vuosina omaksuneet vaikuttamisen eduskunnan kautta, ja osa heistä päätyi valkoiseen armeijaan taistelemaan ”todellisen sosialismin vihollisia” vastaan. Myös Teuvan suojeluskunnan esikunnan toiminta, kuten kriittisesti suojeluskuntalaisiin suhtautuneiden vangitseminen ja kutsuntarikkurien kuljettaminen Närpiön vankileirille, on ymmärrettävä suhteessa paikkakunnan ulkopuolisiin tapahtumiin ja valkoisen hallinnon määräyksiin.

Huolimatta järjestäytyneen työväen vuoden 1917 kuluessa saavuttamasta paikallisesta vaikutusvallasta vasta yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden käyttöönotto kunnallisissa vaaleissa merkitsi demokratian läpimurtoa Teuvalla. Vaikka kevään 1918 sota ja sen jälkiselvittelyt asettivat vahvat rajoitteet työväentoiminnalle, työläiset eivät menettäneet poliittisen toiminnan edellytyksiään. Vaikean ajan jälkeen kunnallisvaaleissa saavutettu suurimman valtuustoryhmän asema oli merkittävä osoitus työväenliikkeen perinteen voimakkuudesta Teuvalla. Työväenliikkeen johtomiesten valinnassa kunnanvaltuustoon kulminoitui samalla heidän pitkä uransa työväenjärjestöissä.

Poikkeuksellinen ajanjakso sodan puhkeamisesta Teuvan ensimmäisiin demokraattisiin kunnallisvaaleihin vaikuttaa ainoastaan lyhyeltä katkokselta paikallisen työväenliikkeen toiminnassa. Paikkakuntalaisten reagointi ulkoiseen kriisiin johti välirikoon Teuvalla, mutta kuitenkin jo saman vuoden lopulla järjestäytyneen työväen ja porvaripuolueiden edustajat palasivat yhteen hoitamaan kunnallista päätöksentekoa. Työväenyhdistysten toiminta elpyi nopeasti, ja kaiken lisäksi vuoden 1919 eduskuntavaaleissa SDP menestyi kunnassa paremmin kuin kertaakaan aiemmin. Todennäköisesti vankileirikokemukset ja työväentoiminnan keskeytyminen valkoisen vallan paineessa jättivät kuitenkin Teuvan järjestäytyneen työväen keskuuteen mahdollisuuden siihen, että vuotta 1918 edeltäneitä poliittisen toiminnan suuntaviivoja voitiin arvioida uudelleen. Toisin sanoen työväestön sotavuoden koettelemukset saattoivat jättää jälkeensä valmiuden radikalismiin, mikä 1920-luvulla näyttäytyi sitoutumisena kommunistien maanalaiseen toimintaan.

Liite 1. Suupohjan viljelmät vuonna 1910 ryhmiteltyinä peltoalan suuruuden mukaan (prosenttia kaikista viljelmistä).

	Viljelmiä yhteensä	Hallintamuoto		0,5 -5 ha	5-10 ha	10-15 ha	15-25 ha	yli 25 ha
Teuva	1042	itsen.	496	6,5 %	13,3 %	11,3 %	10,7 %	5,8 %
		vuokra	546	48,4 %	3,7 %	0,2 %	0,0 %	0,1 %
Isojoki	621	itsen.	328	18,8 %	22,9 %	6,9 %	3,1 %	1,1 %
		vuokra	293	43,6 %	2,7 %	0,5 %	0,3 %	0,0 %
Jurva	397	itsen.	280	12,1 %	24,9 %	16,1 %	13,9 %	3,5 %
		vuokra	117	27,2 %	2,0 %	0,0 %	0,0 %	0,3 %
Karijoki	346	itsen.	195	11,3 %	26,3 %	10,1 %	5,8 %	2,9 %
		vuokra	151	40,5 %	2,9 %	0,0 %	0,3 %	0,0 %
Kauhajoki	1754	itsen.	673	5,6 %	10,9 %	8,8 %	6,6 %	6,4 %
		vuokra	1081	47,7 %	10,0 %	2,4 %	1,1 %	0,5 %
Suupohja	4160	itsen.	1972	8,9 %	15,9 %	10,0 %	7,7 %	4,9 %
		vuokra	2188	44,7 %	6,0 %	1,1 %	0,5 %	0,2 %
Vaasan lääni	43795	itsen.	26341	11,3 %	18,0 %	12,3 %	11,3 %	7,3 %
		vuokra	17454	32,2 %	5,5 %	1,3 %	0,6 %	0,3 %

Vuoden 1910 maataloustiedustelussa on hallintamuodon mukaan jaoteltu ainoastaan yli puolen hehtaarin viljelmät. Alle 0,5 ha viljelmiä oli Suupohjan kunnissa seuraavasti:

	Alle 0,5 ha viljelmiä	Viljelmiä kaikkiaan
Teuva	52	1094
Isojoki	109	730
Jurva	123	520
Karijoki	32	378
Kauhajoki	82	1836
Suupohja	398	4558
Vaasan lääni	8529	52324

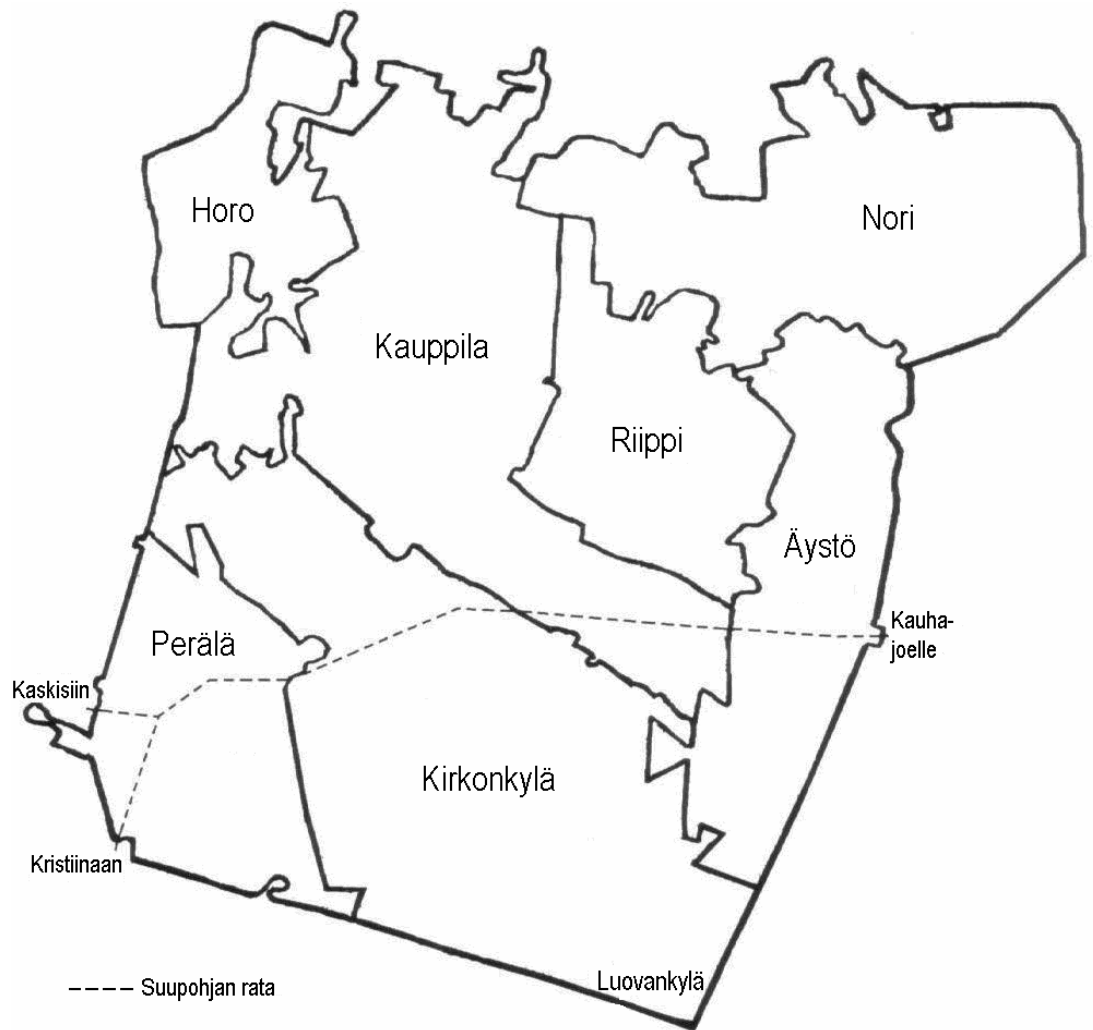
Lähde: SVT III:9. Maataloustiedustelu Suomessa vuonna 1910. Taulu 2, 54–55, 58–59.

Liite 2. Suupohjan viljelmät vuonna 1929 ryhmiteltyinä peltoalan suuruuden mukaan (prosenttia kaikista viljelmistä).

	Viljelmiä yhteensä	Vuokra- viljelmiä	0,25- 0,5 ha	0,5-5 ha	5-10 ha	10-15 ha	15-25 ha	yli 25 ha
Teuva	1144	105	3,5 %	44,2 %	23,2 %	13,5 %	10,0 %	5,7 %
Isojoki	742	34	4,3 %	50,8 %	28,8 %	9,7 %	4,3 %	2,0 %
Jurva	547	56	6,9 %	41,9 %	22,7 %	18,1 %	7,9 %	2,6 %
Karjajoki	480	24	4,4 %	38,1 %	24,8 %	17,9 %	11,5 %	3,3 %
Kauhajoki	2117	120	3,2 %	45,1 %	24,7 %	11,7 %	8,7 %	6,7 %
Suupohja			3,9 %	44,7 %	24,7 %	13,1 %	8,5 %	5,0 %
Vaasan l.			3,1 %	40,9 %	23,8 %	14,5 %	11,9 %	5,7 %
Koko maa			4,8 %	49,7 %	21,9 %	10,1 %	8,0 %	5,6 %

Lähde: SVT III:26. Yleinen maataloustiedustelu vuosina 1929–1930, 1. Taulu 1, 11–13, 15. Vaasan läänin ja koko maan osuuksia laskettaessa on huomioitu ainoastaan maaseutu. Maataloustiedustelussa 1929–1930 ei vuokratiloja ole eroteltu itsenäisistä tiloista pinta-alan mukaisessa ryhmityksessä.

Liite 3. Teuva ja Suupohjan rautatie.

Liite 4. Teuvan kylien viljelmät vuonna 1929 jaettuna peltoalan suuruuden mukaan (prosenttia kylän viljelmistä).

	Viljelmiä	alle 0,5 ha	0,5-5 ha	5-10 ha	10-25 ha	yli 25 ha
Horo	102	10,8 %	45,1 %	18,6 %	21,6 %	3,9 %
Kauppila	193	6,7 %	42,5 %	18,1 %	25,9 %	6,7 %
Kirkonkylä	279	5,0 %	44,8 %	21,1 %	22,2 %	6,8 %
Nori	126	2,4 %	42,9 %	27,8 %	23,0 %	4,0 %
Perälä	208	6,3 %	47,1 %	19,7 %	23,1 %	3,8 %
Riippi	163	7,4 %	36,2 %	25,8 %	26,4 %	4,3 %
Äystö	92	3,3 %	33,7 %	37,0 %	15,2 %	10,9 %
Teuva	1163	5,9 %	42,6 %	22,8 %	23,0 %	5,7 %

Alle puolen hehtaarin kokoluokkaan on sijoitettu myös 29 alle 25 aarin viljelmää, joita Suomen virallisessa tilastossa (SVT III:26. Yleinen maataloustiedustelu vuosina 1929–1930, 1. Taulu 1, 11) ei huomioida. Teuvan Kirkonkylän lukuihin sisältyvät myös Luovankylän viljelmät. Maataloustiedustelussa ei kyseistä kylää erotella itsenäiseksi tiedustelupiirikseen.

Lähde: KA. Maataloushallitus. Maataloustiedustelu 1929–1930. Vaasan lääni. Teuva.

Liite 5. Perälän ja Äystön työväenyhdistysten johtokuntien varsinaiset jäsenet.

Perälän työväenyhdistyksen johtokunnat 1907–1917 (jäsenten toimivuodet)

1. Haapaniemi, Nikolai, itsellinen (1909–1912, 1916–1917)
2. Keskinen, Erland, tuntematon (1916)
3. Kujanpää, Juho, itsellinen (1907–1909)
4. Kulmala, Nikolai, itsellinen (1908–1914, 1916–1917)
5. Lipasti, Iisakki, itsellinen (1907)
6. Luomala, Helga, itsellinen, (1913)
7. Mukkala, Uljas, itsellinen (1909–1910, 1912–1914, 1916–1917)
8. Niemi, Vesteri, itsellinen (1907–1908)
9. Perälä, Aleks, palstatilallinen (1914, 1916)
10. Perälä, Juho, palstatilallinen (1907–1917)
11. Reuna, Nikolai, räätäli (1907)
12. Saari, Nikolai, talollinen (1916–1917)
13. Saarikoski, Oskari, talollinen (1907–1908)
14. Salo, Kalle, pientilallinen (1910–1917)
15. Santikko, Vesteri, talollinen (1909, 1911–1913)
16. Seppälä, Vihtori, palstatilallinen (1912)
17. Syväluoma, Hulda, itsellisen leski (1911–1913)
18. Vuorisalo, Antti, työmies (1911)

Äystön työväenyhdistyksen johtokunta 1917

1. Arola, Kalle, ratavartija
2. Hakala, Roobert, työmies
3. Hautaniemi, Urho, käsityöläinen
4. Kuivasmäki, Erkki, vaihdemies
5. Kytönen, Usko, vuokraaja
6. Ojalampi, Urho, pientilallinen
7. Pulli, Viljami, maanviljelijä

Lähteet: TA. Äystön ty. Vuosikertomus 1917; KaA. Perälän ty. Vuosikokousten ptk:t 1908–1917, viisivuotiskertomus 1907–1912, toimintakertomukset 1909–1916; TsrkA. Rippikirjat 1901–1923.

Liite 6. Närpiön vankileirin teuvalaiset vangit keväällä 1918.

Närpiön vankileirin 67 teuvalaisesta vangista 59 vangitsemissyksi ilmoitetaan "ei ottanut osaa kutsuntaan". Suurin osa vangeista vapautettiin 12.5.1918. Poikkeava vangitsemissy ja/tai vapautumisaika ilmoitetaan vangitun kohdalla:

1. Aho, Aleksi (s. 17.12.1896), suutari, Perälä. Vangittu 1.4.1918.
2. Ahola, Asseri (s. 10.4.1883), talollinen, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918. Lähetetty täydennyspataljoonaan Vaasaan 21.4.1918.
3. Fossi, Juho (s. 15.4.1888), kirvesmies, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918.
4. Haapaniemi, Nikolai (s. 4.11.1879), itsellinen, Perälä. Vangittu 15.4.1918.
5. Haka, Vilho (s. 18.12.1895), sekatyömies, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918.
6. Haka (Mäkiluoma), Viljami (s. 17.5.1893), työmies, Perälä. Vangittu 1.4.1918.
7. Hakala, Juho (s. 1888), kirvesmies, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918. Lähetetty täydennyspataljoonaan Vaasaan 21.4.1918.
8. Harju, Rikhard (s. 18.6.1888), sekatyömies, Perälä. Vangittu 1.4.1918.
9. Hartonen, Verner (s. 10.9.1892), työmies, Perälä. Vangittu 14.4.1918.
10. Järvelä, Juho (s. 13.2.1887), työmies, Perälä. Vangittu 14.4.1918.
11. Kallio, Juho (s. 1.11.1890), sekatyömies, Kauppila. Vangittu 4.4.1918.
12. Kangas (Salo), Vesteri (s. 14.12.1883), maanviljelijä, Perälä. Vangittu 14.4.1918.
13. Kiviluoma, Aleksi (s. 10.8.1895), sekatyömies, Perälä. Vangittu 1.4.1918.
14. Kiviluoma, Sylvesteri (s. 28.9.1886), kirvesmies, Perälä. Vangittu 1.4.1918.
15. Koivisto (Perälä), Leander (s. 23.5.1895), työmies, Perälä. Vangittu 1.4.1918. Lähetetty täydennyspataljoonaan Vaasaan 21.4.1918.
16. Koivula, Juho (s. 16.10.1875), työmies, Perälä. Vangittu kotoa 6.3.1918. Vangittu puheistaan suojeluskuntaa vastaan.
17. Korpela, Sameli Sylvesteri (s. 9.7.1891), sekatyömies, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu Jyväskylässä 3.4.1918.
18. Korpi (Lähdesmäki), Jaakko (s. 5.8.1894), sekatyömies, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918. Lähetetty täydennyspataljoonaan Vaasaan 21.4.1918.
19. Korpi, Johan Valtter (s. 7.10.1885), mylläri, Perälä. Vangittu 19.3.1918 Lappfjärdissä.
20. Koskela, Artturi (s. 8.4.1883), torppari, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918.
21. Kärkiviita, Juho Friitioffi (s. 17.4.1880), sekatyömies, Perälä. Vangittu 1.4.1918.
22. Lahtinen, Aleksi (s. 27.8.1895), sekatyömies, Perälä. Vangittu 1.4.1918.

23. Latva, Edvard (s. 28.12.1881), sekatyömies, Perälä. Vangittu 14.4.1918.
24. Latva, Eemil (s. 26.6.1885), kirvesmies, Perälä. Vangittu 14.4.1918.
25. Latva, Heino (s. 29.8.1895), sekatyömies, Perälä. Vangittu 1.4.1918.
26. Lehtonen, Väinö (s. 23.7.1889), työmies, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918. Lähetetty täydennyspataljoonaan Vaasaan 21.4.1918.
27. Leppälä, Sameli Sylvesteri (s. 24.1.1888), sekatyömies, Perälä. Vangittu 1.4.1918.
28. Lähdes, Frans (s.18.4.1895), sekatyömies, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918. Lähetetty täydennyspataljoonaan Vaasaan 21.4.1918.
29. Lähdes, Heino (s. 2.3.1891), sekatyömies, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918 . Lähetetty täydennyspataljoonaan Vaasaan 21.4.1918.
30. Lähdes, livari (s. 24.1.1889), sekatyömies, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918. Lähetetty täydennyspataljoonaan 21.4.1918.
31. Lähdes, Kosti (s. 9.8.1896), sekatyömies, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918. Lähetetty täydennyspataljoonaan Vaasaan 21.4.1918.
32. Lähdes, Svante (s. 15.4.1893), sekatyömies, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918. Lähetetty täydennyspataljoonaan Vaasaan 21.4.1918.
33. Mannila, Johannes (s. 23.6.1882), talollinen, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918.
34. Mantila, Juuse (Jooseppi) (s.1.4.1896), sekatyömies, Kauppila. Vangittu 4.4.1918. Lähetetty täydennyspataljoonaan Vaasaan 21.4.1918.
35. Matinoja, Sameli (Eemeli) (s. 1896), sekatyömies, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918. Lähetetty täydennyspataljoonaan Vaasaan 21.4.1918.
36. Metsälä, Sylvesteri (s. 1892), sekatyömies, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918.
37. Mukkala, Uljas (s. 3.10.1888), sekatyömies, Perälä. Vangittu kotoa 23.3.1918. Vangitsemissyitä ei ilmoiteta. Vapautettu 14.5.1918.
38. Mäenpää (Kroka), Ludvig (s. 10.1.1890), sekatyömies, Perälä. Vangittu 1.4.1918.
39. Mäntyharju, Leander (s.17.5.1887), torppari, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918.
40. Nevala, livari (s.17.1.1896), sekatyömies, Perälä. Vangittu 1.4.1918. Laskettu talollinen Venmanin luo töihin 24.4.1918.
41. Nevala, Juho livari (s. 17.9.1887), kirvesmies, Perälä. Vangittu 14.4.1918.
42. Nevala, Juho Kustaanpoika (s. 3.6.1889), sekatyömies, Perälä. Vangittu 14.4.1918.
43. Nevala, Matti Kustaanpoika (s. 9.3.1891), sekatyömies, Perälä. Vangittu 14.4.1918.
44. Nevala, Sameli (s. 28.5.1891), sekatyömies, Perälä. Vangittu 1.4.1918.
45. Nevala, Urho (s. 25.5.1895), suutari, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918.
46. Palonen, Arvi (s. 15.4.1883), sekatyömies, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918. Lähetetty täydennyspataljoonaan Vaasaan 21.4.1918.

47. Perälä, Aleksi (s. 12.8.1896), palstatilallinen, Perälä. Vangittu 1.4.1918.
48. Perälä, Juho (s. 24.8.1887), palstatilallinen, Perälä. Vangittu kotoa 23.3.1918. Vangitsemissyötä ei ilmoiteta. Vapautettu 14.5.1918.
49. Pusa, Frans (s. 15.10.1881), työmies, Perälä. Vangittu 1.4.1918.
50. Rikström, Nestori (s. 1890), pyörämekaanikko, Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918.
51. Rintahaka, Uljas (s. 31.8.1895), sekatyömies, Perälä (Kauppila). Vangittu 1.4.1918.
52. Rintala, Jaakko Viljami (s. 1898), maatyömies. Vangittu vartiotoimessa vankileirillä tehdystä rikoksesta ilmeisesti 27.3.1918. Vapautettu 24.5.1918.
53. Runsala (Santaharju), Jaakko (s. 19.4.1891), sekatyömies, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918.
54. Runsala, Juho (s. 16.12.1894), itsellinen, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918.
55. Saari, Nikolai (s. 8.3.1889), tilallinen, Perälä.
56. Saari, Sylvester (s. 15.8.1895), sekatyömies, Perälä. Vangittu 1.4.1918.
57. Salo, Kalle (s. 22.6.1881), pientilallinen, Perälä. Vangittu 14.4.1918.
58. Sorila, Oskari Viljami (s. 26.9.1896), sekatyömies, Teuvan Kirkonkylä. Lähetetty täydennyspataljoonaan Vaasaan 21.4.1918.
59. Syväluoma, Antti (s. 28.10.1889), puuseppä, Perälä. Vangittu 14.4.1918.
60. Syväluoma, Juho (s. 29.6.1893), talonpoika, Perälä. Vangittu 1.4.1918.
61. Söderlund, Aleksanteri (s. 26.1.1891), sekatyömies, Perälä. Vangittu 14.4.1918. Laskettu talollinen Venmanin luo töihin 24.4.1918.
62. Teirilä, Jalmari (s. 29.11.1892), sekatyömies, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918. Lähetetty täydennyspataljoonaan Vaasaan 21.4.1918.
63. Vainionpää, Anton (s. 27.5.1890), rak.puuseppä, Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918.
64. Vainionpää, livari (s. 24.3.1893), talollinen, Teuvan Kirkonkylä. Vangittu 4.4.1918.
65. Vesa, Juho (s. 21.12.1887), sekatyömies, Kauppila (Kirkonkylä). Vangittu 4.4.1918. Lähetetty täydennyspataljoonaan Vaasaan 21.4.1918.
66. Viitala, Verner (s. 12.9.1895), sekatyömies, Äystö. Vangittu Kauhajoella 4.4.1918. Lähetetty täydennyspataljoonaan Vaasaan suorittamaan asevelvollisuutta 21.4.1918.
67. Virtanen, Juho (s. 12.2.1886), työmies, Perälä. Vangittu kotoa 23.3.1918. Vangitsemissyötä ei ilmoiteta. Vapautettu 14.5.1918.

Lähteet: KA. Svl. Vankiluettelot 1918. Närpiön vankileiri; KA. Svl. Tsvl. Luettelo Närpiön leirin vangeista; SA. Kristiinan alue-esikunta 1918. Miehistöluettelot. Från Teuva Kommun i krigstjänst inkallat manskap; SA. Kristiinan alue-esikunta 1918. Vartioluettelot; SA. Sk. Teuvan suojeluskunta. Kutsuntaluettelo 1918; KaA. Kosti Hakalan henkilöarkisto. Kuvaus vuoden 1918 tapahtumista; KaA. Jalmari Teirilän henkilöarkisto. Teuvan poliittisia vankeja Jalmari Teirilän muistiinpanojen mukaan; TsrkA. Rippikirjat 1901–1923.

Liite 7. Keväällä 1918 kaatuneet ja kadonneet teuvalaiset valkoiset.

1. Harju, Samuel (Eeli) Samuelinpoika (s. 9.5.1894), talollisen poika.
Kaatui Kalevankankaalla (Tampere) 28.3.1918.
2. Hirvelä, Urho Johannes Matinpoika (s. 10.6.1889), itsellinen.
Kaatui Kalevankankaalla (Tampere) 28.3.1918.
3. Jokipii, Juho Jaakko Juhonpoika (s. 22.1.1890), talollisen poika.
Kaatui Mouhijärvellä Satakunnan rintamalla 3.4.1918.
4. Kaari, Vilho Matias (s. 19.4.1898), itsellinen poika.
Katosi Oriveden taistelussa 18.3.1918.
5. Koivisto, Kosti Eeli Oskarinpoika (s. 15.3.1895), talollisen poika.
Kaatui Tampereella 3.4.1918.
6. Laurila, Yrjö Johannes Juhonpoika (s. 30.7.1897), talollisen poika.
Haavoittui Ahvolassa, kuoli Antrean sotilassairaalassa 8.3.1918.
7. Mantere, Aarne Ignatius (s. 17.12.1894), nahkuri, rautatien työmies.
Kaatui Kalevankankaalla 28.3.1918.
8. Mäkelä, Viljami Matinpoika (s. 9.1.1896), sekatyömies.
Haavoittui Vesilahdella 10.4., kuoli sotilassairaalassa Tampereella 4.5.1918.
9. Piikkilä, Matias (Matti) Alfred Juhonpoika (s. 2.7.1898), työmies.
Kaatui Länkipohjassa 16.3.1918.
10. Riippi, Antti Edvard Matinpoika (s. 21.8.1883), talollinen.
Kuoli haavoittuneena Savonlinnan sotilassairaalassa 6.4.1918.
11. Siljamäki, Samuel Kaarlenpoika (s. 24.5.1896), työmies.
Kaatui Tampereella 28.3.1918.
12. Viitaharju, Salomon Matias Salomoninpoika (s. 2.1.1901), renki.
Haavoittui Lempäälässä, kuoli sotilassairaalassa Tampereella 12.4.1918.
13. Äystö, Vilho Johannes (s. 24.6.1894), kauppiaan poika.
Katosi Orivedellä 18.3.1918.

Lähteet: TsrkA. Kuolleitten kirja 1918; Tksa. Lotta-Svärd Teuvan paikallisosasto. Vapaus-taitelussa kaatuneiden ja haavoittuneiden luettelo; Tksa. Vapaussodan rintamamiesmatrikkeli.

Liite 8. Teuvan ensimmäiset kunnanvaltuutetut puolueittain.

SDP:	1. Ahola, Asseri	talollinen	Kauppila
	2. Ahola, Jaakko	palstatilallinen, räätäli	Perälä
	3. Kivilahti, Juho	talollinen, teurastaja	Nori
	4. Kuivasmäki, Erkki	vaihdemies	Äystö
	5. Laine, Sameli	talollinen	Riippi
	6. Männistö, Nikolai	pienviljelijä	Kirkonkylä
	7. Perälä, Juho	palstatilallinen	Perälä
	8. Pulli, Viljami	talollinen	Äystö
	9. Rantala, Nikolai	palstatilallinen	Horo
	10. Rinne, Juuse	talollinen	Kauppila
	11. Saari, Nikolai	talollinen	Perälä
	12. Salo, Kalle	talollinen	Perälä
ML:	1. Hakala, Herman	talollinen	Kirkonkylä
	2. Heikkilä, Vihtori	talollinen	Kauppila
	3. Kaleva, Jaakko	talollinen	Perälä
	4. Nisula, Petteri	kauppias	Perälä
	5. Peltokarhu, Pekka	talollinen	Horo
	6. Saksa, Vesteri	talollinen	Kauppila
	7. Sjöblom, Oskari	talollinen	Riippi
	8. Tasanko, Vesteri	talollinen	Perälä
	9. Äystö, Juho A.	talollinen (kauppaedustaja)	Äystö
SP:	1. Hirviniemi, Matti	talollinen	Nori
	2. Inkinen, Edvard	kanttori, lukkari	Kirkonkylä
	3. Koivisto, Matti	talollinen	Horo
	4. Pietilä, Sameli	talollinen	Äystö
	5. Sänntti, Oskari	talollinen	Kirkonkylä
	6. Valkama, Oskari	talollinen	Perälä

Lähteet: TiKA. Kunnallisvaalien tulositilaukset. Teuvan kunnallisvaalit 1918; Tka. Teuvan kunnanvaltuusto. Kok. ptk. 13.1.1919; Suupohjan Kaiku 9.1.1919, *Kuulutus*.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

1. Arkistolähteet

KANSALLISARKISTO (KA)

Asevelvollisuusadressi

Maataloushallituksen arkisto

Yleinen maatalouslaskenta 1910

Maataloustiedustelu 1929–1930

Sotavankilaitoksen arkisto (Svl)

Vankiluettelot 1918

Tammisaaren sotavankileiri-pakkotyölaitos (Tsvl)

Luettelot muualta lähetetyistä vangeista

Suuri adressi

Valtiorikosoikeuksien aktit ja päätöstaltiot

VRO 91/128 (Yrjö Mukkala)

VRYO 279 (Juho Hautaniemi)

VRYO 932 (Juho Kuusela)

VRYO 3620 (Verner Landström)

VRYO 4965 (Esa Järvi)

VRYO 10337 (Hjalmar Säntti)

VRYO 12890 (Matti Vähämäki)

VRYO 15847 (Frans Laiho)

VRYO 16208 (Urho Järvelä)

VRYO 26538 (Juho Koivula)

SOTA-ARKISTO (SA)

Kristiinan alue-esikunta 1918

Miehistöluettelot

Vartioluettelot

Suojeluskunnat vuosina 1917–1920 (Sk)

Teuvan suojeluskunta 1918

Pöytäkirjat

Kuulustelupöytäkirjat
Kutsunta-asiakirjat ja -luettelot
Miehistöluettelot
Matkalupatodistusten luettelo
Kirjeet

Vapaussodan historiakomitea (Vhk)

Kertomuksia

Vapaussodan Rintamamiesten Liitto ry (Vrl)

Muistelmia Etelä-Pohjanmaalta

KANSAN ARKISTO (KaA)

Teuvan Kirkonkylän työväenyhdistys

Pöytäkirjat 1907–1919

Kansalaiskokousten pöytäkirjat 1917–1918

Toimintakertomukset 1911–1918

Jäsenluettelot 1907, 1910–1915

Huvitoimikunnan iltamaluvat 1915

Kirjeet

Historiikit

Perälän työväenyhdistys

Pöytäkirjat 1907–1919

Toiminta- ja vuosikertomukset 1907–1916

Jäsenluettelot ja -tilastot 1912–1919

Voimistelu- ja urheiluseura Veikkojen pöytäkirjat 1917

Perälän sos.dem. nuoriso-osaston pöytäkirjat 1917

Työväentalon vuokraussäännöt 1911

Teuvan sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö

Pöytäkirjat 1910–1918

Toimintakertomus 1912

Kunnallisvaaleihin liittyvät asiakirjat

Kosti Hakalan henkilöarkisto

Aleksi Rinteen henkilöarkisto

Jalmari Teirilän henkilöarkisto

Tutkielmat

TYÖVÄEN ARKISTO (TA)

Teuvan sosialidemokraatit (Äystön työväenyhdistys)

Pöytäkirjat 1916–1919

Vuosikertomukset 1916–1918

Jäsenluettelot 1917–1919

Säännöt 1918

Kirjeet

Historiikit ja kertomukset

Teuvan (Kirkonkylän) työväenyhdistys

Jäsentilastot 1918–1919

Teuvan sosialidemokraattinen nuoriso-osasto

Toveri Lehti 1911

Terroritilasto

TILASTOKESKUKSEN ARKISTO (TiKA)

Kunnallisvaalien tulositilaukset

VAASAN MAAKUNTA-ARKISTO (VMA)

Vaasan lääninhallituksen arkisto (Vlha)

Lääninhallituksen ja sen alaisen virkakunnan virkatoimien lainmukaisuuden tutkimista varten asetetun komitean pöytäkirjat ja konseptit 1917 (Ottelinin komitea)

Vaasan lääninvirkakunnan nimikirja 1912–1926

ETELÄ-POHJANMAAN NUORISOSEURA RY:N ARKISTO (NS)

Nuorisoseurojen vuosikertomuksia 1917–1918

TEUVAN KUNNAN ARKISTO (Tka)

Teuvan kunnanvaltuuston ja -hallituksen arkisto (Vha)

Kuntakokouksen pöytäkirjat 1899–1917

Kunnallislautakunnan pöytäkirjat 1899–1918

Kunnanvaltuuston pöytäkirjat 1919

Kunnalliskertomukset 1917–1918

Talousarvioehdotukset

Yksityiset kirjeet

Elintarvikelautakunnan arkisto (Ea)

Pöytäkirjat 1917–1918

TEUVAN SEURAKUNNAN ARKISTO (TsrkA)

Kuolleitten kirja 1918

Teuvan seurakunnan rikosluettelo 1918

Rippikirjat 1901–1923

TEUVAN KOTISEUTUARKISTO (Tksa)

Lotta-Svärd Teuvan paikallisosasto

Vapaustaitelussa kaatuneiden ja haavoittuneiden luettelo

Vapaussotaan liittyvä aineisto (Vs)

Kuulustelupöytäkirjat

Kertomukset ja puheet

Vapaussodan rintamamiesmatrikkeli

Teuvan maamiesseura

Pöytäkirjat 1902–1918

Maalaisliiton Perälän paikallisosasto (Perälän maalaisyhdistys)

Pöytäkirjat 1917–1918

TEUVAN NUORISOSEURAN ARKISTO (TnsA)

Teuvan nuorisoseuran pöytä- ja jäsenkirjat 1902–1918

2. Painetut lähteet

Gebhard, Hannes: Yhteiskuntatilastollinen kartasto Suomen maalaiskunnista v. 1901. Helsinki 1908.

Gebhard, Hannes: Maanviljelysväestö. Sen suhde muihin elinkeinoihin ja sen yhteiskuntatieteellinen kokoonpano Suomen maalaiskunnissa v. 1901. Tilattoman väestön alakomitean tutkimuksia I. Helsinki 1913.

Joukkoadressit vuosina 1899 ja 1901. Allekirjoittaneiden lukumäärä eri kunnissa ja lääneissä. Mikkeli 1901.

Suomen sosialidemokratinen puolue (SDP). Tilastollisia tietoja puolueeseen kuuluvista yhdistyksistä. Toimittanut Matti Turkia. Helsinki 1908–1917.

Suomen tilastollinen vuosikirja. Uusi sarja. Kahdeksas vuosikerta 1910. Helsinki 1910.

Suomen virallinen tilasto (SVT) III:9. Maataloustiedustelu Suomessa vuonna 1910.

Suomen virallinen tilasto III: 26. Yleinen maataloustiedustelu vuosina 1929-30.

Suomen virallinen tilasto VI. Väestötilasto.

Suomen virallinen tilasto XXIX. Vaalitulasto.

Suomen virallinen tilasto XXVIII. Siirtolaisuustilasto.

Tilastollisia tietoja Suomen juomalakkolaisista vuonna 1898. Koonnut Konrad Relander. Oulu 1898.

Vennola, J. H.: Maanomistus Suomen maalaiskunnissa. Tilastollinen tutkimus yhteiskunta-taloudellisista oloista Suomen maalaiskunnissa v. 1901. Tilattoman väestön alakomitean tutkimuksia VI. Helsinki 1917.

3. Painamattomat käsikirjoitukset ja opinnäytteet

Hakala, Kostti: Perälän työväenyhdistyksen 50-vuotishistoriikki. Käsikirjoitus 1957.

Kallio, Kalle: Nurmeksen ja Suupohjan rautateiden rakentajat 1907–1913. Pro gradu. Helsingin yliopisto 2002.

Manninen, Ari T.: Oikeustaistelu vuosina 1898–1905. Suomenkielisen Etelä-Pohjanmaan väestön suhtautuminen venäläistämistoimenpiteisiin ja sen sidonnaisuus puoluepolitiikkaan. Lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopisto 1993.

Manninen, Ari T.: Asevelvollisten vastarinta Etelä-Pohjanmaalla vuosien 1902–1904 kutsunnoissa. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto 1985.

- Palttala, Risto: Mielialakehitys ja aktivismi Etelä-Pohjanmaalla maaliskuun vallankumouksesta Tammisunnuntaihin. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto 1984.
- Perttula, Heikki: Teuva pääsi radanvarteen. Käsikirjoitus 1995.
- Perttula, Heikki: Kuntakokouksen loppuvuodet Teuvalla. Käsikirjoitus 1994.
- Perttula, Heikki: Teuvan kunnanvaltuusto 1919–1989. Käsikirjoitus [1989].
- Pitkänen, Timo: Asevelvollisen sotaväen kutsunnat Vaasan läänissä vuosina 1881–1900. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto 1993.
- Rautama, Pauli: Pohjalaisten työväenjärjestöjen omatoimiset kulttuuriharrastukset 1900-luvun alussa. Ajanvietettä, taidetta ja politiikkaa. Lisensiaatintyö. Tampereen yliopisto 1993.
- Tikanmäki, Jyrki: ”Vanhan vallan” vallesmannit. Maaliskuun vallankumouksen jälkeisestä nimismiesvastaisesta kansalaisaktiivisuudesta laillisuustutkimuksiin Vaasan läänissä. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto 1993.
- Vihonen, Lasse: Valtiorikosoikeudet Suomessa 1918. Pro gradu. Helsingin yliopisto 1977.

4. Sanomalehdet

- Suupohjan Kaiku 1917–1919
Vaasa 1917–1919
Vapaa Sana 1911, 1917–1918

5. Kirjallisuus

- Ahonen, Jukka: Raittiuden voima. Raittiuden Ystävät 1853–2003. Keuruu 2003.
- Ala-Kulju, Reino et. al. (toim.): Eteläpohjalaisia elämäkertoja. Vaasa 1963.
- Alapuro, Risto: Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890-1933. Porvoo 1994.
- Alapuro, Risto: State and Revolution in Finland. Berkeley 1988.
- Alapuro, Risto & Stenius, Henrik: Kansanliikkeet loivat kansakunnan. Teoksessa Alapuro, Risto et. al. (toim.): Kansa liikkeessä. Vaasa 1987.
- Alapuro, Risto: Uskonto ja poliittinen mobilisoituminen maaseudulla. Teoksessa Kuusi, Matti et. al. (toim.): Maailmankuvan muutos tutkimuskohteena. Näkökulmia teollistumisajan Suomeen. Keuruu 1977.

- Alestalo, Matti: Työväenluokan maailmankuva ja työväenliike. Teoksessa Kuusi, Matti et. al. (toim.): Maailmankuvan muutos tutkimuskohteena. Näkökulmia teollistumisajan Suomeen. Keuruu 1977.
- Aunesluoma, Juhana & Häikiö, Matti (toim.): Suomen vapaussota 1918. Kartasto ja tutkimusopas. Porvoo 1995.
- Ehrnrooth, Jari: Sanan vallassa, vihan voimalla. Sosialistiset vallankumousopit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905–1914. Historiallisia tutkimuksia 167. Helsinki 1992.
- Gullmets, Håkan: Tiden Kring 1918. Teoksessa Finbyboken. Om en by i Närpes. Vaasa 1989.
- Haataja, Lauri et. al. (toim.): Suomen työväenliikkeen historia. 2. painos. Joensuu 1977.
- Heikinheimo, Ilmari: Suomen elämäkerrasto. Porvoo 1955.
- Hersalo, N. V.: Suojeluskuntain historia I. Vaasa 1966.
- Hurri, Olavi: Kansanvaltaa rakentamassa. Sosialidemokraattisen työväenliikkeen historiaa Pohjanmaalla. Vaasa 1991.
- Huttula, Tapio: Nauloilla laadittu laki. Työväentalojen sulkemiset 1929–1932. Helsinki 2000.
- Högström, Sirkka: Autonomian ajan viimeiset kuvernöörit Vaasan läänissä. Teoksessa Kytösavut XIII. 2. painos. Seinäjoki 1979.
- Jussila, Osmo: Suomi suuriruhtinaskuntana 1809–1917. Teoksessa Jussila, Osmo et. al.: Suomen poliittinen historia 1809–1999. Juva 2000.
- Jutikkala, Eino: Laittomat asevelvollisuuskutsunnat ja torpparikysymys (1969). Teoksessa Rantanen, Tuula (toim.): Historiantutkijan sana. Maisterista akateemikoksi. Historiallisia tutkimuksia 105. Forssa 1977.
- Juva, Einar W.: Laiton asevelvollisuuslaki, kutsuntalakko ja virkamiesten erottamiset. Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.): Venäläinen sortokausi Suomessa. Porvoo 1960.
- Kallio, Reino: Uuden sivistyksen nousu. Teoksessa Etelä-Pohjanmaan historia V. Vaasa 1988.
- Kero, Reino: Suureen Länteen. Siirtolaisuus Suomesta Yhdysvaltoihin ja Kanadaan. Turku 1996.
- Kero, Reino: Suomen siirtolaisuuden historia I. 2. painos. Turku 1986.
- Kettunen, Pauli: Poliittinen liike ja sosiaalinen kollektiivisuus. Tutkimus sosialidemokratiasta ja ammattiyhdistysliikkeestä Suomessa 1918–1930. Jyväskylä 1986.

- Kettunen, Pauli: Missä mielessä vanha työväenliike oli poliittinen liike. Teoksessa Alapuro et al.(toim.): Kansa liikkeessä. Vaasa 1987.
- Kinnunen, Mauri: Herätysliike kahden kulttuurin rajalla. Lestadiolaisuus Karjalassa 1870–1939. Jyväskylä Studies in Humanities 19. Jyväskylä 2004.
- Kittilä, Anselmi: Perälän kyläkirja. Kristiinankaupunki 1998.
- Klinge, Matti: Keisarin Suomi. Suomenkosmos Marketta Klinge. Helsinki 1997.
- Kortekangas, Paavo: Maailmankatsomuksen muuttuminen 1800-luvulla. Teoksessa Tolonen, Markku (toim.): Sortokaudesta itsenäisyyteen. Turun yliopistossa kevätlukukaudella 1969 pidetyn historianopettajien jatkokurssin esitelmät. Turku 1970.
- Koski, Pekka (toim.): Vallityöt Karstulassa 1916–1917. Jyväskylä 2001.
- Lantto, Juhani: Kytösavun mailta. Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntapiirin historia 1917–1944. Jyväskylä 1997.
- Latikka, Olavi: Järjestäytyminen ja yhteiskunnan muutos. Järjestötoiminnan alkuvaiheet ja laajentuminen suomenkielisellä Etelä-Pohjanmaalla vuoteen 1908. Studia Historica Jyväskyläensia 35. Jyväskylä 1987.
- Luoma, Hugo: Jarrupoikana, hevosmiehenä ja asemamiehenä vv. 1905-1920. Teoksessa Talve, Ilmar (toim.): Radoilta ja ratojen varsilta. Rautatieläisten elämää entisaikaan heidän itsensä kuvaamana. Forssa 1963.
- Manninen, Ohto: Kansannoususta armeijaksi. Asevelvollisuuden toimeenpano ja siihen suhtautuminen valkoisessa Suomessa kevättalvella 1918. Helsinki 1974.
- Manninen, Turo: Vapaustaistelu, kansalaissota ja kapina. Jyväskylä 1982.
- Mauranen, Tapani: Osuustoiminta – kansanliikettä aatteen ja rahan vuoksi. Teoksessa Alapuro, Risto et. al. (toim.): Kansa liikkeessä. Vaasa 1987.
- Mikkilä, Yrjö: Teuvan nuorisoseurojen perustamisvaiheita. Teoksessa Paasio, Seppo (toim.): Teuva – Pitäjä Etelä-Pohjanmaan Suupohjasta. Vaasa 1971.
- Murtorinne, Eino: Papisto ja esivalta routavuosina 1899–1906. Kuopio 1964.
- Mylly, Juhani: Maalaisliitto-keskustapuolueen historia 2. Maalaisliitto 1918–1939. Helsinki 1989.
- Norrena, Leevi: Talonpoika, pohjalainen – ja punainen. Tampere 1993.
- Niemelä, Kalervo: Kuokasta kääntöauraan. Teuvan maatalousseuran ja sen edeltäjien satavuotiset vaiheet. Kristiinankaupunki 2002.
- Numminen, Jaakko: Suomen nuorisoseuraliikkeen historia I. Vuodet 1881–1905. Keuruu 1961.

- Paasivirta, Juhani: Suomi vuonna 1918. Porvoo 1957.
- Paavolainen, Jaakko: Vankileirit Suomessa 1918. Helsinki 1971.
- Parikka, Raimo: ”Varo veli, topora yksin matkustaa” – Rahvas, vastarinta, politiikka. Teoksessa Parikka, Raimo (toim.): Työväestö ja kansakunta. Väki voimakas 10. Helsinki 1997.
- Parikka, Raimo: Paikallinen työläisyhteisö, työväenkulttuuri ja työväenliike. Teoksessa Hyrkkänen, Markku et al. (toim.): Näkökulmia työväen ammatilliseen ja paikalliseen historiaan. Väki voimakas 3. Tampere 1987.
- Parmanen, Eino I.: Taistelujen kirja I-II. Porvoo 1936, 1937.
- Perttula, Heikki: Opetus- ja kirjastotoimen vaiheita Teuvalla. Teoksessa Paasio, Seppo (toim.): Teuva – Pitäjä Etelä-Pohjanmaan Suupohjasta. Vaasa 1971. (Perttula 1971A)
- Perttula, Heikki: Tunnettuja teuvalaisia. Teoksessa Paasio, Seppo (toim.): Teuva – Pitäjä Etelä-Pohjanmaan Suupohjasta. Vaasa 1971. (Perttula 1971B)
- Piilonen, Juhani: Vallankumous kunnallishallinnossa. Helsinki 1982.
- Pirilä, Veikko: Alkion kynöksellä. Maalaisliitto-keskustapuolue Etelä-Pohjanmaalla 1906–1986. Seinäjoki 1986.
- Polvinen, Tuomo: Venäjän vallankumous ja Suomi I. Porvoo 1967.
- Polvinen, Tuomo: Valtakunta ja rajamaa. N. I. Bobrikov Suomen kenraalikuvernöörinä 1898–1904. Juva 1984.
- Ranta, Raimo: Talouselämä, asutus ja väestö Etelä-Pohjanmaalla 1809–1917. Teoksessa Etelä-Pohjanmaan historia V. Vaasa 1988.
- Ranta, Raimo: Teuvan historia vuoteen 1795. Vaasa 1994.
- Rantala, I.: Kristiinan yhteislyseo 1906–1956. Viiden vuosikymmenen vaiheita. Vaasa 1956.
- Rantatupa, Heikki: Työväenliike Etelä-Pohjanmaalla talvisotaan saakka. Teoksessa Pysy lujana omalla maalla! Erkki Lehtiselle omistettu juhlakirja. Jyväskylä 1989.
- Rantatupa, Heikki: Elintarvikehuolto ja -säännöstely Suomessa vuosina 1914–1921. Studia Historica Jyväskyläensia 17. Tampere 1979.
- Rasila, Viljo: Väestönkasvu ja sosiaaliset ongelmat. Teoksessa Suomen taloushistoria 2. Teollistuva Suomi. Helsinki 1982.
- Rundt, Dennis: Munsalaradikalismen. En studie i politisk mobilisering och etablering. Åbo 1992.
- Ruismäki, Liisa: Kauhajoen historia. Esihistoriasta vuoteen 1918. Jyväskylä 1987.
- Saarela, Tauno: Suomalaisen kommunismin synty 1918–1923. Tampere 1996.

- Salkola, Marja-Leena: Työväenkaartien synty ja kehitys punakaartiksi 1917–1918 ennen kansalaissotaa. 1. Punaisen Suomen historia 1918. Helsinki 1985.
- Salokangas, Raimo: Eteläpohjalaiset ja politiikka. Teoksessa Etelä-Pohjanmaan historia VI. Vaasa 1987.
- Salo, Kalle: Kalle Salon muistelmia (Närpiö 1947). Teoksessa Kittilä, Anselmi: Perälän kyläkirja. Kristiinankaupunki 1998.
- Santonen, Arvo: Pienviljelijäin järjestäytymiskysymys ja pienviljelijäjärjestöjen vakiintuminen Suomessa. Tutkimus maatalouden pienviljelyspoliittisesta murrosvaiheesta 1930-luvun alkuun mennessä. Historiallisia tutkimuksia 83. Helsinki 1971.
- Seppo, Juha: Seurakuntaelämä ja uskonnolliset liikkeet Etelä-Pohjanmaalla 1809–1917. Teoksessa Etelä-Pohjanmaan historia VI. Vaasa 1987.
- Soikkanen, Hannu: Sosialismin tulo Suomeen. Ensimmäisiin yksikamarisen eduskunnan vaaleihin asti. Porvoo 1961.
- Soikkanen, Hannu: Kunnallinen itsehallinto kansanvallan perusta. Maalaiskuntien itsehallinnon historia. Helsinki 1966.
- Soikkanen, Hannu: Sosialismista ensimmäisellä ja toisella sortokaudella. Teoksessa Tolonen, Markku (toim.): Sortokaudesta itsenäisyyteen. Turun yliopistossa kevätlukukaudella 1969 pidetyn historianopettajien jatkokurssin esitelmät. Turku 1970.
- Soikkanen, Hannu: Kohti kansan valtaa I. 1899–1937. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 75 vuotta. Vaasa 1975.
- Sulkunen, Irma: Raittius kansalaisuskontona. Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin. Historiallisia tutkimuksia 134. Jyväskylä 1986.
- Sulkunen, Irma & Alapuro, Risto: Raittiusliike ja työväestön järjestäytyminen. Teoksessa Alapuro, Risto et. al. (toim.): Kansa liikkeessä. Vaasa 1987.
- Suomen Valtionrautatiet 1862–1912. II osa. Helsinki 1916.
- Suovaara, Paavo: Teuvan kirkot ja saarnahuone. Teoksessa Paasio, Seppo (toim.): Teuva – Pitäjä Etelä-Pohjanmaan Suupohjasta. Vaasa 1971.
- Talve, Ilmar (toim.): Radoilta ja ratojen varsilta. Rautatieläisten elämää entisaikaan heidän itsensä kuvaamana. Forssa 1963.
- Teirilä, Jalmari: Työväenliikkeen kehitys. Teoksessa Paasio, Seppo (toim.): Teuva – Pitäjä Etelä-Pohjanmaan Suupohjasta. Vaasa 1971.

- Toivonen, Anna-Leena: Etelä-Pohjanmaan valtamerentakainen siirtolaisuus 1867–1930. Historiallisia tutkimuksia 66. Helsinki 1963.
- Tommila, Päiviö: Suuri adressi. Juva 1999.
- Tuominen, Uuno: Helmikuun manifesti ja yritykset sen kumoamiseksi tai saattamiseksi sopusointuun Suomen lakien kanssa. Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.): Venäläinen sortokausi Suomessa. Porvoo 1960.
- Upton, Anthony F.: Vallankumous Suomessa 1917–1918. Osa I. Suomentanut Antero Manninen. Jyväskylä 1980.
- Vattula, Kaarina: Etelä-Pohjanmaan työväenliikettä viime vuosisadan lopulta nykypäiviin. Helsinki 1976.
- Viljanmaa, Toni: Aseistakieltäytyjistä luokkataistelijoiden eturintamaan. Teuvan työväenliikkeen ideologinen kehitys sisällissodasta lapualaisvuosiin. Kristiinankaupunki 2003.